

STUDII TEOLOGICE



REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

SERIA a II-a ANUL XXXV — Nr. 9-10, NOIEMBRIE — DECEMBRIE 1983

BUCUREȘTI

SUMAR GENERAL PE ANUL 1983

Pag.

EDITORIALE

Corneanu, I. P. S. Dr. Nicolae, Mitropolitul Banatului, <i>Pacifismul consecvent al Bisericilor</i>	157
Costin-Tirgovisteanul, P. S. Episcop Dr. Vasile, <i>La aniversarea Președintelui Nicolae Ceaușescu</i>	5
Idem, <i>Pentru pace și dezarmare</i>	621
Galeriu, Pr. Prof., Dr. Constantin, <i>Slavă lui Dumnezeu și pe pământ pace</i>	317
Radu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, <i>Valoarea vieții umane și apărarea ei</i>	în nr. 7—8

ARTICOLE ȘI STUDII

Cornițescu, Diac. Asist. Dr. Emilian, <i>Cercetările arheologice (1975—1978) din Țara Sântă, confirmă Vechiul Testament</i>	în nr. 7—8
Dura, Pr. Nicolae, <i>Omilia biblică și actualitatea ei</i>	27
Dură, Pr. Asist. Dr. Nicolae, <i>Mărturii ale Tradiției liturgico-canonice despre rugăciune</i>	în nr. 7—8
Idem, <i>Dreptul la pace, la existență al popoarelor</i>	648
Dură, Pr. Dr. Ioan, <i>Imagini, asemănări și denumiri ale Bisericii la Părinții bisericești</i>	682
Galeriu, Pr. Prof. Dr. Constantin, <i>Cunoașterea lui Hristos prin Duhul Sfânt</i>	673
Ioniță, Pr. Asist. Dr. Viorel, <i>Rolul Bisericii în societate, după Sfinții Trei Ierarhi</i>	8
Moldoveanu, Diac. Conf. Nicu, <i>Compozitorul Paul Constantinescu la 20 de ani de la moartea sa</i>	714
Idem, <i>Compozitorul Ciprian Porumbescu, la 100 de ani de la moartea sa</i>	în nr. 7—8
Mehedințu, Pr. Drd. Sandi, <i>Importanța catehetică a Liturghiei Sfântului Vasile cel Mare</i>	43
Mihoc, Pr. Asist. Dr. Vasile, <i>Epistola Sfântului Apostol Pavel către Galateni, teză de doctorat în teologie</i>	161
Idem, <i>Continuare teză de doctorat</i>	329
Moraru, Drd. Eugen, <i>Păstrarea dreptei credințe în lumina Epistolelor pauline</i>	în nr. 7—8
Idem, <i>Solidaritatea umană, după Noul Testament, factor esențial pentru realizarea păcii între oameni</i>	663
Paschia, Pr. Dr. Gheorghe, <i>Porunci, îndemnuri și povățuiri pentru pace, în Sfânta Scriptură</i>	632
Radu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, <i>Părintele Prof. Dr. Dumitru Stăniloae la 80 de ani</i>	686
Răducă, Drd. Vasile, <i>Voința și libertatea, în gândirea Sfântului Grigorie de Nyssa</i>	51
Roșescu, Pr. Drd. Ion Gheorghe, <i>Principii și dispoziții de organizare și disciplină în canoanele Sinodului VI ecumenic</i>	64
Sabău, Pr. Drd. Marcel-Alexandru, <i>Onisifor Ghibu ca pedagog</i>	699
Sauca, Drd. Ioan, <i>Considerații ortodoxe asupra documentului ecumenic «Botez, Euharistie, Ministeriu»</i>	în nr. 7—8
Stan, Pr. Asist. Dr. Alexandru I., <i>Insemnătatea actuală pastorală și misionară ortodoxă a tratatului «Despre Preoție» al arhiepiscopului Simeon al Tesalonicului</i>	în nr. 7—8
Idem, <i>Pace tuturor, pace lumii contemporane</i>	624
Șerbănescu, Pr. Prof. Dr. Nicolae, <i>Inițiative românești pentru dezarmare și pace</i>	644
Vălcu, Drd. Vergil, <i>Biserica Episcopaliană din Statele Unite ale Americii</i>	78

STUDIUL TEOLOGICE



REVISTA INSTITUTELOR TEOLOGICE DIN PATRIARHIA ROMÂNĂ

SERIA a II-a ANUL XXXV, Nr. 9 — 10 NOIEMBRIE — DECEMBRIE 1983

BUCUREȘTI

COMITETUL DE REDACȚIE :

Președinte : *Prea Fericitul Părinte IUSTIN, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.*

Membri : *din partea Institutului Teologic de grad universitar din București : P. S. Episcop Rector VASILE TÎRGOVIȘTEANUL, vicar patriarhal și Pr. Prorector DUMITRU RADU ; din partea Institutului Teologic de grad universitar din Sibiu : Arhid. Rector CONSTANȚIN VOICU și Pr. Prorector DUMITRU ABRUDAN.*

Redactor responsabil : *Pr. DUMITRU SOARE, Directorul Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă.*

Îndrumător de redacție : *Pr. Prof. ENE BRANIȘTE.*

Redactor : *ȘTEFAN GĂNCEANU.*

COLABORATORI :

Înalt Prea Sfințiii Mitropoliți și Prea Sfințiii Episcopi, Prea Cucernicii Preoți Profesori de la Institutele teologice de grad universitar, candidații la titlul de doctor în teologie, studenții Institutelor teologice și Prea Cucernicii Preoți.

C U P R I N S

EDITORIAL: Pentru pace și dezarmare , de P. S. Episcop Vasile Costin-Tirgovișteanul	621
--	-----

STUDII ȘI ARTICOLE

Pr. Asist. Alex. I. Stan, <i>Pace tuturor, pace lumii contemporane</i>	624
Pr. Gh. Paschia, <i>Porunci, indemnuri și povățuiri pentru pace în Sfânta Scriptură</i>	632
Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, <i>Inițiative românești pentru pace și securitate, prin dezarmare nucleară și generală</i>	644
Pr. Asist. Nicolae V. Dură, <i>Dreptul la pace, la existență al popoarelor</i>	648
Pr. Victor Vlăduceanu, <i>Pacea, aspirație legitimă a contemporaneității</i>	658
Drd. Eugen Moraru, <i>Solidaritatea umană după Sfânta Scriptură, factor esențial în realizarea păcii</i>	663
Pr. Prof. Constantin Galeriu, <i>Cunoașterea lui Hristos în Duhul Sfânt</i>	673
Pr. Ioan V. Dură, <i>Imagini, asemănări și denumiri ale Bisericii la unii părinți și scriitori bisericеști</i>	682

Aniversare omagială :

Pr. Prof. Dumitru Radu, <i>Părintele Profcsor Dr. Dumitru Stăniloae la 80 de ani</i>	686
--	-----

COMEMORĂRI :

Pr. Drd. Alex. Marcel-Sabău, <i>Onisiilor Gibu — pedagog ; aniversarea centenarului nașterii sale</i>	699
Diac. Conf. Nicu Moldoveanu, <i>Compozitorul Paul Constantinescu la 20 de ani de la moartea sa</i>	714

DIN CRONICA INSTITUTELOR TEOLOGICE

<i>Adunarea pentru dezarmare și pace de la Institutul teologic din Sibiu</i> , de Pr. Prof. Vasile Mihoc	729
<i>Adunarea pentru dezarmare și pace de la Institutul teologic din București</i> , de Pr. Asist. Nicolae Necula	738
<i>Festivitatea aniversării a 80 de ani de la nașterea P. C. Pr. Proi. Dr. Dumitru Stăniloae</i> , de Pr. Asist. Viorel Ioniță	749
<i>A 42-a Conferință teologică interconfesională, Sibiu, 24—25 noiembrie 1983</i> , de Pr. Asist. Nicolae V. Dură	754
NOTE BIBLIOGRAFICE	761

Manuscrisele (articole, studii) trebuie însoțite și de un rezumat într-o limbă străină de circulație, în întindere de cel mult 2 pagini (în patru exemplare).

•

Manuscrisele nepublicate nu se restituie. Colaboratorii sînt rugați să-și păstreze copie de pe manuscrisele pe care le trimit Redacției.

•

Manuscrisele, cărțile, comunicările oficiale ale Eparhiilor, revistele periodice, abonamentele și orice fel de corespondență privitoare la revistă se trimit pe adresa: Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, Intrarea Patriarhiei nr. 9, sectorul IV, București, cont 49.8.01.000 — Banca Națională a R. S. România, Filiala sectorului V, cu mențiunea: pentru «Studii teologice», revista Institutelor teologice din Patriarhia Română.

PENTRU PACE ȘI DEZARMARE

Ne este cunoscut tuturor că lumea de azi este confruntată cu o mulțime de probleme, unele dintre ele au fost rezolvate, altele își așteaptă soluționarea. Dintre toate acestea, însă, fără nici o îndoială, cea mai importantă problemă cu care este confruntată omenirea este imperativul instaurării pe pământ a unei păci trainice. Climatul de pace este singurul care asigură omenirii nu numai bunăstare și progres, dar mai ales apărarea bunului suprem, viața, care este darul cel mai de preț oferit omului de către Dumnezeu.

Întotdeauna războaiele au fost aducătoare de pagube pentru omenire. Astăzi, mai mult ca oricând în trecut, un război cu arme din ce în ce mai sofisticate face ca omenirea să fie mai îngrijorată ca oricând de primejdia în care se află. Cursa înarmărilor face să crească arsenalele de arme ucigătoare. Perfecționarea și înmulțirea armelor nucleare creează în lume tensiune și îngrijorare. Departe de a justifica pretinsul echilibru, cursa înarmărilor a adus omenirea la marginea prăpastiei unui război distrugător, care poate face suprafața planetei noastre o uriașă întindere acoperită de cenușă radioactivă.

Poporul nostru, care în trecutul său a cunoscut ororile războiului distrugător de vieți și de civilizație, prin fire iubitor de pace și bună conviețuire, având în frunte pe Domnul Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, este cunoscut în zilele noastre ca un popor militant activ pentru pace. Inițiativele Președintelui țării noastre pentru pace sînt primite cu însuflețire și deplină adevărată de către toți cetățenii Patriei noastre și găsesc un larg ecou în rîndul tuturor popoarelor lumii, pentru că ele reflectă o atitudine profund umanitară și corespund idealurilor celor mai scumpe tuturor celor care doresc binele și fericirea omenirii. În mod deosebit recentul Apel pentru dezarmare și pace al adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste privind angajarea întregului nostru popor în lupta pentru dezarmare, pace și progres a făcut ca întregul nostru popor de pe cuprinsul întregii noastre țări să se regăsească în deplină unitate și să-și afirme în adunări și meeting-uri voința sa pentru pace pentru un climat trainic de destindere, înțelegere și cooperare între toate națiunile lumii. Locuitorii satelor și orașelor din Patria noastră, pretutindeni își exprimă adevărată adevărată la acest apel pentru dezarmare și pace, precum și față de toate inițiativele și acțiunile întreprinse de către Președintele țării noastre atît pe plan intern cît și extern pentru a determina un nou curs al vieții

internaționale în deplină concordanță cu aspirațiile de progres, bunăstare și pace ale omenirii.

Continental nostru a acumulat pînă acum cantități uriașe de arme nucleare. Există planuri de amplasare pe suprafața bătrînului nostru continent, care a dat omenirii atîtea valori culturale și științifice, de noi rachete cu rază medie de acțiune care, în cadrul unui război, periclitează viața oamenilor nu numai pe continentul nostru, ci și pe întreaga planetă. În fața pericolului unui dezastru nuclear și pentru a salva viața, civilizația și progresul omenirii în fața nimicirii totale, conștiința îndatoririlor cetățenești și creștinești ne obligă să ne unim forțele cu toți oamenii doriți de bine pentru dezarmare și în primul rînd dezarmarea nucleară. Alegerea pe care omenirea o are în față, de a opta pentru «binecuvîntare» sau «blestem», pentru «viață» sau «moarte», pentru noi nu poate fi alta decît binecuvîntare și viață. În felul acesta împlinim îndemnul dumnezeiesc «Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi» (Deut. 30, 19).

Rosturile omenirii nu pot fi soluționate pe calea conflictelor militare, ci pe calea tratativelor și a bunei înțelegeri pentru ca în felul acesta să se îplinească cuvîntul profetului Isaia «pace între cei apropiați și între cei depărtați» (62, 19).

Nu peste mult timp vom sărbători Nașterea Domnului, cînd Mîntuitorul a fost vestit ca Domn al păcii prin corul îngeresc care cînta: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace între oameni bunăvoire» (Luca 2, 14). Mesajul corului îngeresc ne este acum mai mult ca oricînd îndemn să vestim Evanghelia păcii cu și mai mult zel, pentru că împărăția lui Dumnezeu este «dreptate și pace și bucuria întru Duhul Sfînt» (Fapte 14, 17). Întreaga noastră activitate este axată pe ideea centrală a păcii credincioșilor cu Dumnezeu și a păcii cu semenul nostru. Războaiele vin din «pofța» de a cuceri, din dorința de a acapara așa cum scrie Sfîntul Apostol Iacov: «De unde vin războaiele și de unde certurile între voi? Nu oare de aici, din poftele voastre, care se luptă în mădularele voastre?» (Iacov 4, 1).

Conștienți de răspunderea pe care o avem față de problema păcii înțelegem să fim militanți activi pentru ca ea să se statornicească definitiv pe pămînt. Biserica noastră credincioasă adevărului de credință propovăduiește pacea și se roagă «pentru pacea a toată lumea» cu convingerea că slujește lui Dumnezeu și aspirațiilor de totdeauna ale popoului nostru.

În activitatea internă, la amvon ierarhii și preoții Bisericii noastre propovăduiesc pacea pentru a face din credincioși iubitori și făcători de pace. În organismele creștine mondiale la care Biserica noastră participă prin delegații ei, ea determină orientări, declarații, angajamente concrete și curente de opinie umanitare pătrunse de sentimente de echitate, puse în slujba omului și a păcii. În felul acesta înțelegem să ne implicăm

cu tot devotamentul și răspunderea în problemele lumii actuale și în același timp rămânând credincioși îndemnului sfânt : «Trăiți în pace unii cu alții» (Marcu 9, 50).

Biserica Ortodoxă Română păstrătoare a adevărului neștirbit al credinței ortodoxe și legată profund de tradițiile și năzuințele păstoriților ei și de întreg poporul nostru care a fost silit să poarte războaie nu pentru a cuceri, ci pentru a se apăra, întâmpină cu încredere și entuziasm noile chemări ale recentului apel pentru dezarmare și pace apreciindu-le ca un act de o înaltă și aleasă conștiință umanitară.

De aceea, aderăm la noul apel pentru pace și dezarmare, exprimându-ne dorința de a se pune capăt cu desăvârșire la politica de înarmare, de a se elimina pentru totdeauna pericolul războiului și de a se statornici pentru totdeauna pacea în lume.

† VASILE TÎRGOVIȘTEANUL
EPISCOP-VICAR PATRIARHAL



PACE TUTUROR, PACE LUMII CONTEMPORANE

de Pr. Asist. ALEXANDRU I. STAN

Cea mai frumoasă, cea mai frecventă și cea mai emoționantă salutare din Noul Testament este salutarea păcii. De la un capăt la altul al cărților canonice ale Noului Testament, salutarea păcii și cuvântul «pace», ca preocupare continuă a Mântuitorului Hristos și a Sfinților Apostoli dimpreună cu Biserica primară, constituie un leitmotiv nou, esențial deosebit de oricare alte accente teologice, morale și disciplinare noutestamentare. Salutarea păcii — Pace vouă! — și chemarea la pace îmbracă întreaga terminologie creștină primară într-o aureolă dumnezeiască, mai penetrantă decât lumina vechitestamentară profetică. Amîndouă merg împreună, ca o veste și ca o chemare, străbătînd spațiul uman dorit de o pace cu totul nouă și care să exprime slava lui Dumnezeu în ceruri și pace pe pămînt, între oameni bunăvoire. Acest cuplu, salutarea păcii și chemarea la pace, formează însă un tot. Este voința dumnezeiască de revelare a noii relații dintre Dumnezeu și om, dar și dintre om și om. Căci dacă antichitatea clasică latină cu regret ilustra crudele raporturi dintre oameni prin cunoscuta maximă a lui Plaut: *Homo homini lupus* (*Asinaria* II, 4, 88), în care ferocitatea lupului fusese egalată de cruzimea omului, mesajul de pace al Evangheliei deschide o perspectivă nouă, aceea a bunăvoirii.

Dumnezeu este izvorul păcii pentru toți oamenii, iar fiecare om trebuie, zi de zi și ceas de ceas, să fie izvor nesecat de pace mereu proaspătă pentru semenul său, ca o apă rece și curată, filtrată din adîncuri. Iar adîncul cel mai insondabil este aici adîncul iubirii lui Dumnezeu față de lume: «Am venit pentru ca ei viață să aibă și să aibă din belșug» (Ioan 10, 10). Imensitatea iubirii lui Dumnezeu-Tatăl față de lume este comensurabilă doar cu jertfelnicia Fiului: «Căci așa a iubit Dumnezeu lumea, încît pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică» (Ioan 3, 16). Belșugul bunătații lui Dumnezeu față de lume este belșugul Duhului și al păcii, fiindcă «Dumnezeu nu dă Duhul cu măsură» (Ioan 3, 34). De aceea Sfîntul Apostol Pavel se roagă la Dumnezeu păcii pentru tesaloniceni, zicînd: «Însuși Dumnezeul păcii să vă sfințească pe voi desăvîrșit, și întreg duhul nostru, și sufletul, și trupul să se păzească, fără de prihană, întru venirea Domnului nostru Iisus Hristos» (Tesaloniceni 5, 23).

Pacea omului și semenii este o continuă revărsare a păcii lui Dumnezeu spre lume. Înmulțirea păcii pe pămînt este primirea acestei revărsări de pace dumnezeiască în sufletele oamenilor și încetarea necondiționată și imediată a urii. Pacea înseamnă belșug de viață, iar ura nu

este altceva decât ucide : «Oricine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni și știi că orice ucigaș de oameni nu are viață veșnică, dăinuitoare în El» (I Ioan 3, 15). Termenul *ανθρωποκτόνος* sau ucigaș de oameni, prin care este însemnat cel ce urăște pe fratele său, este frecvent atribuit diavolului. Numai diavolul urăște spre moarte și ucide pe omul care a ajuns să-și robească voia liberă satanicei voințe de a ucide. Omul nu este însă ca diavolul. El nu este ucigaș prin fire, ci poate cădea în păcatul uciderii prin ispitire de la diavol. Dar căderea este individuală. Tragic de tot însă este atunci când mintea mai multora se întunecă și gîndește, planifică, ba chiar pune în aplicare uciderea nu a unui singur om, ci a multor oameni, ba chiar a întregii omeniri ! Atunci creația întreagă este amenințată, și omul împreună cu ea. Viața nu mai este în siguranță, nici măcar în cel care se pregătește să o suprime pe a altora. Mijloacele de distrugere în masă încăpute pe mîna unui vrăjmaș al vieții nu mai pot fi o primejdie limitată, ci un capăt de unde se poate destrăma întreaga textură a civilizației mondiale. În fața unui astfel de pericol iminent, lumea contemporană nu poate decât să militeze viguros, ca pacea să fie egală pentru toți, ca pacea să fie — alături de viață și de muncă — dreptul inalienabil al umanității.

Creștinii au mărturisit și mărturisesc că Mîntuitorul Hristos a adus pace lumii, împăcînd cu Sine toate din univers și între ele inele : «Și printr-însul toate cu Sine să le împace, fie cele de pe pămînt, fie cele din ceruri, făcînd pace prin El, prin Sîngele crucii Sale» (Coloseni 1, 20). Cele de pe pămînt au primit pace pentru că s-a sfințit întreaga persoană umană, adică trupul și sufletul, prin Taina Sfîntului Botez, care este Taina morții și învierii împreună cu Hristos, spre pace cu toată lumea. Căci numai pacea dintre sufletul și trupul unei singure persoane, într-o lume de vrăjmășie, n-ar însemna nicidecum restaurarea umanității, ci doar un caz cu totul singular și neconcludent. Dar prin Crucea Mîntuitorului Hristos s-a adus pacea jertfelnică în lume, în locul păcii impuse supușilor prin sabia învingătorilor după lupte crîncene și ucideri fără număr. Din acest motiv, Fericitul Augustin remarcă deosebirea esențială dintre pacea nouă, adusă de Mîntuitorul Hristos lumii, și cea veche întemeiată pe cruzime și opresiune, spunînd următoarele : «Pacea dintre trup și suflet este viața ordonată și sănătatea ființei vii ; pacea dintre omul muritor și Dumnezeu este ascultarea rînduită în credință sub legea de demult ; pacea oamenilor este armonia organizată ; pacea casei este armonia organizată sub raportul conducerii și al ascultării celor ce locuiesc laolaltă ; pacea cetății cerești constă în armonia rînduită în ce privește conducerea și ascultarea cetățenilor ; pacea cetății cerești constă în asocierea cea mai ordonată și cea mai armonioasă în scopul de a se bucura de Dumnezeu și, la rîndul său, împreună cu Dumnezeu ; pacea tuturor lucrurilor este liniștea rînduiei. Rînduiala (ordinea) este cea așezare a lucrurilor asemănătoare și a celor neasemănătoare care dă fiecăruia locul său» (*De civitate Dei*, liber XIX, cap. XI).

Pacea este necesară pentru existență. În pace pămîntul înflorește, pădurea freamătă de viață, spicul se leagănă în vînt de greutatea pîinii viitoare, păsările își văd de zborul lor în văzduh, iar oamenii se bucură de bunătața prunii dumnezeiești la munca lor de zi cu zi pînă seara

și cresc generații și generații peste nenumăratele șiruri câte au existat pe pământ. Tulburarea păcii este un act potrivit promiei dumnezeiești, este un act de îndepărtare de Dumnezeu prin vrăjmășie față de lucrarea Lui, căci Dumnezeu a creat toate în rînduială și pentru a exista în rînduială. De aceea Fer. Augustin nu găsește, pentru definirea păcii tuturor lucrurilor, decît expresia «liniștea rînduiei», cum am văzut în citatul de mai sus. Se continuă astfel, în evul patristic, ideile biblice din psalmi și din Noul Testament, prin care pacea este adusă în primul plan al existenței universale: «Cu pace, așa mă voi culca și voi adormi, că Tu, Doamne, îndeosebi întru nădejde m-ai așezat» (Ps. 4, 8); «Pe ucigaș și pe viclean îl urăște Domnul» (Ps. 5, 6); «Ferește-te de rău și fă bine, caută pacea și o urmează pe ea» (Ps. 33, 13); «Sabie au scos păcătoșii, întins-au arcul lor ca să doboare pe sărac și pe sărman, ca să junghie pe cei drepti la inimă. Sabia lor să intre în inima lor, și arcurile lor să se frîngă» (Ps. 36, 14—15); «Răsări-va în zilele lui (ale lui Mesia, n.n.) dreptatea și mulțimea păcii, cît va fi luna pe cer» (Ps. 71, 7); «Mila și adevărul s-au întîmpinat, dreptatea și pacea s-au sărutat» (Ps. 84, 11); «Pace multă au cei ce iubesc legea Ta și nu se smintesc» (Ps. 118, 165); «Cel ce pune la hotarele tale pace și cu fruntea griului te-a săturat» (Ps. 147, 3); «Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei 5, 9); «Trăiți în pace unii cu alții» (Marcu 9, 50); «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace...» (Luca 2, 14); «Iar în orice casă veți intra, întâi ziceți: Pace casei acesteia» (Luca 10, 5); «Pace vouă!» (Ioan 20, 26); «Și El a trimis fiilor lui Israel cuvîntul, binevestind pacea prin Iisus Hristos» (Fapte 10, 36); «Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, și de la Domnul Iisus Hristos!» (Romani 1, 7); «...avem pace cu Dumnezeu, prin Domnul nostru Iisus Hristos» (Romani 5, 1); «Căci dorința cărnii este vrăjmășie împotriva lui Dumnezeu, dar dorința Duhului este viață și pace» (Romani 8, 6); «Căci împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt» (Romani 14, 17); «Drept aceea, să urmărim cele ale păcii și cele ale zidirii unuia de către altul» (Romani 14, 19); «Dumnezeu ne-a chemat spre pace» (I Cor. 7, 15); «Pentru că Dumnezeu nu este al neorînduiei, ci al păcii» (I Cor. 14, 33).

Biserica și pacea lumii. Potrivit învățaturii nouetamentare și a Sfintei Tradiții, Biserica este Trupul lui Hristos, iar creștinii, ca membri ai Bisericii, sînt pietrele vii din care se înalță edificiul acestui Trup. Astfel, pentru creștini, pacea vine prin împăcarea adusă de Mîntuitorul în planul uman al Bisericii, împărtășind lumii dragostea Sa și dragostea nețărmurită a lui Dumnezeu-Tatăl. De aceea, pacea și este inerentă vieții creștine și Bisericii, este condiția fundamentală a existenței Bisericii ca Trup al Capului Hristos, Domnul păcii. Pe de o parte Hristos aduce Bisericii, în umanitate, pacea mai presus de orice model antic al păcii întemeiate pe raporturile dintre învingător și învins. Pe de altă parte, pacea Mîntuitorului Hristos cu lumea izvorăște și din Jertfa Sa pe Cruce. În momentul suprem al vieții Sale pămîntești, Fiul lui Dumnezeu Întrupat a cerut Tatălui să ierte pe cei ce-L răstigneau: «Părinte, iartă-le lor, că nu știu ce fac» (Luca 23, 34). Iertarea Fiului lui Dumnezeu coboară, astfel, asupra lumii simbolizate, oarecum, în acel moment, prin

răstignitorii semenului. Dar, din momentul răscumpărării prin Cruce și din acela al Învierii, umanitatea restaurată în Hristos, ca Biserică, dobândește existența spre viață veșnică în pace. De acum înainte, Dumnezeu este cunoscut ca Viață pentru lume. El «nu este Dumnezeu al morților, ci al viilor, căci toți trăiesc în El» (Luca 20, 38). Ca Trup al lui Hristos Dumnezeu-Viață, Biserica este ea însăși viață în unimea sufletelor și în comuniune cu Dumnezeu. Vrăjmășia și uciderea prin orice fel de arme este contrară ființei Bisericii, este opusul ontologic înspre care Biserica nu poate să se îndrepte fără a se despărți de Hristos. Or, o astfel de despărțire ar fi tragică, însemnând însăși moartea Bisericii — exprimată prin despărțirea Capului de Trup. Și ca să fie mereu vie în contextul lumii contemporane amenințate de distrugere totală, Biserica trebuie să fie mereu dătătoare de viață, așa cum este și Hristos. Iar viața înseamnă pace, după cum și pacea nu poate însemna astăzi decât viață laolaltă, pe aceeași planetă.

Biserica este plină de duhul Fiului, de duhul vieții și al păcii. Acest adevăr le-a fost repetat ucenicilor de Însuși Mântuitorul, prin cuvintele: «Nu știți, oare, fiii cărui duh sînteți? Căci Fiul Omului n-a venit ca să piardă sufletele oamenilor, ci ca să le mîntuiască» (Luca 9, 55). Sufletele oamenilor sînt, prin urmare, mai prețioase decît orice ambiții individuale de supremație sau răzbunare prin forță. Nimic nu poate justifica un conflict de proporții în care ar pieri trupurile și sufletele atîtor milioane și milioane de oameni într-o mistuire fără precedent și fără sens. De aceea, Mîntuitorul a cerut aspru pe Iacov și pe Ioan cînd ei au cerut Mîntuitorului să coboare foc din cer asupra unui sat de samarineni neospitalieri (Luca 9, 52—54). Tot astfel, nimic nu poate justifica în Biserică altă atitudine față de lumea contemporană decît atitudinea păcii între oameni, pace pentru care Biserica depune eforturi la fiecare serviciu divin din orice zi. Există o deplină concordanță, prin urmare, între învățătura Bisericii Ortodoxe despre pace și cultul sau rugăciunea ei, începînd totdeauna cu o cerere sau mai multe pentru pace de sus, pentru pacea a toată lumea, pentru vremuri pașnice și pentru pacea dintre noi oamenii laolaltă.

Pacea de sus este pacea de la Dumnezeu ca Proniator al lumii create de El prin cuvînt și prin lucrare directă. Este acea pace a începuturilor, cînd armonia dintre cuvîntul lui Dumnezeu și intrarea lumii în existență nu a jenat nicidecum, ci s-a arătat ca o plinire a poruncii dumnezeiești. Prin pacea mai presus de orice înțelegere nu s-a creat la început o stare de conflict între necreat și creat, între Creator și creatură, ci o co-existență avînd un scop și o cale de parcurs de-a lungul veacurilor, spre veșnicie. Bunătatea lui Dumnezeu s-a manifestat spre creație și ca bunătate nețarmurită, nu numai ca iubire, dar și ca o pace fără sfîrșit. Această pace infinită este pacea harului oare lucrează în creație: ea face creația să crească și să se primenească mereu, potrivit scopului imprimat ei dintru început. De aceea schimbările din creație nu sînt vrăjmașe în perioada paradisiacă; ele au devenit însă potențial — dar nu necesar — vrăjmașe, din cauza păcatului neascultării protopărinților. Acel păcat a avut ca efect o răsturnare a ordinii din creație prin folosirea creației contrar legilor și direcțiilor impuse creației, inițial, de

către Dumnezeu. O astfel de răsturnare a fost posibilă tocmai pentru că omul, primind spre stăpânire creația, adică propria persoană mai întii și apoi tot universul, a tins să devină, din stăpîn relativ și ascultător, stăpîn absolut și neînțelept. În felul acesta, «pacea de sus», adică pacea lui Dumnezeu peste lume s-a pierdut pentru o vreme. Ea s-a restabilit abia prin Întruparea Fiului lui Dumnezeu în lume. «Pacea de sus» este fundamentul păcii noastre, al păcii umane, este garanția posibilității ei, fără vreo urmă de înfringere sau siluire a voiei umane libere. Dar tocmai din această cauză, a deplinei libertăți de opțiune în planul uman pentru propria pace, adică pentru «pacea a toată lumea» omul trebuie să vină el însuși în întâmpinarea «păcii de sus», a păcii dumnezeiești.

«**Pacea a toată lumea**», pentru care Biserica se roagă la fiecare moment liturgic sau cultic, interesează în primul rînd planeta noastră, Pămîntul. Lumea trăiește pe planeta Pămînt. Aici ea își are viața ei, aspirațiile, posibilitățile și obligațiile ei. De aici omul privește spre univers și îl contemplă, îl admiră și îl cercetează pînă unde îl duc puterile sale fizice și spirituale. Cerul se înseninează și se acoperă cu nori la vremile rînduite, vremi care nu se schimbă esențial dacă nu sînt silite de om să-și întoarcă obișnuitul curs. Apele își cunosc matca lor, iar izvoarele adapă maluri înverzite și rodnice atîta timp cît ele nu sînt poluate prin deversări de substanțe otrăvitoare. Plămada păcii se află peste tot pe Pămînt și din ea dau mlădițe binefăcătoare pentru om și pentru tot ceea ce îl înconjoară pe om. Lumea este ca o vie sădită de Dumnezeu, roditoare. De aceea, la vreme de primejdie, cînd pacea ei este amenințată sau stricată, psalmistul se adresează lui Dumnezeu, cerîndu-i s-o apere și să o cerceteze: «Pentru ce ai dărimat gardul ei și o culleg pe ea toți cei ce trec pe cale? A stricat-o pe ea mistrețul din pădure și porcul sălbatic a păscut-o pe ea. Dumnezeu puterilor, întoarce-Te dar, caută din cer și vezi și cercetează via aceasta; și o desăvîrșește pe ea, pe care a sădit-o dreapta Ta» (Ps. 79, 13—16). La fel cu psalmistul de odinioară, arhiereul liturghisitor se roagă lui Dumnezeu cu aceleași cuvinte, binecuvîntează poporul de credincioși și nădăjduiește în pacea de care are nevoie Biserica lui Dumnezeu pentru a se răspîndi în lume ca viața. Cînd Dumnezeu își arată purtarea Sa de grijă față de cele de pe pămînt, omul și toată făptura gustă binefacerile bunătății și păcii: «Deschizînd Tu mina Ta, toate se vor umple de bunătăți. Dar întorcîndu-Ți fața Ta, se vor tulbura; lua-vei duhul lor și se vor sfîrși și în țărînă se vor întoarce. Trimite-vei duhul Tău și se vor zidi și vei înnoi fața pămîntului» (Ps. 103, 29—31).

Duhul lui Dumnezeu lucrează prin Biserică asupra lumii. Biserica sfințește, prin harul Duhului Sfînt revărsat asupra credincioșilor în Sfintele Taine și ierurgii, atît omul cît și tot ceea ce stă la îndemîna lui. Casa în care locuiește omul, ograda lui, cîmpul, holdele și pășunile, rîurile și chiar văzduhul — toate se pot binecuvînta prin servicii religioase aducătoare de liniște și de pace. Trupul omului însă, în care locuiește sufletul lui, este sfințit în chip cu totul deosebit, prin cele șapte Sfinte Taine, sau măcar prin cîteva dintre ele, între care Sfîntul Botez, Taina Mirungerii și Sfînta Euharistie precedată de Taina Mărturisirii sînt izvor necontenit de viață și de pace în Dumnezeu. Nu este de pu-

țină importanță, de pildă, că Biserica Ortodoxă nu administrează taina unirii cu Hristos — Taina Sfintei Euharistii — aceloră dintre creștini care nu s-au împăcat cu frații lor în aceeași credință. La scaunul de judecată duhovnicească al Tainei Mărturisirii, Biserica Ortodoxă, prin preotul duhovnic, cercetează cele mai profunde ascunzișuri ale inimii, în care poate să se așeze praful urii și al discordiei. Cu tact pastoral și cu multă dragoste de om, preotul duhovnic reduce pe credincios pe calea păcii cu Dumnezeu, cu sine și cu semenii și îl pregătește pentru comuniunea cu Mîntuitorul Hristos, cu toată Biserica laolaltă, cu semenii săi ca purtători ai chipului lui Dumnezeu.

«Pacea a toată lumea» se imprimă, așadar, pe sufletele credincioșilor ortodocși ca o pecete dumnezeiască. Ea este trăită ca un tot ce înviorează și sufletul și trupul deodată. Mai mult, se transmite de la om la om prin conștiință și se preface în lumină vie, în strălucire de bucurie. Cînd toată lumea este cuprinsă de pace, pămîntul este fericit. Omul simte că pacea îi pătrunde ființa și că rostul vieții sale este mai clar, mai slăvit. De aceea el dăruiește acestei păci tot ce are în sine mai de preț, talentul și priceperea sa, îndemînarea, înțelepciunea și frumusețea.

Timpul de pace este adevăratul timp cu care poate fi măsurată existența noastră pe pămînt. Cu el se măsoară faptele umane, cu el se încinge cununa belșugului din snopii zilelor de peste an, cu el se leagănă visurile de aur ale oamenilor. Vremea de pace este vremea lui Dumnezeu și a omului. Ea este momentul prelungit al desăvîrșirii. Așa o consideră, de altfel, Biserica Ortodoxă și așa o văd credincioșii ei. Cu deosebire, în Biserica poporului nostru, vremea de pace a fost mereu așteptată și binevenită. Atunci cînd această vreme și-a arătat zîmbetul peste fața dealurilor și a cîmpiilor, satele au înflorit, horele s-au rotit, miștile au pîscut, mănăstirile au făurit litere și au tipărit slove cu care să prindă cuvîntul în pagini de memorie și de încintare sufletescă, meseteșugurile s-au înmulțit, viața a clocotit din toate puterile ei. Și dimpotrivă, cînd vremile de pace s-au risipit și colbul copitelor de cai întuneca văzduhul în iureșul năpraznic al năvălitorilor, clopotele bisericilor și mănăstirilor sunau a jale și a primejdie, voinicii luau drumul oastei, copiii rămîneau acasă cu mame nemîngiate și sărace. Alături de popor, ba chiar în inima lui, Biserica își cernea chipul și lăcrima alături de bătrîni, de văduve și de copii neajutorați. O astfel de imagine a rămas întipărită pe fiecare filă a istoriei poporului român dreptcredincios. Ea s-a împodobit doar cu sîngele eroilor, vărsat în chip jertfelnic pentru ca urmașii să se bucure de pace, de neafîrnare și de respectul altor neamuri.

Ca purtătoare de istorie, alături de neamul din care s-a ridicat și pe care l-a slujit, preoțimea românească a știut să facă slujirea ei o slujire de pace. Menirea ei a fost și este menirea păcii. Pacea este condiția esențială a slujirii ei, iar gîndul vrăjmășiei și al asupririi altor popoare prin forță nu a fost niciodată gîndul acestei preoții. Ca întotdeauna, și azi, preoțimea ortodoxă română este alături de cei mai buni fii ai poporului care s-au angajat în marea lucrare a păcii și a înțelegerii între oameni și popoare. Cuvîntul predicii sale este cuvîntul lui Dumnezeu, Vestea cea Bună, Evanghelia. Iar Evanghelia înseamnă pacea Împărăției

lui Dumnezeu pe pământ, dreptate și iubire. Așa au înțeles preoția Părinții Bisericii — ca pe o slujire de împăcare a oamenilor cu Dumnezeu și cu ei înșiși — și așa o înțeleg și preoții Bisericii noastre la fiecare altar, în mijlocul fiecărei sinaxe liturgice.

Biserica și pacea credincioșilor ei. Unitatea Bisericii ca expresie a lucrării Duhului, în același timp și în toate măduarele Trupului lui Hristos, arată că toți credincioșii se pot bucura de pacea lui Hristos. Dar pacea lui Hristos nu este o pace pasivă, un îndemn sau o ocazie de pasivitate. Dimpotrivă, ea este acea stare de lucrare a întregului împreună cu Hristos, o stare harică mereu în acțiune, capabilă să cuprindă fiecare mădular în unitatea Trupului îndumnezeit. Astfel, fiecare credincios din Biserică este o expresie specifică a păcii lui Hristos, a acelei păci pentru care el răspunde în fața lui Dumnezeu împreună cu ceilalți. Dacă pacea unuia dintre credincioși este primejduită de modul în care un alt credincios înțelege să-și trăiască pacea, atunci întreaga pace a Bisericii este primejduită. Iar când pacea Bisericii este primejduită chiar înăuntrul ei, Biserica lipsită de perfecțiunea păcii dinăuntru nu mai poate aduce pace lumii. De-a lungul secolelor, acele Biserici care nu s-au bucurat de pace interioară ci au cunoscut vrăjmășia dintre credincioșii lor, au fost mereu bîntuite de conflicte în care au angajat și popoarele lor. Se poate afirma, de aceea, că pacea internă a Bisericii este o condiție esențială pentru ca Biserica să aibă credibilitate în lumea contemporană — o lume în care istoria conflictelor dintre creștinii aparținând unor grupuri religioase sau ale altora nu este, deocamdată, neluată în seamă. Și, într-adevăr, astăzi, când lumea are atîta nevoie de pace, Bisericile trebuie să contribuie la pacea mondială cu pacea lor proprie, cu o pace care să fie pedestalul sau fundamentul acțiunilor ei energice pentru pace.

Credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, la fel ca și credincioșii altor Biserici creștine din lume, nu sînt ruși de realitățile lumii de azi. Ei duc aceeași viață ca și semenii lor, lucrează alături de ei, întîmpină aceleași greutăți ca și ei, se bucură de noile schimbări și succese ale tehnicii moderne care pot ușura eforturile oamenilor. Din bogăția de expresie a credinței lor își primesc gîndurile și năzuințele spre o viață mai bună, a lor și a generațiilor ce vin. Biserica este în inima lor, pentru că ei sînt zidirea cea vie în Hristos. Pentru ea ei își împărtășesc unii altora din frumusețea sufletească dobîndită de la moși și strămoși în colinde, în doine și în balade despre monumente sfinte din munți și din văi, în portaluri și în cusături cu cruciulițe și cu flori de cîmp. Fără împărtășirea acestor comori, de la unii la alții, în același fel cum au făcut-o moșii și strămoșii lor, credincioșii de astăzi ai Bisericii Ortodoxe Române s-ar simți scoși din matca pașnică a istoriei și civilizației lor. Ca urmare, pacea pe care aceștia o cunosc este pacea nemijlocită, dinlăuntru propriei ființe a românului de azi și de totdeauna, sub același soare care a mîngîiat fețe pline de lacrimi cînd pîrjolul lovea locuințe și lăcașuri sfinte. O atare pace a însemnat întotdeauna puterea de a repune în ordine propria țară nemilos răvășită de dușmanii din exterior și puterea de a căuta mijloacele cele mai eficiente pentru multiplicarea legăturilor de prietenie și respect dintre propria țară și alte țări mai

mari sau mai mici. În acest mod, românii ortodocși au fost cumoscuți pentru dorința lor continuă de pace, dublată de setea de cultură și de respectul pentru credință. Ca răsplată pentru franchețea și pentru contribuția lor, unii români și-au câștigat un bun renume nu numai în sfera vieții culturale a popoarelor, dar și în cea religioasă. Ar fi de ajuns să dăm aici exemplul lui Dimitrie Cantemir, a cărui contribuție la cunoașterea țării proprii, a civilizației ei, apoi a culturii și civilizației musulmane otomane, precum și a spiritului epocii sale, este notabilă. Numele lui a rămas înscris la loc de cinste în multe locuri, între care și pe cupola interioară a capelei Colegiului Mansfield din Oxford, ca să nu ne referim decît la atît. Alături de acest nume celebru sînt încă multe altele, mai vechi și mai noi. La ele se adaugă astăzi numele celor care își ridică glasul lor pentru pacea popoarelor, pentru dezarmare, pentru nimicirea tuturor mijloacelor ultra moderne de distrugere în masă.

O astfel de Biserică, îndreptată mereu spre pace, este Biserica Ortodoxă Română. Pacea ei este una cu pacea credincioșilor ei și cu pacea lumii. Ea trăiește în lume și slujește lumii pentru ca lumea să nu piară ci să aibă viață din belșug. Ea *propovăduiește pacea* pentru că pacea face parte din ființa ei teandrică. Iar credincioșii ei, născuți din apă și din Duh (Ioan 3, 5), sînt, după Botez, părți ale acestei ființe teandrice a Bisericii, totdeauna păstrînd «unitatea Duhului întru legătura păcii» (Efeseni 4, 3).

Salvarea și menținerea păcii este o datorie sfîntă pentru Biserica Ortodoxă Română. Ea cheamă pe toți credincioșii ei să se adune împreună cu ceilalți cetățeni ai țării în marele front al păcii. Mijloacele spirituale de luptă pentru pace pe care le are la îndemînă sînt eficiente pentru că se adresează ființei în întimitatea ei, se adresează omului în totalitatea lui, în cadrul unui raport neîncetat dintre lume și Dumnezeu. Pacea înseamnă pentru Biserică asigurarea lucrării sale divino-umane pe pămînt, nașterea în liniște și fără dureri a credincioșilor ei, ca fii prin har, lui Dumnezeu în Treime. Amvonul este și rămîne o tribună a păcii. Pastoralele ierarhilor cuprind îndemnuri către credincioși, pentru hărnicie și pentru pace. Revistele Bisericii Ortodoxe Române au rubrici rezervate pentru articole scrise pe tema păcii și a luptei pentru pace. Acestea dinamizează clerul și credincioșii, ținîndu-i la mișcarea mondială pentru pace, cu noile inițiative internaționale în apărarea păcii tuturor popoarelor. Tot de aici, clerul comentează în lumina credinței și învățăturii de credință creștine ortodoxe acțiunile pentru pace întreprinse și de alte Biserici creștine cu care Biserica Ortodoxă Română colaborează pe plan ecumenic intercreștin.

România este țară a păcii. Poporul ei este popor pașnic și înzestrat cu vocația pentru pace. Acest popor cu tradiție pașnică milenară a dorit pentru sine pace internă și a năzuit pentru pace internațională, deci pentru pace generală întemeiată pe recunoaștere reciprocă a dreptului la dezvoltarea armonioasă și la independență și suveranitate. Orice pregătire de război este, pentru aceea, o amenințare directă la adresa integrității fiecărui popor, a suveranității sale, a unității lui, a eforturilor lui spre civilizație și progres. Orice înscenare a unor așa-zise dezechilibrări în sistemul de agresiune citat ca sistem de apărare contra

unei puteri sau supraputeri din lumea contemporană nu înseamnă decît o gravă încercare de a cauza o escaladare mai rapidă a înarmărilor nucleare și a cheltuielilor militare. O astfel de acțiune, îndreptată împotriva păcii mondiale, nu este altceva decît o crimă latentă, gata să se declanșeze la cel mai mic semn de părelnică agresiune din partea oricui. Dar mai mult, pregătirile pentru amplasarea de rachete cu rază medie de acțiune dotate cu focoașe nucleare în Europa constituie o mare insultă și o gravă amenințare la adresa acestui bătrîn continent ca leagăn al civilizației mondiale.

Alături de patria-mamă, Biserica Ortodoxă Română își ridică glasul în apărarea vieții tuturor cetățenilor din interiorul frontierelor de stat, dar și în apărarea vieții tuturor cetățenilor Europei și ai lumii, pentru pace trainică, pentru cunoaștere și prețuire reciprocă într-o epocă marcată de cele mai mari cuceriri ale științei și tehnicii, a deschiderilor celor mai largi către cunoașterea directă și în amănut a creației. Universul însuși este o chemare continuă adresată pămîntenilor spre pace și spre colaborare pentru a cunoaște tainele lui ascunse pînă în acest moment. Astele sînt acum aproape de pămînteni, iar cerul care încîntă privirile cu seninul lui cheamă la înfrățire și la pace creatoare sub aceeași boltă.

În toate lucrările ei de acum, lumea are nevoie de pace. Numai pacea poate eradica foamea — cel mai nemilos flagel din cîte pot bîntui lumea noastră —, eliberînd fonduri uriașe pentru transformarea pustiurilor în cîmpuri fertile și a oceanelor în rezervoare inepuizabile de hrană. Se impune, așadar, să se accelereze și să se intensifice eforturile pentru pace. Pacea lumii este pacea noastră, a creștinilor și a celorlalți credincioși, dar și a celorlalți semeni din lumea contemporană, indiferent de apartenența lor la un crez sau la altul.

Lumea noastră are nevoie de pace. Pacea lumii contemporane este, deci, *pacea tuturor*.

PORUNCI, ÎNDEMNURI ȘI POVĂȚUIRI PENTRU PACE ÎN SFÎNTA SCRIPTURĂ ȘI LA UNII MARI ÎNVĂȚAȚI ȘI SCRITORII AI LUMII

Pr. Dr. GH. PASCHIA

Cuvîntul pace (în grecește *εἰρήνη*) se găsește folosit de Mîntuitorul și de Apostolii Săi în Noul Testament de *nouăzeci de ori*¹. Însăși frecvența mare a acestui cuvînt arată cît de mare este importanța pe care o are acest termen pentru noi creștinii. Ne dăm șeama însă de această importanță numai avînd tabloul textelor păcii în față și înțelegem de ce este întrebuițat atît de mult în Sfînta Liturghie, în unele Laude și Ie-

1. Anexa la lucrarea Prea Fericitului Patriarh Iustin: «*Ierathia bisericască în epoca apostolică*», — ne-a fost de un real folos.

rurgii ortodoxe. Sînt inexistente slujbele ortodoxe din care să lipsească ectenia mare sau mică cu îndemnurile lor pentru pace : «Cu pace Domnului să ne rugăm... Pentru pacea de sus... Pentru pacea a toată lumea... Iară și iară cu pace Domnului să ne rugăm !».

Sfîntul Apostol Pavel spune că Dumnezeu este «*Dumnezeul păcii*»² și «*Împărăția lui Dumnezeu este pace*»³. Este suprema cînstire care s-a dat cuvîntului pace de către Sfîntul Apostol Pavel, așa cum s-a dat cuvîntului dragoste de către Sfîntul Apostol Ioan, cînd a numit pe *Dumnezeu dragoste*⁴.

Există o pace sufletească, individuală, și o pace socială, a tuturor. Pentru pacea socială, a tuturor oamenilor, oastea cerească a îngerilor vestitori ai nașterii Mîntuitorului au făcut urarea : «*Pe pămînt pace !*»⁵. Pentru pacea aceasta se cere, se strigă, se scrie, se fac rugăciuni în timpul nostru, ca să se evite cataclismul distrugerii întregului pămînt printr-o conflagrație nucleară, care ne amenință în vremea noastră, în fiecare zi mai mult.

În partea a doua a acestei expuneri am inclus peste o sută texte pentru pace, scoase din 24 cărți ale Vechiului Testament, adică din acele cărți în care este folosit acest cuvînt.

În Noul Testament ca și în Vechiul Testament cuvîntul pace se întrebuintează ca salut, ca urare pentru vii și morți, ca binecuvîntare, ca poruncă, îndemn și povățuire, și ca descriere a stării sufletești ori a stării sociale : a familiei, a țării etc.

Sînt și deosebiri în folosirea cuvîntului pace, spre exemplu : în Noul Testament, Dumnezeu este numit «*Dumnezeul păcii*», cum am arătat mai sus. În Vechiul Testament nu există această numire a lui Dumnezeu, El e numit doar «*Domn al păcii*»⁶. În Noul Testament, cum de asemenea am precizat mai sus, este scris : «*Împărăția lui Dumnezeu este pace*», numire ce lipsește în Vechiul Testament.

În Vechiul Testament ni se arată tradiția de a se începe o scrisoare, mai ales oficială, cu urarea de pace la început⁷. Tradiția aceasta au moștenit-o Apostolii și Părinții apostolici, scriindu-și Epistolele cu urări de pace la început.

Profeții Isaia⁸ și Ieremia⁹ îndeamnă poporul să se roage lui Dumnezeu pentru pace, îndemn ce nu-l găsim în Noul Testament.

Atît în Vechiul Testament cît și în Noul Testament nu ni se spune ce este pacea, nu ni se dă o definiție a păcii, din cauza aceasta sîntem nevoiți să apelăm la Sfinții Părinți, deși nici la ei nu găsim definită pacea așa cum se definește ceva astăzi, după genul proxim și diferența specifică.

2. Romani, 15, 33 ; I Tesaloniceni, 5, 23 etc.

3. Romani, 14, 17.

4. I Ioan, 4, 6.

5. Luca, 2, 14.

6. Isaia, 9, 5.

7. Ezdra, 4, 18 ; Daniel, 4, 26

8. Isaia, 26, 12.

9. Ieremia, 29, 7.

«Pacea este un bun atât de mare — zice Fericitul Augustin — încît chiar în cele pămîntești și trecătoare nimic nu este mai plăcut decît ea, nimic nu este mai de rivnit, de dorit, decît ea, nimic nu este mai bun să găsești»¹⁰.

Sfîntul Ioan Gură de Aur spune că «Pacea este un bun atât de mare încît poezii și propovăduitorii ei se numeau fiii lui Dumnezeu»¹¹.

Sfîntul Grigorie de Nyssa dă — cum zice el însuși — «o simplă definiție» a păcii: «Pacea este o aplecare pentru aproapele, culeasă din iubire. Prin această simplă definiție depărtăm orice obstacol din calea păcii: urile, pornirile, invidia, resentimentul, prefăcătoriile, războiul cu toate fărădelegile tirite de el... Pacea este pentru suflet ceea ce este sănătatea pentru trup»¹².

Diferiți scriitori bisericești sau laici, fac o legătură între pace și iubire. Sfîntul Grigorie de Nyssa în definiția citată scrie: «Pacea este o aplecare... culeasă din iubire». Sfîntul Ioan Gură de Aur zice: «Pacea pregătește calea iubirii»¹³.

Înainte a acestor Sfînți, poetul latin Ovidiu scrisese: «Înălțarea păcii s-a născut iubirea»¹⁴. Mult timp după cei doi sfinți: Grigorie de Nyssa și Ioan Gură de Aur, mai precis în secolul trecut, marele cărturar român Iordache Golescu, culegător și autor a nenumărate maxime și cugetări, dintre care peste 30 sînt despre pace, a scris: «Pacea este fiica dragostei»¹⁵.

Dacă dragostea, de care autorii citați leagă pacea, a fost definită în secolul nostru, pacea nu se bucură de această situație. În Dicționarul enciclopedic Larousse citim: «Pace, starea unei țări care nu se află în război». Da, pacea unei țări este o stare pe care o vedem și noi că există sau nu, dar pacea mai este și o stare sufletească nevăzută a omului, un bun, un dar al lui Dumnezeu, cum au spus sfinții citați mai sus, o stare pe care o simțim fiecare cînd ne bucurăm sau ne supărăm din cauza necazurilor și alergăm la Dumnezeu să ne-o dea iarăși.

Scrisul despre pace din Vechiul și Noul Testament rămîne totdeauna valabil azi ca și în viitor. Dar și cei ce au scris despre pace în literatura laică, au scris numai de bine, au scris cît se poate de frumos, au elogiât-o și au recomandat-o, cînd a fost cazul. «Dulce este cuvîntul pace, — a scris Cicero —, și ea însăși este binefăcătoare tuturor»¹⁶. «Vino pace blîndă, — zice Ovidiu —, și rămii pe tot pămîntul... Tu vei fi pentru conducători o glorie mai mare decît războiul»¹⁷.

Fiindcă pacea este «binefăcătoare», după cum spune Cicero, și fiecare creștin, știm de la Mîntuitorul Hristos și din Vechiul Testament, de aceea și Origen s-a exprimat atât de generos și radical în favoarea pă-

10. Fericitul Augustin, *Despre cetatea lui Dumnezeu*, 19, 2.

11. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Coloseni, omilia a 3-a*.

12. Sfîntul Grigorie de Nyssa, *Tratat asupra fericitirilor*.

13. Sfîntul Ioan Gură de Aur, *op. cit.*

14. Ovidiu, *Amores*, 3, 2.

15. Iordache Golescu, *Povățuiri pentru buna cuviință*, ediția Dr. Gh. Paschia, București, 1975.

16. Cicero, *Filipice*, 2, 9.

17. Ovidiu, *Fasti*, 2, 19.

cii : «Creștinul este dator să apere pacea cu munca sa, cu truda sa... și dacă este necesar, chiar cu primejdia vieții și a bunului său nume»¹⁸.

În ce privește trăirea păcii, Tolstoi a scris în testamentul său : «Trăiți în pace cu orice om !»¹⁹ fără să spună că acest sfat este luat de el din Noul Testament, de la Sfântul Apostol Pavel. Din cauza aceasta, toți cei care caută cugetări în opera lui Tolstoi, și nu cunosc Sfânta Scriptură a Noului Testament, socotesc această povățuire ca fiind exclusiv a lui Tolstoi.

Sfântul Apostol Pavel și toți Sfinții nu se supără când sînt plagiați, ba poate se bucură, și cu ei și noi, că în felul acesta se răspîndește învățătura cea de viață făcătoare, pentru ca lumea viață să aibă din belșug, adică și pe pămînt și în ceruri.

În paginile care urmează redăm din Sfînta Scriptură toate textele care vorbesc despre pace ; începem cu Noul Testament, ca o împlinire a celui Vechi și continuăm cu textele din Vechiul Testament, ca o umbră și prevestire a vremii de pace înstaurată de Domnul Păcii, Iisus Hristos care, chiar la începutul activității Sale, în predica de pe munte proclamă : «Ferițiți făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei, 5, 9).

TEXTE DIN NOUL TESTAMENT

— Și intrînd în casă, urați-i zicînd : «Pace casei acesteia» ; și de va fi casa aceea vrednică, va veni pacea voastră peste ea ; iar de nu va fi vrednică, pacea voastră se va întoarce la voi (Matei, 10, 12—13).

— Iar El i-a zis : «Fiică, credința ta te-a mîntuit ; mergi în pace și fii sănătoasă de boala ta» (Marcu, 5, 34).

— Ca să lumineze pe cei ce ședeau în întuneric și în umbra morții și să îndrepteze picioarele noastre în calea păcii (Luca, 1, 79).

— Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire (Luca, 2, 14).

— Acum slobozește pe robul tău, Stăpîne, după cuvîntul tău, în pace (Luca, 2, 29).

— Și a zis către femeie : «Credința ta te-a mîntuit ; mergi în pace» (Luca, 7, 50).

— Iar El i-a zis : «Îndrăznește, fiică. Credința ta te-a mîntuit. Mergi în pace» (Luca, 8, 48).

— Și, în orice casă veți intra, întii ziceți : «Pace casei acesteia !». Și de va fi acolo fiul păcii, se va odihni peste el pacea voastră, iar de nu, se va întoarce la voi (Luca, 10, 5—6).

— Cînd cel tare, înarmat fiind, își păzește curtea, în pace sînt averile lui (Luca, 11, 21).

— Încă fiind acela departe, trimițînd solie se roagă de pace (Luca, 14, 32).

— Pace în cer și slavă întru cei de sus (Luca, 19, 38).

— De ai fi cunoscut și tu, măcar în ziua aceasta a ta, cele pentru pacea ta ! (Luca, 19, 42).

18. Origen, *Comentar la Epistola Sfîntului Apostol Pavel către Romani*.

19. Tolstoi, *Testamentul meu*, p. 16.

- Și acestea vorbind ei, însuși Iisus a stat în mijlocul lor și le-a zis : Pace vouă ! (Luca, 24, 36).
- Pace vă îlas, pacea Mea vă dau (Ioan, 14, 27).
- Acestea v-am vorbit, ca în Mine să aveți pace (Ioan, 16, 33).
- Iisus a venit și a stătut în mijloc și le-a zis : Pace vouă ! (Ioan, 20, 19).
- Deci a zis lor Iisus iarăși : Pace vouă ! (Ioan, 20, 21).
- Venit-a Iisus fiind ușile încuiate și a stat în mijloc și a zis : Pace vouă ! (Ioan, 20, 26).
- Și a doua zi, bătîndu-se ei, S-a arătat lor și i-a îndemnat la pace (Fapte, 7, 26).
- Iar Biserițiile prin toată Iudeia și Galileia și Samaria aveau pace (Fapte, 9, 31).
- Cuvîntul pe care l-a trimis Dumnezeu fiilor lui Israel bineves-tind pace prin Iisus Hristos (Fapte, 10, 36).
- Și, înduplecînd pe Vlast, care era cămărașul regelui, cereau pace (Fapte, 12, 20).
- Și petrecînd acolo cităva vreme, au fost lăsați să meargă cu pa-ce (Fapte, 15, 33).
- Acum deci ieșiți și mergeți în pace (Fapte, 16, 36).
- Multă pace dobîndind prin tine (Fapte, 24, 2).
- Celor chemați sfinți, har și pace vouă de la Dumnezeu ! (Rom., 1, 7).
- Dar, slavă și cinste și pace, oricui face binele (Rom., 2, 10).
- Și calea păcii n-au cunoscut (Rom., 3, 17).
- Avem pace cu Dumnezeu prin Domnul nostru Iisus Hristos (Rom., 5, 1).
- Gîndul trupului este moarte, iar gîndul dîhului viață și pace (Rom., 8, 6).
- Trăiți în pace cu toți oamenii (Rom., 12, 18).
- Împărăția lui Dumnezeu nu este mîncare și băutură, ci dreptate și pace și bucurie în Duhul Sfînt (Rom., 14, 17).
- Să urmărim cele ale păcii și cele spre zidire (Rom., 14, 19).
- Dumnezeuul nădejzii să vă umple de toată bucuria și pacea (Rom., 15, 13).
- Dumnezeuul păcii să fie cu voi cu toți (Rom., 15, 33).
- Dumnezeuul păcii va zdrobi pe Satana sub picioarele voastre (Rom., 16, 20).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (Gal., 1, 3).
- Dumnezeu me-a chemat spre pace (I Cor., 7, 15).
- Dumnezeu nu este al neorînduiei, ci al păcii (I Cor., 14, 33).
- Să nu-l disprețuiască cineva, ci să-l petreceți în pace. (I Cor., 16, 11).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (II Cor., 1, 2).
- Fiți uniți în cuget, trăiți în pace (II Cor., 13, 11).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (Gal., 1, 3).
- Rода Duhului este dragoste, bucurie, pace (Gal., 5, 22).
- Și ciți vor urma dreptarul acesta, pace peste ei și milă (Gal., 6, 16).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (Efes., 1, 2).

- Pentru că el este pacea noastră (Efes., 2, 14).
- Vrajba stricînd în trupul său legea orînduirilor din porunci, pentru sine să-i zidească pe cei doi într-un om nou, făcînd pace (Efes., 2, 15).
- Și venînd, v-a vestit pace vouă, celor de departe și celor de aproape (Efes., 2, 17).
- Silindu-vă să păstrați unitatea Duhului în legătura păcii (Efes., 4, 3).
- Și încălțîndu-vă picioarele întru gătirea Evangheliei păcii (Efes., 6, 15).
- Pace fraților și dragoste cu credință de la Dumnezeu, Tatăl (Efes., 6, 23).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (Filip., 1, 2).
- Și pacea lui Dumnezeu, care depășește toată mintea, va păzi inimile voastre și cugetele voastre în Hristos Iisus (Filip., 4, 7).
- Dumnezeu păcii va fi cu noi (Filip., 4, 9).
- Har și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (Col., 1, 2).
- Și pacea lui Dumnezeu la care ați fost chemați (Col., 3, 15).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (I Tes., 1, 1).
- Cînd vor zice pace și liniște, atunci fără veste va veni peste ei pieirea, ca și durerea celei ce are în pîntece, și nu vor scăpa (I Tes., 5, 3).
- Dumnezeu păcii însuși să vă sfințească întregi (I Tes., 5, 23).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (II Tes., 1, 2).
- Domnul păcii însuși să vă dea pace pururea în tot chipul (II Tes., 3, 16).
- Har, milă, pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (I Tim., 1, 2).
- Har, milă, pace de la Dumnezeu Tatăl (II Tim., 1, 2).
- Fugi de poftete tinereților și urmează dreptatea, credința, iubirea, pacea cu cei care cheamă pe Domnul din inimă curată (II Tim., 2, 22).
- Har, milă, pace de la Domnul Iisus Hristos, Mîntuitorul nostru (Tit, 1, 4).
- Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru (Filim., 3).
- Rege al Salemului, adică rege al păcii (Evr., 7, 2).
- Primind iscoadele cu pace (Evr., 11, 31).
- Căutați pacea cu toții și sfințenia (Evr. 12, 14).
- Dumnezeu păcii, care a înviat din morți pe Domnul nostru Iisus (Evr., 13, 20).
- Mergeți în pace, încălziți-vă și vă săturați (Iacov, 2, 16).
- Și roada dreptății se seamănă în pace de cei ce lucrează pacea (Iacov, 3, 18).
- Har vouă și pacea să se înmulțească (I Petru, 1, 2).
- Să caute pacea și s-o urmeze (I Petru, 3, 11).
- Pace vouă tuturor celor în Hristos Iisus (I Petru, 5, 14).
- Har vouă și pacea să se înmulțească în cunoștința lui Dumnezeu (II Petru, 1, 2).
- Sirguiți-vă să fiți aflați de el fără vină, fără prihană, în pace (II Petru, 3, 14).

- Har, milă, pace să fie cu voi, de la Dumnezeu Tatăl (II Ioan, 3).
- Pace ție ! prietenii te îmbrățișează (III Ioan, 15).
- Milă vouă și pace și iubirea să se înmulțească ! (Iuda, 2).
- Har vouă și pace de la Cel ce este și Cel ce era și Cel ce vine (Apoc., 1, 4).
- Celui care călărea pe cal i s-a dat să ia pace de pe pământ (Apoc., 6, 4).
- Și să împace cu sine prin el toate, făcînd pace (Col., 1, 20).
- Fericiți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema (Matei, 5, 9).

*
* *
*

TEXTE DIN VECHIUL TESTAMENT

- Iar tu vei trece la părinții tăi în pace (Fac., 15, 15).
- Ți-am făcut bine și te-am scos de la noi cu pace (Fac., 26, 29).
- Și dacă mă voi întoarce în pace la casa tatălui meu, atunci Domnul va fi Dumnezeuul meu (Fac., 28, 21).
- Rob îmi va fi acela, la care s-a găsit cupa, iar voi duceți-vă cu pace la tatăl vostru (Fac., 44, 17).
- Iar Iotor i-a zis : «Mergeți în pace !» (Ieș., 4, 18).
- Tot poporul acesta va ajunge cu pace la locul său (Ieș., 18, 23).
- Voi trimite pace pe pământul vostru și nimeni nu vă va tulbura (Lev., 26, 6).
- Să-și întoarcă Domnul fața sa către tine și să-ți dăruiască pace ! (Num., 6, 26).
- Spune-i că voi încheia cu ei legământul meu de pace (Num., 25, 12).
- Cînd te vei apropia de cetate, ca s-o cuprinzi, fă-i îndemnare de pace (Deut., 20, 10).
- Și a făcut Iosua pace cu ei (Iosua, 9, 15).
- Între Iabin regele Hațorului și casa lui Heber Cheneul era pace (Jud., 4, 17).
- Zis-a Domnul : «Pace ție ! Nu te teme, căci nu vei muri !» (Jud., 6, 23).
- Cînd mă voi întoarce în pace, voi dărîma turnul acesta (Jud., 8, 9).
- Întoarce-mi pământul cu pace și mă voi retrage (Jud., 11, 13).
- Preotul le-a zis : «Mergeți cu pace, calea voastră în care mergeți e în calea Domnului». Și s-au dus cei cinci bărbați și au ajuns la Laiș și au văzut că poporul din el trăiește în pace (Jud., 18, 6, 7).
- Bătrînul a zis : «Pacea să fie cu tine !» (Jud., 19, 20).
- Toată obștea a trimis să grăiască fiilor lui Veniamin, care erau la stîncă lui Rimon, și să le vestească pacea (Jud., 21, 13).
- Și a fost pace între Israii și Amorei (I Regi, 7, 14).
- Cînd a sosit Samuil la Betleem, bătrînii poporului i-au ieșit întru întîmpinare și i-au zis : «Cu pace e venirea ta, văzătorule ?». Iar el a răspuns : «Cu pace. Am venit să aduc jertfă Domnului» (I Regi, 16, 4—5).

- Îți voi da drumul să mergi în pace (I Regi, 20, 13).
- Atunci să vii la mine, că-i pace pentru tine (I Regi, 20, 21).
- Și a zis Ionatan către David : «Mergi în pace!» (I Regi, 20, 42).
- «Pace ție ! Pace casei tale ! Pace la toate ale tale » (I Regi, 25, 6).
- Întoarce-te acum și mergi în pace (I Regi, 29, 7).
- Iar David, apropiindu-se de acei oameni, le-a zis : «Pace vouă !» (I Regi 30, 21).
- Și când regii supuși lui Hadar-Ezer au văzut că sînt învinși de israeliți, au încheiat pace cu israeliții și s-au supus acestora (II Regi, 10, 19).
- Întoarce-te în pace în cetate (II Regi, 15, 27).
- Și când nu va mai fi umul al cărui suflet îl cauți tu, atunci tot poporul va fi în pace (II Regi, 17, 3).
- Și a strigat Ahimaaș și a zis către rege : «Pace !» (II Regi, 18, 28).
- Să faci dar cu el după înțelepciunea ta, ca să nu se coboare căruntețea lui cu pace în iad (III Regi, 2, 6).
- David și seminția lui și casa lui și tronul lui, să aibă în veci pace de la Domnul (III Regi, 2, 33).
- Solomon... era în pace cu toate țările de pîmprejur (III Regi, 4, 24).
- Acum însă Domnul Dumnezeuul meu mi-a dăruit pace din toate părțile : n-am nici protivnic, nici alte primejdii (III Regi, 5, 4).
- Și, a fost pace între Hiram și Solomon (III Regi, 5, 12).
- Dacă ei au venit pentru pace, să-i prindeți de vii (III Regi, 20, 18).
- Să se întoarcă fiecare cu pace la casa sa (III Regi, 22, 17).
- Ia un călăreț și trimite-l întru întîmpinare ca să întrebe : cu pace vii ? (IV Regi, 9, 17).
- Să fie pace și prosperitate în zilele mele (IV Regi, 20, 19).
- Și vei fi pus în gropnița ta cu pace (IV Regi, 22, 20).
- David a ieșit întru întîmpinarea lor și le-a zis : «De ați venit cu pace, ca să-mi ajutați, atunci să fie în mine și în voi o singură inimă» (I Cron., 12, 17).
- A cuprins Duhul pe Amasai, căpetenia celor treizeci și a zis : «Sîntem cu tine, Davide, și pacea să fie cu tine fiul lui Iesei ! Pace ție și pace ajutătorilor tăi, căci îți ajută Dumnezeuul tău» (I Cron., 12, 18).
- Când văzură slugile lui Hadarezer că sînt biruiți de israeliți, încheiară pace cu David și i se supuseră (I Cron., 19, 19).
- Și voi da lui Israel în zilele lui Solomon pace și liniște (I Cron., 22, 9).
- Pace... Scrisoarea ce mi-ați trimis a fost citită cu mare luare aminte înaintea moastră (Ezdra, 4, 18).
- Acolo cei ce poartă lanțuri ajung la liman de pace și nu mai aud glasul paznicului (Iov, 3, 18).
- N-am nici tihnă, nici odihnă, nu-mi găsesc nici o pace și zburcîm mă stăpînește (Iov, 3, 26).
- Și fiara sălbatică va trăi cu tine în pace (Iov, 5, 23).

- În mijlocul păcii i se pare că un ucigaș se năpustește asupra lui (Iov, 15, 21).
- Împacă-te cu Dumnezeu și cazi la pace. Atunci bine va fi de tine (Iov, 22, 21).
- El sălășluiește pacea, în locurile prea înalte (Iov, 25, 2).
- Mă voi culca și mă voi odihni în pace, că însuși tu Doamne m-ai întărit în nădejde (Ps., 4, 8).
- Domnul dă tărie poporului său. Domnul va binecuvînta pe poporul său în pace (Ps., 28, 11).
- Slavă lui Dumnezeu, celui ce dăruiește pace robului său ! (Ps., 34, 27).
- Din pricina mîniei tale nu e sănătate în trupul meu, nu e pace (Ps., 37, 3).
- Pînă și omul meu cel mai de pace... a ridicat călcîiul asupra mea (Ps. 40, 9).
- Suflete al meu caută-ți pace în Dumnezeu, căci numai în el nădăjduiesc eu (Ps. 61, 6).
- Munții să aducă oamenilor pace și dealurile dreptate (Ps. 71, 3).
- Să fie belșug de pace cît va sta lumea pe cer (Ps. 71, 7).
- Dumnezeu va vesti pacea peste poporul său (Ps. 84, 8).
- Mila și adevărul se vor întîmpina, dreptatea și pacea se vor săruta (Ps. 84, 11).
- De vrea omul să trăiască și să vadă zile bune... să caute pacea și s-o urmeze (Ps. 33, 14).
- Cei blînzi vor moșteni pămîntul și se vor desfăta de binefacerile păcii (Ps. 36, 11).
- Cei ce iubesc legea ta, de multă pace se vor bucura (Ps. 118, 165).
- De mult nemernicește sufletul meu printre cei ce urăsc pacea (Ps. 119, 6).
- Iubitor de pace sînt, dar un cuvînt și ei sînt gata de război (Ps. 119, 7).
- Urați pace Ierusalimului și ziceți : «cei ce te iubesc să se bucure de liniște ! Pacea să domnească între zidurile tale și în casele tale propășirea ! Din partea fraților și prietenilor mei îți zic : Pace ție !» (Ps., 121, 7—9).
- Pace peste poporul Domnului ! (Ps., 124, 5).
- Pace peste poporul Domnului ! (Ps., 127, 6).
- El pune pace în hotarele tale (Ps., 147, 3).
- Căile ei (ale înțelepciunii) sînt plăcute și toate cărările ei sînt căile păcii (Pilde, 3, 17).
- Mai bună este o bucată de pîine uscată în pace, decît o casă plină de carne de jertfe, dar cu vrajbă (Pilde, 17, 1).
- Este vreme de război și vreme de pace (Ecl., 3, 8).
- Dumnezeu tare, biruitor, Domn al păcii, părinte al veacului ce va să vie. Și mare va fi stăpînirea lui și pacea lui nu va avea hotar (Isaia, 9, 5—6).
- Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre pentru noi le-ai făcut ! (Isaia, 26, 12).

- Pacea va fi lucrul dreptății (Isaia, 32, 17).
- Poporul meu va locui într-un loc de pace (Isaia, 32, 18).
- Solii pentru pace plîng amar (Isaia, 33, 7).
- În vremea vieții mele va fi de-a pururi pace (Isaia, 39, 8).
- El (Dumnezeu) îi urmărește, cu pace (Isaia, 41, 3).
- Eu întocmesc lumina și dau chip întunericii, cel ce sălășluiește pacea și restrînge îi lasă cale (Isaia, 45, 7).
- Nu este pace, zice Domnul, pentru cei fărădelege (Isaia, 48, 22).
- Cît de frumoase sînt pe munți picioarele trimisului care vestește pacea, ale solului de veste bună care dă de știre mîntuirea (Isaia, 52, 7).
- Legămîntul meu de pace nu se va zdruncina, zice Domnul cel cu tine milostiv (Isaia, 54, 10).
- Pace, pace celor de aproape și celor de departe, zice Domnul (Isaia, 57, 19).
- Cei fărădelege n-au pace, zice Domnul (Isaia, 57, 21).
- Și voi pune judecători ai tăi : pacea (Isaia, 60, 17).
- Așa zice Domnul : «Vărsa-voi pacea peste el (Ierusalim) ca un rîu» (Isaia, 66, 12).
- Zis-am eu atunci : «O, Doamne, Dumnezeule, amăgit-ai tu oare pe poporul acesta și Ierusalimul, cînd ai zis : veți avea pace și iată sabia a ajuns pînă la suflet?» (Ier., 4, 10).
- Lecuind ranele poporului meu cu nepăsare și zicînd : «Pace, pace», și numai pace nu-i (Ier., 6, 14).
- Sabia Domnului mistuie totul de la o margine la alta a țării și nici un muritor n-are pace (Ier., 12, 12).
- Voi da în locul acesta pace neconținută (Ier., 14, 13).
- Așteptăm pace, și iată nu-i nicicum bine (Ier., 14, 19).
- «Domnul a zis că va fi pace peste voi» — neconținut grăiesc ei așa celor ce mă disprețuiesc. (Ier., 23, 17).
- Cînd vreun proroc a prevestit pace, atunci numai așa a fost luat el ca proroc, cu adevărat trimis de Domnul, dacă s-a împlinit cuvîntul acelui proroc (Ier., 28, 9).
- Îngrijiți-vă de bunăstarea în care v-am strămutat și rugați-vă Domnului pentru dînsa, căci în propășirea ei veți avea și voi pace! (Ier., 29, 7).
- Așa a zis Domnul : «Glas de tulburare, glas de groază auzim, și nu glas de pace» (Ier., 30, 5).
- Și se va întoarce Iacov și va trăi în pace și în liniște și nimeni nu-l va mai îngrozi (Ier., 30, 10).
- Și le voi descoperi belșug de pace și de adevăr (Ier., 33, 6).
- Iacov se va întoarce și va trăi liniștit și pașnic și nimeni nu-l va înspăimînta (Ier., 46, 27).
- Iată vine pieire și vor căuta pacea și nu o vor găsi (Iez., 7, 25).
- Pentru că duc poporul meu în rătăcire spunînd : «Pace», atunci cînd nu e pace (Iez., 13, 10).
- Nu mai sînt prorocii lui Israil care au prorocit Ierusalimului și i-au povestit vedenii de pace, atunci cînd nu era pace, — zice Domnul Dumnezeu (Iez., 13, 16).
- Voi încheia cu dînsul legămîntul păcii (Iez., 34, 25).

— Împăratul Darius scrisese la toate popoarele... «Pacea voastră să sporească!» (Daniel, 6, 26).

— În adevărata vreme de pace va doborî pe mulți (Daniel, 3, 25).

— Și mi-a zis: «Nu te teme, om plăcut lui Dumnezeu! Pace ție!» (Daniel, 10, 19).

— Iată că pe munți sînt picioarele celui ce binevestește, ale celui ce vestește pacea! (Naum, 2, 1).

— Și în locul acesta voi sălășlui pacea, zice Domnul (Agheu, 2, 9).

— Iar între amîndoi va fi un sfat de pace (Zah., 6, 13).

— Acum se fac semănături în bună pace (Zah., 8, 12).

— El va vesti pacea popoarelor (Zah., 9, 10).

— Am avut legămînt cu el: viață și pace (Mal., 2, 5).

*
* *
*

În cele ce urmează redăm unele din cele mai adînci, mai frumoase și mai bogate învățături, maxime, cugetări și sentințe provenind de la unii mari învățați și scriitori ai lumii sau din literatura sacră a altor popoare, care constituie tot atît de valoroase definiții, îndemnuri și povățuiri privind pacea și înfăptuirea ei, și care, avînd în vedere importanța mare pentru viața lumii, niciodată nu s-au spus și nu se vor repeți de ajuns pentru a deveni norme strict aplicate în viața oamenilor, pentru mai binele lumii pentru fericirea întregii noastre planete.

— Pacea, unirea și dragostea sînt temeiurile existenței omenirii și constituie cea mai mare datorie a omenirii.

— Pacea la om e odihna vieții.

— Pacea cea mai dulce apare după o îndelungată dezbinare.

— Pacea este mama bunătăților.

— Pacea ne aduce fericire de obște, iar vrajba ne întunecă de la mic la mare.

— Pacea pururea s-o vînezi, ca cel mai bun vînat.

— Pacea este rodul dragostei.

— Pacea este rîvna celor înțelepți și vrajba celor nebuni.

— Pacea este stîlp neclintit al casei de obște.

— Pacea ce vei face, s-o păzești.

— Să auzi, să vezi și să taci, dacă vrei să petreceai cu pace.

— Nu te uni cu cel ce vrea să strice pacea cuiva.

— Pacea n-a fost birfită niciodată.

— Pacea să-ți fie gîndul tău, pacea cuvîntul tău, pacea cinstea ta cea mai mare.

— Pacea, fiica dragostei.

— Pacea, folos de obște.

— Pacea, cea mai mare fericire a popoarelor.

— Pacea și odihna inimii, neprețuită fericire.

— Pacea și războiul stau în mîna celor mai mari.

— Pacea în casă pururea să iubești, iar la războiul casei nicicum să gîndești.

— Pacea veșnică, pacea obștească este fericirea popoarelor.

- Cine cunoaște ce dar are pacea, cu nimeni nu se sfădește.
- Cel ce împacă pe altul, pacea de el se ține.
- Orice dai pentru împăciuire, nu se-nțelege de pierdut (Iordache Golescu, *Povățuiri și cuvinte adevărate*, cap. «Pentru pace și război».
- Nimica nu e mai bun ca pacea (Anton Pann, *De la lume adunate și iarăși la lume date*, pag. 107).
- Pacea favorizează dezvoltarea ideilor.
- Nu-i virtute mai puțină, pentru cugetul mărit / A-ndrepta patria în pace către scopul cel dorit (Gh. Asachi, *Opere I*, pag. 20).
- Buna armonie între soț și soție : iată taina păcii lumii (Sfântul Ioan Gură de Aur, *Omilie contra deznădejzii*, 6).
- Să ciștiği pacea prin pace, nu prin război (Fericitul Augustin).
- Mai mare vrednicie a socoti nu poate, decît îndată gilceava în pace a întoarce, și pre cit mai în grabă a fi, cu atît mai lăudată este (Dimitrie Cantemir, *Istoria ieroglifică*, partea a III-a, pag. 194).
- Pacea între dușmani este de scurtă durată (M. J. Chénier, *Caius Gracchus*, III, 1).
- Dulce este cuvîntul pace, și ea însăși este binefăcătoare ; însă este o mare deosebire între pace și robie ; pacea este libertatea netulburată ; robia este cea mai mare nenorocire, care trebuie respinsă nu numai prin război, dar chiar și prin moarte (Cicero, *Philippica 2*, 19).
- Pacea-n lume ca munții să crească / Dreptatea dealuri să-și ivească.
- Cine face zid de pace, / Turnuri de frăție, / Își va duce întreaga viață / Întru a sa bogăție.
- Cearcă de găsește pacea și-i ia urma cum să cuvine (Dosoftei, *Opere*, I, pag. 76, 161).
- Pentru toți pacea este o comoară (Eftimie, *Cronica*, pag. 124).
- Este un singur mijloc de a asigura pacea : a fi curajos și hotărît. Pace, dar nu în umălință și slăbiciune ! (Paul Doumer, *Cartea copiilor mei*, XXVII).
- E mai bună și mai prudentă o pace sigură, decît o victorie sperată (Livius 30).
- Cea mai rea împăcare pentru un dușman e cînd te împaci cu păcatele lui.
- Făcătorul de pace nu poate fi niciodată pașnic (N. Iorga, *Cugetări*, pag. 82 ; 191).
- Cînd cineva, după ce a încheiat pace cu unul puternic, nu se păzește, aceasta-i ca și cum ar fi mîncat ceva vătămător ; nu-i priește (Mahabharata 12, 5020).
- Cine nu se înduplecă la pace cînd vede la cei dimprejur numai gînduri pașnice ? (S. Mehedinți, *Altă creștere. Școala muncii*, pag. 102).
- Pacea este capodopera rațiunii (I. Müller).
- Plăcuta pace e potrivită oamenilor ; minia sălbatică aparține fiarelor (Ovidiu, *Arta de a iubi*, III, 502).
- Pacea este prielnică ; înlăuntrul păcii s-a născut iubirea (Ovidiu, *Amores 3*, 2).
- Vîno, pace blindă și rămii pe tot pămîntul. Să lipsească prilejul de a triumfa, să lipsească și dușmanii. Tu vei fi pentru conducători o glorie mai mare decît războiul (Ovidiu, *Fasti*, 1, 712).

— Să se încheie pace chiar și cu un om fără onoare, dacă-i în joc viața; căci o dată viața salvată, totul e salvat (*Panceatantra*, 3, 9).

— Pacea veșnică nu e cu puțință decît în mormînt (Schopenhauer).

— Din fericita pace, dulcea dragoste și din unire se naște cea de obște a vecinilor fericire și bună norocire.

— Fericită e pacea între muritori și odihna inimii, că aceasta e cea mai de căpetenie bună norocire a noastră pe pămînt (Tichindel, *Fabule*, pag. 87, 193).

— Trăiți în pace cu orice om (L. Tolstoi, *Testamentul meu*, pag. 16).

— Fii în pace cu oamenii, în război cu vicțiile (Publius Syrus, *Sentințe*).

— Ceea ce noi onorăm cu numele de pace nu e, propriu-zis, decît un scurt armistițiu, prin care cel care-i mai slab renunță la pretențiile sale, juste sau nejuste, pînă ce găsește prilejul a le impune cu brațul armat (Vauvenargues, *Reflecții și maxime*, 413).

— Dacă vrei pace, caută pacea și o urmează.

— Ca să trăiești în pace / Nimic lumii să nu-i ceri (Al. Vlahuță, *Sfînta muncă*).

— Ne-am tulburat zadarnic pacea, / Și-ar fi o pierdere de vreme, / De cîte cumpene-s în zodii / A ne-ngriji ș-a ne mai teme (Al. Vlahuță, *În fericire*, III).

— Oamenii care nu pot face să sălășluiască pacea în inima lor, cu atît mai puțin vor putea face să sălășluiască pacea în țară (N. Veșimirovici, *Cugetări despre bine și rău*, pag. 114).

— Pacea este fiica războiului (Voltaire).

— Dreptatea cu pacea, cînd se îmbrățișează, fericirea ne înconjoară (Proverb românesc).

— În pace, imbelșugare; în război, dărăpănare = Friede ernährt, Unfriede verzehrt (Proverb german).

INIȚIATIVE ROMĂNEȘTI PENTRU PACE ȘI SECURITATE, PRIN DEZARMARE NUCLEARĂ ȘI GENERALĂ

Pr. Prof. NICULAE ȘERBĂNESCU

Istoria poporului român, făurită de-a lungul multisekularei sale existențe pe plaiurile carpato-dunărene, atestă dăruirea, abnegația, ce i-au călăuzit întreaga sa ascensiune pe calea libertății, dreptății și progresului, prin lupta pentru menținerea liniștii și păcii. În pofida vicisitudinilor prin care a trecut; poporul român și-a clădit o țară cu o înfloritoare civilizație, și-a adus și își aduce contribuția la sporirea valorilor culturii universale. Întotdeauna el a fost profund atașat ideilor generoase ale păcii, bunei vecinătăți, conlucrării cu alte popoare. Cu toate că uneori împrejurări grele ale istoriei l-au silit, nu o dată, de-a lungul zbuciuma-

tei sale existențe, să-și apere glia străbună, totuși și în aceste crunte încercări el a gândit cu înflăcărare la liniște și pace, la un viitor luminos.

Alături de acestea, nemuritoarele sale opere de artă și cultură, sub toate aspectele, făurite în cursul veacurilor, sînt, între altele, și ele mărturii ale aprigei lui dorințe de pace și liniște, căci numai în acest fel de vreme se poate crea. În fiecare etapă a dezvoltării istorice, poporul român și cei mai străluciți reprezentanți ai săi au militat cu ardoare pentru menținerea și apărarea păcii. Așa au fost Mîrcea cel Bătrîn, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Radu cel Mare, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu ș.a. Cu aceeași răspundere față de istorie au militat pentru pacea și afirmarea poporului român în contextul civilizației universale, Mihai Eminescu, Nicolae Iorga, medicii Marinescu și Cantacuzino, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu și mulți alți străluciți reprezentanți ai culturii românești. Aceste însușiri de apărători ai păcii și de dormici de trai în vremuri liniștite au rămas și vor rămîne nedespărțite de fiii acestui neam.

În rîndul popoarelor, poporul român, a cărui vocație pentru pace este binecunoscută, a desfășurat, desfășoară și va face aceasta și în viitor, acțiuni sistematice pentru pace și înțelegere, pentru cooperare și întrajutorare; pentru respect și încredere reciprocă. De aceea și azi, în tulburătoarele evenimente internaționale, cînd întreaga omenire trece prin momente grele de mesiguranță și neliniște și cînd, mai ales Europa, bătrînul continent de pe care pînă acum, în secolul nostru au fost declanșate două războaie mondiale, a devenit un imens arsenal de arme nucleare, cînd, pe pămîntul său, urmează să se amplaseze, în acest an, noi rachete nucleare cu rază medie de acțiune, noi arme de distrugere în masă, cînd viața ei și a întregii planete este amenințată, și poporul nostru este chemat să militeze energic pentru oprirea înarmărilor, pentru dezarmare, pace și viață. Și credincios tradiției moștenite de la moșii și strămoșii săi, el a răspuns cu înflăcărare unei astfel de chemări, pentru că în dorința sa de pace, care s-a născut odată cu el, poporul român este conștient că acum are de apărut nu numai pămîntul, apele, codrii și vetrele sale de totdeauna, expuse, cum se știe, periodic năvălirilor și poftelor de dominație, nu numai civilizația sa și a Europei, cărora le-a fost scut de nădejde de atîtea ori în istorie, nu numai sporul de bunuri și frumuseți noi, făurite de el în vremea mai de pe urmă, ci are de apărut în-săși viața, ca fenomen elementar și esențial al existenței lui, al existenței tuturor popoarelor din Europa și, pînă la urmă, din întreaga lume. Și el face aceasta cu multă însuflețire, căci chiar în aceste zile, în urma *Apelului pentru dezarmare și pace*, lansat la 20 septembrie 1983 de Frontul Democrației și Unității Socialiste, pe tot întinsul patriei se țin adunări și mitinguri, în care, cu înaltă răspundere pentru destinele Europei, ale lumii întregi și în interesul păcii și liniștii pe Terra, poporul nostru exprimă un hotărît și unanim *NU* cursei înarmărilor de orice fel și războiului, și un *DA*, pornit din inimă, dezarmării, păcii, vieții pe planeta noastră.

În afară de aceasta, prin apeluri, mesaje, scrieri, interviuri ș.a. ale înaltei conduceri a poporului român, ale Domnului Nicolae Ceaușescu,

Președintele țării, s-a cerut același lucru oricărei organizații, conferințe și reuniuni internaționale care ar fi fost în măsură să satisfacă o asemenea solicitare, mai cu seamă la Organizația Națiunilor Unite.

Fără a stărui asupra cuvântărilor și intervențiilor care se referă și la problema păcii, securității, cursei înarmărilor și dezarmării, rostite ori făcute de reprezentanții noștri în Adunările Generale ale O.N.U. sau și în alte părți, vom aminti aci numai că în noiembrie 1959, când în Adunarea Generală a O.N.U. a fost lansată ideea abordării problemei dezarmării generale și totale, România a fost printre primele țări care au susținut cu căldură această idee. De atunci și pînă astăzi, ea s-a pronunțat constant în favoarea negocierilor unui tratat de dezarmare generală și totală, cu participarea tuturor statelor, pentru a se asigura interesele tuturor popoarelor; pentru interzicerea experiențelor nucleare, pentru interzicerea amplasării de arme nucleare pe fundul mărilor și oceanelor; pentru interzicerea perfecționării producției și stocării de arme bacteriologice și chimice, și pentru distrugerea lor; pentru transformarea regiunii Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de arme nucleare de trupe și baze militare străine; pentru constituirea unui organism internațional în vederea dezarmării, la care să participe toate statele și care să funcționeze în cadrul O.N.U.; pentru organizarea unei conferințe speciale de dezarmare în Europa, cu participarea statelor semnatare ale actelor de la Helsinki și Madrid; pentru excluderea cu desăvîrșire a recurgerii la forță și la amenințarea cu forța.

România, cu conștiința unei depline responsabilități față de destinele poporului nostru și ale umanității, în ansamblul său, a făcut din problema dezarmării o sarcină primordială a politicii sale externe; iar principiile, prevederile și măsurile propuse de ea în vederea dezarmării și a colaborării internaționale pentru asigurarea securității, dovedesc umanism, inițiativă și constanță politică și, totodată, aduc aprecieri elogiозe la adresa ei și a conducerii sale.

Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S. din octombrie 1981 este o altă inițiativă românească în aceste probleme și marchează o nouă etapă de dorințe în care se acționează pentru instaurarea normelor respectării suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc; norme în a căror înlăturare sînt interesate toate popoarele lumii. Se cere, în același timp să se lupte pentru înlăturarea primejdiei unui război nuclear, pentru lichidarea focarelor de agresiune și conflicte existente pe glob, pentru dezarmare, pentru înlăturarea oricărui atentat la libertatea vreunui popor și pentru a se pune capăt înarmărilor și amenințărilor cu forța.

Apelul Marii Adunări Naționale a R. S. România către parlamentele, guvernele și popoarele lumii, lansat în noiembrie 1981, este o nouă inițiativă românească, prin care se cere cu insistență ca toate statele să-și ia angajamentul de a nu admite ca pe teritoriile lor să se amplaseze noi trupe și armamente spre a se crea noi focare și conflicte. Toate trupele străine să se retragă înlăuntrul frontierelor naționale și să se desființeze de urgență bazele militare, — aceasta formînd principiul de bază al dezarmării.

Văzînd escaaladarea tot mai accentuată a cursei înarmărilor, Marea Adunare Națională a R. S. România, în decembrie 1981, a împuternicit

pe președintele țării, dl. Nicolae Ceaușescu, să se adreseze șefilor de state, semnatori ai Actului final al Conferinței pentru cooperare și securitate în Europa, și să le propună oprirea amplasării de noi rachete cu rază medie de acțiune și retragerea celor existente, și, totodată, să preconizeze o Europă fără arme nucleare, scoaterea în afara legii a armamentului atomic, încetarea producției pe mai departe a armelor nucleare, interzicerea experiențelor atomice, reducerea stocurilor de armament atomic și înghețarea cheltuielilor militare care au atins sume excesiv de mari; ceea ce s-a și făcut.

În vara anului 1982, când la O.N.U. se desfășura o sesiune specială a Adunării Generale, consacrată *dézarmării*, poporul român i-a adresat un *Apel pentru dezarmare, pentru o Europă fără arme nucleare, pentru o lume a păcii*, chemînd toate popoarele ca, «peste orice considerente și obstacole», să treacă «la înfăptuirea *dézarmării*, și în primul rînd a *dézarmării nucleare*» acum «pînă nu au căzut primele bombe nucleare», căci cînd acestea «vor începe să cadă, va fi prea tîrziu».

Cu alt prilej, cînd a fost vorba de majorarea cheltuielilor militare pentru susținerea Pactului de la Varșovia, România singură a refuzat categoric. Mai mult, ea a cerut reducerea acestor cheltuieli cu 10% și folosirea fondurilor economisite în acest fel, pentru sprijinirea statelor în curs de dezvoltare.

În fața pericolului tot mai amenințător de îmbogățire a arsenalului de arme nucleare din Europa, în cursul acestui an, 1983, președintele nostru a adresat mesaje conducătorilor U.R.S.S. și S.U.A., propunînd oprirea cursei înarmărilor, trecerea la *dézarmare* și, în primul rînd, la *dézarmare nucleară* și apărarea păcii întregii lumi. Totodată cerea chiar să se «facă totul pentru a se opri amplasarea rachetelor cu rază medie de acțiune în Europa și a determinat trecerea la retragerea celor existente».

Ceva mai apoi, la 20 septembrie 1983, Adunarea reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste a adresat lumii un *Apel pentru dezarmare și pace*, amintit și mai sus, prin care se cere ca problema fundamentală a zilelor noastre, care este *dézarmarea*, și, în primul rînd cea nucleară, preîntîmpinarea războiului și apărarea păcii, să se înfăptuiască acum, pînă nu e prea tîrziu, și ca popoarele să conduce pentru a făuri «cea mai puternică armă — arma unității, arma păcii și colaborării».

Alături de poporul român, ca întotdeauna în cursul istoriei lui, Biserica Ortodoxă Română, Biserica mării majorități a cetățenilor patriei noastre, este angajată în acțiunea de oprire a cursei înarmărilor, de înfăptuire a *dézarmării* și de salvagardare a păcii. Credincioasă învățăturii Mîntuitorului Iisus Hristos — «Domn al Păcii» —, ea își îndeamnă fiii duhovnicești să trăiască în pace și să militeze pentru sălășluirea pe planeta noastră a unei lumi fără războaie și a unui climat de libertate, dreptate umană, întrajutorare, încredere, iubire și pace.

Și ea, Biserica Ortodoxă Română, a întreprins unele inițiative pentru pace și *dézarmare*, dintre care vom pomeni aici numai pe cea din anul 1981, cînd, la sugestia și îndemnul său, s-a întrunit la București Adunarea Cultelor din România, pentru *dézarmare* și pace, care, la sfîrșit, a

lansat o *Chemare adresată guvernelor tuturor statelor lumii, Organizației Națiunilor Unite precum și tuturor Bisericilor, religiilor și organizațiilor religioase din lume*, cerînd ca toți oamenii de bună credință de pe Terra să-și «înălțe glasurile ca niște trîmbițe ale păcii» și să spună «răspicat» :

«Nu cursei înarmărilor ; NU amplasării de rachete și bombe cu neutroni în Europa ; NU morții nucleare». Îndemnînd pe toți să «vegheze la pacea lumii, să vegheze la viața lumii», Apelul se încheia cu urarea dorită de noi toți : «Viață și pace planetei noastre».

Acestea, mai sus arătate, sînt numai o mică parte din inițiativele pentru pace, securitate și dezarmare întreprinse de poporul și Biserica noastră, în scopul sălășluirii păcii pe Pămînt și al apărării vieții, cel mai de preț dar hărăzit omului de Creatorul său. Neîngăduînd împrejurarea în care aceste rînduri sînt sortite să vadă lumina, ca aci să se înfățișeze toate, aceste inițiative, șirul lor, cum ușor se poate înțelege, a fost redus în chip simțitor. Dar și așa puține cîte am putut prezenta, sînt, cred, destule pentru a proba că poporul român și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, păstrători fideli ai tradiției moștenite de la străbuni, — amintită iarăși mai sus —, sînt și vor fi, ca și aceștia, luptători înflăcărați pentru pace, dezarmare și viață, în toată vremea, în tot ceasul și locul, spunînd cu toată convingerea un hotărît și unanim NU cursei înarmărilor, războiului și morții, pricinuită de acesta.

DREPTUL LA PACE, LA EXISTENȚĂ AL POPOARELOR

Pr. Asist. NICOLAE V. DURA

Actualitatea veșnic vie și adînc resimțită a ideii de pace, de înlăturare a forței din practica statelor, a făcut ca ea să se afle în atenția preocupărilor majore ale tuturor oamenilor, indiferent de convingerea lor politică, filozofică și religioasă.

Sfîntul Apostol Pavel ne încredințează că «pacea» este «roada Duhului» (Gal. 5, 22). Cine are acest rod al Duhului, «nu mai are nevoie de îndemnul Legii»¹, care interzice războiul. Din nefericire sînt oameni și popoare care nu au acest rod al duhului, adică pacea. De aceea, comunitatea internațională a fost nevoită să edicteze legi și să prevadă sancțiuni pentru apărarea dreptului la pace, la existență al popoarelor.

Preocuparea permanentă a comunității internaționale pentru apărarea păcii se oglindește cu fidelitate și în bogata legislație care prevede dreptul sacru la viață.

În cele ce urmează, vom prezenta dreptul la pace, la existență al popoarelor, în lumina doctrinei și legislației dreptului internațional, cu referire specială și asupra dreptului românesc.

1. Dreptul statelor lumii la pace, la existență

Primele principii de drept internațional : principiul suveranității, egalității în drepturi, neintervenției ș.a. — s-au afirmat în secolele XVIII—XIX². Dar, de-abia mutațiile petrecute pe plan internațional după cel de al doilea război mondial au impus trecerea de la dreptul războiului la dreptul păcii. Interzicerea recurgerii la forță și la amenințarea cu forță printr-o serie de documente internaționale și impunerea recurgerii exclusive la mijloacele pașnice reflectă evoluția dreptului internațional de la concepția clasică, care recunoștea statelor dreptul de a face război, la concepția contemporană, potrivit căreia agresiunea constituie cea mai gravă crimă împotriva umanității. Dreptul popoarelor la pace a devenit astfel un principiu fundamental al relațiilor dintre state, consacrat prin cel mai important tratat de drept internațional al zilelor noastre — Carta Organizației Națiunilor Unite³.

Dintre documentele adoptate în ultimii ani de Națiunile Unite, care marchează un progres însemnat în direcția dezvoltării și codificării drepturilor și obligațiilor fundamentale ale statelor se impune atenției în special «definiția agresiunii»⁴.

Primul dintre drepturile fundamentale ale statelor îl constituie dreptul la existență. Acesta este un drept primordial al oricărui stat, care condiționează existența tuturor celorlalte drepturi. Este de neconceput ca unui stat, unui popor, să i se recunoască anumite drepturi fără a i se recunoaște, în prealabil, dreptul elementar de a exista, ființa, dreptul sacru la viață. Acest drept implică însă dreptul la pace, care trebuie să fie recunoscut, promovat și apărat de toate statele lumii. De aceea, dimpreună cu abolirea dreptului la război, cu încriminarea agresiunii și prohibirea recurgerii la forță și la amenințarea cu forță, dreptul internațional contemporan consacră și fortifică dreptul statelor la pace și securitate în relațiile lor mutuale⁵.

Dreptul și nevoia de pace și securitate sînt vitale pentru fiecare stat. Traducerea în viață a acestui drept reclamă acțiuni hotărîte pentru prevenirea și curmarea conflictelor militare, lichidarea surselor de animozitate și neîncredere, adoptarea unor măsuri efective de dezarmare, soluționarea diferendelor dintre state exclusiv prin căi și mijloace pașnice. Dreptul păcii trebuie să respecte însă interesele tuturor țărilor, să nu promoveze interesele unora în dauna celorlalte. Ele nu se pot clădi prin conferirea unor privilegii, drepturi sau poziții speciale marilor puteri, pe seama statelor mici și mijlocii⁶. De aceea, realizarea unei păci trainice în lume — obiectiv de primordială importanță al noii ordini economice

1. *Explicarea Epistolei către Galateni a Sfîntului Ioan Hrisostom*, trad. Arhim. Th. Athanasiu, Iași, 1901, p. 144.

2. Vezi Gr. Geamănu, *Principiile fundamentale ale Dreptului internațional contemporan*, Edit. didactică și pedagogică, București, 1967, p. 359.

3. Vezi Dr. Ionel Cloșcă, *Conflictele armate și căile soluționării lor*, Edit. Militară, București, 1982, p. 85.

4. *Rezoluția Adunării Generale 3314 (XXIX), 14 decembrie 1974*.

5. Vezi Dr. N. Ecobescu și Dr. V. Duculescu, *Drepturile și obligațiile fundamentale ale statelor*, Edit. Politică, București, 1976, p. 41.

6. *Ibidem*, p. 43.

mondiale — este indisolubil legată de promovarea unei politici noi în viața internațională, de deplină egalitate în drepturi, stimă și respect reciproc între popoare.

Afirmarea dreptului păcii în relațiile dintre state trebuie să constituie o sarcină permanentă a întregii omeniri. Așa după cum arăta Nicolae Titulescu, «bunul cel mai prețios al unei țări este pacea prelungită, care singură îngăduie unei națiuni să-și găsească drumul, care singură îngăduie să se aducă civilizației generale binefacerile creatoare ale geniului național»⁷. Tuturor țărilor le incumbă, în consecință, datoria de a se angaja într-un proces continuu de colaborare și cooperare în vederea consolidării păcii, de a participa la căutarea neîncetată de soluții în direcția păcii — soluții juste, viabile, izvorite din înseși nevoile de viață ale popoarelor.

Așadar, relațiile bazate pe forță și dictat, pe impunerea «manu militari», anumitor forme și modalități de organizare a raporturilor internaționale, promovarea dreptului celui mai tare, politica de înarmare, contravin în mod flagrant cerințelor desfășurării normale a raporturilor dintre state, exigențelor principiilor și normelor fundamentale ale dreptului internațional.

În temeiul principiilor și normelor fundamentale ale dreptului internațional, toate statele sînt subiecte egale de drept, avînd aceeași capacitate juridică să intre în raporturi cu celelalte state pentru promovarea intereselor lor legitime. Interesele libertății și păcii popoarelor impun cu necesitate respectarea strictă a dreptului egal al tuturor statelor, — mari, mijlocii sau mici — la progres și dezvoltare, la afirmarea de sine stătătoare, în libertate și suveranitate, în viața internațională.

Cauza înarmărilor pune în primejdie dreptul la pace, la existență al popoarelor. Normele și principiile statuate pe parcursul a secole și milenii de experiență în raporturile dintre state dau expresie acestei obligații, acestui principiu de drept și justiție.

În lumina principiilor dreptului internațional, politicienii și conducătorii de stat trebuie deci să fie adevărați «soldați... ai victoriei păcii»⁸.

2. Nu există un drept al războiului, al agresiunii

Dicționarele de drept internațional public ne spun că războiul este un fenomen social-istoric, care a apărut pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății omenești, odată cu împărțirea ei în clase antagoniste, cu nașterea proprietății private și cu formarea statului; el va dispărea din viața societății atunci cînd nu vor mai exista cauzele sociale care îi dau naștere⁹.

După doctrina juridică internațională, războiul este drept, legitim, cînd urmărește apărarea individuală sau colectivă împotriva unei agre-

7. Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Edit. Științifică, București, 1967, p. 478.

8. *Discursul d-lui Titulescu la realegerea sa ca președinte al Ligii Națiunilor*, apud P. Rădulescu și I. Adamescu, *Modest omagiu marelui român omul păcii Nicolae Titulescu*, București, 1961, p. 11.

9. Vezi *Dicționar de Drept Internațional Public*, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 250.

siuni externe ; eliberarea națională de sub dominația străină ; eliberarea de sub exploatare și asuprire socială ; este *nedrept*, când urmărește cotropirea unor teritorii străine ; anexiunea, prin forța armelor, subjugarea altor popoare ; înăbușirea mișcărilor de eliberare națională sau socială.

Pactul Briand-Kellogg (1928) este primul document internațional care a interzis războiul ca mijloc de soluționare a diferendelor internaționale. Carta O.N.U. a consacrat, ca principiu fundamental al dreptului internațional, obligația statelor de a nu recurge la folosirea forței sau la amenințarea cu forța în relațiile dintre ele și de a rezolva diferendele care se pot ivi numai prin mijloace pașnice.

Părerile politologilor și juriștilor despre dreptul războiului sînt variate și felurite. Unii politologi și juriști au afirmat că «pacea perpetuă» nu este «realizabilă», și că «războiul este un rău necesar»¹⁰. Referindu-se la așa-zisa îndreptățire de a declara război în temeiul dreptului internațional, un jurist român cerea, în anul 1936, să se înceapă un «război contra războiului pentru împiedicarea războiului»¹¹. Evident, această afirmație vădește concepția autentică a poporului român despre așa-zisele drepturi ale războiului și despre dreptul real al păcii.

Așa după cum s-a afirmat, «dacă frontierele ar urma să fie determinate de interesele militare, pretențiile nu ar mai lua niciodată sfîrșit, pentru că orice linie militară este în mod necesar defectuoasă și poate fi corectată prin anexare de noi teritorii ; în afară de aceasta ea nu poate fi niciodată stabilită definitiv și echitabil, pentru că este întotdeauna impusă învinsului de către învingător și, ca atare, cuprinde în sine germele unui nou război»¹².

În evul mediu, politologii și juriștii au admis necesitatea dreptului la război. Astfel, pe la anul 1503, N. Machiavelli scria că «dorința de cucerire este în adevăr un lucru foarte firesc și foarte obișnuit, iar aceia care pot să-i dea curs și care o și fac vor fi întotdeauna lăudați sau, oricum, nu vor fi dezaprobați ; atunci însă cînd au puțința și totuși vor să întreprindă cuceriri cu orice chip, greșesc și merită să fie dezaprobați»¹³. De aceea, după părerea sa un conducător «trebuie să aibă o singură țintă și un singur gînd și să considere că știința cea mai potrivită pentru el este aceea, a războiului, a organizării și disciplinei pe care acesta o cere ; căci este singura știință — conchidea Machiavelli — pe care se cuvine să o aibă acela care comandă»¹⁴.

Unii politologi și juriști au vorbit chiar despre existența unor legi ale războiului din punct de vedere al dreptului internațional¹⁵. Ei au re-

10. V. Rațiu și C. Țunescu, *Războiul după dreptul ginșilor*, București, 1904, p. 3.

11. Dr. P. Baruția, *Dreptul de a declara război*, Timișoara, 1936, p. 238.

12. K. Marx — F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. I, Ediția a II-a, București, 1955, p. 521.

13. N. Machiavelli, *II Principe*, trad. Nina Façon, Edit. Științifică, București, 1960, p. 18.

14. *Ibidem*, p. 55.

15. Vezi *Les lois de la guerre sur terre*. Manuel publié par L'Institut de Droit International, Bruxelles et Leipzig, 1880, p. 1—27 ; G. R. Jaequemyns, *La guerre actuelle dans ses rapports avec le droit international*, II vol., Londra, 1870—1871 ; Rațiu Victor, *Războiul după Dreptul ginșilor*, București, 1904 ; G. Meitani, *Legile războiului din punctul de vedere al Dreptului Internațional și războiul actual*, București, 1915, p. 26 ; V. Gherghescu și I. Cloșcă, *Reguli de drept internațional privind starea de pace și starea de război*, București, 1972, p. 341.

dactat tratate de drept procedural al războiului, studiind legile, decretale și deciziile jurisprudenței privind măsurile luate cu ocazia declanșării războiului¹⁶. S-au formulat chiar și reguli de drept internațional privind starea de pace și starea de război¹⁷.

Unii politologi apuseni contemporani sînt de părere că tehnologia militară nucleară — pe care o posedă marile puteri — nu scutește statele mijlocii și mici de a nu face cheltuieli pentru menținerea forțelor armate proprii care să le permită «un răspuns la exigențele războiului modern»¹⁸. Desigur asemenea afirmații dovedesc preocuparea respectivilor de a întreține și alimenta un climat de neîncredere între națiunile lumii, de a acredita teoria dreptului la război.

Juriștii conchid în unanimitate că, fenomenul războiului, condamnat prin numeroase acte juridice internaționale, a avut darul să stîrnească interesul maselor populare pentru instaurarea păcii între națiuni¹⁹. Acest interes este din ce în ce mai mare și cu consecințe din ce în ce mai pozitive. Opinia maselor populare condamnă cu vehemență teoria acreditată de juriștii și politologii retrograzi privind existența unui așa-zis drept al războiului.

Părintele dreptului internațional, olandezul Hugo Grotius — a tipărit la Paris, în anul 1625, capodopera vieții sale «De jure belli ac pacis» (Despre dreptul războiului și al păcii). În această lucrare, H. Grotius afirma că «războiul nu se împacă deloc cu vreun fel de drept» și că «nimic nu-i mai răspîndit decît părerea după care neîmpăcarea sălășluiește între drept și arme»²⁰. El afirma că însăși «conștiința nu poate dobîndi liniște și încredere în Dumnezeu, dacă nu are necontenit în vedere pacea»²¹. Așadar, nu există un drept al războiului, ci numai un drept al păcii.

Pacea nu se realizează și nici nu se păstrează prin pregătirea militară pentru război. Dictionul «si vis pacem, para bellum» trebuie să rămînă propriu doar cugetării medievale care l-a produs.

Pînă nu de mult, în Occident se acreditase ideea unui război nuclear limitat. Stăpîniți de această idee, liderii politici ai statelor euro-

16. Vezi R. Japiot, *Traité théorique et pratique du droit procédural de la guerre. Etude doctrinale de lois, décrets et décisions de jurisprudence concernant les mesures prises à l'occasion de la guerre*, Paris, 1919, 812 p.; T. Onișor, *Les décrets-lois et le droit de circonstance au cours de la guerre mondiale. Etude de droit comparé concernant quelques puissances belligérantes*, Paris, 1933, p. 246; A. Pippidi, *Contribuții la studiul legilor războiului în evul mediu*, București, 1974, p. 357; J. Mallein, *La situation juridique des combattants dans les conflits armés non internationaux*, Grenoble, 1978, p. 625.

17. Vezi Col. V. Gherghescu și Dr. I. Cloșcă, *Reguli de drept...*, p. 9.

18. J. W. Ralston, *The Defence of Small States in the Nuclear Age*, Geneva, 1969, p. 221.

19. Vezi Prof. G. Sofronie, *Fenomenul războiului în lumina angajamentelor internaționale*, București, 1936, p. 1—23.

20. Hugo Grotius, *Despre dreptul războiului și al păcii*, trad. G. Dumitriu, Edit. Științifică, București, 1968, p. 81—82.

21. *Ibidem*, p. 836.

pene au semnat «Convenția și protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat», încheiată la Haga în ziua de 14 mai 1953²². Dar, izbucnirea unui război nuclear nu va mai ține seama nici de această Convenție și nici de obligația sacrosanctă a popoarelor de a-și proteja patrimoniul cultural național.

Dreptul la apărare exprimă finalitatea generală a dreptului internațional — apărarea valorilor materiale și spirituale ale umanității, recunoașterea pentru toate popoarele a dreptului la libertate și pace, la suveranitate și independență națională. Dat fiind rolul său, dreptul de autoapărare constituie o instituție centrală a dreptului internațional contemporan, fiind înscris în Carta O.N.U. Astfel, articolul 51 prevede că «nici o dispoziție din prezenta Cartă nu va aduce atingere dreptului inerent de autoapărare individuală sau colectivă în cazul producerii unui atac armat împotriva unui membru al Națiunilor Unite»²³.

Prim Tratatul de la Varșovia, din anul 1955, părțile contractante au declarat că doresc să participe în spiritul unei colaborări sincere la toate acțiunile internaționale având drept scop asigurarea păcii și securității internaționale...»²⁴. Într-adevăr, statele participante la Tratatul de la Varșovia — inclusiv statul nostru — și-au consacrat în întregime forțele atingerii acestor țeluri supreme — asigurarea păcii și securității internaționale.

Buna conviețuire și menținere a păcii exclud într-o manieră categorică recurgerea la forță și la amenințarea cu folosirea forței în relațiile interstatale și incriminează agresiunea ca un act ilegal care contravine dreptului internațional. Definiția agresiunii, adoptată în unanimitate de Adunarea Generală a O.N.U. la 14 decembrie 1974, la a cărei elaborare țara noastră și-a adus o contribuție notabilă, constituie un instrument juridic prețios în clarificarea actelor de agresiune²⁵.

Așa după cum preciza J. J. Rousseau (sec. XVIII), «...forța nu creează dreptul, iar omul nu este obligat să dea ascultare decât puterilor legitime»²⁶. De aceea, oamenii «...n-au alt mijloc de autoconservare — afirma J. J. Rousseau — decât să formeze, prin agregare, o sumă de forțe în stare să învingă orice rezistență și să le pună în mișcare în vederea unui singur scop, făcându-le să acționeze într-un deplin acord»²⁷. Într-adevăr, în zilele noastre numai prin unirea voinței tuturor oamenilor iubitori de pace se va putea învinge rezistența militaristilor, a agresorilor, și se va impune scopul măreț și ultim, acela al instaurării unei păci traionice pe pământ.

22. Vezi *Convenția și protocolul pentru protecția bunurilor culturale în caz de conflict armat încheiate la Haga la 14 mai 1954*, București, 1963.

23. *Organizația Națiunilor Unite și instituțiile sale specializate*, Edit. politică, București, 1970, p. 29.

24. *Organizația Tratatului de la Varșovia 1955—1975. Documente*, Edit. politică, București, 1976, p. 16.

25. Vezi Gen.-Mr. Dr. Ilie Ceaușescu, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români*, Edit. Militară București, 1980, p. 396—397.

26. J. J. Rousseau, *Contractul Social*, trad. H. H. Stahl, Edit. Științifică, București, 1957, p. 89.

27. *Ibidem*, p. 98.

Exprimînd și reflectînd caracterul profund pașnic al poporului nostru, atît Constituția țării cit și Legea nr. 14/1972 privind organizarea apărării naționale a R.S.R. consemnează că România socialistă nu a avut și nu are nici un fel de intenții agresive. Ea va duce, dacă va fi nevoie, numai un război de apărare, al întregului popor pentru apărarea patriei străbune. «Starea de război — se prevede cu claritate în Constituția țării — poate fi declarată numai în cazul unei agresiuni armate împotriva Republicii Socialiste România sau împotriva unui alt stat față de care R. S. R. are obligații de apărare mutuală asumate prin tratate internaționale, dacă s-a produs situația pentru care obligația de declarare a stării de război este statomnicită»²⁸.

3. Infracțiuni contra păcii și a omenirii

Sfîntul Ioan Hrisostom, ne spune că «nu servește la nimic a stabili legi, dacă ele nu sînt însoțite de sancțiuni»²⁹. Dreptul internațional contemporan conține norme care interzic amenințarea cu forța și folosirea forței în relațiile dintre state; iar finalitatea tuturor principiilor sale o constituie asigurarea păcii și securității internaționale, scopul fundamental al Organizației Națiunilor Unite. În vederea realizării lui, toate statele poartă o răspundere internațională. De modul în care poate fi definită și angajată responsabilitatea statelor depinde respectarea legalității, a ordinii de drept internațional.

Pentru prevenirea crimelor împotriva păcii și securității internaționale se impune lichidarea politicii de forță și dictat, a colonialismului și neocolonialismului, a tuturor formelor de ingerință în treburile interne ale altor state.

În doctrina dreptului internațional, intră sub incidența normelor imperative de jus cogens crimele contra păcii, crimele de război și crimele contra umanității, pentru care răspunderea penală revine persoanelor fizice ce au acționat în numele statului³⁰. De altfel, sentința Tribunalului militar internațional de la Nürnberg a reținut fără echivoc răspunderea penală pentru astfel de crime în sarcina întregului guvern hitlerist, pronunțînd condamnarea membrilor acestuia. Deci cei care săvîrșesc crime contra păcii, contra umanității, crime de război, nu se bucură de imunitate de jurisdicție, și cu atît mai puțin de imunitate penală.

Propaganda de război este incriminată ca o infracțiune internațională gravă împotriva păcii și securității internaționale. Din definiția dată de articolul 6 al Statutului Tribunalului Militar Internațional de la Nürnberg rezultă, în mod expres, interzicerea propagandei de război și, implicit, răspunderea penală internațională pentru cei care comit această infracțiune. Prin Rezoluția nr. 110/III din 3 noiembrie 1947 a Adunării Generale a O.N.U. este condamnată propaganda de război în orice formă și în orice țară, precum și propaganda prin orice mijloace care are ca

28. *Constituția R.S.R.*, Edit. politică, București, 1976, art. 43; *Legea nr. 14/1972*, art. 6.

29. *Sur la vaine gloire et l'éducation des enfants*, trad. Prof. A. M. Malingrey, în «Sources Chrétiennes», no. 188, Paris, 1972, p. 113.

30. Vezi Dr. M. C. Molea, *Răspunderea internațională*, Edit. Militară, 1975, p. 17.

scop sau care poate duce la amenințarea păcii, la violarea ei sau la un act de agresiune.

În art. 1 din Proiectul de cod al crimelor împotriva păcii și securității internaționale elaborat de Comisia de Drept internațional, în baza Rezoluției Nr. 177/II a Adunării Generale a O.N.U., se arată că toate actele definite crime împotriva păcii și securității, inclusiv propaganda de război, constituie infracțiuni de Drept Internațional deosebit de grave, care atrag răspunderea penală a persoanelor vinovate.

Crima de genocid este o crimă internațională. La 9 decembrie 1948, Adunarea generală a O.N.U. a adoptat Convenția cu privire la prevenirea și reprimarea genocidului. În privința jurisdicției penale, Convenția prevede că persoanele acuzate de genocid sau de oricare din actele care constituie această crimă vor fi judecate de tribunalele competente ale statului pe teritoriul căruia a fost comis actul, sau de Curtea internațională de Justiție pentru statele care vor recunoaște jurisdicția acesteia.

Țara noastră a incriminat infracțiunea de genocid în articolul 357 din Codul Penal, stabilind, pentru cei care comit asemenea fapte, pedeapsa cu moartea și confiscarea totală a averii sau închisoare de la 15 la 20 ani.

În doctrina Dreptului internațional se arată că, în epoca noastră, folosirea armelor nucleare ar însemna săvârșirea unui adevărat genocid, a unei crime împotriva umanității. Din punctul de vedere al Dreptului Internațional, folosirea armelor atomice sau termonucleare este interzisă, întrucât aceasta constituie una dintre cele mai grave crime împotriva întregii umanități. De altfel, un război racheto-nuclear ar însemna înlăturarea aplicării tuturor legilor și obiceiurilor războiului, a legilor morale internaționale și omeniei³¹.

Prin Decretul nr. 21, din 30 ianuarie 1970, țara noastră a ratificat Tratatul cu privire la neproliferarea armelor nucleare. Din nefericire, respectivul tratat nu prevede măsuri practice de oprire a producerii de arme nucleare, de lichidare a stocurilor existente și garanții că aceste arme nu vor fi folosite, într-un eventual război. Datorită acestor lacune, Tratatul nu este în stare să ofere garanții și certitudine omenirii împotriva unui război atomic³².

După cel de-al doilea război mondial, în țara noastră s-a editat și un Cod al crimelor de război și al crimelor contra păcii sau umanității³³, în care s-a prevăzut și pedeapsa celor care au săvârșit, ordonat sau participat la săvârșirea crimelor de război și la săvârșirea crimelor contra păcii sau umanității.

Articolul 356 din Codul Penal al R.S.R. consideră infracțiuni contra păcii și omenirii «propaganda pentru război, răspîndirea de știri tendențioase sau inventate, de natură să servească ațîțării de război, sau orice alte manifestări în favoarea dezlănțuirii unui război, săvârșite prin grai,

31. Vezi G. Schwarzenberger, *The Legality of Nuclear Weapons*, London, 1979, p. 339.

32. *Ibidem*, p. 98.

33. Vezi P. Ionescu, *Codul crimelor de război și al crimelor contra păcii sau umanității*, București, 1947.

scris, radio, televiziune, cinematograf sau prin alte asemenea mijloace, și se pedepsesc cu închisoare de la 5 la 15 ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii»³⁴. Așadar, Codul Penal al țării noastre incriminează faptele care pun în primejdie pacea și omenirea, valori sociale socotite dintotdeauna drept bunurile cele mai de preț ale popoarelor. În temeiul articolului 356 al Codului Penal, Statul nostru nu s-a mărginit doar să proclame însemnătatea acestor valori, ci a luat măsuri de apărare a lor cu ajutorul legii penale, creindu-se un instrument juridic corespunzător și eficace pentru reprimarea promptă și severă a faptelor care le periclitează.

Ideea reprimării faptelor contra păcii și omenirii a apărut ca o reacție firească a popoarelor împotriva atrocităților săvârșite de naziști în cel de-al doilea război mondial. Gravitatea acestor fapte a determinat statele din coaliția antihitleristă să decidă înființarea unor tribunale internaționale (Nürenberg și Tokio) care să judece pe cei care au dezlănțuit războiul și au comis omoruri, distrugerii, silnicii de tot felul în timpul războiului. În statutele de înființare ale acestor tribunale au fost arătate pentru prima dată faptele care primejduiesc pacea și omenirea, precum și răspunderea penală pe care o atrage săvârșirea lor. Potrivit rezoluției Adunării Generale O.N.U. din 21 noiembrie 1957, statutele menționate au servit ca bază pentru întocmirea unui proiect de cod al crimelor contra păcii și omenirii. De asemenea, ele au folosit ca model și pentru dispozițiile introduse în legislația penală a statelor membre ale O.N.U. privind incriminarea faptelor contra păcii și omenirii.

Țara noastră, profund atașată politicii de conviețuire pașnică a popoarelor și ostilă oricăror acțiuni agresive, a adoptat în anul 1950 legea pentru apărarea păcii (Legea nr. 9/1950) prin care se sancționau cu asprime faptele care primejduiau pacea popoarelor. Aceleași incriminări au alcătuit ulterior conținutul unui titlu special introdus în Codul penal anterior (art. 231) prin decretul nr. 212 din 17 iunie 1960. Cu unele modificări, aceste dispoziții au fost reproduse și în actualul Cod Penal. Articolul 121 al. 2 din Codul Penal în vigoare prevede și caracterul imprescriptibil al răspunderii penale în cazul tuturor infracțiunilor contra păcii și omenirii. De altfel, după cum s-a putut constata din textul articolului 356 al Codului penal, obiectul juridic generic al infracțiunilor îl formează relațiile sociale care se constituie în legătură cu asigurarea coexistenței pașnice între popoare și cu respectarea dreptului la existență a membrilor unei colectivități sau a unui grup național, etnic, rasial ori religios³⁵.

Propaganda pentru război, ca și răspîndirea de știri tendențioase sau inventate în vederea ațîțării sau în favoarea dezlănțuirii unui război, constituie fapte deosebit de periculoase deoarece pun în primejdie pacea popoarelor, întretine o atmosferă de ură, meliniste și neîncredere între popoare, putînd contribui la dezlănțuirea unui război. Elementul material al infracțiunii poate să constea și din acțiuni de răspîndire de știri

34. *Codul Penal al Republicii Socialiste România comentat și adnotat*. Partea specială. Vol. II, Edit. Științifică și Enciclopedică, București, 1977, p. 535.

35. *Ibidem*, p. 536.

tendențioase sau inventate de natură să servească ațîțării la război. Este vorba de răspîndirea de date, informații (reale sau inventate) de natură să impresioneze opinia publică, provocînd în rîndul cetățenilor o stare psihică prielnică dezlănțuirii unui război, o psihoză războinică în rîndul populației. În temeiul prevederilor art. 356 din Codul penal al țării noastre acela care răspîndește de pildă, știrea inventată de armatele unui stat străin au pătruns pe teritoriul țării noastre va fi pasibil de pedeapsa penală. Așa după cum preciza un jurist român, «fiind vorba de acțiuni care periclitizează pacea popoarelor este indiferent dacă asemenea fapte se comit de un cetățean român în străinătate, ori de un străin în țara noastră și indiferent dacă prin aceste fapte s-ar urmări ori nu atragerea în război a țării noastre³⁶. Dacă propaganda este în favoarea unui război de apărare, de eliberare, ori de respingere a unei agresiuni nu ne aflăm în fața unor acțiuni contrare păcii, ci, dimpotrivă, «în fața unor acțiuni care servesc păcea, ajută la restabilirea și consolidarea ei»³⁷.

În conformitate cu dispoziția art. 357 din Codul penal, distrugerea în întregime sau în parte a unei colectivități sau a unui grup național, etnic, rasial sau religios... se pedepsește cu moartea și confiscarea totală a averii sau cu închisoare de la 15 la 20 ani, interzicerea unor drepturi și confiscarea parțială a averii³⁸.

În temeiul prevederilor art. 361 din Codul penal, «tentativa infracțiunilor prevăzute în prezentul titlu se pedepsește. Tăinuirea și favorizarea privitoare la infracțiunile — prevăzute de acest articol — se pedepsesc cu închisoarea de la 3 la 10 ani»³⁹.

Politica externă a țării noastre este fundamentată pe principiile dreptului internațional, avînd ca motivație și valorificarea tradițiilor luptei și sacrificiilor poporului român pentru cauza neatîrnării sale naționale, a ideilor celor mai de seamă patrioți și cărturari din rîndurile sale. De altfel, România promovează relații cu toate statele pe baza principiilor fundamentale ale dreptului internațional, pe care le-a ridicat la rang de politică națională, înscriindu-le în cel mai important document al țării: Constituția. Astfel, definind liniile directoare ale politicii noastre externe, art. 14 din textul constituțional prevede: «Republica Socialistă România... activează în organizații internaționale în scopul asigurării păcii și înțelegerii între popoare. Relațiile externe ale Republicii Socialiste România se bazează pe principiile suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne»⁴⁰.

Voința de pace a poporului român, hotărîrea lui fermă de a acționa pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru trecerea la dezarmare, și în primul rînd la dezarmare nucleară, pentru apărarea păcii și-au găsit o strălucită expresie în marile demonstrații și marșuri ale păcii desfășurate la chemarea președintelui țării. De altfel, domnul președinte Nicolae Ceaușescu preciza că «în actualele circumstanțe internaționale

36. *Ibidem*, p. 538.

37. *Ibidem*.

38. *Ibidem*, p. 539.

39. *Ibidem*, p. 549.

40. *Constituția Republicii...*, p. 5—6.

este mai necesar ca oricînd să se manifeste spirit de inițiativă și să se adopte noi măsuri care să ducă la reducerea tensiunii internaționale, la oprirea cursei înarmărilor, și în primul rînd a înarmărilor nucleare, la întărirea politicii de pace, destindere și colaborare internațională». Așadar, principiile Dreptului internațional privind dreptul la pace, la existență a popoarelor, și-au găsit și-și găsesc o deplină materializare în legislația țării noastre, în politica internă și externă a statului nostru, în acțiunea de pace a întregului nostru popor, condusă în mod strălucit de Președintele țării noastre, D-l Nicolae Ceaușescu.

Așa după cum s-a putut constata, dreptul statelor la pace, la existență, îl prevede legea naturală și legea internațională. Nu există un drept al războiului, al agresiunii. Crimele împotriva păcii și securității internaționale sînt pedepsite atît de normele Dreptului internațional, cît și de legislația țărilor iubitoare de pace. Infracțiunile contra păcii și omenirii vor trebui incriminate întotdeauna, pentru că ele contravin legii morale, legii naturale și Dreptului internațional, care apără dreptul la viață, la pace al tuturor oamenilor de pe planeta noastră. Să ne ridicăm, deci, «cu toată energia împotriva politicii de continuare a înarmărilor», așa după cum cere și Apelul pentru dezarmare și pace al Adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste, din septembrie 1983.

PACEA — ASPIRAȚIE LEGITIMĂ A CONTEMPORANEITĂȚII

Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

Omenirea trăiește astăzi timpuri de mare tensiune, de răscruce istorică. Deși abia eliberată de sub imperiul groazei și distrugerilor celui de-al doilea război mondial, care a cutremurat și văzduhul și mările, nori întunecoși își fac azi apariția pe firmamentul umanității, amenințînd-o cu declanșarea unei noi conflagrații mondiale, a unui război racheto-nuclear.

Conștiente de răspunderea ce o au în fața istoriei pentru destinele omenirii, conștiente de consecințele catastrofale ce le-ar avea o confruntare nucleară, popoarele de pe toate meridianele pămîntului acționează cu hotărîre pentru salvagardarea bunului celui mai prețios al omenirii, *pacea, viața*. De pe buzele a milioane de oameni răsune astăzi cuvîntul «pace», care în aceste vremuri cruciale nu mai este un imn sau o poezie, ci o aspirație legitimă a tuturor oamenilor-de bine din lumea întreagă. Trecînd peste deosebirile politice, filozofice, religioase sau sociale ce le despart, popoarele s-au unit într-o acțiune comună, de proporții mondiale, sub stindardul luminos al păcii.

Pentru înfăptuirea destinderii internaționale și pentru salvagardarea păcii, acționează intens O.N.U., Consiliul de Securitate, Mișcarea mondială pentru pace și alte organizații mondiale.

De la tribuna înaltului for internațional, de sub cupola generoasă a O.N.U., răsună puternic glasuri autorizate care cer să prevaleze rațiunea, responsabilitatea față de pacea și viața lumii, eliberarea omenirii de amenințarea nucleară, înțelegere în tratativele asupra rachetelor nucleare.

Dezideratul vital al tuturor popoarelor Europei : oprirea amplasării de noi rachete, retragerea și distrugerea celor existente, a fost accentuat cu hotărâre de participanții la marile demonstrații pentru pace desfășurate în numeroase țări din Europe, care s-au pronunțat împotriva noilor planuri de înarmare nucleară, pentru realizarea de pași concreți pe calea dezarmării. Arhiepiscopul de Canterbury, Robert Runcie, într-o declarație făcută la Worms (R.F. Germania), unde se afla în vizită, a opinat că demonstrațiile împotriva armelor nucleare sînt necesare întrucît ele alertează opinia publică cu privire la pericolul ce planează asupra omenirii. Acestea arată de asemenea inconsistența deciziilor experților în problemele privind apărarea.

Pe de altă parte, arhiepiscopul de Canterbury s-a pronunțat în favoarea încheierii cu succes a negocierilor sovieto-americane de la Geneva asupra euro-rachetelor, adăugînd că Biserica sprijină demonstrațiile pentru pace, împotriva armelor nucleare.

La încheierea «Săptămîinii dezarmării» în Japonia, participanții la un miting de masă al militanților pentru pace, desfășurat în orașul Nagasaki, au cerut să se pună capăt înarmărilor nucleare, intensificîndu-se eforturile pentru adoptarea cu prioritate a unor măsuri de dezarmare nucleară.

Costul arsenalelor mondiale s-a ridicat în anul 1982 la peste 650 miliarde de dolari, spirala înarmărilor avînd grave consecințe asupra procesului economic și social al tuturor popoarelor.

În Austria, comunicatul guvernamental din octombrie 1983 menționează că echilibrul terorii trebuie să fie înlocuit de echilibrul rațiunii.

Grecia se pronunță în favoarea creării unei zone denuclearizate în Balcani.

În R. F. Germania, în cadrul Săptămîinii păcii, desfășurată între 15—22 octombrie 1983, a avut loc «Ziua de rezistență împotriva cursei înarmărilor».

În Norvegia, în octombrie 1983, s-a desfășurat «Săptămîna națională de acțiune pentru dezarmare».

În Cehoslovacia, 120.000 de locuitori au participat în ziua de 19 octombrie 1983 la un miting, adoptîndu-se o rezoluție care chema toate forțele progresiste și iubitoare de pace la acțiuni hotărîte pentru apărarea păcii.

În Danemarca, renumiți specialiști în domeniul medicinei, sprijinind apelul adresat de organizația «Medicii lumii pentru preîntîmpinarea unui război nuclear», au dat publicității, o chemare energică adresată puterilor nucleare, de a pune capăt înarmărilor atomice — un război nuclear însemnînd sfîrșitul civilizației umane.

În S.U.A., reprezentante ale organizațiilor pentru dezarmare și pace au organizat o demonstrație antirăzboinică. Tot aici, un studiu științific dat publicității în noiembrie 1983, subliniază că «Un război nuclear ar duce la dispariția civilizației și rasei umane».

Pe calea neabătută a păcii, dezarmării, destinderii și colaborării internaționale s-a angajat plener și poporul român, pacea constituind pentru el o coordonată esențială, o preocupare permanentă, din adîncul istoriei sale pînă în prezent.

Toate acțiunile României socialiste sintetizate strălucit în Apelurile pentru dezarmare și pace ale Frontului Democrației și Unității Socialiste din anii 1982 și 1983, izvorăsc din tradiția milenară a poporului român, care a luptat, de-a lungul trecutului său național zbuciumat, pentru menținerea ființei sale naționale și pentru o bună înțelegere și colaborare armonioasă cu toate popoarele lumii. Poporul nostru — atît în trecutul său, cît și în contextul lumii contemporane — a avut și are convingerea fermă că lumea în care trăim aparține tuturor popoarelor, finalitatea ei constituind-o societatea bazată pe egalitate, dreptate și libertate, fără armă și fără războaie, în care toți să trăiască în pace și bună înțelegere.

Gloriosul August 1944 a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei noastre, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate, libertate și pace ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în concertul popoarelor lumii.

Istoria României după 23 August 1944 reflectă istoria celei mai mari mutații a societății românești din țara noastră, de profunde prefaceri sociale și transformări structurale, înscriind în istoria noastră contemporană o strălucită epopee a marilor sale posibilități creatoare.

În anii orînduirii noastre socialiste, în care România s-a angajat plener într-o strînsă competiție cu timpul pentru apropierea de țările dezvoltate economic, angajare care a implicat o amplă și însuflețită polarizare a tuturor energiilor creatoare ale neamului, din mijlocul poporului nostru s-a ridicat un entuziast conducător de țară, ctitor al României Socialiste contemporane, pe măsura acestui eroic timp, *Domnul Nicolae Ceaușescu*, Președintele Republicii Socialiste România — una dintre cele mai prestigioase personalități ale vieții internaționale contemporane, apreciat pentru înțelepciunea, devotamentul și strălucita dăruire — de angajare pleneră în slujba idealurilor sacre ale poporului român, a cauzei socialismului —, ca și pentru însuflețirea cu care militază pentru triumful păcii în lume, pentru colaborarea armonioasă a tuturor popoarelor lumii, pentru o nouă ordine economică în lume, pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru preîntîmpinarea unei noi conflagrații mondiale, a unui război racheto-nuclear, care ar constitui cel mai monstruos atentat împotriva umanității.

Abnegația și devotamentul neprecupețit în slujba cauzei păcii și a socialismului în lumea întreagă, energia clocotitoare, gîndirea clarvăzătoare, sînt trăsături fundamentale ce conturează în chip strălucit figura Președintelui Nicolae Ceaușescu.

Ceea ce ridică prestigiul țării noastre pe plan mondial, potrivit orientărilor date de Președintele Nicolae Ceaușescu, este activitatea internațională a Statului nostru, obiectivele și orientările politicii externe a României Socialiste, larga dezvoltare a relațiilor de prietenie și colaborare cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

În sesiunea Adunării Generale a O.N.U., în ședința plenară din 29 septembrie 1983, poziția României, concepția și aprecierile Președintelui Nicolae Ceaușescu, privind înfăptuirea dezarmării, asigurării păcii, destinderii și colaborării internaționale au fost prezentate de ministrul român al Afacerilor Externe. În cadrul dezbaterilor din Comitetul pentru problemele politice și de securitate ale Adunării Generale a O.N.U. din 19 octombrie 1983, reprezentantul permanent al României la Națiunile Unite a subliniat faptul că punctul nevralgic al încordării în lume, al competiției militare — în primul rînd a celei nucleare — se află în Europa, iar în momentul actual problema crucială pentru continentul european o constituie grava amenințare a instalării noilor rachete cu rază medie de acțiune. România — afirmă reprezentantul țării noastre — consideră că trebuie făcut totuși pentru oprirea amplasării de noi rachete în Europa și distrugerea celor existente.

În mesajul adresat de Domnul Nicolae Ceaușescu participanților la simpozionul internațional Pugwash, ținut la București în toamna anului 1983, în care se dă din nou expresie profundului umanism, înaltei responsabilități manifestate în permanență de Președintele țării noastre, pentru apărarea păcii și eliberarea omenirii de amenințarea nucleară, document de amplă rezonanță politică, se accentuează :

«Considerăm că în actualele împrejurări internaționale toate forțele iubitoare de pace, indiferent de concepțiile lor politice și filozofice, trebuie să-și stringă rîndurile și să acționeze cu cea mai mare hotărîre împotriva înarmărilor, pentru o politică nouă, de destindere, colaborare și pace. Este necesar ca acum, înainte de a fi prea tîrziu, înainte de a începe să cadă bombele nimicitoare, să se facă totuși pentru oprirea amplasării rachetelor, pentru retragerea și distrugerea celor existente, pentru realizarea unui echilibru militar la nivelul cel mai scăzut al armamentelor».

În contextul lumii contemporane, în actualele împrejurări, la chemarea înflăcărată a Președintelui țării noastre și a Apelului Frontului Democrației și Unității Socialiste, Adunările pentru pace desfășurate în toate orașele țării, în consens cu voința și aspirațiile întregului popor român, își spun răspicat cuvîntul, alături de toate popoarele lumii, pentru salvagardarea păcii și a vieții, pentru înfăptuirea dezarmării nucleare, un NU hotărît înarmărilor, un DA energic pentru pace, pentru colaborarea armonioasă între popoare.

Sub genericul «Tineretul României dorește pacea», în ziua de 12 noiembrie 1983, în Capitală a avut loc o impresionantă adunare la care au participat peste 100.000 de tineri — muncitori, țărani, intelectuali, elevi și studenți — din toată țara, pronunțîndu-se cu hotărîre împotriva înarmărilor nucleare, pentru dezarmare, pentru viitorul fericit al întregii omeniri. În cuvinte înflăcărate participanții la Adunare și-au exprimat totala adeziune la strălucitele acțiuni de pace ale Președintelui

Nicolae Ceaușescu, luându-și angajamentul de a-și consacra toate forțele lor pentru crearea unui climat de încredere, pace și securitate în întreaga lume.

Biserica Ortodoxă Română, s-a situat dintotdeauna pe linia destinelor poporului nostru, în slujba idealurilor sale sacre de unitate națională, pace și independență.

Și în configurația vieții internaționale contemporane, când omenirea este amenințată de o confruntare nucleară, Biserica noastră, n-ar putea să se refugieze în turnul de fildeș al izolării, ci participă activ, prin reprezentanții săi, la destinderea încordării internaționale și la toate acțiunile pentru pace pe plan național. Aceasta, întrucât propovăduirea păcii face parte integrantă din misiunea Bisericii pe pământ.

Avînd conștiința răspunderii în fața lui Dumnezeu și a istoriei, slujitorii altarelor noastre străbune, sprijină acțiunile inițiate de autoritatea superioară de stat privind pacea, dezarmarea, colaborarea armonioasă între popoare, abordează în predici și în convorbiri cu credincioșii problema salvării păcii, întărindu-le sentimentul solidarității umane și conștiința responsabilității colective față de soarta omenirii, reliefînd pericolul ce amenință omenirea odată cu declanșarea unui război racheto-nuclear. Săvîrșesc rugăcuni pentru pace, implorînd ajutorul divin, ca Dumnezeu să însufle în inimile conducătorilor de popoare dragostea și încrederea reciprocă, stingînd toate neînțelegerile, pentru ca pe pământ să se instaureze pretutindeni pacea și bunăînțelegerea între oameni și popoare.

Delegații Bisericii Ortodoxe Române în cadrul organizațiilor internaționale intercreștine, susțin pozițiile poporului și ale Bisericii noastre în slujba apărării păcii.

La acestea se adaugă Apelul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române către Bisericile creștine, religiile din lume și oamenii de bine de pretutindeni și Apelul Sfîntului Sinod către credincioșii ortodocși români de peste hotare în slujba păcii, la finele anului 1981. Apoi, o manifestare viguroasă în acest scop a fost Adunarea cultelor din R. S. România pentru dezarmare și pace, ținută la București între 25—26 noiembrie 1981, cu participarea unor reprezentanți ai diferitelor culte creștine de peste hotare.

Iar mai recent, menționăm conferința preoților din Capitală și din Sectorul agricol Ilfov, ținută în aula Institutului teologic universitar din București, sub președinția Prea Fericitului Patriarh Iustin, în 20 octombrie 1983, în care, după ce s-a dat citire Apelului Frontului Democrației și Unității Socialiste pentru pace, preoțimea Capitalei — în unanimitate, — la înflăcăratele chemări ale Președintelui R. S. România, D-l Nicolae Ceaușescu, și al Apelului Frontului Democrației și Unității Socialiste, și-a dat totala adeviziune, cerînd oprirea cursei înarmărilor nucleare și eliberarea omenirii de o confruntare nucleară în aceste momente cruciale; calea războiului să fie barată pînă nu este prea tîrziu.

«În interesul păcii și liniștii pe planeta noastră, au rostit participanții la Adunare, în unanimitate ne ridicăm cu toată energia împotriva politicii de continuare a înarmărilor».

Sîntem încredințați că dacă forța morală a tuturor statelor va reuși să mobilizeze masele populare pentru oprirea neîntîrziată a cursei înarmărilor și preîntîmpinarea unui război racheto-nuclear, dacă toate Bisericele vor înălța rugăciuni pentru pace, Dumnezeu va opri mîinile ucigașilor de la pupitrele morții, glasul rațiunii va triumfa, omenirea va fi salvată, instaurîndu-se în lume o pace trainică, popoarele trăind în bună înțelegere și colaborare armonioasă.

SOLIDARITATEA UMANĂ DUPĂ SFÎNTA SCRIPTURĂ FACTOR ESENȚIAL ÎN REALIZAREA PĂCII ÎNTRE OAMENI *

Drd. EUGEN MORARU

Premisele solidarității umane. Cuvîntul solidaritate este purtător al unei încărcături plurivalente de intenții, sentimente și acțiuni dintre cele mai diverse care se concretizează numai în societate, în comunitatea indivizilor animați de relații și interese comune de viață, de existență. A fi părtaș la bucuriile, durerile și suferințele altora, a te implica cu toată dăruirea, plin de iubire, făcător de pace și dreptate, în toată problematica vieții altora, a fi împreună cu ceilalți la tot ce privește viața, pacea, bunăstarea și fericirea tuturor, înseamnă a fi solidar. Solidaritatea este un adevărat liant care ne încheagă pe toți într-o unitate de voință, simțire și acțiune. Ea nu are doar un singur sens, acela de la un ins la celălalt, ci ea constă în mod necesar, din relații reciproce, ea nu poate exista decît ca expresie a unor relații reciproce întemeiate pe sentimente necondiționate, în deplină libertate, între două părți. «Oricit de frumoasă și necesară este ordinea firii, mai înălțătoare și mai rodnică este armonia dintre oameni»¹, din care izvorăște solidaritatea umană.

Comunitatea umană s-a caracterizat totdeauna, în orice epocă, și în orice loc, prin prezența concretă și mereu vie a acestei noțiuni în viața ei, realizată în intensități și la cote variind de la un grup uman la altul, de la o societate la alta, de la o națiune la alta, de la o epocă la alta și în corelație cu conținutul religios sau ideologic, cu mentalitatea și cu gradul de dezvoltare istorică și culturală a societății umane.

În aria de influență a culturii creștine și în societățile care au evoluat pe fondul acestei culturi, solidaritatea umană s-a manifestat și s-a canalizat în funcție de încărcătura cultural-religioasă a vieții obștești și a tradiției locale și naționale prin care se caracterizează. Un rol esen-

* Lucrare de seminar întocmită și susținută în cadrul cursurilor de doctorat la catedra de Studiul Noului Testament, sub îndrumarea P. C. Pr. Prof. Constantin Cornițescu care a dat și avizul pentru publicare.

1. Prof. Dr. Iustin Moisescu, *Temeiurile lucrării Bisericii pentru apărarea păcii*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 3—4, p. 251.

tial în formarea configurației specifice a solidarității umane în lumea creștină l-a avut Biserica creștină pe baza învățaturii Sfintelor Evanghelii și a celorlalte scrieri ale Noului Testament.

Dacă în general solidaritatea între oameni poartă amprenta elementelor din care se naște, se dezvoltă și pe care le are la bază în evoluția și consolidarea ei, determinate de interese și relații adesea egoiste, de clan, sau de breaslă, de origine sau de culoare, de credință sau de convingeri ideologice, învățătura evanghelică a Noului Testament desființează radical aceste criterii în formarea solidarității umane, desființând barierele de deosebire între oameni, între popoare, între națiuni, prin caracterul ei universal, adresându-se deopotrivă tuturor oamenilor, de orice condiție, din orice vreme, din orice loc.

Solidaritatea care trebuie să crească și să rodească între creștini are numeroase temeuri și premise scripturistice asupra cărora ne vom opri în cele ce urmează.

a. **Originea comună a tuturor oamenilor.** După Sfinta Scriptură a Noului Testament, împlinire și continuare a Vechiului Testament, tot neamul omenesc își are originea comună în primul om, în prima familie creată de Dumnezeu, în Adam și Eva. Această solidaritate adamică se bazează pe faptul că în Adam genul uman apare pentru prima dată individualizat. Toți oamenii, ca gen, au fost cuprinși în el; toți au același chip și aceeași asemănare (Fac. 1, 26), fiind purtătorii unui ferment de unitate care circulă în toți. Toți oamenii sînt deci la fel, au același chip, pentru că au același prototip, pe Dumnezeu. Dumnezeu este Tată și toți oamenii sînt fii ai Lui și frați între ei².

Este o învățătură pe care lumea păgînă veche nu a cunoscut-o în toată profunzimea ei. Sfintul Apostol Pavel preciza în cuvîntarea ținută în Areopagul din Atena că Dumnezeu, care a făcut lumea și toate cele ce sînt în ea, «a făcut dintr-un sînge tot neamul omenesc ca să locuiască peste toată fața pămîntului» (Fapte, 17, 26). Apostolul accentuează singularul: *tot neamul omenesc* (πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων), reliefînd unitatea, și o singură demnitate, aceea de om³. Sîntem frați în același Dumnezeu care ne-a zidit și care este Tatăl nostru, în care trăim, ne mișcăm și sîntem (Fapte, 17, 28). «El este Tatăl nostru care este peste toate și în toate și întru noi toți» (Efes. 4, 6). Unitatea de obîrșie a tuturor oamenilor implică unitatea de structură, de menire, de aspirații; toți au sădită aceeași orientare spre bine, adevăr și frumos. Nici unul nu ne putem împlini decît prin celălalt. Este o taină și o rînduială a vieții noastre pe acest pămînt. «Cine nu știe că omul este o viețuitoare blîndă și socială, nu una singuratică și sălbatică? Căci nimic nu este mai propriu firii noastre decît a comunica între noi, a ne ajuta unii pe alții și a-i iubi pe cei asemenea nouă» — zice Sf. Vasile cel Mare⁴. În baza originii comune a neamului omenesc, oamenii sînt egali, sînt frați și solidari între ei. În orice om de pe pămînt trebuie să vedem un semen al nostru, îndreptățit

2. Cf. Ep. Dr. Antonie Plămădeală, *Ca toți să fie una*, Ed. Instit. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, p. 425—426.

3. Cf. Prof. Dr. Iustin Moisescu, *Activitatea Sfîntului Apostol Pavel în Atena*, Iași, 1946, p. 160—161.

4. Sf. Vasile cel Mare, *Reguli mari*, III, 1, Migne, P.G., t. 31, col. 917 A.

la aceleași condiții de viață materială și spirituală într-un climat de înțelegere și pace. «Nu este bine să fie omul singur» (Fac. 2, 18); ci să se simtă unit prin creație și prin aceeași menire cu semenul său, împreună lucrînd via aceasta pe care Dumnezeu a sădit-o.

b. Lumea — locul de viață și slujire al tuturor oamenilor. Lumea întreagă cu toate cele ce sînt în ea, este opera bunătății și iubirii lui Dumnezeu; în ea a sădit Ziditorul binefacerile Lui. Omul, primind de la Dumnezeu suflare de viață (Fac. 2, 7), a fost rînduit stăpîn și preot al întregii făpturi. «Pusu-l-ai pe el peste lucrul miinilor Tale, toate le-ai supus lui» — zice psalmistul (Ps. 8, 6). Mandatul încredințat omului de Creatorul său: «...fiți rodnici și vă înmulțiți, umpleți pămîntul și-l stăpîniți» (Fac. 1, 28) este foarte clar, fără priorități și fără preferințe. Întreaga familie umană este chemată și îndreptățită să trăiască și să locuiască pe pămînt, să se bucure de toate lucrurile din lume ca daruri ale iubirii lui Dumnezeu către noi. De fapt toată lumea este un dar încredințat de Dumnezeu nouă, tuturor oamenilor. Aici, în această lume trăim cu toții, aici sîntem chemați să slujim lui Dumnezeu, slujindu-ne unii pe alții. Omul este factorul de unitate a lumii și de sporire a unității structurilor ei. Ridicarea lui spre Dumnezeu antrenează și lumea în acest urcuș spre desăvîrșire. Omul are sădită în el o relație specifică cu Dumnezeu, cu semenii săi și cu lumea, fiind chemat să întîmpărească tot mai deplin în sine și în lume chipul lui Dumnezeu, actualizînd într-o colaborare cu ceilalți oameni, prin efort solidar, toate virtualitățile sădite de Dumnezeu în lume de la creație⁵.

Lumea este locul de viață și cîmpul de activitate al tuturor oamenilor; aici ne desfășurăm creator talanții vieții; în procesul muncii ne întîlnim unii cu alții, avem nevoie unii de alții și ne împărtășim reciproc de roadele muncii. Interdependența umană și complementaritatea slujirii, desfășurate în cadrul concret al lumii, generează noi tensiuni care menținem și fac mai puternică solidaritatea dintre noi. Faptul că avem toți același loc comun de viață și de slujire constituie o sarcină plină de responsabilitate care ne privește pe toți deopotrivă. Noi oamenii, în strînsă unitate de voință și de acțiune, trebuie să păstrăm lumea așa cum ne-a dat-o Dumnezeu, bună, căci zice Scriptura: «Iată, toate erau bune foarte» (Fac. 1, 31). Să-i apărăm viața și pacea. Printr-o strînsă solidaritate, prin participarea egală și efectivă a fiecărui popor la rezolvarea tuturor problemelor lumii de azi, se va întări încrederea, prietenia și colaborarea.

c. Universalitatea chemării la mintuire. Mintuirea reprezintă chemarea și scopul comun al tuturor oamenilor. Toți sîntem chipul Ziditorului și chemați să dobîndim, cu ajutorul Lui și prin străduințele noastre, asemănarea cu El. Pe toți ne leagă aceeași chemare sfîntă de a fi desăvîrșiți, precum Tatăl nostru, al tuturor, desăvîrșit este (Matei 5, 48)⁶. Dumnezeu

5. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, Ed. Institut. Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978, p. 352.

6. Vezi pe larg: Prof. C-tin Pavel, *Aspectul teologic al solidarității umane*, în «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 2, p. 183—185.

vrea ca toți oamenii să se mîntuiască și la cunoștința adevărului să vină (1 Tim. 2, 4). Deși a ales pe Israel, Dumnezeu nu S-a lăsat nedescoperit neamurilor (Fapte 14, 16—17; Rom. 1, 19), ci a pregătit mîntuirea «*înaintea feței tuturor popoarelor*» (κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν) (Luca, 2, 31). Toată făptura (πάσα σάρξ) va vedea mîntuirea lui Dumnezeu (Luca 3, 6) pentru că toți trăiesc în El (Luca 20, 38). Această conștiință a chemării universale la mîntuire brăzdează întreg Vechiul Testament. Reținem binecuvîntările făcute de Dumnezeu patriarhilor biblici (Fac. 12, 2—3; 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14), psalmul 71, 18 și profețiile din Isaia 2, 2—4; 25, 6; 42, 4; 43, 9; 52, 10 etc. Misiunea și mărturia Bisericii adevăresc această chemare. Mîntuitorul Hristos a trimis pe Sf. Apostoli în toată lumea (πάντα τὸν κόσμον), să vestească Evanghelia la toată făptura (πάση τῇ κτίσει) — Marcu 16, 16; Matei 28, 19—20.

Oamenii pot fi deci mai solidari între ei de vreme ce au aceeași menire și chemare pe pămînt. Ținta desăvîrșirii constituie obiectivul comun al tuturor. Numai un climat de pace, deplină înțelegere și armonie între toți oamenii poate oferi condiții ca fiecare om, în comuniune cu Dumnezeu și cu semenii, să-și poată lucra, aici în lume, mîntuirea. Încordarea și nesiguranța, amenințarea păcii și a vieții, dimpotrivă, generează noi tensiuni, noi probleme. Toți oamenii donitori de bine, iubitori de viață și desăvîrșire sînt datori să fie mai conștienți de legăturile dintre ei, că toți poartă chipul lui Dumnezeu, toți îl avem pe El ca Tată al nostru, tuturor ne-a fost dată lumea ca să trăim și să slujim în ea, să ne desăvîrșim împreună cu ea. Indiferent ce față avem sau ce credință religioasă împărtășim, toți sîntem chemați la mîntuire de unul și același Dumnezeu. Aceste legături pe care le avem unii cu alții pot constitui premise și temeuri neclintite ale unității și solidarității umane ⁷.

d. Unitatea noastră în Hristos și în Biserică, teme și expresie a solidarității după Noul Testament. Toți oamenii sînt chemați de Dumnezeu la un dialog de iubire cu El. Răspunzînd iubirii cu care Dumnezeu ne-a iubit pe noi prin Fiul Său, în deplină libertate, oamenii toți devin fii ai Lui. Numai în Logosul întrupat putem auzi noi chemarea Tatălui, și îi putem răspunde ⁸. Prin întruparea, jertfa și învierea Sa, Fiul lui Dumnezeu ne-a unit în modul cel mai intim, indisolubil și definitiv pe noi cu Dumnezeu, împărtășind omenității pe care și-a asumat-o viața și plenitudinea dumnezeirii (Col. 2, 9). Iisus Hristos este *Viața lumii*, Omul central care polarizează pe toți frații săi întru umanitate, comunicînd tuturor starea de jertfă, înviere și slavă ⁹. Toți am fost cuprinși în El; El S-a unit cu noi și ne-a unit între noi, ridicînd comuniunea la calitatea de model al existenței omului. În Sine, Hristos ne-a deschis pe unii altora în dialogul slujirii. Unitatea noastră în Hristos umple de sens viața noastră, și este temeiul fundamental al unității întregii.

7. *Ibidem*, p. 185.

8. Cf. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Fiul lui Dumnezeu, Fiul Omului*, în «Mitropolia Moldovei și Sucevei», LVI (1980), nr. 9—12, p. 735.

9. Pr. Prof. D. Radu, *Aspectul comunitar-sobornicesc al mîntuirii*, în «Ortodoxia», XXVI (1974), nr. 1, p. 101.

În Hristos s-a descoperit lumii taina cea din veac, că El este în mod nedespărțit Dumnezeu în slujba omului și Omul în slujirea oamenilor¹⁰. «În Hristos trebuie să vedem chipul fiecărui om și în fiecare om o rază a feței lui Hristos. Slujind un om, slujim pe Hristos din acel om ; ne iubind un om, pe Hristos nu L-am iubit în acel om»¹¹. Este o înțelegere profundă, plină de responsabilitate a chipului lui Dumnezeu, a chipului lui Hristos din noi. În rădăcinați în Hristos, toți oamenii sînt altoiți în viața Lui, realitate sublimată în Ioan 15, 4—5 ; «Rămîneți în Mine și Eu în voi... Eu sînt vița, voi mlădițele (Ἐγώ εἰμὶ ἡ ἄμπελος, ὑμεῖς τὰ κλήματα)¹². Nu putem avea viață și nu putem aduce roadă, decît în rădăcinați în butucul viei, în Hristos, Care, prin Duhul Sfînt, în Biserică, prin Sfîntele Taine, comunică mlădițelor sevă de viață dătătoare. Unitatea tuturor în Hristos intrupează în lume, spre înviere și viață, unitatea de viață și de lucrare a Sfintei Treimi.

Sfîntul Pavel, Apostolul neamurilor, a adîncit mult taina unității noastre în Hristos. Hristos este în noi toți și toți întru El (Col. 1, 27) ; această unitate ne scoate din solidaritatea în Adam și ne strămută în împărăția harului¹³. Unitatea tuturor în Hristos este o unitate în Biserică, o unitate în Trupul eclezial al Lui Hristos, Dumnezeu-Omul. Prin Duhul, Hristos se extinde în oameni și-i încorporează în Sine, făcîndu-i mădulele ale Trupului Său tainic. «Noi cei mulți un trup sîntem în Hristos (ἓν σῶμα ἑσμεν ἐν Χριστῷ) și fiecare mădulele unii altora» (Rom. 12, 5). Prin Biserică, Dumnezeu cheamă pe oameni la comuniune de viață și de iubire cu El, și le comunică prin Hristos puterea de a participa și crește în El, adîncindu-se prin asta unitatea simfonică între mădulele Trupului. În această unitate «fiecare are acces la Unul și Același Hristos, Care este prezent și lucrează în toți»¹⁴. Creșterea și întărirea unității se face pe măsura creșterii unirii fiecăruia și a tuturor cu Hristos, în calitate de Cap al Trupului¹⁵. Creșterea fiecărui mădulele pînă la statura desăvîrșirii (Efes. 4, 13) este o creștere în care fiecare se desăvîrșește prin ceilalți și fiecare se regăsește întreg în oricare din ceilalți, în comuniune cu El, Capul Bisericii care este Trupul Lui, împlinirea celui ce plinește toate în toți (Efes. 1, 22—23)¹⁶. Hristos este centrul de unire și împăcare al tuturor, «în toate și în toți Hristos» (Col. 3, 11) ; nu mai este iudeu și elim, tăiere sau netăiere împrejur, barbar sau scit, rob sau slobod, ci toți sîntem una (Gal. 3, 28 ; Col. 3, 11). «Toate dezbinările se topesc

10. Ep. Dr. Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare în Sfînta Scriptură, în Sfînta Tradiție și în teologia contemporană* (teză de doctorat), în «Studii Teologice», XXIV (1972), nr. 5—8, p. 360.

11. Cf. Prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, ... p. 436.

12. Cf. Pr. Asist. Vasile Mihoc, *Ecleziologia Noului Testament*, în «Studii Teologice», XXIX (1977), nr. 3—4, p. 238.

13. Cf. Pr. Prof. Grigorie Marcu, *Problema unității creștine în lumina epistolelor pauline*, în «Studii Teologice», XVII (1965), nr. 5—6, p. 277—278. Vezi și : Pr. Prof. Corneliu Sirbu, *Unitatea neamului omenesc în învățătura paulină*, în «Mitropolia Ardealului», XII (1967), nr. 4—5, p. 304—314.

14. Pr. Prof. D. Radu, *Caracterul ecleziologic al sfințelor taine și problema intercomuniunii*, în «Ortodoxia», XXX (1978), nr. 1—2, p. 63.

15. Cf. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 2, ... p. 209—211.

16. Pr. Drd. Vasile Mihoc, *Unitatea creștină în Hristos și prin Biserică, după Epistola către Efeseni*, în «Mitropolia Ardealului», XXI (1976), nr. 1—3, p. 107.

în cuvîntul creștin de frate... începe o nouă idee despre umanitate, una întemeiată pe adevărul că sîntem fii ai lui Dumnezeu și frați unii cu alții»¹⁷.

Unitatea și solidaritatea mădulelor în Biserică este reliefată cu accente deosebite în 1 Cor. cap. 12. Unitatea Trupului este o unitate în diversitate, în care fiecare mădular își păstrează poziția și lucrarea specifică. Asemănarea cu trupul omenesc este pe înțelesul tuturor. Dumnezeu a alcătuit astfel trupul, ca să nu fie dezbinate, ci mădulele să se îngrijească deopotrivă unele de altele (1 Cor. 12, 24—25). «Dacă sînt multe mădule, însă este un singur trup. Și nu poate ochiul să zică mîinii : Nu am trebuință de tine ; sau capul să zică picioarelor : Nu am trebuință de voi» (v. 20—21). Interdependența lucrărilor este clar evidențiată. Unitatea întregului se răsfrînge și asigură unitatea și coeziunea părților, iar situația unuia din mădulele afectează întregul trup : «Dacă un mădular suferă toate mădulele suferă împreună (συνπάσχει πάντα τὰ μέλη) iar dacă un mădular este cinstit, toate mădulele se bucură împreună (συχαιρεί πάντα τὰ μέλη) — v. 26. Solidare în suferință, toate mădulele sînt solidare și în cinste. Unitatea noastră în Hristos și în Biserică constituie o expresie plină de adînci semnificații a unității ce trebuie să se închege între noi, a solidarității noastre, care ne face mai apropiați unii de alții, mai iubitori, mai făcători de pace, dreptate și unitate în lume.

e. Aspecte ale solidarității umane în Noul Testament. Ca act și conținut solidaritatea umană este prezentă în scrierile Noului Testament, deși motiunea în sine a dobîndit o poziție atît de specifică în timpurile mai noi. A contribui împreună cu toți oamenii la consolidarea unor raporturi interumane bazate pe dreptate, frățietate și pace, a fi pînă la bucuriile, durerile și necazurile oricărui om, a te dărui plin de iubire în slujirea tuturor, văzînd în fiecare chipul lui Hristos, înseamnă a trăi solidar. «Nu pot să mă numesc cu adevărat slujitor al lui Hristos fără dragostea mea față de alții și fără să fiu în pace cu toți» — zicea Sf. Vasile cel Mare¹⁸.

Slujirea din iubire, pînă la jertfa pentru alții, ne face cu adevărat ucenici ai Cuvîntului. Nu se cunoaște alt drum spre împărăția cerurilor. «Întru aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții (Ioan 13, 35). Criteriul acestei iubiri mi-l dă Iisus tuturor : «Precum Eu v-am iubit pe voi» (Ioan 13, 34). Această iubire nu cade niciodată (1 Cor. 13, 8), căci este o iubire cu fapta (1 Ioan 3, 18) ; această iubire este plinirea Legii (Rom. 13, 10) ; ea este nefățarnică, frățească, reciprocă (Rom. 2, 9—10 ; I Tes. 3, 12 ; Evr. 13, 1 ; 1 Petru 1, 22), «ea mi-l arată pe aproapele ca pe un alt eu, te învață să te bucuri de bucuriile lui ca de ale tale, să-i suporti durerile ca pe ale tale. Cu adevărat ea adună pe mulți într-un singur trup» — zice Sf. Ioan Gură de Aur¹⁹.

17. Haralambie Roventza, *Epistola către Coloseni (introducere și comentariu)*, București, 1946, p. 105.

18. Sf. Vasile cel Mare, *Scrisoarea CLVI*, Migne, P. G., t. 32, col. 613.

19. Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre adevărata milostenie*, Migne, P.G., t. 56, col. 281.

Pilda samarineanului milostiv (Luca cap. 10) rămîne în duhul solidarității interumane o referință cu adînci semnificații, dezvăluind iubirea față de aproapele, solidaritatea în faptă, în adevărata lor față. Cel care a făcut milă cu cel căzut între Ierusalim și Ierihon este omul plin de iubire milostivă față de un alt om, nu doar față de prieten, cunoscut, concetățean sau conațional²⁰. Ziditor rămîne răspunsul dat învățătorului de lege: «Mergi (πορεύου) și fă (ποίη) și tu asemenea» (Luca 10, 37). Este imperativul, concret al trimiterii spre slujire, spre iubire milostivă, spre solidaritate, adresat tuturor oamenilor.

Mîntuitorul Hristos a fost solidar cu toți; El propovăduia Evanghelia împărăției, și tămăduia toată boala și toată neputința în popor (Matei 9, 35). În repetate rînduri ne îndeamnă să fim plini de iubire milostivă față de toți oamenii, mai ales față de cei aflați în suferințe și dureri: «dacă vrei să fii desăvîrșit, du-te, vinde averea ta și o dă săracilor și vei avea comoară în cer» (Matei 19, 21); «...dați milostenii» (Luca 12, 33). Chipul lui Zahau vameșul rămîne pentru toate timpurile un model: «Iată Doamne, jumătate din averea mea o dau săracilor, și dacă am nedreptății pe cineva întorc împătriți» (Luca 19, 8). Iubirea de frați face să rămînem și să creștem în dragostea lui Hristos. «Cine are bogăția lumii și se uită la fratele său care este în nevoie și își închide inima față de el, cum va putea rămîne în acela dragostea lui Dumnezeu?» (1 Ioan 3, 17). Două locuri din Evanghelie sînt așinc grăitoare: bogatul căruia i-a rodit țarina, dar a rămas închis în egoismul cel mai firesc (Luca cap. 12) și bogatul nemilostiv, care se îmbracă în porfiră și în vison, petrecind zilele în ospete, în timp ce un sărac Lazăr, bolnav, zăcea afară, cerșindu-i fărîmiturile care cădeau de la masă (Luca cap. 16).

Raporturile de dreptate, egalitate, frățietate, și întrajutorare între oameni pot contribui efectiv la împăcarea dintre noi. Toți sînt egali înaintea lui Dumnezeu și toți sînt chemați la aceeași bucurii ale vieții, toți au ca Mîntuitor pe Unul și Același Hristos. Responsabilitatea față de ceilalți semeni ai noștri este de fapt semnul responsabilității față de noi înșine; iubirea față de orice om este semnul iubirii lui Dumnezeu (1 Ioan 4, 20). «Cu cît mai mult iubești bogăția, cu atît o pierzi, dacă nu împărtășești și pe alții din cele ce ai... dă pîinea ta celui ce infometează, deschide poarta ta oricărui trecător și te fă părinte al celor orfani și atunci renunțarea la bunuri nu-ți va mai aduce tristețe» — zice Sf. Vasile cel Mare²¹. Iubirea milostivă, simțul dreptății, facerea de bine, orice slujire a semenului este semnul solidarității între noi și cei asemenea nouă. Sf. Maxim Mărturisitorul zice că «cel care nu iubește pe aproapele, nu păzește poruncile, iar cel care nu păzește poruncile nici pe Domnul nu-L poate iubi. Fericit este omul care poate să iubească pe tot omul la fel»²².

20. Vezi pe larg problema iubirii față de toți oamenii la: Pr. Dumitru Soare, *Iubirea față de semeni în învățătura principalelor religii ale lumii*, în «Ortodoxia», XIX (1967), nr. 2, p. 191—210.

21. Din Sf. Vasile cel Mare, *Cuvînt către cei bogați*, Migne, P.G., t. 31, col. 277—304, trad. de Pr. Prof. C-tin Cornițescu în «Glasul Bisericii», XXXVII (1978), nr. 5—6, p. 489—497.

22. Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, Filoc. rom., vol. 2 (trad. de Pr. Prof. D. Stăniloae), Sibiu, 1947, p. 39.

Exemplu de solidaritate oferă predica Sf. Ioan Botezătorul. În conținutul ei moral-social răzbat cuvinte ca acestea : «Cel care are două haine să dea celui ce nu are și cel care are bucate asemenea să facă» (Luca 3, 11).

Vorbind despre judecata din urmă Mântuitorul Iisus Hristos evidențiază cu mare forță iubirea față de om. «Atunci Hristos îi va socoti în chipul Lui pe cei ce au iubit pe oameni ca El, pe cei care L-au iubit în oameni pe El. Atunci se va vedea în ce măsură au lucrat ca El, identificându-se cu El, precum S-a identificat El cu toți oamenii»²³. Este un aspect de care ar trebui să fim mai conștienți în cursul vieții noastre aici pe pământ. Atunci oamenii vor constata că L-au întâlnit pe Hristos în lume, în semenii lor. Criteriul judecății va fi practicarea sau nepracticarea iubirii de oameni²⁴. Cum să fim solidari în iubire milostivă? Ne-o spune tot Mântuitorul : «Flămînd am fost și Mi-ați dat să mînc ; însetat am fost și Mi-ați dat să beau ; străin am fost și M-ați primit ; gol am fost și M-ați îmbrăcat ; bolnav am fost și M-ați cerțat...» (Matei 25, 35—36), accentuînd în final : «Adevărat zic vouă, întrucît ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei, prea mici, Mie Mi-ați făcut» (Matei 25, 40).

Viața și lucrarea Bisericii au concretizat dimensiunea acestei slujiri încă de la început. Structura primei comunități creștine din Ierusalim este un exemplu și un model de solidaritate. Toți stăruiau în învățătura Apostolilor, în comuniune, în rugăciune și în frîngerea pîinii, avînd toate de obște și nimeni nu era lipsit (Fapte 2, 42 ; 4, 32—34). Bisericile din Antiohia, Macedonia și Ahaia au organizat colecte pentru ajutorarea fraților (Fapte 12, 29 ; Rom. 15, 26 ; 2 Cor. 8, 2 ; 9, 2). Creștinilor din Roma Sf. Pavel le spunea să se facă părtași la trebuințele sfinților, iubirea de străini urmînd, purtînd grijă de cele bune înaintea tuturor oamenilor. Comentînd aceste locuri pauline Sf. Ioan Gură de Aur zice că : «cel ce miluiește să o facă cu bunăvoință, cu mulțumire sufletească, căci cine primind împărăția este posomorît sau cine luînd iertarea este întristat ? Nu te uita la împărțeală, ci la folosul ce-l ai din aceasta»²⁵. Facerea de bine și dărnicia, să nu fie date uitării (Evr. 13, 16), fiind buni și milostivi (Efes. 4, 32), să căutăm fiecare nu numai ale sale, ci și ale celorlalți (Filip. 2, 4), urmînd cele bune, ale păcii și ale zidirii (Rom. 14, 19 ; I Tes. 5, 15).

Numai în duhul iubirii lui Hristos pe care o concretizăm iubind pe oameni, putem avea împărtășire unii de alții, putem fi uniți și solidari. Iubirea apropie pe oameni și îi înfrățeste ; numai în climatul oferit de ea, pacea și dreptatea pot sălăslui între noi. A fi făcător de pace și iubitor de dreptate înseamnă a fi în dragostea lui Hristos, înseamnă a fi solidar cu toți în lucrarea acestor virtuți, că «roada dreptății se seamănă

23. Pr. Prof. D. Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. 3, p. 433.

24. Cf. Ep. Dr. Antonie Plămădeală, *Biserica slujitoare în Sfînta Scriptură...* p. 369.

25. Din *Comentariile sau explicarea Epistolei către Romani a celui între sfinți părintelui nostru Ioan Chrisostom*, trad. de Arhim. Theodosie Athanasiu, București, 1906, p. 363.

întru pace celor care lucrează pacea» (Iacov 3, 18). O lume a păcii este și o lume a dreptății, iar acolo unde nu este dreptate nu poate fi nici pace. De aceea, în strînsă unitate cu toți oamenii, să umblăm toți ca fii ai luminii, pentru că roada luminii este în orice bunătate, dreptate și adevăr (Efes. 5, 8—9), fiind uniți în cuget și trăind în pace și Dumnezeu dragostei și al păcii va fi cu noi (2 Cor. 13, 11). În Iisus Hristos, Domnul păcii și Pacea noastră (Isaia 9, 5; Evr. 13, 20; Efes. 2, 14), care a adus tuturor oamenilor Evanghelia păcii (Efes. 6, 15) am primit puterea să fim uniți în voință și acțiune, să fim solidari în apărarea păcii și dreptății pe pămînt. «Fără iubire și dreptate nu poate exista bunăvoință, liniște și pace în lume»²⁶. Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă: «Dacă se poate, pe cît stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii» (Rom. 12, 18); «Căutați pacea cu toată lumea» (εἰρήνην διώκετε μετὰ πάντων) (Evr. 12, 14), iar filipenilor le spunea să se umple de roadele dreptății (Filip. 1, 11). Ca să facem dreptate, ca să apărăm drepturile semenilor noștri trebuie să fim solidari, cercetînd cu milostivire pe toți, pe văduve și pe orfani (Iacov 1, 27), căci zice Scriptura: «Cei nedrepti nu vor moșteni Împărăția lui Dumnezeu» (1 Cor. 6, 9). Fiecare om este un frate al meu și are aceleași drepturi la viață, la bunăstare și fericire, la pace și dreptate, ca și mine. Sf. Pavel îl roagă pe Filimon să-l primească pe Onisim nu ca pe un rob, ci ca frate prea iubit, «cum m-ai primi pe mine» (Filim. 16—17).

Un puternic exemplu de solidaritate îl constituie rugăciunea. Legăturile duhovnicești stabilite între oameni atunci cînd ei se roagă unii pentru alții aduc o reală apropiere între ei în duhul păcii lui Hristos. Mîntuitorul s-a rugat pentru toți, ca toți să fie una (Ioan 17, 20—21). În faptele Apostolilor 12, 5 se spune că în timp ce Sf. Petru era întemnițat «Biserica făcea neconținut rugăciune către Dumnezeu, pentru el». Sf. Pavel se ruga și pomenea în rugăciuni pe toți (Rom. 1, 9; 1 Cor. 1, 4; Filip. 1, 4; Col. 1, 3; 2 Cor. 13, 9; 1 Tes. 1, 2; 2 Tim. 1, 3) și cerea să se facă în biserici rugăciuni pentru el (2 Cor. 1, 11; 2 Tes. 3, 1; Efes. 6, 19), ca Dumnezeu să-i dea cuvînt și să facă cunoscută cu îndrăzneală taina Evangheliei.

Conștientă de misiunea pe care o împlinește în lume, în duhul iubirii și slujirii lui Hristos, Domnul păcii, Biserica se roagă pentru pace, pentru pacea de sus și pentru pacea a toată lumea. Credințioșii ei sînt chemați, ca într-o solidaritate deplină unii cu alții, să fie făcători de pace, despre care Mîntuitorul în predica de pe munte zice că «fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei 5, 9). «Pacea este maica tuturor bunurilor; atît de mare bun este pacea încît fii ai lui Dumnezeu sînt numiți cei care-o fac și-o clădesc» — zice Sf. Ioan Gură de Aur²⁷. Merită subliniat un aspect, reliefat în epistolele pauline: Pacea lui Hristos este cea care umple întreaga noastră ființă, cea care «covîrșește toată mintea» (Filip. 4, 7); ea este viață în Hristos. În El și prin El ne-am împăcat cu Dumnezeu și do-

26. Pr. Prof. D. Belu, *Pentru pace și dreptate*, în «Mitropolia Banatului», XV (1965), nr. 10—12, p. 671. Vezi și: Diac. Prof. Orest Bucevski, *Invățătura creștină despre pace și dreptate ca virtuți sociale*, în «Studii Teologice», V (1953), nr. 9—10, p. 279—289.

27. Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia a III-a la Epistola către Coloseni*, Migne, P.G., 62, col. 322.

bîndim pace cu toată lumea. Pacea Lui este darul dumnezeiesc al împăcării pămîntului cu cerul; de aceea Mîntuitorul precizează apăsat: «Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă (Ioan 14, 27)»²⁸, iar Sf. Apostol Pavel ne îndeamnă: «Împăcați-vă cu Dumnezeu» (2 Cor. 5, 20). Dacă vom avea pace cu Dumnezeu, în duhul păcii Fiului Său, va fi mai multă pace și aici pe pămînt, căci pacea Lui coboară și lucrează între noi. Cu cît creștem și adîncim legătura acestei păci, cu atît sintem făcători de pace, fii ai păcii.

Cînd Apostolul neamurilor zice: «Bucurați-vă cu cei ce se bucură și plîngeți cu cei ce plîng» (Rom. 12, 15) surprinde solidaritatea umană în ceea ce are ea mai propriu. Nu întîmplător a pus bucuria înaintea întristării și compasiunii. Explicînd acest loc paulin Sf. Ioan Gură de Aur arată că: «nimic nu împrumută dragostea atît de mult ca faptul de a ne împărtăși de bucuria și necazul aproapelui. Împărtășește-te de bucuria Lui ca să-i înrădăcinezi veselia și să-i întărești dragostea, și de lacrimile lui ca să-i ușurezi tristețea»²⁹. Sf. Vasile cel Mare, subliniind raportul dintre solidaritate și dreptate, îndeamnă la iubire milostivă pe cei care-și închideau inimile la durerile și necazurile semenilor, legîndu-și tot sensul vieții de averile pe care le dobîndeau pe căi nedrepte: «Piinea care îți prisosește este a celui flămînd, haina pe care o ții în dulap este a celui gol, încălțămînta care putrezește la tine este a celui desculț, argintul pe care-l ții îngropat este al celui nevoiaș. Pe atîția oameni nedreptățești, la cîți ai putea dărui»³⁰.

Acestea socotim a fi cîteva aspecte semnificative ale solidarității și implicațiilor ei în viața omului pe care scrierile Noului Testament le evidențiază.

f. Solidaritatea umană, chemare și angajament plenar al epocii noastre în apărarea vieții și păcii. Niciodată omenirea nu a înregistrat o criză atît de gravă și o nesiguranță atît de complexă ca în vremea noastră. Evenimentele din viața internațională sînt îngrijorătoare. Cursa nefastă împotriva vieții prin creșterea considerabilă a pericolului nuclear a atins cote inimaginabile. Glasul tuturor conștiințelor, voința unanimă a popoarelor cheamă la unitate, cheamă la rațiune și luciditate acum pînă nu va fi prea tîrziu. Omenirea trebuie să trăiască în pace, trebuie să acționeze unită pentru instaurarea unui climat al coexistenței pașnice, al dezvoltării libere, al progresului și bumăstării materiale și spirituale. Solidaritatea umană poate și trebuie să oprească orice încercare care pune în pericol viața pe pămînt. Imperativul vremii este cel al unor măsuri concrete de dezangajare pe acest tărîm care absoarbe cu aviditate uriașe sume de bani, inteligență umană, tehnologie de vîrf. În aceste împrejurări solidaritatea umană nu mai rămîne doar un deziderat, ci devine o chemare și un angajament responsabil în eforturile de plămădire a unei lumi a păcii, colaborării și înfrățirii.

Nimeni nu are dreptul să se joace cu viața popoarelor, să atenteze la dreptul suprem, dreptul de a trăi. Dumnezeu a dăruiat viață lumii întregi. El este Dumnezeu Cel viu (Deut. 32, 40), Cel ce este (Ieș. 3, 14), Izvorul

28. Cf. Prof. Dr. Iustin Moisesescu, *Temeiurile lucrării Bisericii...*, p. 258.

29. Din *Comentariile sau explicarea Epistolei către Romani*, p. 375.

30. Vasile cel Mare, *Omilie despre lăcomie*, Migne, P.G., t. 31, col. 276.

vieții (Ps. 35, 9) și vrea ca omul și lumea să trăiască în pace. Omenirea întreagă trebuie să acționeze unită în apărarea vieții și a păcii, a valorii și demnității umane³¹.

Lumea a ajuns astăzi la conștiința că trebuie să fie unită, că progresul tuturor este determinat de condiții de pace, de prietenie și colaborare frățească. Toate problemele prezentului cer *coresponsabilitate*, față de noi înșine și față de lumea în care trăim; este o sarcină care apasă deopotrivă pe umerii tuturor oamenilor, indiferent ce față au sau în ce parte a lumii trăiesc. Toți trebuie să ne dăm mâna, pentru că toți sîntem fii ai aceluiași Părinte ceresc, pentru toți S-a întrupat, S-a jertfit și a înviat Hristos, Fiul lui Dumnezeu. În solidaritate cu toți putem pune în scopul bunăstării tuturor toate cuceririle geniului uman, ale științei și tehnicii moderne. Putem și trebuie să alegem viața, ca să trăim noi și urmașii noștri (Deut. 30, 19). Prin Hristos întreaga omenire a primit această putere. Mesajul de pace al Evangheliei trebuie împlinit în lumea aceasta, transformînd-o într-o împărăție a păcii, dreptății și iubirii, precum în cer așa și pe pămînt.

Biserica este profund și responsabil angajată în slujirea păcii și a vieții. Este chemarea ei ființială. Formînd un Trup în care pulsează harul și lucrarea Sfîntului Duh, Domnul de viață făcătorul, toate mădularele aflate într-o armonioasă și necesară interdependență, cresc împreună în comuniunea de viață a Unicului Cap — Iisus Hristos. Această solidaritate hristologic — eclesiologică se răsfrînge binecuvîntat în planul concret al vieții, rodînd bunăvoință și pace, egalitate, înfrățire și dreptate între oameni și popoare. Rădăcinile și conținutul teologic al solidarității umane vor contribui sporit la întărirea unității tuturor oamenilor, în apărarea vieții și a păcii în lumea întreagă.

CUNOAȘTEREA LUI HRISTOS ÎN DUHUL SFÎNT

Pr. Prof. CONSTANTIN GALERIU

Condiția proprie a creștinului e dată în cea de a doua naștere a lui : nașterea din Duh. Despre această condiție, vocație, Mîntuitorul descoperă și învață : «De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu». Și iarăși : «Ce este născut din trup, trup este, și ce este născut din Duh, duh este» (Ioan 3, 5—6).

Dar, Mîntuitorul Însuși a venit în lume și S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria. «Duhul Sfînt Se va pogori peste tine...» rostește îngerul către Fecioară și adaugă : «Pentru aceea și Sfîntul care Se

31. Vezi : Diac. Prof. Orest Bucevschi, *Pace și prietenie*, în «Studii Teologice» V (1953), nr. 7—8, p. 451 ; Nestor, Mîtrop. Olteniei, *Vocile păcii — argumentele vieții*, în «Biserica Ortodoxă Română», XCIX (1981), nr. 11—12, p. 1141 ; Pr. Dumitru Soare, *Dezarmarea, problemă vitală a lumii contemporane*, în «Biserica Ortodoxă Română», CI (1983), nr. 5—6, p. 309—311.

va naște din tine, Fiul lui Dumnezeu se va chema» (Luca 1, 35). Duhul Sfânt ni se descoperă astfel a fi «loc» al întâlnirii noastre cu Dumnezeu, cu Hristos; al comuniunii, al împărtășirii noastre cu El. Întrupându-se de la Duhul Sfânt și din Fecioara, și instituind nașterea noastră cea din apă și din Duh, Hristos ne primește într-un fel de «obîrșie» comună, harică, cu El. A fi în comuniune cu cineva în mod obișnuit, înseamnă a fi în același duh cu el, a participa la același univers spiritual de gândire și viață, la aceeași viziune de înțelegere și cunoaștere a existenței, deși fiecare într-un mod personal. Duhul Sfânt este tocmai acest «spațiu», sîn și locaș spiritual comun. În acest înțeles Mîntuitorul spune că: «Tatăl dă Duhul Sfânt celor care cer de la El» (Luca 11, 13). Dă Duh Sfânt pentru a putea comunica cu El, pentru a fi în același Duh cu El. «Unirea lui Dumnezeu cu oamenii se face prin Duhul Sfânt», învață Sfîntul Ioan Damaschin¹. Iar după Sfîntul Vasile cel Mare, Duhul Sfânt este «locul» (χώρα) celor sfințiți». Tîlcuind cuvîntul adresat de Dumnezeu lui Moise: «Iată, aici, la Mine, un loc: șezi pe stîncă aceasta...» (Ieș. 23, 21), Sfîntul Vasile arată că: «Locul pe care-L indică Tatăl, locul propriu contemplării este în Duhul Sfânt»². Și «locul» despre care a zis Iacob: «Domnul este cu adevărat în locul acesta» (Fac. 28, 16), îl interpretează la fel, afirmînd: «Duhul Sfânt este într-adevăr locul (τόπος) sfinților...». Iar sfîntul este pentru Duhul un «loc propriu pentru că el se oferă să locuiască cu Dumnezeu și să se numească templul Său»³.

Dar, cum s-a anticipat deja, Duhul Sfânt își face templu din sfinți, pentru că înainte de toate, și exemplar, El este templu pentru Hristos, pentru «Sfîntul Sfinților» (Daniel 9, 24), și mai profund, pentru că El din veci odihnește peste Fiul: «Duhul Domnului este peste Mine...» (Isaia 61, 1). Din veci purcîzînd din Tatăl, Duhul odihnește peste Fiul, Care îi este deci, «locul odihnei». Și totodată, reciproc, și Duhul îi este «loc», odihnă Fiului. — Perihoreza Persoanelor Prea Sfîntei Treimi înseamnă tocmai această reciprocitate a prezenței, a viețuirii. Fiecare în celelalte, ființial și existențial. «Încît, precum Fiul este «odihna» Duhului, și invers: Duhul este «odihna» Fiului. Îi este și «casa». Potrivit Sfîntei Scripturi, Duhul este «casă» a Înțelepciunii lui Dumnezeu. — «Înțelepciunea și-a zidit casă rezemată pe șapte stîlpi» (Pilde 9, 1), cei șapte stîlpi fiind tocmai darurile Duhului Sfânt (Isaia 11, 1—3). Îi este «sînul» etern, cum descoperă Sfîntul Evanghelist Ioan: «Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată; Fiul Cel Unul-Născut, Care este în sînul Tatălui, Acela L-a făcut cunoscut» (Ioan 1, 18). Sînul Tatălui în care este Unul-Născut Fiul Tatălui este Duhul Sfânt. Pentru care El este și «Duhul înfierii». (Romani 8, 15). În El, Tatăl naște fii, «după chipul» Fiului Său. De aceea nașterea după Dumnezeu, nașterea noastră din nou este «naștere de sus», este «naștere din Duh», pentru că Duhul Sfânt este «sînul», «templul», «Biserica» Treimii și Biserică a credinței. Cînd Moisi primește porunca să edifice Cortul mărturiei și toate cele dintr-insul, i se spune să facă totul

1. S. J. Damascène, *Sur la Nativité*, 3, în «Sources Chrétiennes», Nr. 80, trad. Pierre Voulet S. J., Paris 1961, p. 53.

2. Basile de Cesarée, *Sur le Saint-Esprit* — XXVI, 62. Introd. Texte; Trad. par Benoît Pruche O.P., în colecția «Sources Chrétiennes», Nr. 17 bis, Paris 1968, p. 471—473.

3. *Ibidem*, p. 473.

«După Modelul ce i s-a arătat în munte» (Jeșirea 25, 40). Astfel, Modelul cortului mărturiei, al Templului, al Bisericii își are prototip ceresc, anume în Duhul Sfânt. Așa cum Fiul este în fața Tatălui Arhiereul nostru ceresc (Evrei 7), Duhul Sfânt este prototipul ceresc al Bisericii este «Cortul lui Dumnezeu cu oamenii» (Apoc. 21, 3). Prin urmare Arhiereul nostru ceresc poate fi contemplat, cunoscut, numai în lumina negrăită a Duhului-Biserica a slavei Treimii.

Întruparea dezvăluie luminos această taină. Isaia vede profetic: «O Mlădiță va ieși din tulpina lui Iesei și un Lăstar din rădăcina lui va da. Și se va odihni peste El Duhul lui Dumnezeu, duhul înțelepciunii și al înțelegerii, duhul sfatului și al tăriei, duhul cunoștinței și al buneicredințe. Și-L va umple pe El duhul temerii de Dumnezeu» (Isaia 11, 1—3). Textul este mesianic. Profetul vede în Hristos strălucind darurile Duhului Sfânt. Vede prin Duhul cum Fiul lui Dumnezeu devenit Om, ca Om: «Crește și Se întărește cu Duhul umplindu-Se de înțelepciune... de harul lui Dumnezeu care este asupra Lui» (Luca 2, 40).

Fiul Se întrupează de la Duhul Sfânt și este în același timp Vistiernic al Duhului Sfânt, al darurilor Lui. La Botez, Duhul odihnește vizibil peste El, plinește prin El opera Sa mesianică și se face cunoscut prin El. Toată lucrarea Sa o face în Duhul. Cuvintele Lui Hristos «sînt duh și viață» (Ioan 6, 63). Cu duhul izgonește demonii (Matei 12, 28), săvîrșește puteri, vindecă (Luca 6, 19), iartă. Prin Duhul, El însuși înviază se înalță pînă la dreapta Tatălui; o înălțare nu doar spațială, ci umplere a umanității asumate de slava Duhului și trecere la starea supremă, la asemănarea cu Tatăl. Toate actele lui Hristos sînt vizibil semne ale prezenței Duhului Sfânt. De aceea în lumina Duhului noi luăm cunoștință de ele și prin ele de Hristos.

În același timp însă, Duhul Sfânt lucrează, urzește împreună cu Fiul nu numai trupul Său din trupul Fecioarei, ci și din trupul Fecioarei face vas alesului Lui, Hristos. Casă a înțelepciunii lui Dumnezeu fiind, face din Fecioară casă dumnezeiască. O face mireasă a lui Dumnezeu. Darurile Duhului fac și din Fecioară trup și duh, locaș al darurilor înțelepciunii, înțelegerii... cunoștinței, buneicredințe... Mai precis, prin întrupare, prin prezența lui Hristos în ea, făptura ei se transfigurează prin darurile Duhului, Care iradiază din Hristos în ea. Tilcuind cuvîntul Psalmistului: «Toată slava fiicei împăratului este în lăuntru...» (Ps. 44, 15), Sfîntul Ioan Damaschin arată, că dacă: «Slava oricărei femei este bărbatul ei și îi este conferită din afară, slava Maicii lui Dumnezeu este lăuntrică — este Hristos. Care este rodul sinului ei»⁴. Pogorînd Duhul peste ea, pogoară și Fiul peste care Duhul odihnește din veci și primește haric în ea «slava pe care o are Fiul mai înainte de a fi lumea» (Ioan 18, 5); primește Botezul cu Duhul Sfânt, «nașterea ei cea din Duh». «Duhul Sfânt al lui Dumnezeu se face cu adevărat sufletul sufletului, care viețuiește cum trebuie să viețuiască sufletul cuvîntător și de chip dumnezeiesc»⁵. Și așa se împlinește în ea legea dumnezeiască a iubirii, care

4. S. Jean Damasçene, *Sur la Nativité*. 3, în «Sources Chrétiennes», Nr. 80, trad. Pierre Voulet S. J., Paris. 1961, p. 69.

5. Calist Patriarhul, în *Filocalia*, Ed. rom. trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, vol. VIII, București, 1979, p. 240.

înseamnă schimb de vieți. Ea oferă total făptura ei «Curată» din care Fiul lui Dumnezeu își țese firea omenească; iar Fiul îi dăruiește în Duhul dumnezeirea care o face «plină de har», «Maica luminii», «sălașul înțelepciunii», «cunoștința harului», «cartea lui Hristos cea însuflețită, pecetluită cu Duhul».

Întregă viața Maicii Domnului este mărturie a unei asemenea vieți și cunoașteri harice și a unei neîncetate sporiri în această viață și cunoașteri, din prezența în ea, odată pentru totdeauna, a lui Hristos în Duhul Sfânt. O dovedesc toate evenimentele pe care le păstrează Evanghelia: Bunavestire, întâmpinarea Sfintei Elisabeta, profeția dreptului Simion și a prorociței Ana și mai ales, înseși cuvintele lui Iisus la 12 ani, în Templul din Ierusalim: «Nu știți, că în cele ale Tatălui Meu trebuie să fiu?» (Luca 2, 49). Și Prea Sfânta Maică, de fiecare dată, cuvintele auzite «le păstrează în inima ei», în adâncul de taină al ființei.

Dar cu semnificație aparte, privind cunoașterea și înțelegerea de către Născătoarea de Dumnezeu, a mesianității Domnului, ne apare evenimentul de la Cana Galileii. Are loc un fapt comun: o nuntă. Dar ceea ce dă semnificație unică evenimentului este prezența acolo, a Maicii Domnului, a Mîntuitorului și a ucenicilor Săi. Se sfîrșește vinul. Firesc era să meargă cineva să cumpere. Dar Mama se adresează Fiului: «Nu mai au vin!». Și intervenția ei poartă o credință și o speranță. Ea descoperă conștiința mesianității Lui. Iar mesianitatea se descoperă și prin semne. Și Moisi, în vremea «părinților» Vechiului Testament a săvîrșit semne (Ioan 6, 31—32). Iar ea, cit a petrecut în Templu, potrivit Sfintei Tradiții, în fiecare simbătă asculta citindu-se din «Lege și Profeți», odată cu cuvintele și semnele săvîrșite prin profeție Iisus îi răspunde: «N-a sosit încă ceasul Meu!». Era vorba de ceasul crucii și al slavei (Ioan 12, 23—28). De observat, Sfîntul Apostol Ioan evocă prezența Maicii Domnului de două ori în Evanghelia sa: acum la Cana Galileii cînd, deși nu sosise ceasul suprem al slavei. O arată părtașă înțelegătoare tainei Lui celei mai adînci. La cuvîntul Mîntuitorului: «Nu Mi-a sosit ceasul», replica Maicii Sale nu e de resemnare. Dimpotrivă, e de inițiativă: «Faceți ce vă va spune!». În Duhul ea vedea ce avea să urmeze. Domnului nu-I sosise ceasul să-Și descopere slava Sa. Dar slava era cu El pururea. Și Maica Sa se împărtășește din slava Lui încă din ceasul Înrupării, și era mereu cu ea. Sfîntul Evanghelist Ioan ține să precizeze că, la Cana a avut loc prima minune. Cunoașterea Maicii Domnului era însă mai profundă decît un asemenea semn și desigur anterioară tuturor minunilor săvîrșite în public de Mîntuitorul. Avea cunoștința izvorită și mereu alimentată din comuniunea ei unică cu Hristos din lumina și iubirea dumnezeiască revărsate în ea prin Duhul Sfînt în întrupare și naștere (Rom. 5, 5). Din această lumină și iubire dumnezeiască naște rugăciunea ei de Mamă către Fiu la Cana Galileii și plinirea acestei naște.

*
* *

Sfîntul Apostol Petru ne oferă și el o experiență proprie a cunoașterii lui Hristos. Apostolul, precum știm, a petrecut cu Domnul încă de la începutul slujirii mesianice, de la chemarea lui din Galileea. Iisus cu prinzîndu-l între ceilalți ucenici, spune: «Voi de la început sînteți cu

Mine» (Ioan 17, 27). El, împreună cu Iacob și cu Ioan, face parte din grupul cel mai de taină al Mîntuitorului. Să evocăm cîteva momente mai semnificative, din comuniunea Sfîntului Apostol Petru cu Hristos.

Se știe că chemarea, alegerea lui după prima întîlnire cu Mîntuitorul de la Iordan, s-a făcut la Marea Galileei. Era dimineață, după o noapte de trudă zadarnică. Iisus se află la țarm. Vine în corabia lui Simon, care s-o depărtează puțin de la țarm și învață din ea mulțimile (Luca 5, 1—3). Apoi îi spune : «Trage la adînc și lasă în jos mrejele !». Simon răspunde : «Învățătorule, toată noaptea ne-am trudit și n-am prins nimic... Dar, la porunca Ta voi arunca mrejele...». Și au prins mulțime mare de pești... Cuprins de uimire și de spaimă sacră, viitorul apostol, cade în genunchi și exclamă : «Ieși de la mine Doamne, că sînt om păcătos !» (v. 5—8).

Cuvîntul lui e revelator de sensuri. Dezvăluie mai întîi un cutremur al sufletului în fața misterului și puterii dumnezeiești ; o simțire a Dumnezeirii. Observăm că acum Simon nu l se mai adresează Mîntuitorului cu : «Învățătorule». Îi spune : «Doamne !». Credinciosul Vechiului Testament se adresează numai lui Iahvé, cu invocarea : «Doamne». Simon exprimă spontan, în același timp, contrastul radical și acut între sfințenie și păcat, și mai profund, exprimă frica pe care o poartă păcatul în el. «Spaima îl cuprinsese pe el și pe toți cei ce erau cu el» (v. 9). O teamă, experimentată în Vechiul Testament, cu un sentiment ca de moarte. Domnul îi spune lui Moise : «Nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască» (Ieș. 30, 20). Simon se afla acum în fața lui Dumnezeu ; dar, devenit și Om. El încearcă starea unui suflet conștient de păcat, de ruptură, de separare între Dumnezeu și om. Dar și Fiul lui Dumnezeu va trece prin suferință și moarte, urmări ale păcatului. Iar acum Își descoperă fața Sa divîn-umană și cheamă. Simon exclamă : «Ieși, de la mine, Doamne !». Iisus răspunde : «Nu te teme !... Vino după Mine». Altfel spus : ieși tu de la tine și vino după Mine. Și Simon, împreună cu ceilalți, cu : Andrei, Iacob, Ioan «au lăsat totul și au mers după El» (Luca 5, 11). Dumnezeu devenit Om îi eliberează de teamă. Iubirea divînă în față umană, îi cheamă. După cădere rostește Dumnezeu : «Nu va rămîne Duhul Meu pururea în oamenii aceștia, pentru că sînt numai trup» (Fac. 6, 3). Era sentința lui Dumnezeu după păcat. Acum, la «plinirea vremii» (Galateni 4, 21), Tatăl trimite din nou Duhul Lui prin Fiul întrupat și îi atrage. O undă de lumină a Duhului lui Hristos luminează în viitorii ucenici. Se recunosc în El, împlinindu-se în vocația lor sacră, și îi urmează.

Un alt moment semnificativ în experiența duhovnicească a Sfîntului Apostol Petru are loc tot pe Marea Galileei (Matei 14, 22—23). Ucenicii erau singuri, noaptea, în corabia învăluită de valuri. Iisus apare umblînd pe apă. Însăpămîntați de furtună și de apariția Lui, strigă : «Nălucă este !». Iisus le vorbește : «Îndrăzniți, Eu sînt ! Nu vă temeți». De această dată, Petru, devenit apostol, exclamă : «Doamne, dacă ești Tu, poruncește să vin la Tine pe apă...». Și Iisus îi zice : «Vino !». Petru coboară din corabie. Dar cît timp privește la Iisus și îl are pe El în inimă, puterea Lui, Duhul Lui, calcă împreună cu Hristos peste valuri. Cînd însă privind la viforul stihțiilor, lasă furtuna, îndoiala și frica să intre în sufletul lui, începe să se scufunde și strigă : «Doamne, mîntuiește-mă !». Domnul i-a întins mîna, l-a salvat și i-a arătat rama lui spirituală : «Puțin credincio-

sule, pentru ce te-ai îndoit?». Suindu-se împreună în corabie, vântul se liniștește. Pacea divină din Hristos se revărsă și asupra firii. Ucenicii împreună cu Petru se închină Domnului zicînd: «Cu adevărat, Tu ești Fiul lui Dumnezeu!». Cunoașterea crește în ei.

Dar, cel mai luminos moment al Sfintului Apostol Petru din perioada uceniciei lui, este cel petrecut în părțile Cezareei lui Filip. Aici, la întrebarea directă a Domnului adresată ucenicilor: «Cine ziceți voi că sînt Eu?», tot Petru face cunoscuta mărturisire: «Tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu Celui viu» (Matei 16, 16). Mărturia lui e revelatoare în cel mai propriu sens al cuvîntului. Mîntuitorul îl și fericește, tocmai ca vas al unei asemenea descoperiri. Îi zice: «Fericit ești Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sînge ți-au descoperit ție aceasta, ci Tatăl Meu Cel din ceruri» (v. 17). Este și aici o revelație a Prea Sfintei Treimi, ca la botezul și schimbarea Sa la față. Tatăl descoperă ucenicului prin iluminarea Duhului Sfînt, pe Fiul, pe Hristos — mărturia întrupată a Revelației Mîntuirii.

Dar și mărturisirea lui Petru de la Cezareea este doar o sclipire, o arvună din oceanul de lumină a harului. Nu este plîmătată a Duhului Sfînt. De altfel, Mîntuitorul însuși avea să prevină în Templu: «Cel ce crede în Mine, precum a zis Scriptura: riuri de apă vie vor curge din inima lui. Iar aceasta a zis-o despre Duhul pe care aveau să-L primească acei ce cred în El. Căci încă nu era dat Duhul pentru că Iisus încă nu fusese preaslăvit» (Ioan 7, 38—39).

Și acest fapt se confirmă curînd. Nu mult după revelația de la Cezareea, cînd Domnul vestește ucenicilor, că «El trebuie să meargă la Ierusalim și să pătimească multe... să fie omorît, dar a treia zi să învieze...». (Matei, 16, 21), acum Petru voind oarecum să proiecteze propria lui «imagine» asupra sensului divin al mesianității, «Îl dojenește pe Domnul, zicîndu-I: «Fie-Ți milă de Mine, să nu Ți se întîmple Ție aceasta» (v. 22). Intervenția lui descoperă cit și cum îl cunoaștea Petru pe Hristos. Și Domnul îi răspunde: «Mergi înapoia Mea satano! sminteală Îmi ești, că nu cugeți cele ale lui Dumnezeu, ci cele ale oamenilor» (Matei 16, 23). Este unul din momentele grave din viața ucenicului.

De aceea, din această derută, în care se afla Petru, Domnul îl ia și îl suie pe Tabor și îi descoperă, ca în arvună, slava învierii Sale. Acolo Petru, cu Iacob și Ioan, pregustă și ei din harul învierii, anticipează însăși Cincizecimea și contemplă pe Hristos transfigurat în slavă, înconjurat de Moisi și Ilie. În comunicarea cu această arvună de veșnicie, rostește: «Doamne, bine este nouă să fim aici...!» (Matei 17, 4).

Și totuși, deși dăruit cu atîtea semne, făcut părtașul cel mai intim al vieții pămîntești a lui Hristos, firea ucenicului rămîne încă neconsolidată în har. Este Petru neîncetat cu Domnul, ascultîndu-I cuvîntul ca pe «Cuvîntul vieții veșnice» (Ioan 6, 69), primind Cîna din însăși mîna Lui și făgăduindu-i că va fi cu Dînsul pînă și la moarte. Dar, la judecata Domnului, știm ce s-a petrecut. Descoperit ca unul dintre ucenici care L-au urmat pe Iisus Nazarineanul, Petru care mărturisise: «Tu ești Hristosul...», și-I făgăduinse credință pînă la sacrificiu, se leapădă și rostește repetat: «Nu cunosc pe Omul Acesta!» (Matei 26, 70—74).

Nu se poate spune simplu, că teama era aceea care decidea un asemenea răspuns. Martirii s-au aflat și ei în aceeași situație de risc suprem, dar răspunsul lor a fost mărturie adevărată. Real, este vorba de un anumit nivel și mod, exterior, în care Îl cunoștea pînă acum Petru pe Iisus. Lumina și tăria Duhului nu-i devin încă «proprii» duhului lui.

Și Domnul este osîndit, răstignit pe cruce și înmormîntat. Iar Petru nu ia parte la înmormîntarea Domnului său.

După înviere, după ce Petru, împreună cu ceilalți Apostoli primește însuflarea Duhului Sfînt prin Hristos cel Înviat, Cel ce a învins moartea și frica morții (Ioan 22, 22), cea mai revelatoare întîlnire a lui cu Mîntuitorul în timpul celor patruzeci de zile, cunoscută de noi, este aceea, iarăși de la Marea Galileei. Aici, de unde îl chemase la apostolat, voind să-l ridice acum din nou, din căderea celor trei lepădări, din ceasul judecării, de trei ori îl cheamă după numele cel vechi : «Simone al lui Iona, Mă iubești tu pe Mine ?». Și ucenicul întristat îi răspunde : «Da, Doamne, Tu știi că Te iubesc ; Tu știi toate...». Iar Domnul îi înmoește vocația apostolică : «Paște oile Mele !» (Ioan 21, 15—17), făcîndu-l să înțeleagă că numai iubind deplin, poate, și el și oricine, păstori. Sfîntul Petru urmează acum Domnului, «vorbind cele despre împărăția lui Dumnezeu», pînă în momentul Înălțării, cînd norul L-a luat de la ochii lor (Fapte 1, 9).

Trec cele zece zile, în rugăciune, pregătire și așteptare purificatoare. Și un fapt cu totul nou se petrece, fapt unic, nerepetabil, cunoscut numai în iconomia mîntuirii în Hristos : Pogorîrea Duhului Sfînt peste Apostoli și peste Biserică. Maica Domnului era în mijlocul Sfîntilor Apostoli. Și în ziua aceea, cel care a ridicat glasul, în numele celorlalți Apostoli și în numele Bisericii, și a revelat evenimentul, a fost Petru. Știm că el i-a descoperit semnificația — plinirea profeției lui Ioel : «În zilele din urmă voi turna din Duhul Meu peste tot trupul...». Și a rostit acum cu hotărîre și fără clătinare, cu limba «ca de foc» a Duhului, în finalul cuvîntării : «Să știe dar, toată casa lui Israel, că Dumnezeu, pe acest Iisus pe Care voi L-ați răstignit, L-a făcut Domn și Hristos» (Fapte 2, 14—36). Cuvîntul e rostit cu energia și tăria unică a Duhului.

Și trebuie să spunem că Apostolul, de aici înainte, rămîne neclintit, mărturisind pentru totdeauna credința în Hristos, după propriile lui cuvinte : în «răscumpărarea cu scumpul Său sînge... în Piatra din capul unghiului, aleasă, de mare preț... în Păstorul și Păzitorul sufletelor» (Petru 1, 19 ; 2, 6, 25). Transformarea lui Simon în Petru este, de această dată, ireversibilă.

Acum se descoperă în Apostol cu evidență maximă, prezența, cunoștința și mărturisirea Domnului Său în Duhul Sfînt. Iar dacă s-ar pune întrebarea : cum, atît timp cît Petru este cu Iisus, lîngă El, Îl are în față, Îl ascultă, Îl vede săvîrșind fapte suprafirești, și arată totuși momente de îndoială ; cînd Îl recunoaște ca Fiul al lui Dumnezeu, cînd se clatină, chiar pînă la a spune : «Nu-L cunosc pe Omul Acesta !». Iar cînd Domnul nu mai este fizic, alături, lîngă Petru, cînd S-a înălțat «de la ochii» lui firești, de-a dreapta Tatălui, acum Petru Îl mărturisește și-L proclamă ca Domn și Mîntuitor. Care este înțelesul acestei radicale schimbări ?

Tocmai la aceasta răspunde pogorîrea Sfîntului Duh.

În timpul zilelor petrecerii Sale pămîntești, Domnul era trupește, lângă Petru, cu Petru. Acum însă, cînd Duhul Sfînt a pogorît asupra lui, Domnul nu mai este doar *lîngă*, ci *în* Petru, înăuntru, în duhul lui. Devine prin voie liberă și fără confuzie, interioritatea lui. După cuvîntul unui martor al experienței duhovnicești, se poate spune, mai ales despre un Apostol ca Sfîntul Petru că «în loc de suflet el are acum pe Duhul Sfînt»⁶ și în Duhul, pe Hristos. Acum cuvintele auzite de la Iisus Hristos, faptele, lucrările Lui minunate, evenimentele: botezul, schimbarea la față, răstignirea, moartea, învierea, înălțarea Domnului, devin, sipiritual, în Duhul, substanță, cuvînt, viață a vieții lui Petru. Duhul Sfînt luminează și face duhul lui Petru vas viu al înțelegerii, înțelepciunii, credinței, cunoștinței lui Hristos. Și pînă într-atît, încît el va putea învăța și pe alții, va putea comunica propria lui experiență, îndemnînd și pe alții: «Pe Domnul, pe Hristos să-L sfîntiți în inimile voastre» (I Petru 3, 15). Iisus este viața vieții lui. Cum va spune și celălalt mare Apostol Sfîntul Pavel: «Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine» (Gal. 2, 20).

Aceasta este cunoașterea profundă, deplină în duh. Poți sta lîngă cineva, ami, zeci de ani, fără ca tu să știi ce e în inima lui și el în inima ta; fără să ajungi la «omul lăuntric al inimii» (I Petru 3, 4), la acel adînc pe care-l cercetează duhul, așa cum «cele ale lui Dumnezeu, nimeni nu le-a cunoscut decît Duhul lui Dumnezeu» (I Cor. 2, 11). Prezența lăuntrică a unui semn, în spirit, în iubire și gîndire statornică, în înțelegere duhovnicească, duce la cunoașterea lui tot mai deplină, deși niciodată epuizată. Iar mai profund, prezența harică, în Duhul Sfînt, a lui Hristos în noi și împreună cu Hristos prezența aproapei, în noi desăvîrșeste o cunoaștere-comuniune transformatoare și ziditoare. De aceea un sfînt, aproape de timpul nostru, Cuviosul Serafim (1759—1833), vede în dobîndirea Duhului Sfînt, însuși «scopul vieții creștine pe pămînt».

Pentru o asemenea cunoaștere-comuniune în Duhul Sfînt, ceea ce avea să însemneze Biserica, i-a și pregătit Mîntuitorul pe ucenici: «Vă este de folos să Mă duc Eu, le spunea în ajunul jertfei Sale. De M-ați iubi v-ați bucura că Mă duc la Tatăl... Dacă nu Mă voi duce Mîngîietorul nu va veni la voi. Iar dacă Mă voi duce, Îl voi trimite la voi... ca-să fie cu voi în veac. Și El va rămîne la voi și va fi cu voi... iar în ziua aceea veți cunoaște că Eu sînt în Tatăl și voi în Mine și Eu în voi... pentru că Eu sînt viu și voi veți fi vii...» (Ioan 16, 7; 14, 16, 17, 19, 20). Acum, după Cincizecime, Petru și ceilalți erau «vii», în Biserica ce se născuse. «Duhul face viu» spusese tot Domnul. Duhul făcuse vii, înviase prin botezul cu Duhul Sfînt și pe Apostoli. Și ei recunosc în duhul pe Iisus Cel viu-înviat. Duhul Sfînt înviase acum în ei, chipul lor în care se oglindește chipul lui Hristos Cel înviat. Îi răsădise ca niște mlădițe vii în trupul Lui — Biserica. Și nu numai pe ei, ci pe toți, «pe ori cîți îi cheamă Domnul Dumnezeu...» (Fapte 2, 39) și cîți răspund chemării Lui. Răsădindu-ne în tulpina Lui și făcînd să crească în noi, prin Evanghelie, prin Sfintele Taine, prin virtuți, trăsăturile Feței Lui de: iubire și de lumină. Trăsături dumnezeiești care devin tot mai luminoase, pe măsura curățirii de patimi. «Nici-

6. Petru Damaschin. *Învățăături duhovnicești*, Cuv. 14, în *Filocalia*, Ed. rom. trad. Pr. Prof. D. Stăniloae, vol. V, București, 1976, p. 239.

odată tu nu vei vedea, mici nu vei înțelege chipul, zice Sfântul Simeon Noul Teolog, dacă tu, mai întâi nu te purifici, dacă tu mai întâi nu curăți întinăciunea de pe chipul tău, dacă tu nu-l scoți din patimile în care este îngropat și nu-l faci alb ca zăpada»⁷.

Și trebuie spus că chiar după această purificare, dobîndirea luminii în care e contemplat chipul, rămîne încă un dar liber al Duhului. «Chiar cînd vei fi făcut aceasta, zice același — Simeon Noul Teolog —, cînd tu te vei fi curățit și vei deveni chipul desăvîrșit, tu nu vei vedea Protochipul (Modelul), tu nu-L vei înțelege atît timp cît nu ți se descoperă prin Duhul Sfînt»⁸.

Astfel, în concluzie, cunoașterea și unirea cu Hristos și întreolaltă, în Biserică, este darul Duhului Sfînt.

Duhul Sfînt este lumina în care, prin cuvîntul Evangheliei, prin Sfintele Taine și sfintele virtuți, îl cunoaștem pe Hristos și ne vedem, ne recunoaștem pe noi ca «chip și asemănare» al Lui, a protochipului nostru, Fiul și Cuvîntul lui Dumnezeu făcut om.

Duhul Sfînt este comuniunea noastră cu Hristos și a fiecăruia și a tuturor mădușelor trupului Lui-Biserica, în fiecare strălucind cîte un dar și toate împreună, la un loc, mărturisind unitatea Duhului în Hristos, «plinătatea a tot harul și adevărul», prin care s-a făcut și Fecioara «plină de har».

Și Duhul Sfînt este «focul» rîvnei care a învăpăiat limba Apostolilor la Cincizecime precum și a tuturor mărturisitorilor credinței mîntuitoare în Hristos.

În acest duh grăiește un poet contemporan : «Dacă ochiul nu ia foc, Dumnezeu nu poate fi văzut ; dacă urechea nu ia foc, Dumnezeu nu poate fi auzit ; dacă limba nu ia foc, Dumnezeu nu poate fi chemat ; dacă inima nu ia foc, Dumnezeu nu poate fi iubit ; dacă mintea nu ia foc, Dumnezeu nu poate fi cunoscut» (T. S. Eliot)^{8 b}.

Încă și mai viu, mai profund se roagă în același duh unul din Părinții lucrători ai filocaliei : «Dă-mi darul Tău, Prea-îndurate, ca hrană duhovnicească și Duhul Tău ca băutură. Căci aceasta este fără îndoială duh și lumină. De aceea și zic ai Tăi, că cei ce poartă Duhul, poartă lumina. Astfel, cînd lumina se va arăta mai presus de fire în chip negrăit în mine, voi ști cu adevărat că Tu ești cu mine, de veșmint al meu, spre viața cea sfîntă și fericită. Căci cei ce poartă lumina, cum zic iarăși, Hristoase, ai Tăi, Te-au îmbrăcat pe Tine (Gal. 3, 27), strălucirea Slavei Tatălui (Evr. 1, 3), viața cea adevărată și neîntinată. Iar aceștia, după sfinții Tăi, au îmbrăcat și pe Tatăl. Și astfel s-au făcut în chip vădit case și lăcașuri și biserici ale Dumnezeirii celei în trei străluciri și mai presus de laudă»⁹.

Cu această strălucire de lumină și iubire a Duhului slujim și lui Dumnezeu și oamenilor, slujim vieții adevărate.

7. Syméon-le-Nouveau-Théologien, *Hymnes* — 44/96-105, vol. III, în colecția «Sources Chrétiennes», Nr. 196, Paris 1973, p. 79.

8. Idem, *Hymnes* 44/106—112, p. 79.

8 bis. T. S. Eliot, *Where the Wasteland erds*. New-York : Doubleday, 1973.

9. Calist Patriarhul, *Ibidem...*, p. 297.

IMAGINI, ASEMĂNĂRI ȘI DENUMIRI ALE BISERICII LA UNII PĂRINȚI ȘI SCRITORII BISERICEȘTI

Pr. Dr. IOAN V. DURĂ

Biserica este «dialogul lui Dumnezeu cu credincioșii prin Hristos în Duhul Sfânt»¹.

Sfinții Părinți, ca unii ce viețuiau după Hristos în Biserică și «dialogau» cu Dumnezeu, au folosit adeseori în scrierile lor pentru desemnarea Bisericii diferite imagini, asemănări și denumiri, toate acestea dezvoltându-se strădania lor de a pătrunde tainele Bisericii și, astfel, cu ajutorul acestora, s-o facă mai accesibilă poporului lui Dumnezeu de pretutindeni și de totdeauna, adică creștinilor.

Denumirea biblică de «Ierusalimul cel ceresc» și «Ierusalimul cel de sus», (Apoc. 3, 12; 21, 10), este folosită și de Vasile cel Mare² și Simeon Noul Teolog³. La rîndul său, Clement Alexandrinul afirmă că «icoana Bisericii din cer este Biserica de pe pămînt»⁴.

După Sf. Maxim Mărturisitorul, Biserica lui Dumnezeu este «tipul și icoana întregului univers»⁵, iar pentru Sf. Gherman al Constantinopolului «Biserica este cerul pămîntesc, întru care locuiește și umblă Dumnezeu din ceruri, închipuind răstignirea, înmormîntarea și învierea lui Hristos»⁶. Și, pentru a scoate în evidență rolul și misiunea Bisericii pe pămînt, numită și văzută, adică Biserica luptătoare, Sf. Ioan Hrisostom zice că aceasta este mai cinstită decît cerul»⁷. Mai mult chiar, Sfinții Părinți își justifică afirmațiile astfel: «De ce, decît cerul? Deoarece n-a fost Biserica întemeiată pentru cer. Cerul însă a fost creat pentru om și nu omul pentru cer. Și toate acestea Hristos le-a făcut evidente, deoarece el nu și-a luat trup ceresc»⁸.

Origen este convins că «Biserica are un temei de a fi casă duhovnicească»⁹. Cît privește pe Sf. Ciprian, acesta spune că Biserica este «casa Domnului»¹⁰ pentru ca Sf. Simeon Noul Teolog să-i atribuie denumirea de «lăcașul lui Hristos»¹¹.

Sfîntul Gherman, Patriarhul Constantinopolului, numește Biserica «naos al lui Dumnezeu, templu sfînt, locaș de rugăciune, adunarea popo-

1. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia Dogmatică ortodoxă*, vol. 1, Editura Institutului Biblic și de Misiune ortodoxă, București, 1978, p. 50.

2. *Omiliile la Psalmi, Psalmul 45*, P.G., 29, 421 și 424.

3. *Întîia cuvîntare morală*, apud «Filocalia română», vol. 6, p. 153.

4. *Stromata*, 4, P.G. 8, 1277.

5. *Mystagogia*, P.G. 91, 668.

6. *Istoria bisericească și teoria mistică*, P.G. 98, 384.

7. Lauda celor ce se află în biserică și despre buna rînduală a slujbelor doxologice, *Omilia a IV-a*, P.G. 56, 122.

8. *Ibidem*.

9. Din comentariul la Evanghelia după Ioan, cartea a X-a, apud Origen, *Scrieri alese*, Partea a doua, trad. de Pr. prof. T. Bodogae, Pr. prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, colecția «Părinți și scriitori bisericești», vol. 7, București, 1982, p. 187.

10. Despre unitatea Bisericii ecumenice, cap. 8, apud «*Apologeți de limbă latină*», trad. de Prof. N. Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. N. Chițescu, colecția «Părinți și scriitori bisericești», vol. 3, București, 1981, p. 440.

11. *Întîia Cuvîntare morală*, apud «Filocalia română», vol. 6, p. 150.

rului»¹², în timp ce Sf. Vasile cel Mare, o desemnează ca fiind «Cetatea lui Dumnezeu»¹³. La rîndul său, Origen o numește «templu al lui Dumnezeu»¹⁴. Și aceasta deoarece, după Origen, Biserica «întruchipează în sine chipul dumnezeirii»¹⁵. Sf. Grigore de Nyssa, pe de altă parte, vede prefigurată Biserica în templul lui Solomon: «templul cel sfînt ca să se facă locuința lui Dumnezeu în Duh»¹⁶.

Părinți ai Bisericii ca Sf. Vasile cel Mare¹⁷, Sf. Fulgențiu de Ruspe¹⁸ și Sf. Nichifor Mărturisitorul¹⁹, numesc Biserica, «casa lui Dumnezeu», asemenea Sfîntului Apostol Pavel în Epistola Întîia către Timotei 3, 15. În același timp, Sf. Vasile cel Mare mai desemnează Biserica și «curtea cea sfîntă a lui Dumnezeu»²⁰.

Și denumirea Bisericii ca «trup al lui Hristos» este întîlnită în scrierile lui Origen²¹, ale Sfîntului Vasile cel Mare²², ale sfîntului Grigorie de Nyssa²³, ale Sfîntului Gherman al Constantinopolului²⁴ și ale Sfîntului Simeon Noul Teolog²⁵. Acesta din urmă numește Biserica și «trup divin»²⁶. Întîlnim în fine, și denumirea de «trupul celui Sfînt între sfinți»²⁷, dată Bisericii de către Sf. Ioan Hrisostom.

Sf. Grigore de Nyssa consideră Biserica drept coroană a capului lui Iisus Hristos, în astfel de termeni: «Iar coroana acestuia este Biserica, care înconjoară capul lui cu pietre prețioase însuflețite»²⁸. Este evident că «pietrele prețioase, însuflețite», de care amintește Sfîntul Părinte, nu sînt altceva decît creștinii înduhovniciți, trăitori în Hristos, prieteni ai săi, adică sfinții.

Sf. Gherman al Constantinopolului afirmă printre altele că Biserica este și «numele lui Hristos»²⁹, este Hristos însuși, la care se adaugă prezența implicită a numelui său.

Preocupat de păstrarea intactă a unității Bisericii primare și astfel opunîndu-se cu vehemență contra tuturor celor ce voiau s-o scindeze și s-o fărîmîteze în timpul păstoriei sale, Sf. Vasile cel Mare o aseamănă

12. *Istoria bisericească și teoria mistică*, P.G. 98, 384.

13. *Omilia la Psalmi, Psalmul 45*, P.G., 421, 424.

14. Din comentarul la Evanghelia după Ioan, Cartea a X-a, apud Origen, *op. cit.*, p. 183.

15. *Ibidem*.

16. *Comentar la Cîntarea Cîntărilor, Omilia a 7-a*, apud Pr. Prof. D. Stăniloae, *Biserica în sensul de locaș și de largă comuniune în Hristos*, în «*Ortodoxia*», XXXIV (1982), nr. 3, p. 342.

17. *Omilia la Psalmul 29*, P.G., 29, 308 etc.

18. *Predica a VIII-a asupra Rusaliilor*, nr. 2, și 3, P.L., 65, 743—744.

19. *Cuvînt de apărare pentru sfințele icoane*, P.G., 100, 660.

20. *Omilia la Psalmi, Psalmul 28*, 3, P.G., 29, 288.

21. *Comentarul la Evanghelia după Ioan, Cartea a X-a*, apud Origen, *op. cit.*, p. 182, 183, 187.

22. *Despre Sfîntul Duh*, 26, 61, P.G., 32, 181.

23. *Comentar la Cîntarea Cîntărilor, Omilia a 7-a*, P.G., 44, 949.

24. *Istoria bisericească și teoria mistică*, P.G., 98, 384.

25. *Întîia Cuvîntare morală*, «*Filocalia română*», vol. 6, p. 149—153.

26. *Imnul 42*, 139—163, apud Archevêque Basile Grivochéine, *Dans la lumière du Christ: Saint Syméon le Nouveau Théologien*, 949—1022. Vie-Spiritualité-Doctrine, Editions de Chevetogne, 1980, p. 350.

27. *Comentar la Psalmul 95*, 2, P.G., 55, 774.

28. *Comentar la Cîntarea Cîntărilor, Omilia a 7-a*, P.G., 44, 916.

29. *Istoria bisericească și teoria mistică*, P.G., 98, 384.

și cu cămașa cea fără cusătură a Domnului. Iată ce scria în acest sens Sfântul Părinte : «Biserica lui Dumnezeu care a primit cămașa fără cusătură, de sus țesută și care a rămas nesfîșiată de către soldați, și îmbrăcată în Hristos să n-o taie»³⁰. Animat de aceeași preocupare, de a păstra unitatea Bisericii primare, și Sf. Ioan Hrisostom a întrebuintat pentru aceasta, imaginea cămășii fără cusătură. Totodată, Sfântul Ioan Hrisostom avertiza pe cei care ar îndrăzni să creeze sciziuni în Biserică că vor săvîrși un păcat ce nu va fi iertat nici cu singele morții martirice. Prin urmare, cei vizați de Sf. Ioan Hrisostom se făceau vinovați de un păcat contra Duhului Sfânt însuși, care, firește, nu este iertat de Dumnezeu. «Nimic altceva nu este mai rău» zice Sf. Ioan Hrisostom, «decît disputa și cearta și sciziunea Bisericii și deșirarea cămășii, pe care nici tilharii n-au îndrăznit s-o sfîșie. Păcatul acesta nu poate fi iertat nici cu sînge de martir»³¹. Fără îndoială că, dintre Sfinții Părinți, acela care s-a preocupat în mod deosebit de menținerea unității Bisericii primare a fost Sfântul Ciprian. În acest sens stă mărturie tratatul său «Despre unitatea Bisericii ecumenice» (De Catholicae Ecclesiae Unitate), în care este înțelinită aceeași imagine a cămășii fără cusătură a Domnului. «Această unitate», scrie Sf. Ciprian «ne este arătată în Evanghelie prin cămașa Domnului Iisus Hristos ; aceasta n-a fost sfîșiată și împărțită în mai multe bucăți, ci s-a tras la sorți pentru ea, ca să fie primită întregă și cel ce se îmbracă cu ea s-o aibă fără vreo lipsă și neîmpărțită cu altcineva»³².

Pentru desemnarea unității membrilor Bisericii, genialul Părinte bisericesc, Origen, folosește în Comentariul la Evanghelia după Ioan expresia «întreg poporul lui Hristos»³³. Cîteva secole mai tîrziu, Sf. Maxim Mărturisitorul avea să numească Biserica chiar «întreg cosmosul»³⁴.

O imagine sui-generis pentru desemnarea «Bisericii din neamuri» și anume aceea a femeii sterile și a pustiului, folosește Sfântul Ioan Hrisostom. «Oare cine să fie femeia sterilă și pustiul?» se întreba marele sfînt ortodox, pentru a da el însuși răspunsul răspicat : «Nu este oare atît de evident că este Biserica din neamuri, cea lipsită de cunoașterea lui Dumnezeu?»³⁵. Dimpotrivă, Sf. Chiril din Alexandria, atunci cînd desemnează Biserica lui Hristos, folosește tocmai denumirea de «Biserica din neamuri», astfel : «Biserica din neamuri a văzut slava Fiului și în El pe Tatăl»³⁶, sau «Duhul robiei era în Israel, duhul de fii în noi... adică în Biserica cea din neamuri e duhul lui Dumnezeu spre înfiere, făcîndu-ne casă duhovnicească»³⁷.

Unică, în felul ei, în gîndirea patristică, este imaginea Bisericii de «mitra celor născuți după Dumnezeu» la Sfântul Grigore de Nyssa. Sfîntul părinte spune că, «Biserica trebuie să se numească mitra celor născuți

30. Omilia a 23-a : *La sfîntul martir Mamas*, P.G., 31, 596.

31. *Către cei ce postesc înainte de Paști*. P.G., 48, 863.

32. *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, c. 7, apud *Apologeți...*, p. 439.

33. *Din comentariul la Evanghelia după Ioan*, Cartea I apud Origen, *op. cit.*, p. 144.

34. *Mystagogia*, P.G., 91, 668.

35. *Comentar la epistola către Galateni*, P.G., 61, 662—663.

36. *Glaphyra la Geneză*, P.G., 69, 296 A.

37. *Ibidem*, col. 233.

după Dumnezeu, deoarece aceasta purtînd în pîntece pe cei spre desăvîrșire îi călăuzește la lumină prin credință»³⁸.

Clement Alexandrinul numește Biserica cu numele Maicii Domnului, cu care o și identifică astfel: «Doar una singură devine mamă-fecioară; și îmi place s-o numesc Biserica pe aceasta»³⁹. Același lucru îl afirmă și Sfîntul Chiril din Alexandria: «Pe pururea Fecioara Maria, pe Sfînta Biserică»⁴⁰.

Imaginea biblică de «mireasă» se găsește la Sf. Grigore de Nyssa care numește Biserica «mireasa Cuvîntului»⁴¹, în timp ce Sf. Ciprian⁴², Sf. Gherman al Constantinopolului⁴³ și Sf. Simeon Noul Teolog îi spun: «mireasă a lui Hristos»⁴⁴.

«Fecioară nevinovată»⁴⁵ a lui Hristos este Biserica după Sf. Chiril din Alexandria. La rîndul său, Sf. Maxim Mărturisitorul, după ce numește Biserica «candelă de aur toată» îi atribuie, printre altele, și binecunoscutele epitete ale Maicii Domnului, «curată», «nesticată» și «neîntinată». Iată cum se exprimă Sfîntul Părinte: «Candelă toată de aur este așadar prea cinstita Biserica a lui Dumnezeu, curată, nesticată, neîntinată și primitoare a adevăratei lumini, care este»⁴⁶ bineînțeles, Mîntuitorul Iisus Hristos.

O altă frumoasă imagine prin care este reprezentată Biserica o găsim la Sf. Vasile cel Mare, și anume: «porumbița lui Hristos»⁴⁷, desigur termen împrumutat din Cîntarea Cîntărilor. În același timp, pentru Sf. Vasile cel Mare, Biserica este și «împărăteasa» luminii, care stă «la dreapta Mîntuitorului îmbrăcată în veșminte aurite»⁴⁸. Asemănarea dintre Biserică și Sfînta Fecioară este aici evidentă.

După Sfîntul Simeon Noul Teolog, numele de «împărăteasă» atribuit de psalmist Sfîntei Fecioare, se potrivește întocmai și Bisericii: «Deși spun mulți că aceasta s-a zis numai despre Născătoarea de Dumnezeu, se potrivește însă foarte bine și pentru Biserica Fiului ei și a lui Dumnezeu»⁴⁹.

Pentru Sf. Ciprian este o certitudine faptul că Biserica reprezintă totul în vederea obținerii mîntuirii de către membrii acesteia. Și aceasta deoarece Biserica este «unica mamă»⁵⁰, și, ca atare, «Cine nu are ca mamă Biserica nu poate avea pe Dumnezeu ca Tată»⁵¹. În Vechiul Testa-

38. *Cuvînt despre dumnezeirea Fiului și a Duhului Sfînt*, P.G., 46, 573.

39. *Pedagogul*, P.G., 8, 300.

40. *Omilii diverse, Omilia a 4-a*, P.G., 77, 996.

41. *Comentar la Cîntarea Cîntărilor*, P.G., 44, 896 B, 44, 948—949.

42. *Desparte unitatea Bisericii ecumenice*, cap. 6, apud *Apologeji...*, p. 438.

43. *Istoria bisericăscă și teoria mistică*, P.G., 98, 384.

44. *Cele 225 capete teologice și practice*, nr. 50, apud «*Filocalia română*», vol. 6, p. 77; *Întîia cuvîntare morală*, apud «*Filocalia română*», vol. 6, p. 140.

45. *Comentar la epistola a doua către Corinteni*, P.G., 74, 917.

46. *Către Sfîntul Thalassios, presviter și egumen, Despre diferite nedumeriri din Sfînta Scriptură*, P.G., 90, 665.

47. *Omilii la Psalmi, Psalmul 44*, 9. P.G., 29, 9, 408.

48. *Ibidem*.

49. *Întîia Cuvîntare morală*, apud «*Filocalia rom.*», vol. 6, p. 150.

50. *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, c. 5, apud *Apologeji...*, p. 438.

51. *Ibidem*.

ment, Biserica a fost prefigurată spiritual, potrivit celor scrise de același Sfânt Părinte Ciprian, de către Rahab : «Rahab, în care era preînchipuită Biserica»⁵². Sfântul Simeon Noul Teolog, la rîndul său, folosește și el o imagine biblică vetero-testamentară pentru prefigurarea spirituală a Bisericii și anume pe aceea a «coastei lui Adam». «Coasta lui Adam făcută femeie», adică Eva, zice sfântul Simeon Noul Teolog, «constituia o imagine a Bisericii»⁵³.

Sfântul Grigore de Nyssa consideră că «crearea lumii este crearea Bisericii»⁵⁴, cu alte cuvinte, Biserica exista încă de la crearea lumii. În fine, Sf. Simeon Noul Teolog, atunci cînd se referă la Biserică, folosește imaginea de «lume înfrumusețată» și respectiv «lume frumoasă»⁵⁵.

Iată, așadar, acestea sînt cele mai reprezentative și mai des întîlnite, imagini, asemănări și denumiri ale Bisericii la unii Sfinți Părinți și scriitori bisericești. Le-am prezentat cu convingerea că ele ne ajută la o mai bună cunoaștere a tainei Bisericii și deci și a teologhisirii Sfinților Părinți privitoare la aceasta.

ANIVERSARE OMAGIALĂ

Părintele Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la 80 de ani

PERSONALITATEA ȘI GÎNDIREA SA TEOLOGICĂ ÎN CONTEXTUL ORTODOXIEI ROMÂNEȘTI

Pr. Prof. DUMITRU RADU

Orice aniversare, pe lîngă că este binevenită și firească, își are importanța, semnificația și amplitudinea ei, atît pentru persoana sau evenimentul sărbătorit, cît mai ales pentru cei ce participă la un asemenea moment. De altfel, nici o aniversare de semnificație nu rămîne fără ecou în mintea și lucrarea participanților. Aniversarea unei personalități de primă mărime, concretizată într-o serie de opere de valoare excepțională, își are importanța ei cu totul deosebită atît pentru instituția care a dat o asemenea personalitate creatoare de valori, pentru comunitatea care s-a ridicat și lucrat, pentru cei cu care a lucrat, cît și pentru toți cei care au beneficiat și beneficiază de roadele muncii de excepție ale acestei personalități. O astfel de aniversare ne ocazionaază nouă, astăzi, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, la împlinirea vîrstei patriarhale de 80 de ani (16 noiembrie 1983).

Ceea ce reprezintă Părintele Profesor Dumitru Stăniloae pentru gîndirea și literatura teologică românească, pentru Ortodoxie în general și pentru cercetarea teologică pe plan ecumenic, nu poate fi prezentat în mod adecvat aici, în spațiul de timp rezervat acestei aniversări. Aceasta și pentru faptul că Prea Cucernicia Sa este — într-un răstimp

52. *Ibidem*, p. 440.

53. *Etica*, 2, 3, 84—91, apud Archevêque Basile Krivochéine, *op. cit.*, p. 348.

54. *Comentar la Cîntarea Cîntărilor, Omilia a 13-a*, P.G., 44, 1049.

55. *Întîia Cuvîntare morală*, apud «Filocalia română», vol. 6, p. 150.

de cincizeci și cinci de ani — autorul unei imense opere publicistice: cărți traducerii, monografiile, studii și articole, în toate periodicele bisericești din țară și în unele de peste hotare, în care abordează toate subiectele-cheie ale învățaturii ortodoxe. Este și autorul unei gândiri teologice personale, de mare adâncime și finețe în același timp, articulată în învățătura și lucrarea Bisericii, într-o deschidere ecumenică vizînd dialogul teologic bilateral și multilateral fructuos, pe drumul unității creștine ecleziale. Contribuția remarcabilă a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae în Teologia românească nu poate fi prezentată și apreciată la justa valoare decît pe baza unor studii sistematice și de analiză profundă, întreprinse cu succes de cercetători care au ceva comun cu însăși viziunea teologică a autorului sărbătorit astăzi.

Dar pînă atunci, o privire de ansamblu foarte generală și foarte sintetică asupra personalității și gândirii teologice a Părintelui Profesor Stăniloae în contextul Ortodoxiei românești :

1. Născut la 16 noiembrie 1903, în satul Vlădeni, județul Brașov, din părinți țărani săraci, buni creștini, după școala primară în satul natal, tînărul Dimitrie Stăniloae urmează liceul confesional «Andrei Șaguna» din Brașov (1916—1922). A studiat teologia la Facultatea de Teologie din Cernăuți, unde și-a luat licența în anul 1927, cu teza : *Botezul copiilor*, după ce făcuse un an de studii la Facultatea de Litere a Universității din București. După un an de studii la Facultatea de Teologie din Atena (1927—1928) a luat doctoratul în Teologie tot la Cernăuți, cu teza pregătită la Atena : *Viața și actualitatea Patriarhului Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*, publicată în anul 1929 în revista «Candela» a Facultății de Teologie din Cernăuți și apoi în extras, în același an.

Marele teolog al vremii și patriot, Nicolae Bălan, Mitropolitul Ardealului, care îl întreținuse ca bursier la Cernăuți și Atena, îl trimite la studii de specializare în Istoria bisericească universală, peste hotare, la München, Berlin, Paris, Belgrad, cu intenția de a-l folosi în învățămîntul teologic universitar și în ierarhia Bisericii. Revănit în țară în 1929, este numit — la vîrsta de 25 de ani — profesor la Academia Teologică din Sibiu, predînd, pe rînd sau concomitent, Dogmatica, Istoria Bisericii universale și Pastorală, iar din 1936 a preluat definitiv și exclusiv catedra de Teologie Dogmatică. A funcționat ca profesor de Teologie Dogmatică la această Academie pînă în 1946, fiind în același timp și rector al acesteia (1936—1946) și redactor al «Telegrafului Român» (1930—1945). La începutul anului 1947 s-a transferat, prin chemare, la Facultatea de Teologie din București, a funcționat în anii 1947 și 1948 ca profesor de Ascetică și Apologetică, iar din ianuarie 1949 ca profesor la catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică pentru cursurile de doctorat, și mai apoi pentru cursurile de licență și doctorat (1970) pînă la ieșirea la pensie, în octombrie 1973. Iar din octombrie 1973 pînă astăzi funcționează ca profesor consultant la cursurile de doctorat, conducînd numeroase teze de doctorat în Teologia Dogmatică și Simbolică și fiind membru și președinte în comisii de doctorat.

2. Ne este bine cunoscut tuturor că Facultatea de Teologie din București și-a avut contribuția ei majoră în formarea clerului și cadrelor didactice, fiind, în același timp, un serios centru de cercetare în domeniul

teologic și cultural. Cel mai cunoscut profesor de teologie și printre cei mai eminenți, în primele decenii ale secolului al XX-lea, a fost, fără îndoială, Ioan-Irineu Mihălcescu (1904—1939 † 1947), primul profesor de anvergură în teologia sistematică în general și Teologia Dogmatică în special. El este părintele Teologiei Dogmatice ca disciplină și catedră prin cele câteva lucrări publicate, devenite clasice: *Compendium de Teologie simbolică*, București, 1904 (tipărit în formă revizuită la Paris, în 1932, în traducerea ucenicului său, Profesorul Nicolae Chițescu); *Tezaurul Ortodoxiei*, colecția de texte simbolice ortodoxe, 1904); *Dogma soteriologică*, curs de Dogmatică, 1926—1928; *Teologia luptătoare*, București, 1941. Ioan-Irineu Mihălcescu înscrie un moment foarte important în gândirea teologică dogmatică a vremii lui și în istoria disciplinei ilustrate. În acord cu formația lui și cu nevoile urgente ale Bisericii, în acea vreme, Profesorul Mihălcescu a avut marea misiune de a acomoda expunerea dogmaticii ortodoxe cu forma manualelor și catehismelor pentru a răspunde nevoilor studenților și credincioșilor Bisericii Ortodoxe Române. Acest program didactic nu i-a permis să-și realizeze și dorința de a fi profund în expunerea sa teologică și de a evidenția sensurile adânci ale adevărilor de credință și spiritualității ortodoxe. Ca deschizător de drumuri în Ortodoxia românească, el a avut de înfruntat avalanșa manualelor de Dogmatică traduse din rusește și grecește (al lui Macarie Bulgakov, tradus din limba franceză de Gherasim Timuș, în două volume, 1885—1887; al lui Silvestru de Kanev, în 5 volume, 1889—1906; al lui Hristu Andruș, tradus de D. Stăniloae, Sibiu 1930; al lui Petru Svetlov, tradus de Sergiu Bejan și Constantin Tomescu, 2 volume, 1934). În ciuda acestor manuale și a unor influențe și categorii teologice neortodoxe pe care acestea le introduceau în gândirea teologică, Irineu Mihălcescu a reușit să prezinte, la catedră și în scris, învățătura ortodoxă într-o formă clară și simplă.

Cu profesorul Dumitru Stăniloae, studiul Dogmaticii se îndreaptă spre scrierile patristice și postpatristice, dând prospețime, adâncime și autentic duh teologic expunerilor dogmatice. Începutul viguros îl marchează *Viața și învățăturile Sfintului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, studiu monografic de adâncime asupra gândirii palamite despre ființa și energiile divine necreate. Această lucrare este, de altfel, prima aprofundare teologică serioasă a temei la Grigorie Palama, în teologia ortodoxă în general, după care vor veni lucrările teologului John Meyendorff.

Dogmatica ortodoxă este ținută la curent cu întreaga gândire teologică dogmatică și cu cea filosofică. Astfel, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae dă la iveală importanța lucrare: «*Iisus Hristos sau restaurarea omului*», Sibiu, 1943, 404 p., care interesează deopotrivă hristologia și soteriologia obiectivă, cu luări de poziție pertinente față de teologia dialectivă, în mare vogă atunci, cu cele două mari puseuri ale ei: Karl Barth și Emil Brunner, ctitorii acesteia. Este o carte de mare importanță în toată literatura teologică ortodoxă a epocii, pentru că pune pe primul plan unul dintre aspectele fundamentale ale învățaturii ortodoxe despre răscumpărare: aspectul ontologic, prezent și bine ilustrat de Părinții din Răsărit ai Bisericii, și pe care autorul îi folosește la tot pasul, într-o

expunere de adîncime teologică și filosofică. Este pentru prima dată în teologia românească cînd se pune în valoare acest aspect fundamental și specific învățaturii ortodoxe despre mîntuire, și cînd se trece de la o expunere tributară manualelor și catehismelor la o aprofundare teologică științifică, dar și duhovnicească.

Mîntuirea adusă de Hristos prin Întruparea, învățătura, Patimile, moartea pe cruce și Învierea din morți este, înainte de orice, refacerea și înnoirea ontologică a umanității întregi prin restaurarea și îndumnezeirea umană din Iisus Hristos—Dumnezeu—Omul. Ideea aceasta este indicată chiar în titlul cărții. Vorbind despre Hristos și lucrarea Sa mîntuitoare, autorul dezvoltă noțiunea persoanei și implicațiile ei hristologice și soteriologice, pe care le va urmări în toate lucrările sale, scoțînd, de fiecare dată, noi semnificații și nuanțe.

Pe aceeași linie a expunerii învățaturii ortodoxe despre Revelația și cunoașterea lui Dumnezeu, Părintele Profesor Dumitru Stăniloae publică lucrarea: *Poziția Domnului Lucian Blaga față de creștinism și Ortodoxie*, Sibiu, 1942, în care sînt evidențiate și trăsăturile specifice ale Ortodoxiei românești.

Perioada activității didactice și publicistice la Sibiu se încheie cu traducerea și interpretarea primelor patru volume din *Filocalia* ortodoxă, operă întinsă și de mare profunzime de gîndire teologică și zidire duhovnicească, care i-a cerut un mare efort intelectual. *Filocalia*, a cărei publicare a fost reluată la București în anii 1976—1977, continuînd cu celelalte volume (pînă în 1981 apărînd 10 volume), este mărturia nedezmîntită a marii puteri de muncă și darurilor sale bogate în cele ale condeiului și reflexiunii teologice și filosofice de substanță și finețe, neîntîlnită în asemenea măsură la alți teologi și gînditori români.

Părintele Dumitru Stăniloae este profesorul consacrat în Teologia dogmatică și Simbolică al învățămîntului nostru teologic al anilor 1947—1983 și al Bisericii Ortodoxe Române, înscriind în istoria disciplinei al doilea moment important la nivelul mutațiilor în viața Bisericii și spiritualității noastre românești, precum și în gîndirea teologică și filosofică pe plan ecumenic. Plecînd de la *Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene* a lui Hristus Andrușos — pe care a tradus-o în românește chiar de la începutul activității sale didactice în specialitate (Sibiu, 1930, 477 p.) și pe care a urmărit-o la cursul său de Dogmatică în prima parte a activității sale didactice —, Pr. Prof. Dumitru Stăniloae duce mai departe aprofundarea și expunerea temelor de Teologie dogmatică și Simbolică, aceasta mai întîi prin studiile și articolele publicate între 1948—1958 și prin colaborarea sa cu un număr de prelegeri la Manualul de *Teologie Dogmatică și Simbolică* pentru Institutele teologice (în 2 volume, 1958), alături de Profesorul Nicolae Chițescu, ucenicul prim formație teologică și metodă de lucru al marelui dogmatist Ioan-Irineu Mihălcescu, Pr. Prof. Isidor Todoran și Pr. Prof. I. Petreuță de la Institutul Teologic din Sibiu.

Începînd cu anul 1963, preocupările Profesorului Dumitru Stăniloae se extind asupra tuturor marilor capitole ale Teologiei dogmatice și Simbolice: *Revelația dumnezeiască și căile de transmitere a acesteia*, *Sfînta Treime*, adaosul *Filioque* și implicațiile lui, *Sfintele Taine*, problema *Iconomie* ș.a.

În sinul catedrei și în preocupările titularului ei apare interesul pentru Mișcarea ecumenică și deschiderea ecumenică a Bisericii Ortodoxe către celelalte Biserici: Vechi Orientale, Romano-catolică, Protestante și Anglicană, concretizat într-un număr mare de studii în revistele noastre bisericești, centrale și mitropolitane. Apare, de asemenea, și preocuparea pentru slujirea lumii de către Biserica și creștini, argumentată doctrinar într-un număr de studii valoroase.

Teologia Dogmatică Ortodoxă, vol. 1—3, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1978, vol. 1, 504 p.; vol. 2, 380 p. și vol. 3, 463 p.), publicată de Părintele Profesor Dumitru Stăniloae, este o sinteză amplă a Teologiei dogmatice a Bisericii Ortodoxe, cu deschidere ecumenică, culme a gândirii dogmatice românești și punct sigur de plecare pentru noi dezvoltări în teologia ortodoxă și ecumenică.

În prezentarea temelor, autorul s-a străduit, după propria-i mărturisire, «să descopere semnificația duhovnicească a învățăturilor dogmatice, să evidențieze adevărul lor în corespondență cu trebuințele adânci ale sufletului, care-și caută mântuirea și înaintea pe drumul ei în comuniune cât mai pozitivă cu semenii, prin care ajunge la o anumită experiență a lui Dumnezeu ca o comuniune supremă și ca izvor al puterii de comuniune» (prefață). Părintele Profesor Dumitru Stăniloae a părăsit metoda scolastică a tratării dogmelor ca propoziții abstracte, conducându-se de metoda de care s-ar fi folosit Sfinții Părinți, tradusă în vremea noastră: «Ne-am silit să înțelegem învățătura Bisericii în spiritul Părinților dar, în același timp, să o înțelegem așa cum credem că ar fi înțeles-o ei astăzi. Căci ei n-ar fi făcut abstracție de timpul nostru, așa cum n-au făcut ei de al lor» (Prefață).

Cercetarea științifică a lucrării invederează pe deplin metoda folosită și scopul ce și l-a propus și l-a realizat autorul, dând la iveală această sumă teologică românească, față de care interesul teologilor în general și al celor de specialitate în special, precum și al celor iubitori de gândire teologică aprofundată și de substanță, s-a manifestat din plin chiar de la apariție și este din ce în ce mai viu.

Teologia Dogmatică Ortodoxă a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae nu este un manual obișnuit pentru cursurile universitare, ci o sinteză atotcuprinzătoare de teologie dogmatică ortodoxă, gândită și elaborată la cel mai înalt nivel teologic, într-o expunere personală, care se adresează nu atât începătorilor în studiul Dogmaticii, cât mai ales celor care au și ei o bogată și serioasă pregătire teologică în specialitate, precum și o frumoasă inițiere și o bună cunoaștere filosofică, o audiență la adevărurile de credință și o deschidere spre sensurile adânci duhovnicești ale adevărurilor dogmatice. Lectura cărții invită pe cititor la minere care adâncă cu autorul la marele mister al persoanei lui Dumnezeu, al lui Dumnezeu cel în Treime închinat și al omului, descoperit în Mântuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu-Omul.

3. *Gândirea teologică* a Pr. Prof. Dumitru Stăniloae poate fi structurată în câteva idei-matrice, care străbat întreaga sa activitate didactică și publicistică.

a) O primă idee care sintetizează și precizează întreaga sa gândire teologică poate fi indicată printr-un singur nume sau prin două cuvinte: *Iisus Hristos*, adică Fiul lui Dumnezeu intrupat pentru mântuirea noastră. Și nu întâmplător prima sa lucrare de anvergură teologică în scrisul său și în literatura teologică românească a fost *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, Sibiu, 1943. Iisus Hristos este adevărul central al învățăturii și credinței ortodoxe privind mântuirea omului, în sens obiectiv și subiectiv. Acest adevăr a fost apoi aprofundat și explicat în toate studiile și articolele de după aceea, fie că se ocupau cu hristologia sau soteriologia, sau fie că se ocupau cu Biserica, cu Sfintele Taine, cu Eshatologia, fie că se ocupau cu slujirea lumii de către Biserică și creștini, atît pînă la apariția monumentalei sale sinteze dogmatice: *Teologia Dogmatică Ortodoxă* (vol. 1—3, 1978), cît și după aceea, în diferite articole de reviste. «În Hristos se deschide nesfîrșitul iubirii și al libertății lui Dumnezeu. Natura însăși depășește starea ei de natură supusă necesității; în om și în mod deplin în Hristos ea depășește repetiția, intrînd în nouitatea continuă a libertății în iubire. Omul a fost creat spre Hristos ca spre un drepar (canon) și normă... ca să-L poată primi pe Dumnezeu» (*Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. 2, p. 20). Iisus Hristos este ținta sau capătul final al tuturor drumurilor lui Dumnezeu către lume, către om, și al tuturor drumurilor omului și lumii creației către Dumnezeu (cf. *Ibidem*, p. 26).

Iisus Hristos este Dumnezeu-Omul, și Omul central fiindcă este și Dumnezeu, unind în Sine cele de sus cu cele de jos, adică pe Dumnezeu cu omul și prin aceasta, pe Dumnezeu cu întreaga creație. El «s-a arătat astfel ca Dumnezeu mîmunit, întrucît s-a arătat ca ființa cea mai omenească. El a apărut, dintr-un punct de vedere, deplin încadrat în condițiile vieții umane dar, pe de altă parte, depășind limitele acestei vieți, săvîrșind nu numai faptele cele mai umane ci și pe cele mai presus de lume. El a flămînzit, a însetat, a avut nevoie de somn, a suferit de dureri fizice, de neînțelegerea semenilor Săi întru umanitate, S-a smerit mai mult decît toți, umblînd cu vameșii, cu oprimații și cu batjocoriții societății, dar nu S-a lăsat abătut de la iubirea desăvîrșită, nu a învidiat, nu a cîrțit, deși a mustrat pe cei nedrepti, pe cei prefăcuți, pe cei vicleni, pe cei silnici, dar fără să le închidă calea mîntuirii, calea revenirii la adevărata umanitate; S-a rugat pentru toți și a săvîrșit și putea săvîrși ori-cînd fapte de putere mai presus de ale naturii și ale oamenilor» (*Ibidem*, p. 28).

Dumnezeirea lui Hristos apare ca o dimensiune supremă, cu nepuțință de atins prin puterile noastre omenești, care constă în cea mai iubitoare comunicativitate, putere de suportare, puritate. Iar prin Învieirea din morți, Persoana lui Hristos își deschide toate dimensiunile, iar pe Scaunul slavei, de-a dreapta Tatălui, El este unul dintre noi în Treime, însă fiind Dumnezeu-Omul. Dogma Sfintei Treimi se face înțeleasă și mîntuitoare tot în Hristos, căci «Pentru creștinism există un singur adevăr atotcuprinzător care ne mîntuiește: Iisus Hristos Dumnezeu-Omul. Adevărul atotcuprinzător care ne mîntuiește este propriu-zis Sfînta Treime, comuniunea Persoanelor Supreme; dar Ea lucrează mîntuirea prin Fiul lui Dumnezeu, Ipostasul divin care unește în Sine dumnezeirea și umanitatea dorind să adune în Sine toate. În Logosul divin își au ori-

ginea și baza, existența și sensurile toate, și prin Întruparea Lui adună toate creaturile în Sine. Dogmele explicitează deci pe Hristos și lucrarea Lui de recapitulare a tuturor în El. Iisus însuși a spus : «Eu sînt adevărul» (Ioan 14, 6). «Temelia credinței în Treime este Hristos ca revelație concretizată și culminantă a ei» (*Op. cit.*, vol. 1, p. 71 și 83).

Inseparabilitatea dintre întruparea Logosului și Sfînta Treime «se vedește nu numai în faptul că Hristos arată în Sine pe Tatăl cu și în faptul că Tatăl se arată El însuși în Hristos planînd asupra Lui și uneori dînd mărturie clară despre El ca Fiul al lui (la Botez, la Schimbarea la Față). În general, Tatăl prin Duhul conduce omenirea spre Hristos, înainte de Hristos iar într-un mod mai evident după Hristos» (*Ibidem*, p. 84). Revelarea Treimii prin Hristos și împreună lucrarea Persoanelor Sfîntei Treimi pentru mîntuirea omului, arătată tot în Hristos, sînt prezentate de Sfîntul Chiril al Alexandriei astfel : «Deci Tatăl conduce spre Fiul prin cunoștință și prin dăruirea unei vederi dumnezeiești, pe cei cărora hotărâște să le dea harul Său dumnezeiesc. Primindu-i, Fiul le dă viața și adaugă harul Său cel bun celor care au fost smulși și scoși din firea lor proprie, și varsă în ei, ca niște scînteii de foc, puterea cea de viață dătoare a Sfîntului Duh și-i preface pe de-a-ntregul spre nemurire» (*Explicarea Evangheliei Sfîntului Ioan*, cartea IV, cap. 6, 40 ; P.G. 73, col. 545 A). Sau : «Căci prin amîndoi (prin Tatăl și prin Fiul) este adusă înțelegerea fiecăruia ; numele amîndurora merg împreună pentru oameni» (*Ibidem*, cartea V, P.G. 73, col. 592).

Aceeași inseparabilitate și împreună descoperire oamenilor este între Treime și Învierea lui Hristos. «Învierea nu se poate explica fără Sfînta Treime. Toată economia mîntuirii întreprinsă de Sfînta Treime se încheie în Înviere. Pe de altă parte, prin Înviere se comunică viața dumnezeiască eternă comună celor trei Persoane, și prin aceasta cei ce cred sînt primiți în interiorul comuniunii treimice. E greu de spus dacă noi intrăm în comuniune eternă cu Persoanele Sfîntei Treimi și între noi pentru că primim nestrîcătura, nemurirea sau viața dumnezeiască din Hristos, sau primim această viață pentru că intrăm în comuniune cu Persoanele Treimii» (*Ibidem*, p. 86). Comuniunea cu Hristos este, deci, comuniunea cu Persoanele Sfîntei Treimi. Dar comuniunea cu Persoanele Sfîntei Treimi este posibilă numai în Hristos. Dar de Hristos nu ne putem apropia fără harul dumnezeiesc pe care ni-l împărtășește Sfîntul Duh prin Tainele Bisericii în Biserică. Părintele Profesor D. Stăniloae surprinde magistral această interlucrare și afirmare reciprocă a Treimii și a lui Hristos, în economia mîntuirii noastre.

Întrupîndu-se, Fiul lui Dumnezeu vine la ai Săi. Cu aceasta am ajuns la a doua idee centrală a gîndirii teologice a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae.

b. *Raționalitatea creației*. Omul este chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Fac. 1, 26) iar lumea și lucrurile ei sînt chipurile create ale rațiunilor divine plasticizate, chipuri pline de putere și purtate de tendința unor nenumărate referiri între ele. «În starea lor plasticizată se reflectă sensul, puterea și viața rațiunilor divine în unitatea lor din Logosul divin» (*Op. cit.*, col. 2, p. 7—8). Logosul dă acestor chipuri plasticizate caracterul unor unități raționale gîndite, proprii obiectelor.

Deci în gândirea Părintelui Profesor nu este vorba de o materie amorfă, care nu are nimic spiritual, cum este în concepția catolică. Ba, mai mult, în consensul Părinților Bisericii, începînd cu Sf. Atanase cel Mare și culminînd cu Sf. Maxim Mărturisitorul, Părintele Profesor vorbește despre o raționalitate a lumii ca o consecință a faptului că ea este o plasticizare a acelor logoi ce își au sursa și conduc la Logosul divin. Iată aici puntea dintre materie și spirit, precum și premisa Întrupării Logosului.

Calitatea omului de chip al lui Dumnezeu este, în ultimă instanță, caracterul de persoană al omului. Iar «persoana umană, implicînd în ea toate persoanele umane, e chemată la existență ca un partener creat al Cuvîntului lui Dumnezeu cel personal, ca un chip al Lui însuși, pentru a gîndi și ea, în calitate de subiect, rațiunile obiective ale lucrurilor împreună cu Cuvîntul dumnezeiesc, subiectul gînditor originar al lor. Fiecare om este un cuvînt gînditor și în dialog cu Cuvîntul personal dumnezeiesc și cu celelalte cuvinte personale umane; fiecare soare putere din Cuvîntul dumnezeiesc, dar și din puterea lucrurilor, adună rațiunile lor în gîndirea Sa și puterea lor în viața sa și le comunică altora și primește de la ei comunicarea lor și prin aceasta adîncește legătura sa cu Logosul divin și înțelegerea originii și sensului lor» (*Ibidem*, p. 8). Iată aici exprimată foarte concis relația lui Dumnezeu cu omul, cu lumea, dar și relația omului cu semenii săi, cu natura, cu întreaga creație, datorită acestei raționalități imprimată de Logos în ea și în lucrurile ei.

Doctrina catolică nu a putut să depășească granița dintre natură și supranatură sau, mai exact, n-a putut să explice de ce una este pentru cealaltă. Și atunci a trebuit să inventeze conceptul de supranatural creat, de grație creată, pentru a explica comuniunea omului cu Dumnezeu în Taine, în Biserică. Ea nu poate să vorbească în mod adecvat despre îndumnezeirea naturii umane în Hristos, și nici despre îndumnezeirea omului în Hristos, căci o grație creată, chiar dacă este considerată supranaturală, tot creată rămîne, și omul împărtășindu-se de ea nu ajunge să guste viața de comuniune cu Dumnezeu.

Și atunci unde trebuie căutată rațiunea întîlnirii naturalului cu supranaturalul? În acele structuri spirituale ale materiei. Deci, în ultimă instanță, fundamentul materiei îl constituie spiritul, mai exact structurile spirituale infuzate materiei, pentru care Părintele Stăniloae vorbește despre raționalitatea creației și a lucrurilor ei. Iar raționalitatea creației explică într-un fel infuzarea creației de energiile divine necreate, prin care Dumnezeu este prezent și lucrător în om, în lume, în creație.

c. O altă idee-cheie este cea de *transparență*: transparența lui Hristos în Biserică, în creație și transparența Bisericii pentru Hristos, transparența Bisericii în Tainele ei, transparența lui Hristos în creștin și transparența creștinului pentru Hristos. Această transparență este rezultatul lucrării harului lui Dumnezeu în viața Bisericii și a omului, și al energiilor divine necreate în lumea întreagă. Prin Taine, Hristos se prelungește în Biserică, Trupul Său, și în madularele acestui Trup deschizînd pe unii altora și pe toți lui Dumnezeu și lumii.

Chipul lui Hristos imprimat în noi prin Botez și Mirungere și adîncit prin Sfînta Împărtășanie și transparent prin noi «se arată în simțirile, în gîndurile, în faptele noastre, în virtuțile noastre, într-un etic înnoit, care indică duhul întărit sau firea noastră restaurată». Iar transparența lui Hristos, a umanității restaurate și îndumnezeite în El, prin Biserică, sau transparența Bisericii pentru Hristos se arată într-o viață după exemplul lui Hristos, dat fiind că Hristos, cu forța umanității lui exemplare, este imprimat în ea» (*Transparența Bisericii în viața sacramentală*, în «Ortodoxia», XXII (1970), nr. 4, p. 508—509).

Iar «Biserica este transparentă pentru Hristos prin subțierea omului, care e însă totodată o moarte a omului vechi îngroșat prin pofte și pasiuni, e o stare de predare lui Dumnezeu și semenilor, un sentiment fericit de absorbire, de scufundare în Dumnezeu, o conștiință care nu mai știe decît de Dumnezeu care trăiește covîrșitor bunăstarea și iubirea Lui și iradierea lor din propria ființă». Transparența Bisericii constă în «stăruința membrilor ei de a manifesta un spirit de respect, de îngăduință, de înțelegere, de pace, de slujire, de iubire între ei și față de toți oamenii. Biserica e transparentă pentru Hristos prin bună-tatea, prin bunăcuviința și omenia membrilor săi, care înseamnă conștiința limitelor proprii și a nemărginitei puteri și bunătăți a lui Dumnezeu și a valorii cu care i-a inzeștriat Dumnezeu pe toți oamenii» (*Ibidem*, p. 509). Euharistia ocupă un loc central în realizarea și manifestarea transparenței Bisericii pentru Hristos, precum și a transparenței creștinilor pentru Hristos și între ei prin împărtășirea cu Hristos euharistic. Căci Euharistia așează în adîncul omului chipul trupului vieții viitoare, total străbătut de harul Duhului Sfînt. În Euharistie «la baza voinței noastre de a ne mortifica cu Hristos, pentru a viețui Hristos în noi, nu mai stă numai harul Botezului, ca iradiere de putere din Hristos cel răstignit și înviat, ci însuși trupul răstignit și înviat al lui Hristos amestecat cu trupul nostru; stă trupul nostru asimilat în potență cu trupul răstignit și înviat al lui Hristos. Transparența lui Hristos prin trupurile noastre este în curs de a deveni totală. Trupul nostru și-a pierdut autonomia și grosimea în adîncul său prin unirea cu trupul lui Hristos care, în baza unirii ipostatice și a morții pe cruce, și-a pierdut această autonomie și grosime, iar prin iubire s-a spiritualizat» (*Ibidem*, p. 510—511).

Transparența creștinului pentru Dumnezeu de care vorbește Părințele Profesor este acea deschidere în iubire a omului către Dumnezeu, ca răspuns la chemarea și lucrarea lui Dumnezeu în el, realizată în Hristos și cu puterea lui Hristos de om ca mădular al Trupului Său tainic, Biserica.

d. Cu ideea de transparență este conjugată, în gîndirea sărbătoritului nostru, ideea de *responsabilitate* și *coresponsabilitate*: «Omul este creat de Dumnezeu cu pecetea responsabilității imprimate în el. Aici este o probă a existenței lui Dumnezeu. Eu sînt responsabil, eu trebuie să răspund unei autorități necondiționate. Eu trebuie să răspund apelului lui Dumnezeu pentru tot ceea ce am, pentru tot ceea ce există în jurul meu, pentru mine însumi, eu trebuie să întorc lui Dumnezeu tot ceea ce El mi-a dăruit; eu trebuie să mă întorc sau să mă

dăruiesc pe mine însumi. Eu vorbesc, pentru că trebuie să răspund; cuvîntul meu este un cuvînt de răspuns» (M. A. Costa de Beauregard, *Dumitru Stăniloae, Ose comprendre que je t'aime*, Cerf, 1983, p. 85).

Există o responsabilitate a omului pentru semenii săi în fața lui Dumnezeu. Dar «între subiectele umane nu există nici unul în poziția permanentă a partenerului prim. Fiecare om e rînd pe rînd în rolul celui ce cheamă și e chemat, a celui ce cere un răspuns și dă un răspuns. Fiecare om e și numai el responsabil față de alții ci îl are și pe celălalt responsabil față de sine. Dar în raportul dintre Dumnezeu și om, numai omul este responsabil; sau: omul e numai în rolul de responsabil, nu și în rolul celui ce impune lui Dumnezeu un răspuns, o responsabilitate, în mod necesar. Desigur, omul cere și el uneori lui Dumnezeu un răspuns, dar în acest răspuns Dumnezeu rămîne liber și suveran. El nu e responsabil față de om: «Cine ești tu, o, omule, ca să te sfădești cu Dumnezeu? Oare, vasul de lut va zice către cel ce l-a făcut: «De ce m-ai făcut așa?» (Rom. 8, 20). În raport cu Dumnezeu, omul se experiază pe sine exclusiv ca răspunzător, deci ca ascultător. Dumnezeu este cel care-l cheamă pe om la împlinirea unor datorii, iar omul este cel ce ascultă și răspunde. Dar aceasta înseamnă că omul simte în cuvîntul lui Dumnezeu o forță neasemănat mai mare decît în cuvîntul semenului său. Aceasta înseamnă că se simte chemat să răspundă, sau să vorbească răspunzînd de «un glas» pe care nu-l poate face neauzit. Împlinirea rolului său în dialogul cu Dumnezeu rezultă ca o constrîngere morală de neocolit. De aceea și rolul lui Dumnezeu în acest dialog se impune cu o evidență și cu o presiune necondiționată. De aceea Sfînta Scriptură consideră morți spiritual pe cei ce nu aud cuvîntul lui Dumnezeu sau iau în deridere idolii care nu pot grăi și nu pot auzi cererea omului (I Regi, 18, 27). Căci în experiența lui Dumnezeu ca partener de supremă presiune spirituală în dialogul cu omul intră și simțirea că El aude, că El ascultă, așa cum în dialogul interuman ascultarea ca faptă a partenerului este tot așa de viu experiată de partenerul care vorbește, ca și răspunsul lui sonor» (*Responsabilitatea creștină*, în «Ortodoxia» XXII (1970), nr. 2, p. 184—185).

Responsabilitatea noastră față de semenii derivă din responsabilitatea noastră necondiționată față de Dumnezeu. Cain, de pildă, simte că Dumnezeu a pus asupra lui o răspundere pentru fratele său ucis și de aceea caută să se scuture de ea tocmai în fața lui Dumnezeu; se revoltă că i s-a pus această răspundere, că i se cere socoteală de ce n-a împlinit-o: «Oare sînt eu păzitorul fratelui meu?» (Fac. 4, 9). Și Cain pleacă din fața lui Dumnezeu (Fac. 4, 16). «Refuzul de a răspunde lui Dumnezeu duce la ieșirea din raportul direct cu Dumnezeu sau mai degrabă la voința de a ieși, căci deplin nu se poate ieși niciodată. Dar acela refuză să răspundă semenilor săi». Prin urmare, «responsabilitatea creștină față de semenii, răspunsul la cererea lor, își soarbe intensitatea obligatorie din răspunsul la revendicarea lui Dumnezeu. Cine dintre noi refuză să răspundă lui Dumnezeu cît trăiește pe pămînt, va răspunde în fața judecării lui Dumnezeu din viața viitoare: «Astfel fiecare va da seama pentru sine în fața lui Dumnezeu», spune Sfîntul Apostol Pavel (Rom. 16, 12). Va răspunde însă pentru semenii săi, pen-

tru care, nevoind să răspundă în viața aceasta, a voit să scape și de responsabilitatea față de Dumnezeu» (*Ibidem*, p. 186). Omul nu poate să scape de această răspundere, căci aceasta este dată în însuși faptul că nimeni dintre muritori nu este pentru sine în mod exclusiv. Omul este o existență pentru altul și împreună cu alții, dar și prin alții.

Responsabilitatea este deci o implicație a proexistenței : «Altul este finalitatea și cauza mea, mai bine zis ceilalți, căci nimeni nu există numai printr-un și pentru un om. Pentru creștini, desigur ceilalți oameni nu sînt cauză și finalitate ultimă, ci numai o finalitate și o cauză intermediară, mai precis cauza instrumentală și intermediară principală. Cauza și finalitatea ultimă pentru creștin este Dumnezeu» (*Servire și proexistență*, în «Glasul Bisericii» XXII (1963), nr. 11—12, p. 1027).

Aceste câteva idei-cheie desprinse din gândirea Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae și altele care s-ar cuveni evidențiate și cu altă ocazie, într-un studiu de proporții și profunzime teologică, sînt, toate, implicații și explicitări ale adevărului central : *Iisus Hristos, Mîntuitorul*, în care se cuprind și prin care se revelează celelalte adevăruri ale credinței noastre creștine ortodoxe despre Dumnezeu și mîntuirea omului.

e. *Spiritualitatea filocalică* este un alt obiectiv spre care s-a îndreptat Părintele Profesor Stăniloae, care ne-a oferit și suportul acesteia în bogata literatură teologică filocalică dată într-o frumoasă traducere românească, însoțită de un bogat comentariu teologic, în care sînt evidențiate și aprofundate sensurile duhovnicești ale adevărilor de credință. Această spiritualitate — specifică, de altfel, Orientului ortodox — implică purificarea continuă de patimi (asceza) și creșterea prin virtuți' pînă la statura deplinătății lui Hristos (Efes. 4, 13). Dar asceza nu înseamnă distrugerea umanului ci tocmai înaintarea spre profunzimile de taină ale acestuia, în care Hristos însuși sălășluiește începînd din apele Botezului și se dezvoltă prin împărtășirea tot mai deasă și cu vrednicie cu Trupul și Singele lui Hristos în Euharistie. Transfigurarea omului sub lucrarea Duhului Sfînt trebuie să se răsfrîngă în relațiile lui cu semenii în societate, precum și în relațiile cu lumea. Aceasta realizîndu-se plenar în Sfînta Împărtășanie, pe bună dreptate Sfînta Euharistie și împărtășirea de aceasta constituie Jertfa și Taina comuniunii depline și tot mai depline, cu Hristos și cu toți cei ce se împărtășesc din același Sfînt Potir.

Spiritualitatea ortodoxă urmărește desăvîrșirea credinciosului în Hristos pe calea unui urcuș continuu în care chipul umanității lui Hristos plină de Dumnezeu se întipărește tot mai deplin în acesta care înaintază spre unirea cu Dumnezeu. «Dar cum Dumnezeu este nesfîrșit ținta unirii cu El, sau a desăvîrșirii noastre, nu corespunde niciodată unui capăt, de la care să nu se mai poată înainta. Toți Părinții răsăriteni spun, de aceea, că desăvîrșirea nu are hotar. Astfel, desăvîrșirea sub unirea noastră cu Dumnezeu este nu numai o țintă, ci și un progres nesfîrșit. Totuși pot fi distinse pe acest drum două mari etape : una a înaintării spre desăvîrșire, prin eforturi de purificare de patimi și de dobîndire a virtuților ; și o alta, de viață mereu mai înaintată în unirea cu Dumnezeu, în care lucrarea omului este înlocuită cu lucrarea lui Dumnezeu, omul dînd din partea sa mai mult receptivitatea sau deschiderea

pentru umplerea lui de tot mai multă viață dumnezeiască» (Pr. Prof. dr. Dumitru Stăniloae, *Teologia morală ortodoxă, pentru Institutetele Teologice*, vol. III — *Spiritualitatea ortodoxă*, București, 1981, p. 5—6). În concret, Părintele Profesor Stăniloae desprinde patru trăsături esențiale ale spiritualității ortodoxe filocalice: 1. Starea culminantă a vieții spirituale ca unire a sufletului cu Dumnezeu, trăită; 2. Unirea aceasta realizată prin lucrarea Duhului Sfânt la capătul unui îndelungat efort al credinciosului de purificare de patimi; 3. Unirea realizată fiind o asemănare tot mai mare cu Dumnezeu, cunoaștere și iubire, și 4. Efectul acestei uniri constând, între altele, într-o considerabilă intensificare a energiilor spirituale din om, însoțită de multe feluri de daruri (*Ibidem*).

Urmărind nu numai curățirea de patimi ci, în același timp, și dobândirea virtuților, asceza realizează o fortificare a firii, precum și o permeabilitate a ei pentru lucrarea Duhului Sfânt.

În urcușul ascetic, mintea trebuie să treacă prin etapa cunoașterii «rațiunilor» lucrurilor create — cum zice Sfântul Maxim Mărturisitorul — și numai după ce a străbătut și această fază, însușindu-și rațiunile create și depășindu-le, pătrunde în lumina unirii și cunoașterii tainice. «Întrucît această fază de cunoaștere a rațiunilor reale și de depășire a lor se înșiră și ea pe scara ascezei, este evident că unirea tainică cu Dumnezeu nu este ceva irațional, ci ceva suprarățional, nu este o stare dobândită de pe urma unei debilități a rațiunii și a unei ignorări a rațiunilor lucrurilor, ci de pe urma depășirii tuturor posibilităților rațiunii, dusă la suprema forță și agerime, ca și de pe urma cunoașterii complete a înțelesurilor raționale ale lucrurilor» (*Ibidem*, p. 12).

Dar nimeni nu poate înainta spre unirea cu Dumnezeu pe o altă cale decît prin Hristos și în Hristos. Căci Iisus Hristos este singurul «Mijlocitor pe care l-a dat Dumnezeu oamenilor, ca scară spre Sine» (I Tim. 2, 5). «Prin El a binevoit să le împace pe toate cu Sine, fie cele de pe pămînt, fie cele din Ceruri, făcînd pace prin El, prin sîngele crucii Lui» (Col. 1, 20). «Căci prin El avem și unii și alții apropiere către Tatăl» (Efes. 2, 18). Iar legătura noastră cu Hristos se realizează și se întărește prin Duhul Sfânt. Prin Duhul Sfânt noi sîntem ridicați în lumea dumnezeiască, sau lumea dumnezeiască pătrunde în noi. Aceasta ne transformă, cu aceasta începe lucrarea îndumnezeirii noastre. În aceasta constă de fapt, spiritualitatea ortodoxă sau viața noastră duhovnicească (*Ibidem*, p. 38) filocalică, care are un întreg aspect teologic: hristologic, pnevmatologic și bisericesc și este disponibilă înnoirilor pe planul vieții comunitare, dat fiind dinamismul creator al ascezei în slujba vieții omului.

4. *Deschiderea ecumenică.* Întreaga gîndire teologică și tot scrisul teologic cu care Părintele Profesor Dumitru Stăniloae a îmbogățit teologia românească, manifestă o deschidere ecumenică crescîndă pe drumul unității creștine vizibile ecleziiale. Marile mutații survenite în teologiile Bisericilor și în preocupările Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al întregii teologii ecumeniste și-au găsit ecoul și răspunsul competent în scrisul Părintelui Profesor care însumează cîteva mii de pagini prin articolele și studiile sale de mare densitate și finețe teologică, publicate la loc de frunte în toate revistele noastre bisericești, precum și în multe alte reviste de peste hotare, în afara numărului apreciabil de cărți tipărite pînă acum.

Departate de a însemna o sărăcire a tezaurului doctrinar și spiritual, deschiderea ecumenică spre celelalte Biserici și spre lume aduce o îmbogățire și o confirmare reciprocă a propriilor valori. Căci în această deschidere, Biserica Ortodoxă a fost pusă în situația să-și facă cunoscută și să-și valorifice zestrea sa de credință și spiritualitate și să-și îmbogățească experiența. «Ortodoxia trebuie să arate celorlalți creștini, subliniază Părintele Profesor Stăniloae, că în ea se manifestă adâncimea și înălțimea lui Hristos; dar în același timp ea trebuie să le arate că și ea vede — chiar mai mult decât ei — lărgimea și lungimea lui Hristos (Efes. 3, 18), sau că numai în adâncimea și înălțimea lui Hristos își are izvorul statornic elanul spre lărgime și lungime. Toți creștinii trebuie să progreseze în a vedea că trupul lui Hristos este «plinirea celui ce plinește toate în toți» (Efes. 1, 23) (*În problema intercomuniunii*, în «Ortodoxia», XXIII (1971), nr. 4, p. 584).

Unitatea creștină eclezială nu se poate realiza decât prin unirea tuturor Bisericilor în integritatea învățaturii apostolice. Aceasta este prima coordonată esențială a ecumenismului din punct de vedere ortodox, subliniază Părintele Profesor (*Coordonatele ecumenismului din punct de vedere ortodox*, în «Ortodoxia» XIX (1967), nr. 4, p. 513).

Deplina verificare a Tradițiilor apostolice, sau a valorilor aduse de Hristos se face numai prin sobornicitate. «Sobornicitatea este unitatea creștină perfectă în mărturisirea și trăirea de către toți creștinii în comuniune a moștenirii apostolice, încât se poate spune că Biserica cea una, pe care trebuie să năzuiască s-o realizeze ecumenismul, este Biserica apostolică sau sobornicească. Fără apostolicitate, sobornicitatea sau Revelația în Hristos nu poate fi deplin cunoscută și valorificată, nu-și poate împlini tot scopul ei, nu poate dezvolta toate valențele umane, nu poate desăvârși deplin pe nici un credincios» (*Ibidem*, p. 517). Aceasta ar fi a doua coordonată esențială a ecumenismului.

Deschiderea spre lume este nota esențială a ecumenismului sobornicesc (*Ibidem*, p. 527). «Bisericile sînt legate de lume, prin umanitatea comună a membrilor lor și a celorlalți oameni, prin lucrarea comună în care își desfășoară viața, prin originea lor în actul creator al lui Dumnezeu, prin sistemul unitar de rațiuni divine care îi susține și îi cîrmuiește în mod solidar, prin unirea ontologică a lui Hristos ca om cu toți oamenii, prin călăuzirea întregii omeniri spre țintele superioare ale desăvîrșirii raționale și spirituale ale tuturor, în relațiile sociale superioare, chiar dacă unii dintre oameni rămîn mai departe striviți de egoismul lor și închiși în lipsa lor de orizont». De aceea, «deschizîndu-se lumii de azi și colaborînd împreună pentru rezolvarea problemelor ei, Bisericile nu numai că se apropie între ele în mod practic, ci se apropie și doctrinar, înțelegînd într-o lumină comună și Revelația divină din lucrarea lui Dumnezeu în lumea actuală» (*Ibidem*, p. 536).

Ortodoxia, ecumenismul și slujirea lumii sînt cele trei realități și obiective care rețin și fructifică gîndirea teologică a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae, în contextul actual al dinamicii lumii în general și al

lumii în sinul Bisericii. Iar dinamica aceasta care a cuprins lumea și Biserica este și ea o implicație și explicitare a adevărului central al creștinței creștine : Iisus Hristos sau restaurarea omului.

*
* *
* *

Opera și întreaga gândire teologică a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae sînt o împlinire de excepție a teologiei românești cu valențe bogate și expresive pe plan panortodox și ecumenic în general. Suflul nou patristic și ecumenic adus teologiei românești, precum și reflexiunea teologică de substanță doctrinară și de simțire duhovnicească vor da consistență și suplețe gândirii teologice viitoare în toate compartimentele ei.

Înscriind un pisc, și anume cel mai înalt pisc al gândirii teologice românești, Părintele Stăniloae oferă urmașilor pista unor noi împliniri în slujba Bisericii noastre și a poporului căruia aceasta îi aparține.

Exprimîndu-ne omagiul nostru de recunoștință și stimă pentru întreaga sa activitate didactică și publicistică, îi dorim și îi urăm o sănătate deplină și putere de muncă pentru a ne face bucuria și a altor realizări teologice.

COMEMORĂRI

Onisifor Ghibu ca pedagog

**A zecea pomenire a mutării la cele veșnice
și aniversarea veacului nașterii sale (1883—1972)**

Pr. drd. SABĂU ALEX. MARCEL

«Un om..., plecînd departe, și-a chemat slugile și le-a dat pe mină avuția sa. Unuia i-a dat cinci talanți, altuia doi, altuia unul, fiecăruia după puterea sa, și a plecat. Îndată, mergînd, cel ce luase cinci talanți a lucrat cu ei...» (Matei 25, 14—16). Exegeza ortodoxă ne spune că Dumnezeu este cel ce împarte nouă oamenilor talanții cei de nenumărate feluri ai darurilor Sale. Dar acești talanți dacă îi privim după chipul în care îi primim, vedem că pe de o parte îi dobîndim în chip direct de la Tatăl nostru — căci un pui de om în momentul venirii în această lume deja ascunde în el talant primit de la Creatorul —, și pe de altă parte ne devin proprii indirect, avînd mijlocitori între noi și Stăpînul cel mi-
lostiv, pe semenii noștri. Deci, datorită providenței, avem parte de o îndoită moștenire spirituală : în momentul în care primim viața, primim și prima parte a acestei bogății, și apoi cu cît înaintăm în viață, aflăm mereu noi adăugiri.

Toate aceste binecuvîntări ne sînt oferite pentru a le folosi cu vrednicie. Talantul primit direct de la Dumnezeu îl folosim pentru preamărirea și conștiința legăturii harice cu Cel ce ni l-a oferit, iar moștenirea spirituală a înaintașilor trebuie valorificată cu o dublă conștiință : a venerării trecutului, concomitent cu creșterea, înălțarea noastră și prin ei. Cînd am dobîndit viața, a apărut o lume nouă : nu cu totul o altă lume, separată, suspendată deasupra timpului comun, ci una în Istoria Creației pe una din treptele ei, pe treapta rezervată acestei lumi noi. Pînă la noi sînt alte trepte, nenumărate, construite și urcate de înaintașii noștri, care anticipează —și apoi susțin — pe această scară asemănătoare celei a lui Iacov, și treapta pe care vîr apare urmașii lor, fiecare dintre noi.

Această lucrare de adevărată slujire îndeamnă spre cinstirea adevărată față de autorii ei : aceea care nu rămîne la nivelul de simțămînt static, ci prinde viață în noi, lucrează în și prin noi cu vigoarea pe care am întîlnit-o la ei, dinamizează ființa noastră spre a ne înălța continuu către înălțimile ajunse sau arătate de ei. Și chiar mai mult trebuie să ne străduim : să căutăm să depășim acele culmi. Căci numai dacă nu vom fi mulțumiți cu situația de epigoni și vom adăuga trepte noi la «scara» umanității, vom putea spune că talanții primiți au dat rodul așteptat de la noi de Cel ce ni i-a dat, și vor găsi noi mulțumiri și cei prin care ni s-au dat.

Într-o asemenea lumină încadrăm medalionul închinat pedagogului ardelean Onisifor Ghibu.

Viața și activitatea lui Onisifor Ghibu

«Mi-am trăit viața, din plin, în freamătul unor frămîntări gigantice într-o perioadă istorică extrem de agitată, în mijlocul poporului meu, printre țărani, din sînul cărora m-am coborît, printre meseriași, în mijlocul cărora am crescut, și printre intelectuali, cu ajutorul cărora m-am format, — în Transilvania... mai întîi, în micul regat român de mai tîrziu, în diferite țări străine din apus, și pe urmă într-o Românie Mare, răsărită ca un rod al celui mai îndrăzneț vis...»¹ — scria Ghibu spre sfîrșitul vieții sale.

A văzut lumina zilei la 31 mai 1883 în unul din vechile sate românești ale meleagurilor sibiene : Săliște, străveche vatră din care s-au auzit voci ce răsună peste veacuri, nu numai de luptători (un strămoș al său și-a plătit statornicia în credință sfîrșindu-se în închisoare), dar și în domeniul spiritualității românești — starețul Gheorghe de la Cernica, episcopul Buzăului Dionisie Romano, Picu Procopie Pătruț, cel mai mare poet și miniaturist popular religios român².

În cei 10 ani petrecuți în Săliște a prins contururi și caracterul lui, Prim factor determinant a fost familia sa, în care cei opt frați, au primit din partea părinților — agricultori și meseriași deopotrivă — primele lecții formative pentru viață : erau îmbrăcați în portul popular săliștean, participau la muncile familiei ; nu le lipsea nici hrana spirituală : cărțile nelipsite vieții creștinești — Psaltire, Ceaslov, Octoih, Testamentul

1. Ghibu Onisifor, *Pentru o pedagogie românească. Antologie de scrieri pedagogice*, Buc. 1977, p. 345.

2. Idem, *Pe baricadele vieții. Anii mei de învățătură*, Cluj, 1981, p. 53—54.

Nou — se găseau la loc de frunte, iar cărțile de literatură populară și «Călimdarul poporului» alcătuiau un izvor cultural aflat la îndemână ori-cînd. Astfel prin familie cunoaște și cultivă în suflet iubirea pentru popor și credința în biruința ideilor mari care l-au călăuzit mereu în viață. Cu familia și alături de toți consătenii — a participat la faimosul proces al Memorandului, începîndu-și lupta și pentru mărețele idealuri naționale.

Satul i-a completat acumulările din familie prin poporul harnic și credincios, cu atmosfera moravurilor curate, sobrietatea deosebită și cinstirea după cuviință a tradițiilor străvechi — desfășurarea ceremoniilor religioase, atenția pentru bătrîni, săraci, străini, participarea la petrecerile populare.

Tot în sat urmează școala primară, care completează pregătirea lui ca viitor luptător «pe baricade», învățămîntul și educația situîndu-se la cel mai înalt nivel din Transilvania și Ungaria acelor timpuri. Și aceasta prin caracterul religios care nu excludea învățămîntul real, îmbinate cu un dinamism național. Astfel, alăturînd educația primită în cei 4 ani de școală, celei dobîndite de la familia sa și de la familia mare a săliștenilor, s-a alcătuit temeliea cea de neclintit a caracterului său : «Datorez satului meu natal tot ce este solid în ființa mea fizică și spirituală. El mi-a pus baza întregii mele vieți. Tot ce a urmat după aceea, n-a fost decît dezvoltare și completare a ceea ce aduceam cu mine din moștenirea, experiența și agoniseala primilor 10 ani»³.

Prima ieșire din sat este o probă a focului pentru zestrea sălișteană : la școala din Sibiu — unde reia clasa IV-a și continuă apoi la Liceul maghiar de stat — se cunosc rădăcinile adînc coborîte în sufletul lui, se poate constata că nimic din ceea ce constituie ființa unui popor nu este lucru de pură suprafață, ci e parte integrantă aproape inseparabilă a însăși acestei ființe. Nici portul, nici limba, nici religia, nici ocupația, nici dătinile și obiceiurile nu sînt simple accidente pentru un popor, de care să se poată debarasa cît ai bate din palme»⁴.

Urmînd exemplul celor doi prieteni și colegi mai mari O. Goga și I. Lupaș, se transferă la Liceul românesc din Brașov — «antecamera României» ! — al cărui colectiv condus de alesul pedagog V. Onițiu crea «climatul și atmosfera prielnică pentru germinarea și prosperitatea celor mai înalte idealuri ale vieții pămîntești»⁵. Aici și-a luat bacalaureatul în 1902 și după o vizită la București și Iași, revine în metropola marelui Șaguna care oferea posibilități de formare sănătoasă prin atmosfera bună, devotamentul profesorilor față de ucenici și neam, și prin bogăția perspectivelor oferite de bine înzestrata bibliotecă.

Dintre realizările acelor ani de școală se pot aminti : intrarea în publicistică, stima deosebită dobîndită pentru patronul spiritual al școlii, mitropolitul Andrei Șaguna, aprofundarea studiului Teologiei și Filozofiei, și — cu ajutorul tuturor acestora — iluminarea țelului de atins în viață : «Idealul meu nu era nici acela de teolog, nici acela de filozof. Eu

3. *Ibidem*, p. 66.

4. *Ibidem*, p. 82.

5. *Ibidem*, p. 95.

doream să ajung să cunosc cât mai de aproape poporul meu, pentru ca să-i pot fi prin aceasta de cât mai mare folos. Bătrînul filozof din antichitate zicea : «Cunoaște-te pe tine însuși». Parafrazîndu-l și actualizîndu-l, eu ziceam : «Cunoaște-ți poporul, pentru a-l îndruma cât mai înțelepțește» !⁶.

În iunie 1905, după încheierea studiilor teologice, simțea că nu era pregătit suficient pentru lupta ce voia să o ducă spre folosul neamului său. Se îndreaptă spre București, locul de unde se aștepta izbăvirea Transilvaniei, și datorită profesorului N. Iorga (apare alt titan în viața sa) ajunge să obțină o bursă la Universitate. (Era cunoscut de marele istoric în urma primei lucrări publicate în acel an, «Limba nouălor cărți bisericești» recenzată la «Semănătorul» chiar de Iorga). Dorind nu atât diploma cât desăvîrșirea pregătirii, participă la cursurile de la litere, teologie și drept ; elaborează lucrări de seminar la istorie («Ziaristica bisericească la români» fiind premiată în țară — iar apoi la Zürich va avea posibilitatea să o prezinte ca teză de doctorat în «ziaristică»), audiază cursurile de filozofie — predate și de T. Maiorescu, C. Rădulescu-Motru —, printre care are și răgazul vizitării țării, încît după un an se întoarce acasă cu succesul contactului mai apropiat cu cultura românească și cu viața poporului și a țării.

După vacanța mare, convins fiind de consilierii mitropolitani, viitorii ierarhi N. Ivan și Miron Cristea, despre necesitatea pregătirii sale în pedagogie pentru a putea susține școala românească, renunță la București și acceptă bursa Mitropoliei pentru Germania, unde trebuia să-și cîștige armele de luptă. Dar autoritățile maghiare, stîrnite de motivul acordării bursei, îi limitează posibilitățile studiilor la Universitatea din Budapesta. Chiar și aici ajuns nu va înceta lupta pentru cauza națională ; și în acel an universitar început în 1907, va scrie peste 50 de articole și dări de seamă în legătură cu pericolul ce-l reprezenta legea «Apponyi» pentru păstrarea ființei noastre naționale, publicate în ziarul budapestan românesc «Lupta» — unde a fost redactor pînă în 1910. Pe autorul acestei legi îl combătea cu argumente filozofice și pedagogice, și totodată, pe conștiențiali îi îndemna la lupta pentru unirea tuturor forțelor, și în primul rînd prin înlăturarea sciziunii confesionale, pentru a ajuta școlile confesionale românești. De asemenea prezenta și un program practic de realizare a acestui postulat.

În 1908, cu sprijinul lui N. Iorga, obține din partea Ligii Culturale mult rîvnita bursă pentru Germania. Părăsește Budapesta pentru Strasbourg, dar și cu un prețios cîștig : îi cunoaște pe cei cu care urma să se înfrunte și de aceea are convingerea că el va ieși biruitor, dreptatea fiind de partea sa. În Universitate studiază filozofia, literale, pedagogia, istoria universală — pe Kant, Fichte, Herbart, von Humboldt, cu atenție supraveghînd acțiunile guvernului maghiar ; și gîndindu-se la documentare pentru lupta viitoare, caută să cunoască cele două provincii Alsacia și Lorena, a căror populație mixtă prezenta similitudini cu transilvănenii — concluziile au fost formulate în lucrarea «O călătorie în Alsacia și Lorena. Țara și școlile ei», publicată în 1909.

6. *Ibidem*, p. 117.

Vacanța o folosește acasă și pentru a cunoaște măsurile luate de conducătorii școlilor românești în vederea salvării de amenințare, spre a elobara o teză de doctorat cât mai fundamentată. Revenit în Germania, continuă studiile în Jena — metropola pedagogiei — unde ajunge: «într-o mină cu cartea, în cealaltă cu spada de luptă împotriva tuturor celor ce vor voi să mă oprească din drumul pe care apucasem de a salva școlile noastre din Ardeal de deznaționalizare»⁷. Sub coordonarea profesorului de pedagogie dr. Wilhelm Rein pregătește teza. Aceasta, după ce ar fi avut agrementul Universității, ar fi putut impune o altă politică școlară decît cea inaugurată în ultimii ani, «Ultraquismul modern sau Bilingvismul în școala populară» fiind o declarație categorică de război adresată simultan regimului politic feudal maghiar și regimului bisericesc românesc bipartit..., care capitulase în fața legislației ungurești, maghiarizante...»⁸. Împotriva învățămîntului bilingv introdus de statele moderne — și de cel maghiar — în școlile primare cu scopul de a se ajunge la însușirea limbii statului în detrimentul celei materne, Ghibu opune forța argumentelor pedagogic, sociologic, etnic și logic; nu e împotriva învățăturii unei limbi străine, dar precizează că ea se poate învăța doar după buna însușire a limbii naționale.

Încă înainte de susținerea tezei el reușește să depășească etapa ce o constituia lucrarea în viziunea lui asupra pedagogiei românești. Aflînd despre apropiata elaborare a unui plan de învățămînt pentru școlile primare confesionale ortodoxe, trimite ziarului «Tribuna» din Arad o serie de șapte articole, cu titlul: «Părerii cu privire la o nouă fundamentare a învățămîntului nostru primar», prin care solicită celor ce se vor ocupa cu elaborarea planului să stabilească o corelație organică a școlii cu viața etnică, istorică și prezentă.

Cea de a treia etapă a formării științifice la Jena a fost spre o inițiere mai adîncă în politica școlară românească ardelenescă. Această preocupare s-a cunoscut și prin articolele trimise la «Tribuna» în Arad, «Telegraful român» din Sibiu și «Biserica și școala» din Arad, discutînd probleme cheie ale politicii școlare a vremii, analizîndu-le laturile socială, etnică și națională.

În decembrie 1909 revine acasă fericit, dar nu pentru titlul din buzunar, ci pentru înfrîngerea obstacolelor, pentru dobîndirea unei comori de știință și pentru făurirea unui suflet tare; dar cu smerenie spune: «Meritul meu unic era că n-am irosit talantul ce mi s-a încredințat, ci l-am păstrat neatins și l-am înmulțit pe cît numai a fost omenește cu putință», fiind astfel «pregătit de luptă împotriva oricui, pentru drept și dreptate, pentru libertate și adevăr, pentru pace și bună-învoire între oameni și între popoare, pentru umanitate»⁹.

Pentru a porni lupta avea nevoie de un sprijin ferm, pe care îl află cu ajutorul directorului seminarului din Arad, Roman Ciobogariu, la ziarul arădean «Tribuna», care cu bucurie a declarat că-l va susține în lupta împotriva guvernărilor șovini, dar și a conducătorilor bisericești sibieni, de va trebui.

7. *Ibidem*, p. 223.

8. *Ibidem*, p. 248.

9. *Ibidem*, p. 313, 314.

În primăvara anului 1910, ocupă postul de inspector școlar al Consistoriului sibian, apreciind rolul administrației școlare «menite a indica școlii locul pe care trebuie să-l ocupe în cadrul națiunii și a-i da posibilitatea de a-și împlini misiunea sa în modul cel mai sigur»; și cu tot postul «enorm de greu și plin de răspundere și risc», în 4 ani și jumătate a făcut din administrație «un organ viu de creație și de animare a școlii și neamului»¹⁰. Cum aceasta? Luptând în scris — în 1911 îi apare lucrarea «Cercetări privitoare la situația învățămîntului nostru primar și la educația populară» care conturează imaginea școlii românești ca instituție și subliniază rolul învățătorilor ca luminători ai poporului —, și practic — inspectează protopopiatele, combate tendința de capitulare la personalul școlilor, interzice cărțile în ungurește. Împreună cu R. Ciorogariu va pune în aplicare ideile susținute de cele șapte articole scrise la Jena, prin «Planul de învățămînt» și «Îndreptarul metodic pentru școlile populare confesionale greco-orientale de sub jurisdicțiunea Bisericii greco-orientale române din Transilvania și Ungaria» — Sibiu: 1911, din care va scoate în extras «Despre educație».

În 1911 pune început și carierei didactice suplîind catedra de pedagogie la Seminarul teologic andreian și Școala normală din Sibiu. În anul următor e ales secretar al secției școlare la asociația «Astra», unde erau grupați profesorii școlilor secundare și superioare românești de ambele confesiuni. Din acest loc va susține politica națională de pregătire a maseselor populare în vederea realizării idealului național, prin elaborarea în comun a numeroase articole, conferințe, manifestări cultural-artistice și nenumărate apariții în «Biblioteca populară». Publică și în România — mai ales la «Viața Românească» — pentru menținerea interesului treaz al opiniei publice pentru românii din Transilvania, în vederea unirii ce trebuia realizată — încît se numără printre pregătitorii actului de la 1 decembrie 1918.

Anul 1911 constituie încă un început: pentru viața sa de familie alături de Veturia Nicolau, cea care a știut să renunțe apoi la o frumoasă carieră artistică spre a fi soție și mamă adevărată, adevărat stimulent pentru viața de luptă și jertfă.

Tot cu scopul stringerii rîndurilor educatorilor români împotriva legii amenințătoare, în 1913 tipărește «Anuarul pedagogic» care luptă împotriva pseudo-pedagogiei lui Appony — între colaboratori: și vestitul profesor W. Rein din Jena.

În noiembrie 1914, datorită anulării dispensei militare cu scopul încorporării, trece în România, preferînd să lupte pentru cauza românească. La București activează la «Liga culturală»; fondează «Tribuna» în locul celor sibiană și arădeană; publică în ziare și reviste — în «Revista generală a învățămîntului»: «Școala românească din Transilvania și Ungaria. Dezvoltarea ei istorică și situația ei actuală». Datorită scopului urmărit în articole — grăbirea intrării în război a României împotriva Austro-Ungariei cu scopul realizării unirii tuturor românilor într-o singură țară —, Curtea marțială maghiară din Cluj îl condamnă — pentru «înaltă trădare» și «dezertare» — la moarte.

10. Idem, *O spovedanie. Pe marginea unei scrisori primite de la un grup de pedagogi bucureșteni*, Cluj, 1938, p. 29.

Anul 1916 înseamnă apariția uneia din operele sale mai mari — «Din istoria literaturii didactice românești» —, dar și începutul războiului, și refugiul la Iași. Aici fondează ziarul «Ardealul», schimbat în «România Nouă» — organ de luptă al tuturor românilor».

Înceindu-se războiul revine la Sibiu unde e numit secretar general al Resortului de instrucție al Consiliului Dirigent, cu misiunea organizării învățământului românesc din Transilvania. Reorganizează învățământul — popular și secundar, pregătirea profesorilor, integrează profesori veniți în învățământul transilvănean —, acum avînd prilejul punerii în aplicare a principiilor susținute cu scopul asigurării unității culturale naționale. Înfiițează numeroase școli orientîndu-se spre un învățămînt realist practic (agricultură, zootehnie, minerit, lemnărie), capabil să asigure pregătirea cadrelor necesare economiei naționale. Are un rol determinant la înființarea Universității din Cluj, în cîteva luni de muncă serioasă recrutîndu-se un valoros corp didactic — E. Racoviță, Sextil Pușcariu, I. Lușaș, Al. Borza —, devenit creator de autentice școli științifice românești. În cadrul Universității înființează catedra de «Pedagogie românească» al cărei titular devine, și tot în 1919, în semn de recunoștință pentru meritele sale, este ales membru corespondent al Academiei. Participă la preluarea Teatrului, înființarea Operei, reorganizarea Conservatorului, înființează — pentru scurtă vreme — «Colegiul latin» destinat pregătirii profesorilor secundari, și alcătuiește și un proiect pentru Institutul de pedagogie ce urma să cuprindă întreaga problemă a educației naționale.

În noiembrie 1921 inaugurează cursul de pedagogie românească : «am înțeles să fiu la această catedră altceva decît o simplă mașină de lecții sau un prezumțios autor de teorii și de cărți savante, care să ateste cît de mult sînt la curent cu tot ce se gîndește și se scrie în cele cinci continente ale pămîntului. Preocupările mele au mers în mod permanent în direcția elaborării sistematice a unei pedagogii românești» — motiv pentru care și cursul de deschidere se intitulează «Prolegomena la o pedagogie românească»¹¹. Cursurile sale nu aveau ca obiect pedagogi de seamă, cît erau trecute în revistă valorile spirituale specific românești, de la cronicari pînă la zi ; nu s-a găsit vreun Comenius ori Pestalozzi, dar s-a găsit înțelepciune, dragoste de popor și suflet ce clocotește în marii înaintași ; cu un cuvînt : totul spre îmbogățire spirituală.

Din 1922 este ales președinte al secției școlare a «Astrei» ; între 1924 — 1926 e în comitetul de redacție al revistei «Societatea de miine» (publicînd articole culturale și educative — și un apel spre elaborarea unei publicații necesare oricărui popor de cultură : Marea Enciclopedie), e reprezentant în «Alianța universală pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică» — și între 1924—1926 e secretar al secției române.

În 1927 publică cîteva «portrete pedagogice» înfățișînd concepțiile unor cunoscuți pedagogi : Rousseau, Herbart, Rein, Gh. Lazăr, Sp. Haret, V. Onițiu, iar în 1929 îi va apare un istoric al învățămîntului superior din Transilvania și al luptei românilor de aici pentru înființarea unei Universității naționale — «Universitatea Daciei Superioare» — după ce mai scrisese despre acest «copil» al său și în 1922 și 1924.

11. *Ibidem*, p. 31.

Din 1931, prin însărcinarea guvernului, accentuează necesitatea unității religioase a românilor, ridicându-se împotriva Concordatului. O făcuse faptic prin vizita la papa Benedict al XV-lea, și acum își susține fapta în numeroase articole: «O imperioasă problemă națională: Unitatea religioasă a românilor», Beiuș 1931, «Un anacronism și o sfidare: statul romano-catolic ardelean», Cluj 1931, «Nulitatea Concordatului dintre România și Sf. Scaun», Cluj 1935, și alte studii și documente privind ordinele religioase care au uzurpat din drepturile poporului român în domeniul învățămîntului și culturii.

În 1939 îi apare lucrarea «La a douăzecea aniversare a Universității Daciei Superioare», dar la cea de-a douăzeci și una vor trebui ca, împreună să părăsească cetatea Clujului, devenită maghiară în urma Diktatului de la Viena. La Sibiu reînființează Seminarul Pedagogic universitar, și va căuta să organizeze un Institut de pedagogie și educația națiunii (a și existat în fapt, nerecunoscut legal, sub auspiciile lui publicându-se o serie de lucrări). În 1940 își cuprinde studiile referitoare la pedagogia românească, educația națională și educația națiunii în «Prolegomena la o pedagogie românească», lucrare ce apare în 1941, și în 1944 apare o sinteză a concepției sale în «Puncte cardinale pentru o concepție românească a educației». În același an se naște — fără a vedea lumina zilei «Dictatură și anarhie. Priviri critice asupra evoluției și directivelor învățămîntului și educației sub regimul Antonescu (1940—1944)», pe banderola căreia s-a scris: «Confiscată de regimul Antonescu, din cauza adevărilor pe care nu le putea combate altfel»¹². Și această exprimare susține afirmația autorului: «Nu m-am temut... să caut adevărul, care este mai puternic decât toate guvernele trecătoare, și să-l spun fără nici o reticență, de dragul și pentru binele neamului meu»¹³.

Anul 1945 înseamnă retragerea de la catedră. Număra la acea dată peste 100 de lucrări în volum sau broșură și 500 studii, articole la peste 100 de periodice. Își continuă apoi munca de cercetare, redactează o parte din memorii, amintiri despre personalitățile cunoscute; și din această perioadă au rămas manuscrise cu caracter pedagogic: «Înțercare de expunere genetică a gândirii, devenirii și activității mele pedagogice», «Pe baricadele vieții» (3 volume), «Din amintirile unui pedagog militant» — ce cuprinde coordonate ale gândirii sale pedagogice. A rămas pe mai departe să fie profesor, dascăl, educator celor ce îl căutau pentru păreri, îndrumări, materiale documentare.

La 31 oct. 1972 se încheie viața și activitatea sa creatoare.

Pedagogul Onisifor Ghibu

Pentru a ne înfățișa într-un chip limpede pedagogia lui O. Ghibu, trebuie mai întâi să găsim firul roșu călăuzitor prin vasta sa lucrare pedagogică. Nu este greu, deoarece această călăuză este indicată de însuși caracterul lui de neostenit luptător ce-și jertfește viața pe baricade, spre

12. Idem, *Din istoria literaturii didactice românești*, Buc. 1975, p. 10.

13. Idem, *Pentru o pedagogie...*, p. 109.

a ocroti viața națiunii sale de orice atacuri dușmănoase. Și astfel «pedagogia înseamnă o trăire de fiecare clipă în mijlocul națiunii, prin forțele tradiționale, actuale și viitoare ale națiunii... în vederea întăririi și măririi națiunii»¹⁴. Deci aceasta este săgeata indicatoare : slujirea națiunii românești ; și atunci cînd pedagogia slujește neamul nu se mai poate concepe ca «disciplină autonomă... sau ca știință în sine, ci ca mijloc de interpretare și de realizare optimă a idealului etic și etnic al neamului nostru, în cadrul umanității»¹⁵. Iată amîndoi pilonii acestei pedagogii : caracterul național și caracterul practic.

Cel care face legătura între aceste temelii și construiește pe ele, este cel ce reprezintă neamul și a învățat slujirea neamului ; caracteristice pedagogului sînt : inteligența vie ; omenia ; e «român adevărat, cu iubire adîncă de neam, cetățean credincios, jertfelnic și eroic ; trebuie să aibă o vastă cultură generală-istorică, religioasă, filozofică și politică, grefată adînc nu numai pe experiența general-umană, ci mai cu seamă pe propriul... etnic și etic... Are datoriile : să iubească tineretul și neamul ; să fie sănătos la trup și la suflet ; să-i placă munca oricît de grea, să se mulțumească cu puțin în cele materiale și să tindă cît mai mult spre cele spirituale ; să trăiască intensiv întreaga viață din trecut și de astăzi a neamului și întreg destinul acestuia, și să lucreze eroic la viitorul neamului românesc de pretutindeni și al statului român de totdeauna, care trebuie să trăiască în el, virtual, cu cea mai mare intensitate»¹⁶.

Pedagogul își desfășoară slujirea — după cel mai obișnuit înțeles — prin intermediul școlii. Ca funcțiune a societății, școala participă la educarea întregii națiuni alături de ceilalți factori naționali : familie, biserică, armată, societate, stat¹⁷ ; dar dacă «școala trebuie să răsară din nevoile imperioase ale neamului»¹⁸, ca o adevărată «pepinieră de cultură națională»¹⁹, își va pierde orice valoare în momentul în care pierе din cadrul oferit de sufletul, viața națiunii și idealurile ei morale și umane. De aceea pretindea Ghibu prin pedagogia sa : «să căutăm să asigurăm în școala noastră ceea ce este mai corespunzător firii noastre»²⁰ dînd «românului în devenire posibilitatea de a-și însuși cunoștințe numeroase și variate din întreaga experiență istorică a umanității și a neamului său, — din viața naturii și a spiritului, —... să-l învețe să observe, să gîndească și să lucreze, în scopul desăvîrșirii sale și a comunității naționale din care face parte»²¹.

Înzestrarea în acest sens se face mai întîi prin manuale, ele plămădînd conștiința tinerelor generații ; și cum calitatea educației crește dacă în cuprins se găsește «din comoara de gîndire și de simțire a neamului și omenirii tot ce e mai bun și mai înalt»²², înseamnă că rolul formativ de cea mai mare importanță îl are istoria proprie. Ea e cea care sădește în elevi «convîngeri care să-i facă să se jertfească, în caz de nevoie, pentru o idee mare și pentru colectivitatea din care fac parte»²³. Inițierea

14. Idem, *Puncte cardinale pentru o concepție românească a educației*, Sibiu 1944, p. 50—51. 15. *Ibidem*, p. 50.

16. Idem, *Pentru o pedagogie...*, p. 236—237.

17. Idem, *O spovedanie...*, p. 293.

18. Idem, *Pentru o pedagogie...*, p. 84.

19. *Ibidem*, p. 254.

20. *Ibidem*, p. 258.

21. Idem, *Puncte cardinale...*, p. 53—54.

22. Idem, *Din istoria...*, p. 22.

23. Idem, *Pentru o pedagogie...*, p. 256.

în materie trebuie făcută prin intermediul legendelor și tradițiilor istorice, treaptă continuată cu istoria locală, regională și sfârșind cu cea națională.

De mare importanță este și geografia, dar cea vie, care leagă omul de pământul pe care trăiește; tratind despre o localitate se va vorbi «neapărat despre oameni, despre sufletul și viața lor, despre legăturile lor cu pământul pe care-l locuiesc». Și plecind de la același punct de vedere național trebuie alcătuite și predate și celelalte materii de învățămînt»²⁴.

Legat de școală de cele mai multe ori este și templul vieții și culturii — biblioteca. «Pămîntul românesc întreg, literatura românească, arta românească, știința românească, cu un cuvînt întreaga viață românească trebuie să se rezume în această instituție a cărei primă menire trebuie să fie aceea de a-l face pe fiecare elev să le cunoască cu mintea și să le simtă cu inima, învățînd din tinerețe să le pună mai presus de orice alte lucruri străine»²⁵. Dar biblioteca nu e doar pentru cei care se găsesc în școală, căci cartea de acolo e spre folosul tuturor vîrstelor. «Ceea ce înseamnă o luminare aprinsă pentru viața materială, care altfel ar cădea jertfă întunericii, aceea este cartea pentru viața sufletească. Ea ne luminează și ne încălzește sufletul, ne face viața mai plăcută și mai ușoară; ne ridică din noroiul vieții trupești la gânduri mai înalte și ne dă învățături despre tot ce a fost odinioară, despre ceea ce este și despre ceea ce putem face»²⁶.

Cu același scop educativ, adresate tuturor — din școală sau din afara ei, trebuie să fie realizate serbările școlare. Și cînd consemna acest procedeu educativ, serbarea — în care la loc de frunte se aflau cuvîntările învățătorului (despre educație) și preotului (despre viața religioasă, deci educația duhovnicească)²⁷ — desigur că pedagogul Ghibu se gîndea la realizările educative ale serbărilor organizate în satul natal. Își amintește cum «cîntarea... scula în picioare tot satul, începînd de la copii pînă la moșnegi. Căci marea majoritate a cîntărilor... constituiau... cîntecele războinice românești și imnurile noastre revoluționare, care întrețineau în întreg poporul o atmosferă permanentă de veghe, asupra comorilor noastre sfinte și asupra visurilor care au animat de la o generație la alta sufletul întregului neam»²⁸.

De folos pentru completarea cunoștințelor pedagogilor și îndrumarea lor în viitor, este — potrivit concepției sale pedagogice Muzeul Pedagogic, — și — nu un «muzeu de antichități pedagogice», ci un «arsenal de pedagogie și cultură națională», care să dea posibilitatea cunoașterii fazelor de dezvoltare și starea prezentă a diferitelor ramuri de învățămînt». «Urmînd pas cu pas dezvoltarea istorică a fiecărei ramuri de învățămînt vom fi în măsură de a-i găsi atît defectele, cît și părțile bune din trecut și de astăzi, și de a le pune o bază solidă pentru dezvoltarea lor ulterioară; și tot acest muzeu ar oferi posibilitatea comparației între starea noastră și cea a celorlalte popoare»²⁹.

24. *Ibidem*, p. 265—271. 25. *Ibidem*, p. 271.

26. *Idem*, *Cîteva circuli și instrucții date de Consistoriul arhidiecezei ortodoxe române din Transilvania în anii 1910—1912*, Sibiu, 1913, p. 49. 27. *Idem*, p. 33.

28. *Idem*, *Pe baricadele...*, p. 206. 29. *Idem*, *Pentru o pedagogie...*, p. 279—280.

Tot spre perfecționarea pedagogilor sînt și conferințele didactice — «vorba latinului : *consilia multorum salus reipublicae*» —, unde să fie alese ca obiect : comunicări de experiențe ; dări de seamă privind progrese ori regrese ; disertații pedagogice ; dări de seamă despre cărți sau reviste citite ; comunicări despre manuale didactice, noi sau vechi ; discutarea planului de învățămînt, sau al literaturii pentru tineret ; discuții la diferite inovații introduse ; deșteptarea interesului părinților pentru școală și educație ³⁰.

Pedagog adevărat nu este doar cel ce a studiat pedagogia «și o are în degetul său cel mic, ci acela care întrebuițează tot ce este omenește cu puțință, pentru a se înnobila și perfecționa pe sine, și a înnobila, perfecționa și întări pe frații săi și națiunea sa și prin aceasta umanitatea însăși» ³¹. Este o greșeală a crede că școala «singură ar fi în stare să rezolve acest mare postulat» ³², și tocmai de aceea «educația nu este un apanaj al educatorului de profesiune, ci al fiecărui îns, care trebuie să se socotească împovărat cu o asemenea sarcină și misiune» ³³. Deci cu această scumpă povară trebuie să se considere înzestrată întreaga societate, «cu toți factorii ce o alcătuiesc : familie, biserică, școală, armată, societate și stat» ³⁴.

O astfel de pedagogie propovăduindu-se în sînul neamului românesc nu se va putea spune despre ea că «se închide cu ziduri chinezești» față de pedagogiile altor națiuni ; dimpotrivă, este necesar a le cunoaște și folosi, dar nu ca izvor de inspirație și de imitație, ci cu titlul de informare și verificare» ³⁵.

Și dacă educația se va desfășura între coordonatele acestei pedagogii, atunci națiunea va putea «să fie mereu conștientă de ființa ei, de forțele ei și de misiunea ei în lume, năzuind pe toate căile și prin toate mijloacele... să ajungă o națiune sănătoasă, mare, puternică, vitează, harnică, nobilă, temută și capabilă de cultură și de creație proprie sub toate raporturile, izbutind... să înscrie în istoria omenirii pagini de glorie netrecătoare» ³⁶. Iar fiul acestui neam va deveni : «un element conștient, sănătos la trup și la suflet..., animat de virtute, de adevăr, de bine, de frumos și de iubire și încredere în neam, iubitor de știință și de muncă cinstită... pentru înălțarea sa și a neamului..., activ... și plin de inițiativă, patriot luminat... mereu preocupat de a desăvîrși capitalul biologic și spiritual genuin și specific moștenit din strămoși și sporit în cursul istoriei, cetățean conștient de drepturile și mai ales de datoriile sale față de statul său național..., creștin bun, determinat în acțiunile sale de iubire, de elan și de sentimentele de jertfă, om de omenie, altruist... și fiu al lui Dumnezeu năzuind mereu spre realizarea împărăției cerești pe pămînt și spre dobîndirea împărăției de veci, drept răsplată a viețuirii lui vrednice pe pămînt» ³⁷.

30. Idem, *Cîteva circulări...*, p. 26—27.

31. Idem, *Puncte cardinale...*, p. 51.

32. Idem, *O spovedanie...*, p. 293.

33. Idem, *Puncte cardinale...*, p. 54.

34. Idem, *O spovedanie...*, p. 293.

35. *Ibidem*, p. 296.

36. Idem, *Puncte cardinale...*, p. 53.

37. *Ibidem*, p. 52—53.

Conceptul său de educație

Trecuse puțin timp de când era inspector al școlilor confesionale ortodoxe și este solicitat să alcătuiască un plan de învățământ pentru îndrumarea corpului didactic; iar după elaborare, scoate în extras: «Despre educație», cuprinzând conceptul său de educație.

Ghibu este adept al unei educații armonioase, întrepătrunzându-se cele cinci laturi — morală, intelectuală, estetică, fizică și practică — după cum este împreunat trupul cu sufletul, componentele ființei umane la care se raportează; referitoare la suflet: educația morală, intelectuală și estetică, la trup: educația fizică, și la ambele: educația practică.

Dintre ele prioritatea este acordată *educației morale*: «căci învățătura de carte așa cum a dobândit-o la timpul său elevul în școală, se poate pierde cu timpul, bunele moravuri însă, pe care și le-a însușit copilul la vârsta fragedă, în care sufletul este primitor, cum e ceara ce se poate modela după plac, rămân pentru întreaga viață». În mai mare măsură educația se realizează în familie, dar și școala prin învățământul educativ, urmărește înobilarea minții și inimii copiilor, să se îndrumeze «spre o înțelegere ideală a lumii»³⁸.

Cea dintii însușire a educației este de a fi morală. «Cînd elevul va ajunge să găsească răsplata pentru vreo faptă în convingerea pe care i-o dă fapta însăși, educația și-a atins scopul, învățătorul și-a împlinit datoria»³⁹. Și la această împlinire un ajutor substanțial trebuie să ofere și manualele școlare.

Educatorul trebuie să fie mereu părinte și doctor sufletesc elevilor prin așezarea iubirii ca mediu de desfășurare a raporturilor lor; tocmai din această iubire are datoria ca acțiunile morale pozitive și negative să le așeze în legătură cu recompensele, respectiv pedepsele. În acest fel oferă o edificare necesară ce va conduce la convingerea morală.

Mijloacele folosite de școală pentru realizarea educației morale sînt numeroase: mai întii exemplele de viață reală predate, care converg spre întărirea vieții morale. De importanță deosebită este și viața sufletească a poporului cunoscută din legendele religioase populare; fiecare materie de învățământ va cuprinde lucruri cu valoare educativă, crescînd elevi «cinstiți, harnici și cucernici» ce vor fi țării «cetățeni însuflețiți», Bisericii «credincioși, devotați» cu un «ideal moral bine definit care se călăuzește neconținut de cuvintele Mîntuitorului Hristos: «Fiți desăvîrșiți, precum și Tatăl vostru Cel din ceruri desăvîrșit este»⁴⁰.

În privința *educației intelectuale*, Ghibu este adeptul unui învățământ formativ: școala trebuie să cultive interesul pentru viața omenească și pentru natură cu scopul de a participa la desăvîrșirea lumii; apoi: să ofere cunoștințe închegate într-o unitate, dar nu cu teorii, ci ca și concentrații ale faptelor, spre a putea fi asimilate imediat și în întregime. Cunoașterea lumii transmisă de educația intelectuală, ce cuprinde cele două aspecte, ne conduce la înțelegerea datoriilor noastre din a căror împlinire dobîndim o viață pămîntească plăcută și demnă.

38. Idem, *Despre educație*, Sibiu, 1911, p. 52.

39. *Ibidem*, p. 56.

40. *Ibidem*, p. 62—64.

Din dubla cunoaștere se naște o consecință dublă pe plan educativ : educarea sentimentului patriotic și «educația spre adevăr». «Sentimentul patriotic ne face să ne iubim cu credință țara în care ne-am născut și să socotim patria mai presus de noi înșine», iar «educația spre adevăr» pune temelie pentru viața morală «rodnică atît pentru individ, cît și pentru obște»⁴¹.

Fixînd metodele de instruire potrivite asimilării cunoștințelor, mai potrivită conducătoare spre scop este arătată intuiția, externă — care generalizează pe baza percepției senzoriale (motiv pentru care se susține prin învățămîntul bogat de lecții în aer liber) — și internă — care permite efectuarea generalizării pe baza reprezentărilor anterioare ale copiilor, dobîndite prin experiența lor zilnică. Alte metode sînt cele ale conversației euristice și cea dezvoltătoare, ce completează tabloul procedeelor didactice de efectuare a educației intelectuale.

Nici caracterul ei practic nu e de neglijat. Acesta trebuie afirmat prin necesitatea dezvoltării dexterităților — între care se arată necesitatea unei școli de menaj pentru instruirea fetelor și a atelierelor școlă pentru băieți — educația împlinindu-și menirea de a deștepta dragostea pentru ambele genuri de muncă.

Deosebită atenție acordată *educației estetice* care naște în om dorința frumosului. «Dedînd pe copil a căuta ce e frumos, i-am dat în mîna cheia educației sale estetice și prin aceasta a înțelegerii superioare a lumii»⁴². Ca și în cazul educației morale și la cea intelectuală, baza o formează intuiția, o intuiție ce trebuie provocată repetat de educator prin așezarea subiecților în contact cu obiecte ale educației. Excursiile oferă cel mai bun prilej de descoperire a naturii conducătoare spre împlinirea scopului educației. Iar în cadrul școlii simțul estetic se cultivă prin mijloace practice precum scrisul caligrafic, desenul, lucrul manual, gimnastica, cîntarea, declamația. O influență deosebită este exercitată și de limba cărților, de cea populară, și de limba bisericăască plină de evlavie»⁴³.

Referindu-se la *educația fizică*, Ghibu o susține cu maxima lui Juvenal : «Mens sana in corpore sano». De mic copilul trebuie obișnuit cu noțiunile de igienă predate de mamă și completate de școală. Trebuie cunoscută și importanța aerului curat pentru întărirea organismului, și tot grija pentru sănătate trebuie să conducă și în alegerea hranei.

Cultivarea educației fizice se face prin învățămîntul în aer liber — excursiile cultivînd sistemele muscular, nutritiv și respirator — jocuri școlare, gimnastica, precum și alte mijloace născute din continua supraveghere a educatorului asupra copiilor.

Cea de a cincea latură ce completează educația este *educația practică*, necesară datorită rolului școlii de a pregăti omul pentru viață, și tocmai de aceea fiecare obiect trebuie să dea și o astfel de educație. Pentru a fi cu adevărat practică, trebuie să se orienteze mai întii după împrejurările locale și abia după aceea să ofere cunoștințe mai puțin susținute de ținutul respectiv.

41. *Ibidem*, p. 66—67.42. *Ibidem*, p. 73.43. *Ibidem*, p. 75.

Privind întreg conceptul de educație afirmat de O. Ghibu, constatăm din nou la realizatorul lui respingerea față de educatorul care s-ar limita să acționeze mecanic, el plecând mereu de la realitățile în mijlocul cărora se află. Cuvintele sale spun că : «Prin educație noi nu vom să ne «occidentalizăm», sau să ne «europenizăm», sau să ne «civilizăm» cu orice preț, ci să ne dezvoltăm la maximum și la optimum, calitățile noastre specifice, pe care apoi, bucuros le închinăm pe altarul Europei și al întregii omeniri»⁴⁴.

Însemnătatea neobositei sale lucrări în ogorul Pedagogiei românești

Apropiindu-se de «biblica» vîrstă de 70 de ani, în «Mărturisirile» sale scria despre profesiunea îmbrățișată de aproape o jumătate de veac : «Pentru mine pedagogia n-a fost niciodată și nu este nici astăzi o știință propriu-zisă, cum nu este știință religia, poezia, muzica, și chiar politica, pentru mine pedagogia este mai mult decît orice știință — ea este viață, creație, care nu depinde în prima linie de principii «științifice» stabilite în cabinete de către savanți, sau în laboratoare de către experimenterii abili, ci este în funcție de legile externe și implacabile ale naturii și ale vieții, de mintea sănătoasă, de talentul înnăscut, de viziunea clară a unor scopuri cît mai înalte, de pasiunea dusă pînă la sacrificiu pentru înfăptuirea în această lume a binelui, a adevărului, a frumosului și a etern umanului, și de elanul creator, în veșnică mișcare și funcțiune»⁴⁵. El înalță pedagogia ca pe un «soare care luminează și încălzește toate celelalte științe»⁴⁶, deoarece are importanta datorie de a educa neamul întreg. Și această datorie o coboară apoi pe umerii fiecărui individ în parte, o anexează — cu prioritate — tuturor membrilor conștiinței ai națiunilor ; iar pedagogilor de profesie se poate pretinde să se arate drept «apostoli și evangheliști ai unei credințe... pentru care să fie gata în orice clipă a aduce jertfa supremă»⁴⁷, încît aceste binecuvîntate lucrări aduc neapărat amprenta gândirii și trăirii aceluiași popor.

Încă de la deschiderea cursurilor Universității clujene afirma nevoia unei astfel de pedagogii : pentru noi era «una din cele mai mari și urgente necesități naționale. Dar crearea unei pedagogii românești încheie în sine greutatea uriașă. Ea presupune... existența unei politici românești bine fixate, apoi a unei sociologii și a unei etnografii românești, a unei filozofii românești, cu ramurile ei : etica și psihologia românească ce lipsesc...»⁴⁸.

Cunoscîndu-și talentul ce-l avea de înmulțit a căutat să umple aceste goluri și astfel să întemeieze pedagogia ce urma să dea adevărata educație neamului său. Și primele ei manifestări se cunosc de cînd națiunea avea de luptat cu răul adus de legea Apponyi, cu a cărei aplicare școala s-ar abate «cu totul de la problema ei care e : să crească pe fiecare popor conform firei lui și spre destinația lui. Fără limbă românească și fără spirit românesc nu vom putea realiza nici pentru noi un progres natural și nu vom putea aduce nici omenirii vreun serviciu. Drept aceea lupta

44. Idem, *Puncte cardinale...*, p. 51.

48. *Ibidem*, p. 311.

45. Idem, *Pentru o pedagogie...*, p. 342.

46. *Ibidem*, p. 342.

47. *Ibidem*.

48. *Ibidem*, p. 311.

împotriva sistemului care degradează în acest chip școala românească nu e numai o necesitate de ordin național, ci e și o datorie de ordin superior omenesc»⁴⁹.

Și aceasta a fost doar germenul, din care s-a născut apoi «marea evanghelie a vremii în vederea regenerării trupesti și sufletești a neamului și a înarmării lui în tot ceea ce-l poate pune în situația de a fi un neam vrednic, luminat, harnic, moral și stăpîn pe soarta sa...»⁵⁰. Astfel acest «copil» al său în momentul manifestării lui, urmărea: «întărirea, pe bazele cele mai firești, a poporului român»; a evitat mereu «de a pluti prin nori»; s-a ferit să fie o «pedagogie șovinistă față de pedagogia popoarelor din afara granițelor țării». Sau prin cuvintele «părintelui»: «Concepem pedagogia românească drept acea știință, care — ținînd cont atît de ceea ce pedagogia universală a stabilit în cursul lungii ei evoluții multimilenare, cît și de istoria și de tradiția culturală a poporului nostru — pornește totuși nu de la teoriile pedagogice ale popoarelor străine, oricît ar fi acestea de înaintate, ci de la viața și necesitățile poporului nostru, avînd ca ideal dezvoltarea cît mai firească a acestuia, în conformitate cu menirea lui în viața universală»⁵¹.

A fost făcut auzit deci încă un «glas al națiunii», pedagogia românească, ce nu a răsunit numai în acele timpuri, ci a prins viață pentru totdeauna, cunoscut fiind faptul că «viitorul națiunii române atîrnă... de buna și sănătoasa educație a tinerelor generații în conformitate cu politica mare și eternă a neamului»⁵².

Și strădania lui O. Ghibu nu a fost numai spre folosul poporului nostru, căci mărturisește: «Am văzut în el totdeauna un scump component al unei umanități, care trebuie să năzuiască, cu cele mai grele sacrificii, spre împlinirea țelurilor sale fixate de providență sau istorie: dreptate, caritate, lumină, pace și bunăînvoire între oameni, de oriunde și de orice stare»⁵³.

În chip de închinare înaintea realizărilor sale ne dorim și nouă împlinirea mărturiilor cuvîntului (dintre care unele și cu referire la el): «Mai multă seninătate sufletească, mai multă noblețe, mai multă iubire de bine, de adevăr, de dreptate, de frumos, de omenie, de umanitate, de muncă, de țară. Mai multă conștiință a datoriei mai mult respect față de om și față de Dumnezeu, față de eroii și mucenicii din trecut care au pecetluit cu truda lor și cu singele lor sfințenia celor mai înalte principii ale vieții, pentru cei ce nu s-au închinat la aur și la argint, la putere și la cinstea trecătoare, la plăceri și cuceriri de valori materiale, pentru cei ce au înțeles viața ca un dar ceresc»⁵⁴.

49. Sima Gh. (Ghibu O.), *Școala românească din Transilvania și Ungaria. Dezvoltarea ei istorică și situația ei actuală*, Buc., 1915, p. 100.

50. Ghibu O., *Pentru o pedagogie...*, p. 109.

51. *Ibidem*, p. 313.

52. *Idem*, *O spovedanie...*, p. 33.

53. *Idem*, *Pentru o pedagogie...*, p. 345.

54. Cf. Micu O., *Onisifor Ghibu și moștenirea sa cultural-patriotică*, în *Omagiu lui I. C. Drăgan*, vol. II, Roma, 1978, p. 197.

Compozitorul Păul Constantinescu

20 de ani de la moartea sa

Diac. Conf. Dr. NICU MOLDOVEANU

În cântarea corală bisericească de la noi se constată, chiar de la începuturile ei (jumătatea secolului XIX sau mai devreme), influența a trei curente mai importante: curentul germano-italian, curentul rusesc sau italo-rusesc și curentul tradiționalist bazat pe melodiile psaltice, «curent care a promovat autenticele coordonate ale unei străvechi culturi muzicale, ce a avut la bază cântecul de strănă cu un aspect modal și altă organizare ritmică față de melosul occidental»¹.

Între cele trei mari curente ce s-au făcut simțite în evoluția modului coral de cântare bisericească, curentul tradiționalist constituie cea mai importantă etapă în acest domeniu, pentru că el cultivă cu precădere prelucrarea și armonizarea cântării de strănă practică de noi, contribuind, în felul acesta, la crearea mult așteptatului stil autohton, propriu Bisericii noastre Ortodoxe. Acest stil coral, fundamentat pe muzica psaltică bisericească, a trezit un deosebit interes în rîndul compozitorilor încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, prin Teodor Georgescu, George Ionescu și Gavriil Musicescu (în perioada de la început a activității sale), atîngînd culmi înalte prin compozitorii bisericești care au activat și încă activează în secolul nostru.

Printre cei care s-au remarcat la noi în stilul bazat pe melodiile tradiționale au fost Dimitrie Georgescu-Kiriac (1866—1928), Ion Popescu-Pasărea (1871—1936), Teodor Teodorescu-Iași (1876—1920), Mihail Berezovschi (1867—1941), Gheorghe Cucu (1882—1932), Simeon Nicolescu (1888—1941), Ion Croitoru (1884—1972), Ioan D. Chirescu (1889—1980), Nicolae Lungu (n. 1900), Ion Popescu-Rumcu (1901—1975), Timotei Popovici (1870—1950), Liviu Tempea († 1946), Sabin Drăgoi (1894—1968), Trifon Lugojan și mulți alții.

Un loc de cinste între aceștia ocupă, fără îndoială, complexul muzician Paul Constantinescu (1909—1963)².

1. Viața și opera muzicală

La 20 decembrie a.c. se împlinesc 20 de ani de la dispariția unuia dintre cei mai mari compozitori români, Paul Constantinescu. Lumea muzicală a suportat cu greu dispariția acestui compozitor atît de cultivat, strălucit meșter în crearea monumentalității muzicale românești.

Paul Constantinescu s-a născut în ziua de 30 iunie 1909, în orașul Ploiești, pe strada Luminii. Era fiul farmacistului Alexandru Constantinescu și al învățătoarei Ana Constantinescu.

La vîrsta de 7 ani a trebuit ca, împreună cu părinții săi, să părăsească temporar Ploieștiul, din cauza războiului, și să se stabilească la Coșești, județul Vaslui.

1. Doru Popovici, *Muzica corală românească*, București, 1966, p. 339.

2. Drd. Nicu Moldoveanu, *Cîntarea corală în Biserica Ortodoxă Română în secolul al XX-lea*, în «Studii Teologice», XX (1968), nr. 3—4, p. 286—287; vezi pentru ceilalți compozitori menționați întregul articol citat, p. 275—295.

După terminarea războiului, în 1919, reîntors la Ploiești, Paul Constantinescu termină școala primară ca premiant.

Primele noțiuni muzicale le-a primit de la mama sa, pentru ca, apoi, înscris la cel mai bun liceu de atunci din Ploiești, «Sfinții Petru și Pavel», să continue studiile muzicale sub atenta și competentă îndrumare a profesorului de muzică din acea perioadă, compozitorul ploieștean Ion Cristu Danielescu (1884—1966), apoi și cu profesorii Traian Elian și Boris Koffer — cu care a studiat vioara. Elevul Paul Constantinescu participa însoțit de părinții săi, intelectuali și iubitori de frumos, la toate concertele organizate în Ploiești. Ascultându-l odată pe George Enescu într-un concert dat la sala Teatrului «Modern» din Ploiești, în 1921, a spus părinților săi : «Am simțit fiorul nedeslușit al muzicii...»³.

Fiind un elev foarte sirguincios și cu real talent muzical, a fost luat să cînte, ca sopran, în corul bisericii «Sf. Împărați» din orașul natal, cor care era condus de profesorul său de muzică, Ioan Cristu Danielescu.

Angrenat în acest colectiv coral, elevul — foarte atent și avid de cunoștințe muzicale —, își dă seama, pe zi ce trece, de frumusețea muzicii bisericești, și în special, de a celei psaltice, lucru care îl determină să învețe singur, pînă la un moment dat, această frumoasă cîntare, folosind gramaticile lui Anton Pann, Macarie și Ion Popescu-Pasărea.

Puțin mai târziu a și condus un cor ceremonial, executînd piese de Gheorghe Cucu (1882—1932), Dimitrie Georgescu-Kiriac (1866—1928), Ioan Cristu Danielescu (1884—1966) și Ion Vidu (1863—1931)⁴. De altfel, Paul Constantinescu făcea parte și din orchestra liceului, cîntînd la vioara I.

Avînsînd cu rapiditate în acumularea cunoștințelor muzicale, cînd era în clasa a VII-a de liceu a preluat conducerea orchestrei liceului, cu care executa fragmente din operele clasice «Bărbierul din Sevilla», «Carmen» și altele. Ajutat și de profesorul Traian Elian, pătrunde din ce în ce mai adînc în tainele armoniei și contrapunctului⁵.

Terminînd liceul, s-a înscris la concursul de admitere la Conservatorul din București, unde a studiat teorie și solfegii cu Faust Nicolescu, armonie cu Alfonso Castaldi, Istoria muzicii cu Constantin Brăiloiu, enciclopedia și pedagogia muzicii cu George Breazul, estetica muzicală și forme muzicale cu Dimitrie Cuclin, armonie și contrapunct cu Mihail Jora, și dirijorat coral cu Ștefan Popescu (1884—1956)⁶.

Mai târziu, în 1934—1935, va fi trimis la Viena, să studieze la Academia de înalte studii muzicale cu renumiții profesori din orașul muzicii, Frantz Schmidt, Oscar Kabasta și Joseph Marx. Între timp, a continuat să se perfecționeze în compoziție cu renumitul muzician român Mihail Jora.

Terminînd studiile, va activa ca violonist și dirijor la Ploiești (1927—1934), profesor de muzică la Lugoj (1935—1936), profesor de armonie, contrapunct și compoziție religioasă la Academia de muzică religioasă

3. Vasile Tomescu, *Paul Constantinescu*, București, 1967, p. 36.

4. *Ibidem*, p. 41. 5. *Ibidem*, p. 36.

6. A nu se confunda cu Ștefanache Popescu, protopsaltul (1824—1911). Ștefan Popescu (1884—1956) era profesor la Conservatorul din București după ce fusese cîntăreț la biserica «Schitu Măgureanu», apoi dirijor și cîntăreț la Capela română din Paris, inspector al corurilor bisericești, profesor la Academia de muzică religioasă etc.

din București (1937—1941), profesor la liceul militar muzical din București (1941—1944), profesor de armonie la Conservatorul din București (1941—1963) ⁷.

În 1920 ia ființă Societatea Compozitorilor Români, avînd menirea de a strînge la un loc toate forțele creatoare existente atunci în România. Iau ființă, de asemenea, Filarmonica de Stat, sub bagheta dirijorului George Georgescu, Societatea Corală «Cîntarea României», sub conducerea profesorului Marcel Botez, Asociația criticilor muzicali și dramatici, din care făceau parte poetul Ion Minulescu, scriitorul Liviu Rebreanu, muzicianul Alfred Alessandrescu și mulți alții. La Conservator erau profesori foarte bine pregătiți. Toată viața muzicală prospera în cele mai diverse genuri muzicale. Cu toate acestea, criza economică mondială se agrava. Atunci, părinții lui Paul Constantinescu s-au hotărît să-l sustragă de la preocupările muzicale și îl îndemnară să se înscrie la Facultatea de Drept. Dar chemarea sa spre muzică, atît de puternică, l-a determinat să-și continue studiile muzicale.

2. Începuturile creației muzicale

După ce a reușit să orchestreze piese corale din repertoriul românesc, Paul Constantinescu încearcă să scrie — ajutat fiind de noțiunile de psaltichie pe care și le însușise — piese muzicale cu un anumit caracter. Astfel, compune muzică pe versurile poeziei lui George Coșbuc, «Moartea lui Fulger», și pe versurile poeziei «Melancolie» a lui Mihai Eminescu. Acestea sînt primele încercări de compoziție muzicală fondată pe melosul popular și bisericesc. Mai tîrziu va compune «Două studii în stil bizantin» pentru trio de coarde, cu care se afirmă în public, polifonizînd cu meșteșug și cu mare succes melodii bizantine. Concomitent abordează și izvorul popular. Așa că, în 1930, scrie «Suita Românească» pentru orchestră simfonică, iar în 1934 compune «Preludiul pentru pian solo» și «Sonatina pentru violină și pian», executată de marele dirijor George Enescu.

Mihail Jora, îndrumătorul său permanent în cele ale compoziției, scria atunci cu satisfacție: «Cred că amîndoi au fost mulțumiți, Enescu pentru că a putut să-și dea seama că pe cîmpul muzicii noastre, după îndemnul și pilda sa, rodesc flori îmbelșugate, iar Paul Constantinescu pentru că a avut prilejul să-și vadă floricea îngrijită cu drag, ca de nimeni altul» ⁸.

În anii studenției, Paul Constantinescu scrie liedul «Cîntec de admîrit Mișura», pe versurile lui Tudor Arghezi. Dar Paul Constantinescu era preocupat și de problemele teoretice ⁹.

Încă student fiind, este ales dirijor al Orchestrei Simfonice din orașul natal, unde execută lucrări din repertoriul românesc și universal.

Într-o vreme a dirijat și corul bisericii catolice din Ploiești, cu care ocazie își îmbogățește cunoștințele în ceea ce privește literatura vocal-simfonică clasică bisericească, ceea ce îl va ajuta mai tîrziu la însușirea unor lucrări mai puțin cunoscute ale genului.

În 1934 compune opera comică, în două acte, după textul piesei «O noapte furtunoasă» de Ion Luca Caragiale. Opera aceasta va constitui

7. Viorel Cosma, *Muzicienii români — Lexicon*, București, 1970, p. 131.

8. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 90. 9. *Ibidem*, p. 103.

o nouă etapă a afirmării sale cu totul originală, plină de semnificații, nu numai pentru contemporani, ci și pentru cei ce au urmat.

În 1936 Paul Constantinescu revine la București și își susține examenul de capacitate la Conservator, după care va căuta să ocupe catedra de muzică vacantă la Ploiești, dar nu va reuși¹⁰. Va rămâne astfel în București, activând în calitate de compozitor cât și ca dirijor la biserica Sf. Visarion. În 1936, va fi numit profesor de armonie la Academia de muzică religioasă din București, înființată prin strădaniile patriarhului Miron încă din 1928.

În această perioadă începe să lucreze Liturghia în stil psaltic, pe care o execută cu corul său de la biserica Sf. Visarion, unde era preot muzicianul bizantinist Ioan D. Petrescu, cu care Paul Constantinescu va colabora mai târziu la celebrele sale oratorii de Paști și de Crăciun.

Aici, la Academia de muzică religioasă, Paul Constantinescu își desfășoară activitatea alături de cei mai valoroși muzicieni ai timpului: Ion Popescu-Pasărea, Preotul Ioan D. Petrescu, George Breazul, Constantin Brăiloiu, George Folescu, Ioan D. Chirescu, Mihail Jora și alții.

În 1939 Paul Constantinescu devine titular la catedra de cânt gregorian, orgă și pian, în urma demisiei lui Mihail Jora, după care preia și armonia și compoziția bisericească.

Scopul acestei Academii de muzică religioasă era și acela de a elimina adversitățile ivite, de la Cuza încoace, între muzica psaltică și cea polifonă. Așa că numirea lui Paul Constantinescu ca profesor la această înaltă școală muzicală cu caracter bisericesc a avut o dublă importanță. În primul rând, a contribuit la educarea elevilor săi, turnând în suflutele lor frumusețile și binefacerile muzicii, apoi, și-a desăvârșit propriile cunoștințe prin colaborarea cu oamenii cei mai bine pregătiți în cele ale psaltichiei și ale muzicii bizantine în general.

Toate acestea le-a împlinit sub un întreg aspect: «promovarea repertoriului corespunzător în calitate de dirijor la biserica Sf. Visarion, teoretizarea subtilă și adâncă a unor probleme de estetică și de structură specifică acestei muzici și, ca o încununare, crearea celor mai valoroase compoziții de inspirație psaltică.

Acum devine tot mai clară în conștiința compozitorului ideea unei sinteze creatoare a țesuturilor muzicii populare și a celei de natură bisericească psaltică. Iată ce spunea despre acestea: «Muzica populară și cântul bisericesc, care au pătruns la noi odată cu noi, conform sufletului nostru, sînt cele două elemente de bază ale muzicii culte românești»¹¹.

Urmîndu-și acest crez, compune, în această vreme, unele lucrări care reflectă acest stil. Menționăm: *Jocuri românești, lucrute în stil popular*, în 1936; *Simfonieta*, în 1937; *Colindă și strigare de stea*, tot în 1937; poemul coregrafic *Nunta în Carpați*, compus în 1938 și *Sonata bizantină* compusă pe teme muzicale vechi bizantine, în 1940. Tot în această perioadă compune multe alte piese inspirate tot din aceste două filoane de bază: popular și bizantin (mai târziu psaltic).

Iată ce spunea compozitorul Mihail Jora, referindu-se la nivelul ridicat de cunoștințe muzicale ale ucenicului său Paul Constantinescu

10. *Ibidem*, p. 165.

11. *Ibidem*, p. 171.

și, în special, de cunoștințele muzicale psaltice-bisericești : «Cred că muzica ortodoxă bisericească nu mai are secrete pentru Dl. Paul Constantinescu, atât de familiarizat cu citirea documentelor și „modurilor vechi»¹².

Paralel cu activitatea didactică și de creație pe plan personal, Paul Constantinescu este numit, în 1937, șef de birou la Direcția programelor de Radio, avînd calitatea de controlor muzical. În această calitate vine în contact direct cu valorile muzicale din vremea aceea și va compune cu și mai mult avînt creator.

Pentru rodnicia sa activitate culturală și muzicală întru propagaarea celor mai autentice valori, la 7 aprilie 1940 i se acordă medalia «Meritul Cultural» clasa a II-a, iar la 13 noiembrie, același an, este ales membru în Comitetul Societății Compozitorilor Români. Este ales apoi consilier muzical al Oficiului Național al Cinematografiei.

Acum va compune Paul Constantinescu muzica pentru mai multe filme, devenind, în scurt timp, o autoritate și în acest gen muzical.

Dar, după atîta soare și lumină, vin zile grele pentru țară ca și pentru compozitor. Se apropia izbucnirea celui de al doilea război mondial. Paul Constantinescu va fi scos din funcție iar creațiile sale muzicale nu se mai puteau auzi în public. Și, totuși, muza creatoare a compozitorului nu tace.

Tocmai în această perioadă, ca și în cea următoare războiului mondial, creația sa muzicală crește și se maturizează. Numai dacă ne gîndim la neintrecutele sale capodopere muzicale — devenite cunoscute pe plan internațional — Oratoriile de Paști și de Crăciun, și tot este de ajuns să ne cutremurăm de forța creatoare a acestui titan al muzicii românești și universale. Compune acum *Simfonia muncii* ; *Patru cîntece*, pe versuri de Radu Gyr ; *Variațiuni libere pentru violoncel și pian, pe o temă bizantină din secolul al XIII-lea*. Despre această lucrare, dirijorul Emanoil Ciomac — de la a cărui naștere lumea muzicală serbează în cursul acestui an (1983) un veac — spunea : «Pentru noi, *Variațiunile pe o temă bizantină din secolul al XIII-lea* ale lui Paul Constantinescu apar ca niște mari mozaicuri colorate așternute sub picioarele credincioșilor într-o bazilică, răspîndind un simțămînt de pace și reculegere»¹³.

În 1941, Paul Constantinescu va fi chemat între cadrele didactice ale Conservatorului bucureștean, ca profesor la catedra de armonie, contrapunct și compoziție bisericească.

În 1943, creează capodopera sa *Oratoriul bizantin de Paști — Patimile și Învierea Domnului*, revizuit și definitivat în 1948, cînd va compune și celălalt oratoriu de proporții : *Oratoriul de Crăciun — Nașterea Domnului*.

La Conservator va fi definitivat abia după eliberare, în 1948. Acum Conservatorul se organizează pe baze noi, devenind o școală muzicală superioară de prestigiu.

În 1957, Conservatorul s-a mutat în actualul local, mai încăpător și mai bine dotat.

12. *Ibidem*, p. 206.

13. *Ibidem*, p. 247.

În volumul jubiliar *100 de ani de la înființarea Conservatorului (1864—1964)* se spune: «Concepția și metodele profesorului Paul Constantinescu se caracterizează printr-o înaltă etică profesională și umană, împletind organic exigența în predarea cursului său cu o ținută aleasă, cu îndrumarea și preocuparea atentă pentru fiecare student în parte»¹⁴.

Era membru al Comitetului Societății Compozitorilor Români, reconfirmat în 1945, iar când aceasta se transformă în Uniunea Compozitorilor din România, Paul Constantinescu se va afla printre membrii definitivi. Membru în Consiliul de direcție al Filarmonicii de Stat (1948), în Comisia muzicală consultativă de pe lângă direcția Operei și Instituțiilor muzicale (1952), membru în Consiliul artistic al muzicii, de pe lângă Ministerul Culturii (1954), compozitorul a desfășurat o activitate extrem de prestigioasă pentru promovarea și afirmarea culturii muzicale românești.

Pentru toate aceste strădanii, Paul Constantinescu a primit următoarele distincții: Premiul II (1932) și Premiul I (1938) de compoziție «George Enescu»; Premiul de Stat clasa a II-a (1952); Premiul de Stat (1954); Maestru emerit al artei (1955); Premiul «George Enescu» al Academiei Române (1956); Ordinul Muncii clasa a II-a, în 1959, oferit cu prilejul împlinirii a 50 de ani de viață, pentru merite deosebite în domeniul creației muzicale și învățămîntului muzical românesc; Diploma de onoare a Festivalului de la Karlovy Vary (1959)¹⁵.

Paul Constantinescu participă efectiv la multe evenimente muzicale naționale și internaționale. Astfel, în iunie 1956, participă, trimis de țară, la Congresul Internațional de Muzicologie de la Viena, cu prilejul serbării bicentenarului Mozart. În mai 1957 participă la Festivalul muzical «Primăvara la Praga»; în mai 1958 participă la Festivalul Muzical «Primăvara Caucaziană» la Baku-Tbilisi; în 1955 participă la Festivalul Mondial al Tineretului și Studenților de la Varșovia; în 1958 a fost delegat al României la a II-a Olimpiadă a concursurilor de amatori, la Marly le Roi — Paris. În 1961 participă, la Roma, la Concursul și Festivalul Internațional «George Enescu», iar în 1962 participă la lucrările celei de a IX-a Adunări a Consiliului Internațional de Muzică.

Ca urmare a succeselor activității sale i se acordă, în 1963, titlul de membru corespondent al Academiei Române, secția limbă, literatură și artă.

Însă, din cauza unei maladii necruțătoare va fi internat urgent la Spitalul Fundeni și apoi la alte spitale din străinătate. Suferința se agravează din ce în ce, iar artistul se topește precum lumînarea, pe patul Spitalului Panduri. Răpus de suferință, a încetat din viață la 20 decembrie 1963¹⁶.

În cuvîntarea funebră ținută la căpățiul marelui compozitor, dirijorul Iosif Conta a subliniat, în cuvinte simțite, importanța operei muzicale astfel: «Creația lui, pe cît de vastă pe atît de inspirată, izvor de inspirație artistică, oglindă a trăsăturilor sufletești, a forței morale și optimismului poporului nostru, constituie un testament de onoare

14. *Ibidem*, p. 435.

15. Viorel Cosma, *Muzicieni români — Lexicon*, București, 1970, p. 131.

16. *Ibidem*, p. 161.

pentru generațiile viitoare de muzicieni, un exemplu de strălucită împlinire a școlii muzicale românești»¹⁷.

Tot cu acest trist prilej, prietenul său, Cicerone Teodorescu, spunea: «Paul Constantinescu a dat strălucire din strălucirea talentului său și viață din viața sa unor lucrări de certă valoare»¹⁸.

Vorbind, ca prieten și dirijor al atitor creații muzicale ale dispărutului, dirijorul George Georgescu spunea: «Venit pe lume cu cele mai alese daruri ale muzicianului creator, Paul Constantinescu s-a impus de la început printr-o operă de valoare incontestabilă»¹⁹.

3. Creația muzicală religioasă corală și vocal-simfonică a lui Paul Constantinescu

În calitatea sa de dirijor al corului bisericii «Sf. Visarion» din București, Paul Constantinescu a avut ocazia să colaboreze cu eminentul muzician bizantinist, preotul Ioan D. Petrescu-Visarion (†1970), aprofundându-și acum și mai mult cunoștințele în descifrarea manuscriselor muzicale vechi bizantine, folosind mai târziu, în celebrele sale Oratorii, acest bogat filon muzical cu atîta strălucire și succes.

Fie că prelucrează melodii ale clasicilor noștri: Macarie, Anton Pann, Dimitrie Suceveanu, Ștefanache Popescu, Ion Popescu-Pasărea ș.a., fie că scrie sau compune melodii noi în stil psaltic, Paul Constantinescu a păstrat cu sfințenie caracteristicile muzicale ale cîntării noastre bisericești psaltice pe care a îndrăgit-o încă de pe băncile școlii, pe care a studiat-o singur sau ajutat de alții, pe care a stăpînit-o perfect și pe care a iubit-o pînă a închis ochii. Astfel, sprijinit pe aceste cunoștințe dobîndite cu trudă de-a lungul anilor, Paul Constantinescu a compus o *Liturghie în stil psaltic*, pentru cor mixt, și două celebre Oratorii, care pot sta alături de cele mai reușite lucrări de acest gen din repertoriul universal.

a) Cîntările Sf. Liturghii în stil psaltic pentru cor mixt.

Această lucrare a fost terminată la 27 octombrie 1936 și a fost distinsă cu Premiul Sfintei Patriarhii. Cuprinde toate cîntările necesare acestui serviciu divin: *Ectenia mare*, *Antifoanele*, *Stinte Dumnezeule*, *Heruvicul*, *Ca pe Împăratul*, *Răspunsurile mari*, *Pre Tine Te laudăm*, *Axionul* și *Chinonicul* (versetele 13 și 14 din Psalmul 39).

Atît ca melos bizantin, cît și ca polifonizare armonică și contrapunctică, această Liturghie, deși pretențioasă în execuție, constituie un real exemplu pentru vremea de atunci în ceea ce privește alcătuirea unei asemenea lucrări de anvergură dramatică și polifonică. Succesul ei a fost cu atît mai mare cu cît lucrarea se înscria în preocupările Bisericii și ale compozitorilor de a se întoarce, în ceea ce privește cîntarea corală bisericească, la vechile noastre melodii psaltice sau creații în stil psaltic pentru a se contracara influențele străine puternice alimentate de primii noștri compozitori de muzică corală bisericească.

17. Cicerone Teodorescu, *Paul Constantinescu*, în «Contemporanul» din 27 decembrie 1963, p. 6. 18. *Ibidem*, p. 6.

19. George Georgescu, *Cuvîntare la înmormîntarea lui Paul Constantinescu*, în «Muzica», 1964, nr. 1.

b) *Fericit bărbatul* este o lucrare armonizată pentru cor bărbătesc, după melodia foarte inspirată a protopsaltului Ion Popescu-Pasărea, coleg de profesorat cu Paul Constantinescu la Academia de Muzică Religioasă.

Acolo unde melodia nu permite polifonie, Paul Constantinescu o lasă liberă sau o însoțește de un frumos ison bizantin fixat pe tonică sau pe dominantă, iar fragmentele care se pretează la contrapunct le tratează ca atare, fără să complice lucrurile. Lucru și mai interesant este că pe baza unui ison dublează vocile extreme, ceea ce dă o notă plăcută și totodată bizară.

c) Oratoriile

Cele două Oratorii compuse de Paul Constantinescu (*Patimile și Învierea Domnului* (1943), revizuit în 1948, și *Nașterea Domnului*, în 1947) se înscriu în circuitul muzicii universale încă de la elaborarea lor.

Nu sînt cu nimic mai prejos de oratoriile lui Johann Sebastian Bach, Joseph Haydn sau Friederich Georg Händel, ba încă, dacă ținem seama că Paul Constantinescu a lucrat pe melodii date, adică deja create și stabilite de marii noștri protopsalți, ceea ce este mai greu decît să lucrezi în stil liber, am putea afirma, fără să greșim, că oratoriile noastre bisericești sînt destul de greu de polifonizat și de orchestrat.

În aceste două lucrări Paul Constantinescu a atins punctul culminant în prelucrarea muzicii religioase. De aceea geniul lui este neîntrecut pînă astăzi în lumea ortodoxă. Meșteșugul componistic se prezintă la cel mai înalt nivel în aceste două lucrări de factură bizantină. Recitativul folosit de autor este, în mare parte, cel vechi, din notația ekfonică. Textele recitate, ca și cîntările folosite, au fost selecționate în strînsă colaborare cu preotul Ioan D. Petrescu-Visarion care, după ce s-a întors de la Capela română din Paris, slujea la biserica «Sf. Visarion» din București unde, așa cum am mai amintit, Paul Constantinescu a organizat și a condus corul mulți ani.

Oratoriile acestea se situează dincolo de limitele oricărui curent, înscriindu-se pe linia celor mai inspirate lucrări muzicale religioase din întreaga lume ortodoxă.

Oratoriul *Patimile și Învierea Domnului* a fost executat, în primă audiere, în ziua de 3 martie 1946, sub bagheta marelui George Enescu. Cu ocazia acestui mare eveniment pentru muzica românească, ziarele vremii consemnau: «Cu acest oratoriu muzica românească intră pe poarta mare a imperiului unde sălășluiesc operele de valoare universală»²⁰.

Oratoriul a mai fost executat încă de două ori în același an, cu concursul corului «România» condus de Nicolae Lungu, sub bagheta lui George Enescu și George Georgescu.

Regretatul I. D. Ștefănescu, marele nostru critic de artă, bun cunoscător nu numai al picturii bizantine ci și al muzicii, scria: «Amîn-

20. Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 252, după ziarul «Golgotha veacului».

două audițiile vor rămâne neuitate... Ele au constituit adevărate liturghii de Vinerea Mare pentru credincioșii creștini și de o înălțare sufletească pentru spiritele alese și oamenii de cultură»²¹.

«Această lucrare — scria Paul Constantinescu dirijorului Emanoil Ciomac — mi-a luat patru ani pentru compunerea ei inițială și încă aproape trei ani pentru scrisul părților de cor, de soliști, de orchestră, fără a mai pune la socoteală anii de pregătire în materie»²².

La început acest oratoriu se intitula *Patimile Domnului*, iar în a doua versiune — când, în 1948, Paul Constantinescu adăuga și inversa — oratoriul s-a numit *Patimile și Învierea Domnului — Oratoriu bizantin de Paști, în patru părți*. De data aceasta, autorul și-a ales cîntările din tipăriturile muzicale românești de la începutul secolului nostru. Astfel, a prelucrat coral și orchestral cîntări din *Irmologhionul* lui Macarie Ieromonahul (Viena, 1823), din cel al lui Anton Pann (București, 1846), din *Idiomelarul* lui Dimitrie Suceveanu (Neamț, 1856—1857), din *Triodul* lui Ion Popescu-Pasărea (București, 1925) și din multe alte cărți tipărite în secolul nostru.

Pe lângă studierea și selectarea materialului, Paul Constantinescu n-a încetat să se documenteze în latura componistică, cercetînd cu atenție oratoriile clasice apusene compuse de Bach, Händel, Haydn și alții, intuind meșteșugul desăvîrșit în evocarea tablourilor de măreție epică, în folosirea corurilor și a orchestrei. De la Bach se pare că a învățat foarte mult, găsind la acesta «modelul desăvîrșit de tratare dramatic-umană a suferințelor lui Hristos».

Preotul și scriitorul Gala Galaction socotea acest oratoriu «o cunună de știință, de artă, de generozitate și de glorie».

Oratoriul cuprinde patru părți :

Partea I istorisește pregătirea dramei, instituirea Cinei de taină, trădarea lui Iuda și prinderea lui Iisus, folosind textul evanghelic după Luca (cap. 22).

Partea a II-a cuprinde 12 antifoane de la denia din Joia Mare, cele 12 Evanghelii, pericope în care Iisus prevestește moartea și învierea Sa, pregătirea soborului de judecată condus de Ana, Caiafa și Pilat, și răstignirea Mîntuitorului Hristos.

Partea a III-a descrie batjocorirea lui Iisus și atmosfera de tensiune, de dramatism și de mîhnire a întregii naturi pentru acest act barbar săvîrșit de mai marii preoților și cărturarii iudei.

Momentul dramatic și punctul culminant se situează după antifonul al XV-lea, cînd corul și orchestra execută cîntarea «Astăzi s-a spînzurat pe lemn». Evanghelistul (tenorul-recitator) relatează scena dramatică a morții lui Iisus, încheind cu versetul : «Și strigînd Iisus cu glas mare a zis : Părinte, în mîinile Tale încredințez duhul Meu».

²¹ I. D. Ștefănescu, «Prefață» la *Explicațiune la textul cîntat al Oratoriului* Tipografia «Cartea bisericească», București, 1946, p. 5.

²² Vasile Tomescu, *op. cit.*, p. 253.

Apoi corul execută troparul «Răscumpăratu-ne-ai pe noi din blestemul legii», pe glasul 4, după Dimitrie Suceveanu.

Partea a III-a se încheie cu punerea în mormînt și prohodirea Mîntuitorului. Prohodul este aici o cîntare de culminație tragică în cultul ortodox, care este tratată de Paul Constantinescu cu o deosebită măiestrie, alcătuiind o melodie generatoare de perfecțiune și simplitate, echivalentă celor mai frumoase momente ale artei oratoriilor.

Partea a IV-a a fost adăugată în 1948 și constituie o laudă, o preamărire a Învierii Mîntuitorului. Evanghelistul istorisește scena venirii la mormînt a femeilor mironosițe (Marcu 16, 1—4), a căror plîngere și tînguire se transformă într-o nespusă bucurie cînd îngerul le vestește învierea Mîntuitorului.

Oratoriul se încheie cu *Hristos a înviat* și cu prima cîntare din canon, *Ziua învierii*, creînd astfel un puternic contrast între atmosfera apăsătoare, de un dramatism accentuat, de pînă acum, și bucuria și luminarea întregii naturi pricinuite de marea zi a învierii Mîntuitorului Hristos.

Oratoriul *Nașterea Domnului* — oratoriu bizantin de Crăciun, terminat în 1947, a fost executat, în primă audiție, la 21 decembrie 1948, de către orchestra Filarmonicii condusă de Constantin Silvestri, tot cu concursul corului «România», condus de Nicolae Lîngu.

Cu această ocazie, folcloristul și compozitorul Ilarion Cocișiu scria, entuziasmat, în ziarul «Națiunea» din 8 ianuarie 1949: «În Oratoriul *Nașterea Domnului*, folosind larg cîntecul stranei, Paul Constantinescu a realizat un oratoriu, ca fond și formă, superior, iar ca putere de depășire a granițelor ortodoxiei, ridicîndu-se alături de modelul lui Bach și Händel»²³.

Principalele tipărituri muzicale din care și-a cules Paul Constantinescu cîntările sînt: *Irmologhionul* lui Macarie, *Irmologhiu* și *Noul Doxastar* ale lui Anton Pann, *Idiomelarul* lui Suceveanu, *Anastasimatarul* lui Theodor Stupcanu, *Catavasierul* lui Ștefanache Popescu, *Liturghierul* lui Ion Popescu-Pasărea, un manuscris din secolul al XVII-lea, *culegerea de colinde* a lui George Breazul și altele,

Oratoriul — acest imn de slayă pentru cor mixt, recitatori, soliști și orchestră, închinat Nașterii Domnului — este alcătuit din trei părți: *Bunavestire*, *Nașterea* și *Magii*. Acest oratoriu s-ar fi putut numi foarte bine *Bunavestire și Nașterea Domnului*.

Partea I — Bunavestire — cuprinde chiar vestirea Fecioarei Maria de către îngerul Gavriil, în cetatea Nazaret, despre nașterea Mîntuitorului Hristos.

Compozitorul alege dintre cîntările acestei sărbători axionul *Bucură-te, cea plină de har, Domnul este cu tine*, imn de preamărire a Sfintei Fecioare și a evenimentului în sine. Textul este cuprins în Evanghelia după Luca (1, 26—28) și Matei (1, 21).

După axion, compozitorul introduce, pentru accentuarea atmosferei, frumoasa cîntare pe glasul 3 *De frumusețea fecioriei Tale*. Prima parte se încheie cu troparul *Bunavestiri*, glasul 4: *Astăzi este începutul mîn-*

23. *Ibidem*, p. 289.

tuirii noastre și arătarea tainei celei din veac. Fiul lui Dumnezeu Fiul Fecioarei se face și Gavriil darul bine îl vestește.

După ce orchestra ne introduce în atmosfera pregătirii Nașterii, corul cîntă, pe glasul 8, stihira *Vitleeme, gătește-te*, de la Ceesurile Împărătești din ajunul Crăciunului.

Evanghelistul își continuă istorisirea, în care se cuprinde porunca lui Augustus prin care acesta ordona ca toată lumea să se înscrie la locul de naștere. Așa se face că Fecioara s-a dus la Betleem.

Se aud acum Catavasiile Nașterii Domnului, pe care le vom auzi și în finalul Oratoriului.

Acum se anunță nașterea prin cîntarea *Fecioara astăzi pe Cel mai presus de ființă naște*.

Recitatorul continuă dialogul între magi și Irod, iar corul și orchestra execută troparul Nașterii Domnului, *Nașterea Ta Hristoase, Dumnezeuul nostru*, pe glasul 4, după melodia din *Idiomelarul* lui D. Suceveanu, precum și țeme din câteva colinde.

Oratoriul se încheie măreț cu *Hristos se naște, măriți-L*, lucrat contrapunctiv cu o măiestrie de neîntrecut.

Ultima dată acest oratoriu a fost executat la 7 septembrie 1967, la Sala mare a Palatului R.S.R., de către Orchestra și corul Filarmicii «George Enescu», sub conducerea dirijorului Mircea Basarab.

Cu privire la acesta muzicologul Vasile Pop-Băleni spunea²⁴ :

«Cu cît trec anii, omul și artistul Paul Constantinescu se proiectează tot mai proeminent în complexul vieții muzicale din țara noastră. Principiile fundamentale ale esteticii, care au stat la temelia operei sale, sînt de natură să ne explice poziția atît de personală a compozitorului în muzica românească».

Fondul creației îl constituie folclorul, din care și-a extras cu statornicie seva pururea proaspătă și întineritoare a muzicii. Alteori, melosul cîntului de strană — mai mult sau mai puțin bizantin — adus pentru prima dată pe scenă, a fost fructificat cu eficiență de către compozitor în mari dezvoltări vocal-instrumentale. Studiul competent al melodiilor sale arată că Paul Constantinescu ajunsese la un stadiu atît de avansat al stăpînirii intime a cîntecului popular sau de strană, încît era în măsură să compună o melodie nouă, întru totul a sa, care nu se poate distinge de folclor decît prin ineditul ei.

Ritmul în muzica compozitorului a fost una dintre cele mai îndrăznețe inovații pentru anii mai îndepărtați cînd, pentru prima dată, el reușea să înlătore corsetul oficial al cvadraturii apusene și să lase liber mersul firesc al melodiei.

Un alt aspect innoitor al creației sale îl constituie recitativul melodic de substanță modală, cu caracter epic, dramatic și satiric, pe care-l aflăm în cele două opere și în Oratoriile de Paști și de Crăciun.

Se poate vorbi, de asemenea, despre contribuția sa la rezolvarea opoziției dintre concepția vertical-armonică și aceea orizontal-polifo-

24. Vasile Pop-Băleni, *Program de sală la cel de al IV-lea Festival Internațional «George Enescu»*, București, 7 septembrie 1967.

nică cu aplicație la cîntecul modal de proveniență folclorică sau psaltică. Mai de mult, G. D. Kiriac preconizase o formulă de compromis printr-un «Contrapunct armonic», pe care l-a confirmat în lucrările sale de mici proporții. Paul Constantinescu, profund cunoscător al modalismului, a ajuns la dezlegări fundamentale ale acestor probleme.

În primul rînd, a folosit acorduri politonale și polimodale rezolvate în conceptul unui funcționalism lărgit, practicînd o armonie modală pe mari întinderi. Apoi, polifoniei, căreia i-a exploatat toate formele, i-a rezervat locul cel mai cuprinzător în creația sa, începînd cu isonul primitiv, cu punctum contra punctum, canonul, imitația și fuga, pînă la contrapunctul liber, adeseori în forme preconizate de Kiriac.

În chipul acesta, el a adus un model de rezolvare pentru o tematică nouă — aceea a surselor bizantine — conferindu-i valențe de muzică cultă, proiectată pe plan de circulație universală.

Orchestra, în muzica lui Paul Constantinescu, nu s-a limitat la rolul de susținere a vocilor prin acompaniament. Chiar în cele mai simple forme de utilizare, ea a jucat rolul unui adevărat personaj, comentator al acțiunii.

Problemele bipolare cu elemente aparent antinomice — afect și intelect, intuiție și logică, spontaneitate și elaborare, inspirație și luciditate — au căpătat o rezolvare pozitiv echilibrată în opera lui Paul Constantinescu. Trăirea emoțională a momentului creator a fost factorul principal al artei sale. Limbajul său, cizelat cu un rar simț artistic, este lipsit de emfază și grandilocvență. Ideile muzicale — întotdeauna profunde — sînt turnate în fraze concise pînă la acea sublimă simplitate, specifică modului de a simți și a gîndi al poporului român».

Una din cele mai vaste și mai frumoase lucrări ale lui Paul Constantinescu este *Nașterea Domnului — Oratoriu bizantin de Crăciun* care, așa cum spuneam mai înainte, este conceput în trei părți: *Bunavestire, Nașterea și Magii* (pînă la uciderea pruncilor de către trimișii crudului Irod). La sfîrșitul partiturii generale, în manuscris se află mențiunea compozitorului: «București, februarie—9 iulie 1947». Pe prima pagină a Oratoriului stă scrisă dedicația: «Mamei mele și mamelor tuturor timpurilor».

În afară de soliști, care interpretează rolul personajelor *Ingerul Gavriil* (sopran), *Fecioara Maria* (alto), *Evanghelistul* (tenor) și *Irod* (bas), Oratoriul mai cuprinde corul mixt și orchestra alcătuită din trei flaute, două oboae, corn englez, două clarinete plus clarinet bas, doi fagoți, contra-fagot, patru corni, trei trompete, trei tromboane, timpane, clopote, trianțlu, glockenspiel, celesta, harpă, la care se adaugă cvintetul instrumentelor cu coarde.

Lucrarea a fost cîntată în concert public pentru prima dată la 21 decembrie 1947, și concertul s-a repetat în ziua de 5 ianuarie 1948, la Ateneul Român, sub conducerea dirijorului Constantin Silvestri la pupitrul Filarmonicii, cu concursul Societății Corale «România», prestigioasa formație corală, fondată și condusă — pe atunci — de tînărul Nicolae Lungu, astăzi în vîrstă de aproape 84 de ani.

În alcătuirea libretului, compozitorul a urmat cronologic datele evenimentelor, așa cum se desprind din cele două evanghelii după Luca și Matei, cuprinse în Noul Testament ediția 1914, pe care le-a intercalat cu cîntările cultice legate de Nașterea Domnului, prilejuite de sărbătorile obișnuite ale Crăciunului sau ale altor sărbători, precum și unele melodii populare, cîntece de «stea», cîntări de Vicleim «alese — cum el însuși mărturisește — pentru frumusețea textului și a melodiei». Apar aici, alături de meritele creației muzicale, remarcabilele însușiri dramaturgice ale compozitorului care, asemenea lui Wagner, își alcătuieste singur libretul dintr-o mulțime de texte disparate, cărora le-a dat o înlănțuire perfect logică și unitară. Melodiile au fost extrase din cîntările psaltice lăsate de protopsalții și înaintașii muzicii noastre bisericești: ieromonahul Macarie, Anton Pann, Dumitriță Suceveanu, (Theodor) Stupcanu, Ștefanache Popescu și Ion Popescu-Pasărea, precum și dintr-un vechi manuscris grecesc pe care compozitorul îl apreciază ca datînd de prin secolul al XVII-lea. Cîntările acestea — în majoritatea lor traduceri din muzica greacă — nu sînt identice cu cîntările bizantine, ele fiind transformate și simplificate de fiecare dată de către acei ce le-au transcris, în special de profesorii Ștefanache Popescu și Ion Popescu-Pasărea, făcîndu-le mai accesibile învățămîntului muzical de strană. Odată cu depășirea modei grecești, muzica psaltică a căpătat multe caracteristici ale cîntecului românesc. Compozitorul însuși a procedat la unele simplificări ale liniei melodice.

Procedeele de scriere ale Oratoriului se axează, de cele mai multe ori, pe polifonie, cu aplicația specială a contrapunctului liber și a armoniei modale, care i-au îngăduit să păstreze nealterat caracterul cîntărilor bizantine și prospețimea specifică melosului popular românesc, atît de prezent în colinde, în cîntecele de «stea» și de «Vicleim» și chiar în unele cîntări de strană. Sînt cunoscute rezultatele superflue obținute în trecut de către cei care au încercat să aplice procustian cîntecului modal rigorile polfoniei palestriniene sau principiile armoniei clasice. Recitativul melodic al Evanghelistului a fost o problemă nouă prin specificul cîntării psaltice, care trebuia respectat pentru unitatea stilistică a Oratoriului».

Importanța cîntării corale și vocal-simfonice a lui Paul Constantinescu

Paul Constantinescu a sintetizat cele mai variate și mai caracteristice creații folclorice de pe întreg cuprinsul românesc, a îmbinat tradiția și noul în creația muzicală și a încadrat perfect cuceririle școlii naționale românești în aria universală din acest secol.

Animat de un înalt spirit de răspundere și de dragoste pentru muzica noastră, Paul Constantinescu a îmbinat armonios activitatea de creație cu muzica obștească pe tărîmul stimulării și dezvoltării muzicii

noi, al îmbogățirii vieții muzicale din țara noastră. El a contribuit, în chip creator, la îmbogățirea literaturii muzicale românești cu lucrări din cele mai variate genuri, statornicind în școala românească genuri și forme, procedee specifice de creație care au intrat în tezaurul experienței artistice. Căutînd să evite monotonia și banalul, a scris o muzică larg accesibilă, nelipsită de aspecte înnoitoare, căutînd mereu, îndrăzneț și pătrunzător, spre izvorul proaspăt și fecund al melodiei folclorice și psaltice.

Prin aceasta, Paul Constantinescu constituie pentru generațiile următoare un îndemn și o cutezătoare experiență.

Muzica noastră conține totul și ne poate da totul, bineînțeles dacă sîntem capabili să vedem și să simțim frumusețile și căldura mesajului ei.

Ce mireasmă minunată de colindă proaspătă și naivă aduce *Lerui Doamne, Ier* pentru acel ce știe s-o asculte în liniște și împăcare, acel susur monoton — nani, nani — al cîntecului de leagăn sau înflăcărarea romantică a aceluia *Foaie verde*, veșnicul început al baladei, al cîntecului de dor, al doinei sau al horei, dramatismul sfîșietor al bocetului sau cîntecului de jale, și iarăși explozie de ritm și frămîntări de viață a cîntecului de joc sau lina înălțare luminoasă a cîntării de strană.

Convins de foloasele pe care toate acestea le aduc celui ce le utilizează, Paul Constantinescu le-a studiat cu multă atenție și, astfel, muzica populară, cu diferitele ei aspecte, împreună cu muzica bisericască au devenit cele două constante ale creației lui.

Din folclor el a știut să aleagă valori din cadrul unui anumit gen, recreîndu-le într-o structură unitară nouă, care să reprezinte esența și permanența acestui gen în cultura muzicală națională.

Melosul cîntecului de strană, adus pentru prima oară în scenă de Paul Constantinescu în lucrări de mare anvergură, a fost fructificat cu eficiență în mari dezvoltări corale și vocal-simfonice, rezolvînd problemele ce se impun în compoziția bazată pe cîntarea bisericască, problema stilului, a armoniei și polifoniei modale, precum și a recitativului și ritmului.

Din punct de vedere armonic, Paul Constantinescu sintetizează valorile tradiției occidentale și specificul melodic modal, ajungînd la cristalizarea unor principii, dintre care cel mai important este înalta sinteză a alegerii modurilor după trebuință.

O contribuție importantă a adus în rezolvarea opoziției dintre concepția vertical-armonică și aceea orizontal-polifonică, cu aplicație la cîntecul modal de proveniență folclorică sau psaltică. Între aceste două concepții a realizat o sinteză proprie, constituind un contrapunct modal liber, al cărui substrat rămîne polifonia sau monodia. Polifoniei i-a rezervat locul cel mai cuprinzător în creația sa, începînd cu isonul, contrapunctul, armonia, imitația și canonul.

Recitativul melodic, de substanță modală, este un alt aspect innoitor al creației sale cu caracter epic, dramatic și satiric, pe care îl aflăm în unele lucrări ale sale. Pentru el, recitativul este un puternic mijloc de dinamizare și concentrare a acțiunii. Pentru realizarea acestui lucru, compozitorul a păstrat din muzica psaltică o caracteristică esențială a recitativului liturgic, potrivit căruia niciodată muzica nu eclipsează textul.

În ceea ce privește ritmul, Paul Constantinescu reușește să se debaraseze de tiparele încorsetării apusene și să lase liber mersul firesc al melodiei.

Toate acestea se văd în lucrările religioase ale lui Paul Constantinescu care au îmbogățit tezaurul muzical al Bisericii noastre.

Creațiile sale continuă și astăzi să lumineze cultura muzicală românească și să facă bucuria auditorilor. De aceea, Paul Constantinescu rămîne, într-adevăr, unul dintre cei mai mari compozitori ai noștri.



DIN CRONICA INSTITUTELOR TEOLOGICE

ADUNAREA PENTRU DEZARMARE ȘI PACE DE LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN SIBIU

După cum se știe, *Apelul pentru dezarmare și pace* al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din 20 septembrie 1983, a generat o nouă serie de acțiuni pentru pace pe tot cuprinsul patriei, poporul nostru exprimându-și încă o dată împotrivirea fermă în fața politicii de înarmare, voința de pace și înfrățire cu toate popoarele lumii.

O adunare pentru pace a avut loc și la Institutul teologic universitar din Sibiu, vineri 4 noiembrie a.c., orele 12,00.

Adunarea a fost prezidată de P. S. Sa Lucian Făgărășanul, Episcop-vicar al Arhiepiscopiei Sibiului.

În aulă erau prezenți profesorii și studenții Institutului, precum și personalul administrativ.

Adunarea a fost deschisă printr-un cuvânt al P. C. Arhid. Prof. Dr. Constantin Voicu, rectorul Institutului.

Arătând pericolele care amenință pacea lumii în epoca noastră, P. C. Părinte Rector a salutat noua inițiativă de pace a Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, «care cuprinde propuneri lucide, realiste, raționale de dezarmare, de denuclearizare, de asigurare a unei păci durabile și adevărate pe întreg pământul». Amintind câteva dintre inițiativele anterioare ale țării noastre pentru dezarmare și pace, vorbitorul a evidențiat faptul că Noul Apel al F.D.U.S. constituie o expresie a consecvenței politicii de pace a României, întemeiată pe convingerea că pacea este posibilă, că rațiunea va învinge. Cursa înarmărilor — a spus P. C. Sa — constituie un pericol iminent și real pentru viața omenirii. Acest pericol are consecințe grave în viața omenirii, pe plan psihologic — căci exercită o teroare psihologică, pe plan material — prin cheltuielile imense pentru înarmare, și pe plan moral — prin dereglările pe care le produce în conștiințe.

P. C. Părinte Rector a arătat în continuare că viața, cu toate valorile ei, este darul lui Dumnezeu, războiul, care înseamnăucidere, fiind astfel un foarte grav păcat împotriva Creatorului. Voia lui Dumnezeu este ca noi să fim făcători de pace, căci pacea, acest «corolar al mântuirii», este «mama tuturor bunătăților» (Sf. Ioan Gură de Aur).

Redăm în continuare cuvântul Părintelui Rector în extenso :

«Urmare îndrumărilor Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în frunte cu P. F. Patriarh Iustin, clerul și credincioșii noștri s-au integrat organic în lupta pentru pace și dezarmare desfășurată de întregul nostru popor. În acest cadru se înscrie și adunarea corpului didactic și studenților Institutului teologic universitar din Sibiu, cu scopul de a exprima adevărată noastră față de Apelul pentru dezarmare și pace al adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale F.D.U.S., lansat la 30 septembrie a.c.

Lumea de astăzi se află într-o stare de conflicte rar întâlnite în istoria ei multi-milenară. Și, ceea ce este și mai dureros este faptul că aceste stări de conflict, crize și tensiuni se manifestă și se intensifică mai ales în Europa în sinul unor popoare creștine. Aici, mai mult ca oriunde în lume, în loc să se afirme puterea, iubirii jertfelnice a lui Hristos, care este «pacea noastră» (Efes. 2, 14—15), aici lumea se dezbină, împărțindu-se în zone de influență și blocuri militare gata pentru confruntare. Pare de necrezut că, în locul edificării unei conștiințe responsabile față de viață și pace, preocupările factorilor de răspundere sînt angajate în direcția unei teribile înarmări cu arme tot mai sofisticate, încit cheltuielile celor două blocuri militare europene: Organizația NATO și cea a Tratatului de la Varșovia, însumează

incredibila sumă de un miliard de dolari pe zi, demența cursei înarmărilor atingând astfel culmea, în Europa fiind amplasată cea mai mare parte din dispozitivele tactice nucleare existente pe glob.

În fața acestei situații, în fața acestei realități, iată că vine o nouă inițiativă a Președintelui țării noastre, a Domnului Nicolae Ceaușescu, menită să sensibilizeze încă o dată Țara, și nu numai țara noastră, față de pericolul real care amenință viața și pacea omenirii. La inițiativa Domniei Sale s-a redactat Apelul pentru dezarmare și pace al Adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și a celorlalte organizații componente ale F.D.U.S., care cuprinde propuneri lucide, realiste, rationale, de dezarmare, de denuclearizare, de asigurare a unei păci durabile și adevărate pe întreg pământul.

Noi știm cu toții că nu este prima inițiativă de acest fel a Președintelui și a Țării noastre.

Ne aducem aminte de un Apel al Marii Adunări Naționale către ONU, ne aducem aminte de scrisorile recente pe care D-l Nicolae Ceaușescu le-a trimis Președintelui Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice Iuri Andropov și Președintelui Statelor Unite Ronald Reagan, în care, de asemenea, a fixat liniile politicii românești cu clarviziune, chemînd pe cei doi conducători de mari puteri să facă tot ce le stă în putință și să reducă din posibilitatea catastrofei și nu s-o favorizeze prin încurajarea cursei înarmărilor.

Faptul că s-a lansat un nou Apel denotă consecvența politicii de pace a României, precum și insistența cu care România își proclamă punctele de vedere, insistență care nu poate avea la bază decît speranța că totuși rațiunea va învinge, insistență care, de asemenea, are la bază convingerea că nu e de glumit cu ceea ce se întîmplă în lumea de azi și că situațiile nu se vor rezolva pur și simplu așteptîndu-le să se desfășoare.

Pericolul este cu adevărat real, cursa înarmărilor, pe măsură ce se acumulează tot mai multe arme, tot mai sofisticate, tot mai încărcate de pulere și distrugere, cursa aceasta va putea exploda într-o zi, dacă nu este oprită la vreme.

Dar pericolul este real și prezent sub multe forme. E prezent de pildă astăzi, aici și oriunde, e prezent real sub forma fricii, sub forma spaimei. Fiînd real el exercită realmente o teroare psihologică, gata-gata să transforme lumea noastră cuminte într-o lume handicapată din cauza fricii.

Pericolul este prezent și sub forma cheltuielilor extraordinare ce se fac pentru înarmare. Toate aceste cheltuieli sînt absurde, fiindcă sînt cheltuieli pentru distrugere. Armele distrugătoare nu au absolut nimic creator în ele, chiar dacă geniul creator al omului a fost implicat în construcția lor, în descoperirea lor. Geniul uman însuși a fost angajat, într-o lucrare lipsită de sens, de vreme ce scopul este distrugerea, autodistrugerea. Este o lucrare spre sinucidere. Pericolul este prezent și prin dereglările pe care le aduce în gîndirea omenească: deformează pur și simplu simțul moral, simțul moral înnăscut, deformează bunul simț al omului cuminte. Se deteriorează substanțial valoarea vieții, a civilizației, a culturii, a tot ceea ce a achiziționat cu greu omenirea de-a lungul secolelor de cercetări, de eforturi, de suferințe.

Deteriorarea rațiunii, a puterii și calității ei de arbitru în lume, între oameni e desigur cel mai trist lucru ce poate fi constatat în vremea noastră, dar și deteriorarea concepției despre viață, despre valoarea vieții, e un lucru tot atît de trist și de îngrijorător. Aici mai ales, dar nu numai aici, desigur, avem și noi un cuvînt de spus pentru că noi știm că viața e darul lui Dumnezeu. În acest context putem spune că se deteriorează concepția despre viață.

Acest dar al lui Dumnezeu este amenințat astăzi de distrugere și nu de către alte forțe, ci de însăși ansamblul creației. El este singura făptură a lui Dumnezeu creată după chipul Lui, purtătoare și creatoare de valori, capabilă de permanentă desăvîrșire. Toate aceste valori, și mai presus de orice, viața, cu toate posibilitățile și realizările ei, ne sînt încredințate spre păstrare, fructificare și progres continuu. De aceea orice atentat la viața omului este o jignire adîncă adusă lui Dumnezeu: «Glasul singelui fratelui tău strigă către mine din pămînt» (Fac. 4, 10).

Sînt cuvintele lui Dumnezeu rostite, către Cain care și-a ucis fratele. Uciderea semenului este o violare gravă a uneia dintre poruncile fundamentale ale legii divine: «Să nu uci» ! Dumnezeu este Domnul și izvorul vieții, și pentru aceea a trimis pe Fiul Său în lume ca să restaureze valoarea divină a vieții prin însăși jertfa Sa, «ca lumea viață să aibă și mai mult să aibă» (Ioan 10, 10).

Viața ne-a fost dată de Dumnezeu și nimeni nu poate dispune de ea. Omul nu are dreptul să-și suprime nici viața sa, și cu atît mai mult nimeni nu are dreptul de

a suprima viața altuia. Fiecare om este o existență unică, nerepetabilă, cu un dar și o menire proprie în lume. Dar pentru ca viața să dăinuască este necesară ca o condiție «sine qua non» pacea.

În credința noastră creștină pacea este concepută ca un corolar al mintuirii. De aceea întâlnim foarte des în paginile Scripturii îndemnuri ca acestea: «Pace să aveți între voi» (Marcu, 9, 50); «Dacă se poate și pe cit stă în puterea voastră, trăiți în bună pace cu toți oamenii» (Rom., 12, 18); «Căutați pacea cu toată lumea și sfințenia fără de care nimeni nu va vedea pe Dumnezeu» (Evr., 12, 14).

Apărarea vieții și păcii au găsit un larg ecou și la sfinții părinți ai Bisericii. Sf. Grigorie de Nazianz arată că pacea este «un bun neprețuit, pe care toată lumea îl laudă și pe care din nefericire, atât de puțini știu să-l păstreze», iar Sf. Ioan Gură de Aur rostește: «Noi peste tot locul cerem pace, pentru că nimic nu este egal ei. De aceea cerem pace în rugăciuni, în biserică, în litanii și chiar în salutările noastre de fiecare zi. Pentru ce? Pentru că pacea este mama tuturor bunăților. Dacă nu este pace, toate celelalte sint de prisos», iar Sf. Vasile cel Mare spune că nici o osteneală nu e prea mare, pentru a dobîndi și păstra pacea.

Iată, deci, tot atâtea temeiuri în învățătura noastră care ne îndeamnă să fim apărători ai vieții și ai păcii. Prin învățătura noastră creștină, noi ne alăturăm fără nici o șovăire, fără nici o reținere, luptătorilor pentru pace. Și ne înscriem de asemenea, cu tot entuziasmul, în politica de pace a țării noastre și a președintelui țării noastre. De aceea subscriem cu profund simțămînt al îndeplinirii unei datorii de conștiință Apelul FDUS. Cerem încetarea cursei înarmărilor. Cerem renunțarea la amplasarea de noi rachete nucleare în Europa și retragerea și dstrugerea celor deja instalate.

Împlinind mesajul păcii în lume prin armele dreptății — căci dreptatea este temelul în lume — avem conștiința că lucrăm pentru edificarea însăși a împărăției lui Dumnezeu, care este dreptate, pace și bucurie de la Duhul Sfînt.

În continuare, P. C. Pr. Prof. Dr. Ioan Ică a dat citire *Apelului pentru dezarmare și pace al adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste*, din 20 sept. 1983. Aplauze îndelungate au exprimat adeviziunea deplină a tuturor celor prezenți la această nouă și strălucită inițiativă de pace a poporului nostru, a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu.

Au luat apoi cuvîntul P. S. *Episcop-vicar Lucian Făgărășanul*.

P. S. Sa a vorbit mai întii, în cuvinte vibrante, despre înfricoșătorul rău al războiului și despre binefacerile păcii. Omenirea de azi este amenințată de un război nuclear. Cit de îngrozitor ar putea fi un astfel de război!

Prea Sfințitul Episcop-vicar a insistat, în continuare, asupra îndatoririi creștinilor de a se angaja plenar în efortul de apărare și promovare a păcii. Pe linia angajării creștine pentru pace, P. S. Sa a înfățișat o serie de acțiuni recente ale unor Biserici din mai multe țări ale lumii în favoarea păcii, pentru dezarmare.

Luînd cuvîntul în continuare, *Pr. Prof. Dr. Vasile Mihoc* a spus următoarele:

«În ultimii ani, glasul de pace al poporului nostru s-a făcut auzit, din ce în ce mai puternic, pe toate meridianele globului, fiind receptat cu simpatie și deplină aprobare de toți oamenii de bine, de forțele iubitoare de pace din lumea întreagă.

Recentul *Apel pentru dezarmare și pace*, prin care reprezentanții umanității poporului român cheamă din nou la unire în jurul mărețului stîndard al păcii, se adaugă inițiativelor de mare răsunet ale țării noastre, ale președintelui ei, Domnului Nicolae Ceaușescu, vizînd eliminarea pericolului unui nou război, instaurarea în lume a unei păci drepte, cadru propice dezvoltării, progresului și fericirii tuturor locuitorilor Terrei.

Pentru Bisericile creștine și pentru credincioșii lor, orice apel de acest fel constituie o nouă chemare la datorie. Căci creștinii sint responsabili nu numai în fața oamenilor, ci și în fața lui Dumnezeu pentru pacea lumii. După învățătura creștină, toți oamenii sint fiii aceluiași Dumnezeu și pentru răscumpărarea tuturor s-a jertfit Mîntuitorul Hristos. Orice război este, din această perspectivă, un război fratricid și o încălcare flagrantă a poruncii de a-i iubi pe toți semenii, fără discriminare.

Omenirea contemporană, conștientizată de cele două războaie mondiale cu ororile lor fără precedent în istorie este, în ansamblul ei, profund doritoare de pace. Mai mult ca oricînd, oamenii zilelor noastre vorbesc despre pace, scriu despre pace, cîntă pacea, strigă pe străzi, în demonstrații de tot mai mare amploare, dorința de pace.

Ca fii ai Bisericii lui Hristos, nu putem lipsi din rindurile celor care ostenesec pentru apărarea păcii. Activitatea creștină pentru promovarea păcii are temeiuri de neclintit în învățătura revelată. Culminația exprimărilor biblice în acest sens o reprezintă fericirea a VII-a: «Fericiiți sint făcătorii de pace că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema». Referindu-se la angajarea creștină în efortul de promovare a păcii, Fericitul Augustin scria: «Mai bine să nimicim războaiele prin cuvinte decât pe oameni prin sabie și să ciștigăm pacea prin pace, nu prin război» (Ep. CCXXIX-a).

Conștiinții de chemarea noastră ca creștini și ca cetățeni devotați binelui obștesc, ne exprimăm adeviziunea deplină la Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., angajându-ne să ne aducem contribuția, cu toată puterea noastră, la făurirea unei lumi a păcii, frățietății și colaborării, opunînd un nu hotărît vrajbei, înarmării, războiului».

Studentul Vasile Benchea (anul III), arătînd că misiunea credincioșilor creștini, și cu atît mai mult a slujitorilor Bisericii, este de «a smulge această lume din rău, croindu-i rînduiei mai drepte, în numele sacru al muncii, al creației, al păcii», a spus:

«Există multă, multă nesănătate pe planeta numită Pămînt!

Oamenilor nu le este dat să aibă pretutîndeni același cer, același soare, același sol hrănitor, aceeași zare de ideal. Și aceasta datorită cursei înarmărilor fără precedent în istorie, povară grea pe umerii tuturor popoarelor.

Noi, prin misiunea noastră, avem datoria să luptăm pentru a smulge această lume din rău, ajutînd-o să-și croiască rînduiei mai drepte în numele sacru al muncii, al creației, al păcii, fiindcă pe cerul planetei noastre s-au adunat norii sinîștri ai înarmărilor, ai amenințării unui pustiitor război nuclear.

Conștiinții de marea răspundere pe care o avem de a face totul pentru salvarea păcii, ne alăturăm celor care luptă pentru pace, ne bucurăm că această luptă pentru pace a devenit voința universală, imnul cîntat pe același ton și în același ritm de toți doritorii și iubitorii de pace.

Țara noastră, în frunte cu domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a inițiat o serie de acțiuni în favoarea păcii și a dezarmării.

Astfel, timp de trei ani — 1980, 1981 și 1982 — a înghețat cheltuielile militare, iar în anul 1982 a hotărît ca acestea să rămînă pînă în 1985 la același nivel. Este o dovadă concretă a dorinței de pace a României Socialiste.

Să ne amintim că în această vară Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu a trimis mesaje președintelui Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice, Yuri Andropov, și președintelui S.U.A., Ronald Reagan, în care făcea apel la responsabilitate și luciditate politică, făcînd propuneri realiste în vederea înlăturării pericolului unei conflagrații mondiale distrugătoare. În sfîrșit, la 20 septembrie a.c. a fost lansat Apelul F.D.U.S. pentru dezarmare și pace, la care și noi — studenții teologi — ne alăturăm cu toată ființa noastră.

Nu vrem război! Nu vrem să coborîm genele peste lacrimile suferinței! Vrem pace pe pămînt! Vrem — după cuvintele psalmistului — să fie belșug de pace cît va sta luna pe cer (Ps. 84).

Vrem pace pe pămînt!».

P. C. Pr. Zaharia Drăghiciu, secretarul șef al Institutului teologic și-a exprimat adeviziunea deplină la lupta pentru pace, ca răspuns la îndemnul și chemarea Președintelui țării noastre, și în același timp la îndemnul conștiinței de creștin și slujitor al Bisericii:

«Trîind astăzi într-o lume în care peste întreaga suflare omenească plutește pericolul războiului nimicitor, este imposibil ca glasul fiecărui dintre noi să nu rostească cuvîntul de protest împotriva acțiunii distrugătoare care se pregătește, împotriva punerii inteligenței umane în slujba răului. E bine să se știe că folosirea rachetelor purtătoare de focove nucleare ar transforma Europa într-un continent de cenușă, îngropînd civilizația de milenii, distrugînd într-o clipă tot ceea ce mîntea omului a produs bun, frumos, folositor și constructiv pentru omenire. Pare ridicol ca aceeași mîntea care a creat atîtea minunate înfăptuiri să fie pusă acum în slujba răului, a distrugerii, a nimicirii tuturor valorilor pe care ea însăși le-a produs. Războiul ar însemna distrugerea așezărilor omenești, a întregii creații a geniului uman. dar, mai presus de toate, ar fi distrusă viața omului: viața în sine, viața care este bunul cel mai de preț!

Încercînd astfel de sentimente în fața acestui grav pericol, aderăm cu toată ființa la lupta pentru pace, cerînd să se facă totul pentru apărarea vieții, dreptul fun-

damental al tuturor oamenilor, un drept sacru pe care avem toți datoria morală să-l apărăm, răspunzând astfel îndemnurilor și apelurilor înțeleptului nostru conducător, D-l. Nicolae Ceaușescu, și în același timp conștiinței noastre de creștini și slujitori ai unei instituții care prin definiție este leală păcii și bunevoiri între oameni.

Făcînd parte din rîndul preoților BOR, cunoscînd prin misiunea noastră ce este suferința omenească și propovăduînd — în lumina învățaturii lui Hristos — pacea pe pămînt, imi alătur glasul la al tuturor cetățenilor scumpei noastre patrii, care, în adunări ca ale noastre, în mitinguri și alte manifestări ce se desfășoară în întreaga țară, rostesc din inimă cuvintele: «Vrem pace!».

Imi exprim cu toată hotărîrea adevărul deplină la «Apelul pentru dezarmare și pace al Adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești, ai celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste», pe care opinia publică din țara noastră l-a primit ca pe un nou și valoros document ce reflectă în modul cel mai convingător profunda preocupare a poporului nostru pentru viața și pacea întregii omeniri».

Studentul Vasile Brumar (an. IV) a subliniat faptul că «din conceptul românesc al păcii nu lipsește nici unul din elementele capabile să asigure realismul, temeinicia, valoarea și audiența internațională». Evidențiind aportul eminent al României la efortul contemporan pentru pace și arătînd că pacea constituie climatul absolut necesar pentru buna desfășurare a vieții, pentru realizarea idealurilor tineretului, vorbitorul a spus:

«În întreaga sa istorie poporul român a dovedit un atașament nețărmurit față de pace, față de climatul de liniște creatoare. Din conceptul românesc al păcii nu lipsește nici unul din elementele capabile să-i asigure realismul, temeinicia, valoarea și audiența internațională: nici învățămintele necesare ale istoriei, nici conștiința acută și responsabilă a gravelor pericole actuale, nici încrederea în capacitatea popoarelor, a maselor largi populare, ca — acționînd unite — să determine realizarea aspirațiilor lor vitale. Poporul român vede cu atît mai mult în pace condiția «sine qua non», a realizării cu succes a operei sale constructive. Poporul român a depus și depune neostenite eforturi pentru salvagardarea păcii, pentru însămînarea orizontului internațional, pentru depășirea dificultăților ce marchează în prezent realitatea mondială. Eforturile românești în slujba păcii poartă amprenta unei consecvențe exemplare. Aceste eforturi reflectă înaltul spirit de responsabilitate al unei țări care a înțeles din proprie experiență istorică că destinul umanității nu poate fi lăsat doar în minile citorva puteri, că toate statele, indiferent de mărimea lor, pot și trebuie să acționeze pentru a înlătura pericolele de război, pentru a facilita o soluționare corespunzătoare a intereselor păcii, a tuturor problemelor prezente.

Dezarmarea este o problemă a prezentului, deoarece înarmările, competițiile absurde și distrugătoare, au atins un nivel amenințător, iar pericolul unei catastrofe nucleare planează asupra omenirii.

Problemele planetei sînt nenumărate. Complicațiile provoacă temeri. Dificultățile ridică brusce cotele tensiunii. Violența face ravagii, o violență prea adesea absurdă, cutremurătoare. Mai mult ca oricînd este nevoie de unirea eforturilor celor ce cred într-o lume mai echitabil alcătuită, o lume fără obsesia războiului. Stă în puterea popoarelor făurirea unei asemenea lumi! — este mesajul optimist pe care România îl transmite Terrei. Este un mesaj al încrederii în rațiune, chiar dacă pe planeta noastră se produc destule evenimente ce aparțin ilogicului. Relansarea destinării, normalizarea climatului internațional, diminuarea tensiunii existente în lume sînt pe deplin realizabile. Hotărîtoare este acțiunea unită a popoarelor, capacitatea lor de a reacționa la evoluțiile prezente și viitoare. Pentru realizarea acestei năzuințe vitale, România a desfășurat și desfășoară, într-o nedezmințită consecvență eforturi susținute, a lansat propuneri, sugestii și inițiative de larg ecou internațional, în consens cu un cuprinzător concept asupra dezarmării ca fundament al unei acțiuni ferme și eficiente pentru victoria politicii de pace și de dezarmare. Sînt propuneri și inițiative din categoria celor ce pot să faciliteze o mai profundă încadrare pentru reluarea și continuarea procesului de destindere în Europa și în lume.

Președintele țării, Domnul Nicolae Ceaușescu, spunea: «Să se respecte drepturile omului la viață, drepturile popoarelor la independență și pace. Trebuie să pornim de la dreptul fundamental al omului, acela de a trăi liber, de a trăi în pace».

Pacea se identifică, fără îndoială, cu viața; pacea presupune o necurmată și dinamică luptă pentru a-i anihila adversitățile și adversarii, pentru a-i putea valorifica

virtuțile în beneficiul unei bunăstări materiale și spirituale de care să se bucure toți oamenii.

Pacea nu este posibilă decât dacă este considerată ca o datorie. Ea este posibilă dacă fiecare dintre noi o vrea, dacă fiecare dintre noi iubește pacea și lucrează pentru pace. Și noi, tinerii studenți teologi, ca de altfel întreg tineretul din țara noastră, iubim pacea. În misiunea la care sîntem chemați trebuie să fim purtători ai mesajului îngeresc de la nașterea Mîntuitorului: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace și între oameni bunăvoie».

Tineretul poate și trebuie să-și pună în valoare entuziasmul, frumusețea idealurilor, speranța în mai bine, dorința de a-și găsi locul convenit în societate.

Se impune păstrarea și conservarea unor asemenea calități proprii tineretului. Afirmarea și împlinirea entuziasmului tineresc nu poate avea loc decât într-o atmosferă de pace, prietenie și înțelegere internațională.

Ca tineri studenți teologi avem și noi nevoie de această stare (de pace și de bunăstare, de bună înțelegere și colaborare) și ne raliem întru totul luptei poporului român pentru o lume mai bună și mai dreaptă, ne raliem politicii țării noastre ca planeta noastră atît de zbruciumată să cunoască pacea la care aspiră, o pace autentică, durabilă, clădită pe voința tuturor popoarelor, de a fi ferită de ororile războiului.

Știm că Dumnezeu nu este și nu poate fi, prin esență, săvîrșitor de nenorociri, ci oamenii au fost aceia care, adunîndu-se laolaltă, i-au neglijat rînduilele ziditoare pe care le-a pus în lume. Să ne străduim deci să fim purtătorii mesajului evanghelic: pe pămînt pace și între oameni bunăvoie».

Ne dovedim cetățeni conștienți și devotați, creștini adevărați, atunci cînd la gîndul și cuvîntul nostru adăugăm fapta noastră, atunci cînd la rugăciune și priveghere adăugăm efortul nostru, veghea activă a fiecărei zile, a fiecărui ceas pentru pace și bunăvoie, pentru sporite rodiri de bine în întreaga lume».

Luînd cuvîntul în continuare, *P. C. Diac. Lector Dorin Oancea* a spus:

«De atîtea ori auzim în zilele noastre de avioane care decolează pe loc și zboară la înălțimi amețitoare, avînd asupra lor rachete distrugătoare, auzim de tancuri cu însușiri excepționale, dar mai ales de bombe cu o putere de distrugere aproape înimaginabilă, care acționate ar putea nimici planeta noastră, de multe, multe ori. Auzim de rachete din ce în ce mai sofisticate, construite pentru a omorî cu cît mai mare acuratețe un număr cît mai mare de oameni în cel mai scurt timp și cît mai sigur cu putință. Auzim de toate acestea, ne cutremurăm și avem parcă senzația că este vorba de ceva ireal, deoarece este prea monstruos, și totuși acesta este adevărul; armele acestea îngrozitoare pe care le-am amintit și multe altele au fost create, există și amenință lumea contemporană, adică lumea în care trăim noi, zi cu zi, sîntem amenințați în orice clipă cu distrugerea.

Auzim de toate aceste produse îngrozitoare ale epocii noastre și am putea crede că totul s-a sfîrșit, că nu mai este nimic de făcut; și totuși... și totuși speranțele noastre s-au deșteptat: pericolul este mare, însă nu a fost niciodată așa de mare hotărîrea oamenilor de bine din întreaga lume de a apăra pacea, siguranța, securitatea vieții lor, a popoarelor lor și a lumii întregi. Este hotărîrea de a face totul pentru apărarea păcii — care animă întregul nostru popor și care și-a găsit o expresie elocventă în APELUL pentru pace și dezarmare al Frontului Democratiei și Unității Socialiste, o nouă și strălucită inițiativă a Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu.

Noi, credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, profesori și studenți ai acestui Institut ne alăturăm cu totul chemării la pace cuprinsă în APEL, luptei pentru evitarea primejdiei diavolești a nepăcii, cu credința fermă că în felul acesta nu facem altceva decât să rămînem fideli și să mărturisim cu glas puternic propria noastră identitate.

După cum experiem și în Sfînta Liturghie, unde motivul păcii este reluat insistent, aproape obsedant, pacea este pentru creștinul iubitor de Hristos un mod de existență care se realizează de-a lungul celor două dimensiuni ale existenței sale: în legătura sa cu Dumnezeu — «Pentru pacea de sus și pentru mîntuirea sufletelor noastre Domnului să ne rugăm» — și în întoarcerea sa spre lumea înconjurătoare — «Pentru pacea a toată lumea... pentru vremuri pașnice, Domnului să ne rugăm». Pentru orice creștin, pentru fiecare dintre noi, pacea este, așadar, pe de o parte acea dispoziție interioară fără de care nu ne putem apropia de Dumnezeu, nu putem intra în comuniune cu El, iar pe de alta, și în strînsă legătură cu prima, pacea constituie un imperativ; acea condiție a urcușului nostru duhovnicesc, fără de care el nu rămîne decît o amăgire.

Noi, cei reuniți aici, alăturați cu hotărîre tuturor ostentitorilor păcii și însușindu-ne vibranta chemare din APELUL F.D.U.S. ne întoarcem spre bunul Dumnezeu și, știînd

cit de mare este puterea rugăciunii și că atunci când cerem cele bune și de folos ele ni se vor da, Îl rugăm să trimită pacea de sus în inimile noastre, pe pământ pace, între oameni bunăvoire, fiindcă nutrim credința fierbinte că «Toată darea cea bună și tot darul desăvârșit de sus este, pogorîndu-se de la Părintele luminilor» (Iacob 1, 17).

Studentul Aurel Pavel (an II), care a urmat apoi la cuvînt a spus :

«Viața, bunul cel mai de preț, stă sub semnul incertitudinii ; un coșmar plutește peste meridiane. Lumea de azi trăiește sub amenințare și frică ; oamenii au ajuns să fie dușmanii lor înșiși și nenorocirea pare inevitabilă. Evidența pericolului unei conflagrații nucleare cu întregul său cortegiu distrugător îndeamnă la reflecție și rațiune.

Lupta pentru pace cunoaște astăzi o vigoare și o amplitudine nemaiîntîlnite. Un adevărat «război» declarat războiului cuprinde popoarele planetei în strategia unei lumi fără arme și tensiuni.

În împrejurările actuale, cînd viața umană se află în primejdie de autodistrugere, se impune mai mult ca oricînd să se întreprindă totul pentru a determina simțămîntele și gândurile în favoarea păcii, a vieții, a înțelegerii între oameni.

Evoluția conflictelor din lumea contemporană justifică în mod evident preocuparea neîncetată a poporului nostru, a lumii întregi de a împiedica cursa înarmărilor, de a curma cauzele conflagrațiilor, de a înfrînge stihiiile răului cu forța rațiunii și a dragostei între oameni.

Sîntem conștienți că situația internațională deosebit de gravă, generată de aberanta cursă a înarmărilor, de tendința de dominație, de interese ce nu au nimic comun cu viața și cu voința și cu dorința maselor largi de oameni de pretutindeni, acumularea de noi și noi tipuri de armament nuclear, instalarea de noi rachete în Europa, pot declanșa oricînd un război nimicitor, care să ducă la distrugerea civilizației de milenii a întregii omeniri, care ar priva cele peste patru miliarde de oameni de supremul dar, viața.

Recentul Apel pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., lansat din inițiativa D-lui Președinte N. Ceaușescu, este un semnal de alarmă, este o nouă chemare care impulsionează pe oamenii de răspundere să acționeze pentru o Europă fără arme, pentru o lume a păcii.

Conștienții fiind de această situație, ne alăturăm glasul nostru fierbinte întregului popor român, tuturor popoarelor iubitoare de pace, și cerem cu fermitate guvernelor și liderilor politici să nu accepte ca pe teritoriul țărilor lor să fie amplasate arme nucleare, care pun în primejdie viața lor și a altor popoare și să adopte măsuri hotărîte care să determine trecerea neîntîrziată a dezarmare. Nici un om nu trebuie să devină pulbere în norii ciupercilor atomice ale morții. Vrem să ajungem și noi în pace și în muncă liniștită la vârsta senectuții, vrem să ne vedem și noi idealurile împlinite, vi-surile — realități ; avem nevoie de pace așa cum Pămîntul are nevoie de Soare.

În calitate de slujitori și propovăduitori ai învățăturii Mîntuitorului Hristos, Care a venit «ca să lumineze pe cei ce ședeau în întuneric și-n umbra morții și să îndreptecioarele noastre pe calea păcii» (Luca 1, 79), sîntem hotărîți să ne îndeplinim cu toată conștiinciozitatea îndatoririle ce ne revin potrivit misiunii noastre de a promova între oameni nobile idealuri de pace, frățietate și respect reciproc.

Conviețuirea pașnică între oameni și popoare apare ca un înalt deziderat, plin de înalt simț de răspundere, o profundă îndatorire, o vie expresie și atașament față de libertate, demnitate, dreptul la viață al tuturor celor ce duc o muncă cinstită și asiduă pentru progresul neîncetat al omenirii.

Fără realizarea dezarmării, focarele de tensiune sporesc, dezvoltarea umană stagnează, pacea devine precară. Idealurile omenirii reclamă eforturi susținute în apărarea vieții, în restaurarea unui climat de pace din limbajul căruia să lipsească cuvintele : dușman, rachetă, război.

Omenirea își poate salva existența și viitorul. Important este însă ca acum, la momentul oportun, să determinăm factorii de decizie să spună un DA hotărît vieții, să acționeze unit cu toate forțele progresiste la înfăptuirea unui climat nou de destindere, de dezarmare, pace și liniște deplină.

P. C. Pr. Lector Ioan Glăjar și-a început cuvîntul spunînd că :

«Niciodată nu s-a vorbit și nu s-a scris atît de mult despre pace ca în zilele noastre, și aceasta pentru că niciodată nu s-a făcut atît de mult pentru război ca în vremea noastră. Cine meditează asupra acestei dileme dramatice a lumii de astăzi, asupra păcii și războiului în zilele noastre și are în vedere în special cursa nebunească a înarmărilor, își aduce amîntă — vrînd-nevrînd — de afôrismul lui George

Bernard Shaw: «Învățăm din istorie că oamenii nu învață niciodată nimic din istorie». Completăm aforismul cu precizarea: nu învață niciodată nimic din istorie cei ce nu vor să învețe, cei ce sînt stăpîniți de un duh rău, necurat, cei posedați de duhul puterii și al îmbogățirii, al dominării și al dictaturii, al răzbunării și revanșei, al șovinismului și iredentismului. Unii ca aceștia concep viața ca — după o expresie a lui Tudor Arghezi — «un vals pe oseminte» și urmăresc să făurească o istorie pe încălcarea drepturilor fundamentale ale oamenilor și popoarelor, pe adîncirea prăpastiei dintre cei bogați și săraci, pe minciună și nedreptate, pe vrajbă și insecuritate generală. Principiile și obiectivele lor sînt incompatibile cu cele ale maselor populare. Acestea au o viziune umanistă asupra istoriei. Ele au învățat din istorie că războiul este cea mai mare nenorocire pentru omenire, cel mai aprig dușman al vieții și fericirii. De aceea, masele populare își revendică dreptul lor la pace, doresc pacea cu orice preț și spun un NU hotărît războiului.

Alături de ele și împreună cu poporul nostru român și în solidaritate deplină cu conducerea țării noastre, în frunte cu Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu, spunem și noi — ca oameni ai Bisericii — un DA hotărît pentru pace și un NU hotărît războiului, conștienți fiind că aderînd la mesajul Apelului pentru pace și dezarmare împlinim voia lui Dumnezeu. Iar acelei ironii amare și acelei sfidări dureroase ce constau în intenția forțelor războinice de a instala noi rachete în țările Apusului Europei tocmai de Crăciun, le opunem, odată cu voința noastră de pace, rugăciunea noastră: «Doamne, de este cu putință, treacă de la noi paharul acesta!», ca și mesajul și imnul Crăciunului: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca 2, 14).

Studentul Dumitru Apostol (an. I), evidențiind pericolul pe care-l reprezintă arsenalul militar mondial, a spus:

«Trăim într-o lume în care haosul neînțelegerilor, frica și ura impart lumea noastră în fracțiuni și blocuri. Sîntem martorii unui fapt nemaiîntîlnit în istoria umană: multe state sînt antrenate în cursa înarmărilor fără precedent. S-au creat noi și noi arme, printre care, cele mai multe cu efecte de distrugere în masă. Cu toate că omenirea a simțit din plin drama primului și celui de al doilea război mondial, cursa înarmărilor continuă într-un ritm infernal. Cunoaștem fiecare uriașele cifre la care se ridică arsenalul militar mondial precum și faptul că puterea sa de distrugere ar face să dispară «Frumoasa Planetă Albastră» pe care noi viețuim și care ne poartă ca o corabie prin Univers.

Trăind în această lume cuprinsă de febra înarmărilor, un rol deosebit îl au puternicele manifestații pentru pace pornite din diferite inițiative în aproape toate țările lumii.

Pacea și buna înțelegere între oameni reprezintă o forță morală a societății. De aceea, Biserica și slujitorii acesteia au marea, imensa datorie de a promova acest deziderat în rîndul credincioșilor. Astăzi, cînd inimile oamenilor sînt neliniștite din cauza furtunilor ce amenință să distrugă omenirea întreagă, slujitorii Bisericii nu pot rămîne nepăsători, ci sînt chemați «să osîndească pe față» atrocitățile războiului și să contribuie la întărirea PĂCII și a bunei înțelegeri între popoare.

În fața marii primejdii a unui război atomic, a unui mare păcat condamnat de credința noastră și de credința umanitară a tuturor oamenilor, a sosit vremea să se lase la o parte tot ceea ce dezbină pe oameni, să se cultive ceea ce îi apropie și să se unească neîntîrziat sub steagul acesta sfînt și salutar — «apărarea păcii» —, împotriva față de un nou război, condamnarea armelor atomice care amenință omenirea cu un cataclism mondial.

Convînși fiind că dreptul fiecărui om și al fiecărui popor la o viață liberă, liniștită și prosperă se întemeiază pe însuși «Cuvîntul lui Dumnezeu» și conștienți de misiunea ce ne revine ca mărturisitori ai lui Hristos în lume — «Domnul păcii» —, urmînd pilda conducătorilor Bisericilor noastre înțelegem rolul și datoria Bisericilor și organizațiilor religioase de a lucra pentru apărarea păcii și de a se afla în rîndurile luptătorilor pentru apărarea ei în lume.

Este binecunoscută și vrednică de laudă acțiunea Bisericii noastre în favoarea unui climat de pace, a unei conviețuiri pașnice în rîndul credincioșilor de diferite confesiuni și naționalități, pentru crearea unui ecumenism practic local între conducătorii lor spirituali, între teologi și studenți și în rîndurile credincioșilor.

Din rîndurile oamenilor care iubesc pacea și viața, care urăsc războiul și moartea, care vor belșug și fericire în loc de tunuri și sărăcie, din rîndurile acestora nu pot lipsi slujitorii Bisericii.

Ca un răspuns la Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., vom intensifica rugăciunile noastre pentru pace și bunăvoințe între oameni și acțiunile de sprijinire a acestor înalte deziderate, arătând prin aceasta atașamentul nostru pentru cauza sfântă a păcii pe pământ.

După ce s-a încheiat șirul luărilor de cuvânt, adunarea a aprobat textul unei telegrame adresată Domnului Nicolae Ceaușescu, Președintele Republicii Socialiste România, prin care s-a dat expresie adevăratei unanimități a tuturor participanților la Apelul pentru dezarmare și pace al F.D.U.S., hotărârii de a sprijini cu toate forțele lupta pentru dezarmare și pace și de a sluji cu devotament neîntărmurit scumpă noastră patrie.

Adunarea s-a încheiat în acordurile imnului F.D.U.S. — «E scris pe tricolor unire» —, cântat cu însuflețire de toți participanții.

Pr. Prof. Dr. VASILE MIHOC

* * *

TELEGRAMĂ

**Domniei Sale,
Domnului NICOLAE CEAUȘESCU
Președintele Republicii Socialiste România**

B u c u r e ș t i

Întruniți în Adunare festivă pentru a ne exprima adevărată la Apelul pentru pace și dezarmare al adunării reprezentanților organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale Frontului Unității și Democrației Socialiste, noi, cadrele didactice, studenții și întreg personalul muncitor al Institutului teologic ortodox din Sibiu, ne îndreptăm gândurile către Domnia Voastră, mult stimată Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, ca cei ce întru-chipați în mod grăitor năzuințele nobile ale întregului popor, sol al păcii și personalitate proeminentă a lumii contemporane, spre a Vă exprima simfămințele noastre de devotament și stimă.

Activitatea pilduitoare pe care o desfășurați pentru dezarmare și pace, în vederea preîntâmpinării unui război nimicitor, multiplele inițiative pe care le-ați avut pentru instaurarea în viața internațională a unui climat de încredere și colaborare au fost primite de noi cu mândrie și satisfacție patriotică.

Asemenea tuturor fiilor patriei noastre, în numele vieții, cerem să fie apărată pacea, să se depună stăruințe ca la tratativele de la Geneva dintre U.R.S.S. și S.U.A., să se manifeste mai multă responsabilitate, oprindu-se amplasarea în Europa a noilor rachete cu rază medie de acțiune și să se treacă la retragerea și distrugerea celor existente, acum, pînă nu este prea târziu.

În deplină unitate de gândire și de voință cu întregul nostru popor, cadrele didactice și viitorii slujitori ai altarelor strămoșești, Vă asigură, Domnule Președinte Nicolae Ceaușescu, că se vor consacra cu toate forțele, sprijinirii luptei pentru dezarmare și pace, precum și pentru slujirea cu devotament și abnegație a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

Arhid. Prof. Dr. CONSTANTIN VOICU

Rector al Institutului teologic universitar din Sibiu

Noiembrie 1983

ADUNAREA PENTRU DEZARMARE ȘI PACE DE LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR DIN BUCUREȘTI

Vineri 11 noiembrie 1983, în aula Institutului teologic universitar din București a avut loc o Adunare pentru pace și dezarmare, manifestare care s-a organizat în contextul multiplelor acțiuni de acest fel desfășurate în Capitală și pretutindeni în țară, ca urmare a apelului F.D.U.S.

La adunare au participat cadrele didactice ale Institutului în frunte cu P. S. Episcop-rector Vasile Costin-Tirgovișteanul și P. C. Sa Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic, doctoranzii, studenții și personalul auxiliar al școlii.

Manifestarea a debutat la orele 12, odată cu intrarea în sală a P. S. Episcop-rector Vasile, întâmpinat de studenți și doctoranzi cu imnul arhieresc. Prea Sfinția Sa a rostit apoi cuvântul inaugural al adunării, subliniind că «lumea de azi este confruntată cu numeroase probleme», între care, de cea mai mare importanță este «imperativul instaurării pe pământ a unei păci trainice», întrucât climatul de pace asigură omenirii «mai ales apărarea și desfășurarea armonioasă a vieții, bunul suprem și darul cel mai de preț oferit de Dumnezeu omului».

După ce a arătat că războaiele au fost totdeauna cauze de mari nenorociri și suferințe pentru oameni, Prea Sfinția Sa subliniază că astăzi — în condițiile cursei înarmărilor crescînde, cu arme din ce în ce mai sofisticate și mai perfecționate în scopul lor ucigător, cum sînt armele nucleare — daunele pe care le-ar provoca întregii planete un conflict armat mondial sînt incalculabile, determinînd nimicirea nu numai a întregului neam omenesc, ci chiar a oricărui fel de viață pe pământ, în cazul întrebunțării armelor nucleare. «Cursa înarmărilor, a precizat Prea Sfințitul Vasile, a adus omenirea la marginea prăpastiei unui război distrugător care poate face suprafața planetei noastre o uriașă întindere acoperită de cenușă radioactivă».

Prea Sfințitul Vasile menționează apoi că poporul nostru... prin sine iubitor de pace și bună conviețuire a aderat cu însuflețire și deplin atașament la numeroasele acțiuni inițiate și conduse pe plan național de D-l Nicolae Ceaușescu, Președintele țării noastre, în favoarea păcii, împotriva cursei înarmărilor, pentru destindere, dezarmare și bună înțelegere între popoare. «În fața pericolului unui dezastru nuclear și pentru a salvagarda viața, civilizația și progresul omenirii în fața nimicirii totale, conștiința îndatoririlor cetățenești și creștinești ne obligă să ne unim forțele cu toți oamenii de bine, pentru dezarmare, și în primul rînd pentru dezarmare nucleară».

În încheierea cuvîntului rostit, Prea Sfințitul Vasile precizează că Biserica noastră ortodoxă propovăduiește dintotdeauna pacea și se roagă pentru pacea a toată lumea, pentru a face din credințioșii ei iubitori și făcători de pace, că ea însăși — fiind legată profund de tradițiile și năzuințele păstoriiilor ei, de întreg poporul român care, de-a lungul bimilenarei sale existențe, «a fost silit să poarte războaie nu pentru a cucerii sau subjugă, ci pentru a se apăra» — întîmpină cu încredere și entuziasm noile chemări: la sprijinirea cauzei păcii; și de aceea, noi, fiii ei, «aderăm cu toată ființa noastră la recentul Apel pentru dezarmare și pace, exprimîndu-ne dorința de a se pune capăt cu desăvîrșire politicii de înarmare, de a se elimina pentru totdeauna pericolul războiului și de a se statornici pentru totdeauna pacea în lume».

În continuare, P.C. Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului, a dat citire Apelului F.D.U.S., care a fost aplaudat îndelung de întreaga adunare.

După citirea Apelului, au luat cuvîntul numeroși vorbitori care și-au exprimat gândurile și simțămintele cu privire la pace și la eforturile care trebuie făcute fără preocupare pentru salvagardarea păcii, pentru dezarmare, și în primul rînd pentru dezarmare nucleară.

Șirul vorbitorilor a început cu Părintele Prof. Dr. Constantin Galeriu, care a spus următoarele :

Cerul Nașterii, al venirii Fiului lui Dumnezeu în lume se deschide cu imnul îngerilor : «Slavă intru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire» (Luca II, 14). Iar Mîntuitorul în cuvîntul către ucenici, dinaintea Jertfei și Învierii Sale, rostește : «Pace vă las vouă, pacea Mea o dau vouă!» (Ioan XIV, 27)). Și în ziua Învierii întîmpină pe ucenici cu același cuvînt : «Pace vouă!». Astfel, pacea e și la începutul și în finalul slujirii pămîntești a Mîntuitorului. Astfel spus, pacea ține de Alfa și Omega Evangheliei Sale. Este componentă esențială a mîntuirii aduse de Hristos

Astăzi, cînd viața însăși a planetei este amenințată cu distrugerea, pacea trebuie să țină și de «Alfa și Omega» a preocupărilor, a propovăduirii, a vieții noastre. Fiind o necesitate vitală a existenței noastre, cînd viața planetei este în primejdie, cum n-a fost niciodată, construirea păcii în epoca pe care o trăim trebuie realizată pe asemenea baze, încît omenirea să fie eliberată pentru totdeauna nu numai de amenințarea distrugerii, ci și de starea perpetuă de teamă, teroare care ține spiritele în tensiune cvasipatologică.

De aceea, ca slujitori ai Bisericii, considerăm că pacea pe care o avem de propovăduit în numele lui Hristos, trebuie să fie o pace totală, în plinătatea structurii ei. În acest sens pacea zilelor noastre nu mai poate fi un simplu pactum — pact, derivat din latinescul «pax» în sensul de act temporar, de «securitate juridică și politică». Diversele încercări și soluții vremelnice ale păcii, experimentate în istorie, deși reprezintă mari și meritorii eforturi ale strădanilor omenești, pentru un moment chiar salvatoare, totuși acestea nu se acoperă cu pacea propovăduită de Hristos și cu pacea imperios cerută astăzi. Nu mai poate fi doar un armistițiu temporar între războaie. — «Pacea Lui nu va avea hotar», spusese Profetul (Isaia IX, 5).

Nu mai trebuie mărginită nici în timp, nici în spațiu. Ce fel de liniște poate oferi un armistițiu temporar la orizontul căruia se poate ridica oricînd amenințarea unui alt război... Iar dacă spațial, crearea de zone denuclearizate, reprezintă expresii locale ferme și pilduitoare ale voinței de pace, și reprezintă măsuri parțiale de apărare și speranță, acestea trebuie extinse. Căci pacea a devenit astăzi indivizibilă, globală. Această exigență a timpurilor noastre o arată între altele, cartea lui Jonathan Schell: «Șoarta pămîntului», recenzată detaliat de presa noastră. — Și chiar de s-ar putea conserva zone, să le socotim mai privilegiate, ce fel de liniște pot da acestea conștiinței cu adevărat creștine, știind că în alte părți ale spațiului uman, alte ființe suferă și mor? Creștinul trăiește ca pe ale sale durerile celorlalți. «Dacă suferă un mădular, toate mădulele suferă împreună» (I Cor. XII, 26). Prin întrupare, nu numai Biserica, ci întreaga umanitate devine într-un anume fel, Trup al lui Hristos. De aceea «Apelul pentru dezarmare și pace al Adunării reprezentanților Organizațiilor de masă și obștești și ai celorlalte organizații componente ale Frontului Democrației și Unității Socialiste» cheamă judicios la o asemenea construire treptată, dar în același timp globală a păcii cînd spune: «Să acționăm pentru realizarea în Balcani și în alte regiuni ale Europei și ale lumii de zone fără arme nucleare, fără baze militare străine, ca o parte a activității generale pentru eliminarea totală a armelor nucleare din Europa, din întreaga lume, pentru dezarmare, pentru o lume fără arme, fără războaie!» (Extras din ziarul «Scinteia», anul LIII, nr. 12776, miercuri 21 sept., 1983).

Și, înțeleasă într-un asemenea orizont total, mai trebuie spus că pacea pe care trebuie s-o propovăduim în numele Mîntuitorului nu se poate acorda nici cu imorală pace bazată pe forță sau amenințarea forței, prin care cei puternici pot dispune de cei slabi; care să implice nedreptate, inegalități de tot felul, discriminare, sclavie. — Mîntuitorul inaugurează propovăduirea prin mesajul profetic al lui Isaia, care spune că El este «trimis să vindece pe cei zdrobiți cu inima; să predice robilor dezrobirea, să slobozească pe cei asupriți» (Isaia IV, 18). — Se știe de altfel, cîte eșecuri a suferit în istorie o asemenea experiență, generatoare de suferință și luptă.

Și, pacea lui Hristos nu se identifică nici cu așa-numitul «Echilibru de forțe», echilibru al teroarei. Ce fel de pace pot garanta înarmările continue, care poartă în ele oricînd primejdia accidentală sau controlată a unei catastrofe explozii, în condițiile existenței arsenalelor nucleare.

Ce fel de liniște a spiritului e în stare să asigure un asemenea echilibru care se poate transforma deodată, prematur și tragic, într-o liniște a cimitirelor? Putem vorbi de o eliberare de teamă?

Și în același timp, ce sens creator își află conștiința și vocația noastră umană angajată puternic prin spirite elevate de savanți în producerea de unelte ale morții, în loc să li se ofere savanților sensul firesc al cercetării căilor vieții. Mai mult ca oricînd, se impune astăzi să redăm sensul autentic și unic al activității științifice și tehnice, care după noi este: sensul moral al slujirii vieții. Mîntuitorul spune: «Eu am venit ca — lumea viață să aibă și din belșug să aibă» (Ioan X, 10).

În același timp ne întrebăm: nu este oare un nou sens, și nu-i trădăm esența morală, încercînd să apărăm pacea cu forțele distrugerii? Pacea trebuie apărată prin ea însăși, prin virtuțile ei; așa cum războiul trebuie să se desființeze prin el însuși, din cauza ororilor lui.

Noi cei de astăzi, ai generației actuale, trebuie să devenim toți, în gînd, cuvînt și faptă, oameni slujitori ai păcii. Ai unei păci integrale moral și totale geografic. O pace întemeiată nu pe simpla tăcere a armelor, sau bazată în vreun fel pe forța și pe aportul lor, ci pe distrugerea lor. Nu rezultantă a gravei alternative a războiului, spectru al groazei, ci expresie autentică a firii umane, care e plămădită din iubire, sacrificiu matern și este menită vieții.

Îmi vine în minte un episod străvechi. — Se spune, că Atila ajuns cu armata lui în fața unei mari cetăți din Occident, înainte de a se declanșa lupta, primește o solie. Este vorba de încercarea unei nobile patriciene din cetate, de a evita înclăstarea celor două tabere. Înțeleapta femeie cere să se îngăduie tinerei ei fiice, să ducă o solie de pace căpeteniei Hunilor. Și propunerea îi este acceptată. Tinăra față, ca de 18 ani, îmbrăcată într-o haină albă, semn al nevinovăției și păcii, se înfățișează lui Atila și rostește simplu, următoarele cuvinte: «Noi, sincer, nu vă dorim nici un rău. Credem că nici d-voastră nu ne doriți nouă nici un rău». S-a înclinat și s-a întors în cetate. Atila s-a întors și el înapoi din drum, lăsînd cetatea să-și urmeze cursul ei istoric.

Nu e firesc și astăzi, conducătorii de popoare să se întîmpine cu sinceritate și încredere, cu asemenea solii? Noi nu putem să nu reliefăm că Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, în acest spirit lansează neîncetat soliiile sale de pace, cunoscute și apreciate în întreaga lume. Datoria noastră a tuturor este ca toți, uniți, să susținem cu voce tare și cu munca noastră, aceste solii care poartă mesajul păcii, mesajul vieții.

A luat apoi cuvîntul studentul Mihai Hau (anul IV) care a spus:

«În modul cel mai frecvent pacea este înțeleasă ca lipsă a războiului. Totuși pacea este mai mult decît atât, tocmai datorită faptului că fiind un NU hotărît războiului, păcatului ori morții, este în mod implicit un DA hotărît vieții, cu toate forțele ei creatoare spre desăvîrșire, de la bine la mai bine. Aceasta este pacea după care au însetat și însetează popoarele. Nu pacea-armistițiu între două conflicte armate, nici cea bazată pe forță, care subjugă și exploatează, ci pacea universală și veșnică, pacea creatoare, garanția armoniei și frumuseții universului. Pacea-iubire, pacea-dreptate, pacea-armonie. Ea a fost dorită întotdeauna de toate popoarele pămîntului.

Dar, ca proorocie mesianică, pacea (veșnică și universală) lasă să se înțeleagă mai întîi restabilirea armoniei paradisiace. Și, «la plinirea vremii» (Gal., 3, 24), «pacea și dreptatea se sărutau», «armele erau prefăcute în pluguri» (Isaia, 8, 7—10), iar de acum încolo «toți vor locui liniștiți în țara lor» și «fiecare va sta sub vița și smochinul său» (Miheea, 4, 5; 5, 3—4). Natura reinvia, vâlul greu al păcatului era înlăturat, pămîntul rodea din nou îmbelșugat, pustia devenea grădină, omul își ridică din pămînt capul către cerul sfînt, de unde Dumnezeu revărsa «pacea ca un riu» (Isaia 32, 15), tot universul părea inundat de o lumină dumnezeiască și în această atmosferă mirifică, glasuri îngeresti cîntau pacea... «garanția armoniei și frumuseții universului» (Sf. Grigorie de Nazianz).

Ce lucru minunat! ...matura revenea la viața și menirea sa «cea de toate zilele», pacea divină învăluia pămîntul iar omul își aducea aminte din nou că este făptura lui Dumnezeu.

Dumnezeu dăruia lumii pacea Sa, restabilind armonia. Dar, pacea, acest dar al cerului, coborît pe pămînt, revărsat ca un ocean de lumină în mod tainic în toți, ne este și răspundere, și (o) sarcină, căci cel ce a primit-o trebuie să o păstreze, să o apere, să o dezvolte prin necontenita colaborare cu Dumnezeu. Pacea lui Dumnezeu trebuie să lucreze și să biruiască; este nevoie, deci, să fim luptători împreună cu El în pace. Însăși pacea cosmică, «izbăvirea firii», este legată de lupta omului pentru desăvîrșire, pentru pace, căci: «firea suspină și suferă durerile...», «așteptînd» «descoperirea fiilor lui Dumnezeu», adică tocmai realizarea «nădejdi» în înnoirea oamenilor și a întregii existențe (Rom., 8, 20—22).

Este de datoria noastră ca oameni și creștini să iubim și să lucrăm pacea, pentru ca nu cumva prin purtarea noastră, «să ne facem dușmani ai celor ce au auzit de la Mîntuitorul Hristos cuvintele: Pace vouă!» (Sf. Ioan Hrisostom).

Intr-un cuvînt, pacea să ne fie nouă sensul vieții (creștine), ca unii ce sîntem fii ai Domnului Păcii!

«Pacea este porunca lui Dumnezeu și dorința fierbinte a oamenilor de bine». Să fie pace pe pămînt! Să facem totul pentru ca să avem pace!

P.C. Sa, Părintele Prof. Dr. Ștefan Alexe s-a adresat Adunării, în continuare și a spus:

«Pacea și dezarmarea sînt două probleme de importanță vitală pentru lumea de azi și de mîine. Dezvoltarea tehnicii într-un mod uimitor și utilizarea acesteia pentru producerea de armament ucigător, fac din pace și dezarmare două probleme existențiale. Armament, și mai ales armament nuclear, înseamnă distrugere, deci moarte, iar dezarmare și pace înseamnă viață. Intre înarmare și dezarmare se confruntă moartea cu viața. Această confruntare devine și mai temerară dacă ne gîndim că în acest secol, două războaie mondiale și-au pus sigiliul nefast asupra dezvoltării normale a vieții, asupra progresului material și spiritual al omenirii.

Amplasarea de rachete nucleare cu rază medie de acțiune în Europa face din dezarmare problema cea mai arzătoare, problema numărul unu, pentru toate întrunirile din continentul nostru și de pe toată fața pămîntului, pînă cînd glasul rațiunii și al înțelepciunii va triumfa, pînă cînd se va înfăptui dezarmarea generală și totală și amenințarea războiului nuclear va fi nimicită prin vorbe, adică prin tratative, după expresia atît de sugestivă a Fericitului Augustin. Singura cale pentru a ne apăra viața și viitorul nostru și al copiilor noștri este realizarea păcii în lume, între oameni și popoare, iar primul pas în această privință este dezarmarea!

Știm cu toții că Mîntuitorul nostru Iisus Hristos a numit fii ai lui Dumnezeu pe făcătorii de pace (Matei, 5, 9). Cuvîntul făcător de pace, în grecește este «eirine-poiros», unic în Noul Testament, format din pace și verbul a face, a construi, a crea. A face pace, în acest sens, înseamnă a depune un efort pentru a o construi acolo unde nu este, așa cum ar construi cineva un pod sau o casă pentru cei lipsiți de ele. Mîntuitorul a venit în lume ca această viață să aibă și încă din belșug să aibă (Ioan, 10, 10). Fiind făcători de pace, adică creatori ai păcii între oameni, sîntem în același timp împreună lucrători sau colaboratori ai «Domnului Păcii» (Isaia, 9, 5) și păstrători credincioși ai unei moșteniri dumnezeiești, adică ai păcii pe care ne-a lăsat-o Mîntuitorul spunînd: «Pace las vouă, pacea Mea dau vouă» (Ioan, 14, 27).

Pe drumul împlinirii acestei datorii de apărare a păcii, avem exemplul strălucit al Domnului Nicolae Ceaușescu, președintele Republicii Socialiste România, care și-a închinat viața și activitatea propășirii spirituale și materiale a poporului nostru, dezarmării și păcii în lume, creării celor mai bune condiții pentru realizarea și întărirea relațiilor de încredere reciprocă, de prietenie și frățietate între oameni și popoare. Totodată avem exemplul și îndemnul evanghelic privind slujirea păcii, al Prea Fericitului Patriarh Iustin care sublinia că lupta pentru pace dreptă este cea mai frumoasă luptă din toate timpurile.

Sîntem la o răscruce de vremuri, cînd fiecare creștin este chemat să reflecteze asupra dumnezeieștilor cuvinte: «Viață și moarte ți-am pus eu astăzi înaintea și binecuvîntare și blestem. Alege viața ca să trăiești tu și urmașii tăi». (Deut., 30, 19). Să reflecteze, dar să și acționeze, adică să-și sporească strădaniile pentru apărarea vieții, pentru pace în lume.

Iată de ce, cu toții, profesori și studenți trebuie să fim alături de întregul nostru popor, împreună cu el, în eforturile lui pentru pace și dezarmare și să răspundem cu însuflețire Chemării Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, Apelului Frontului Democrației și Unității Socialiste, ca prin mijloacele noastre specifice să contribuim la instaurarea unui climat de pace în lume.

Rămîne, iubiți studenți, să ne adăugăm cu fermitate vocile atît corurilor în-gerești, care cîntau la Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos: «Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca, 2, 14), cît și uriașului cor al oamenilor de bine din întreaga lume, care doresc pacea și dezarmarea și se opun cu energie înarmărilor de orice fel. Iar zilnic la rugăciunea noastră să adăugăm și cuvintele profetului Isaia (26, 12): «Doamne, revarsă pacea peste noi, căci toate lucrurile noastre pentru noi le-ai făcut!».

A urmat la cuvînt studentul Mihai Milea (din anul III) care a spus:

«Niciînd ca în zilele noastre omenirea nu a avut o dorință mai sfîntă, mai nobilă decît PACEA.

Nu a existat, nu există și nu va exista niciodată o forță care să poată uni mai bine pe oameni, să poată apropia mai bine toate popoarele lumii, să înfrățască inimile tuturor, decât această dorință sacră de PACE.

Dacă de milenii pacea a supraviețuit prin frumusețea sa absolută și binefăcătoare, dar și prin neputința oamenilor de a-i curma nemurirea, pacea este astăzi stindarul planetei Pământ, sub care se adună toate adevărurile înțelepciunii, sub care bat miliarde de inimi în zilele noastre și se unesc brațele voinței mondiale pentru apărarea păcii. Și în această mișcare uriașă a inimii dornică de pace, se înscrie cu tot elanul întreaga suflare a tineretului. Copiii își cer dreptul la viață, la pace.

Noi, tineretul, vrem pace, căci numai în această atmosferă de pace vom putea lucra întru rodnicie sfântă pe acest sacru pământ românesc, pecetluit cu bisericule și troițe, cu așezăminte culturale și industriale — toate ridicate în vremuri de pace și liniște pe acest pământ străbun românesc, apărat cu jertfele atîtor eroi iubitori de pace. Numai în climatul păcii vom deveni creatori de valori spirituale.

Anul 1985 va fi declarat «Anul internațional al tineretului» în cadrul O.N.U.-lui, care are ca bază «Pacea — cerința vitală a tineretului».

Asupra tineretului planează o mare responsabilitate, aceea de a deveni mesager al păcii, de a ridica glasul cu toată tăria, de a se împotrivi cu toată fermitatea războiului sub toate formele lui distrugătoare, diabolice.

Iată de ce și noi, studenții acestui Institut, subscriem cu toată ființa noastră la recentul Apel pentru dezarmare și pace, al F.D.U.S., o nouă și strălucită inițiativă a Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu».

Diac. Conf. Dr. Petre David luînd apoi cuvîntul a declarat :

Pacea este lucrare a dreptății.

Desigur, spusa de mai sus nu este un titlu, ci o constatare, o realitate a dăinuirii liniștei. O pace trainică este o permanentă lucrare a neprihănirii, a dreptății, spunea profetul păcii. — Isaia (32, 17), este o satisfacție a unei lucrări împlinite, în demna regele Solomon acum trei mii de ani (Proverbe, 14, 34). Înșiși fiii lui Dumnezeu sînt făcători de pace (Matei, 5, 9).

Astăzi, pacea este căutată și dorită mai mult decît oricînd, pentru că demențiala acțiune a înarmării a ajuns în zilele noastre să creeze «rezerve de distrugere» de mii de ori pentru fiecare locuitor al planetei noastre. Deci, în caz de declanșare a unui război termo-nuclear, pămîntul s-ar transforma în zgură, în rocă, în piatră... De aceea, noi nu trebuie să tăcem ca apoi pietrele să vorbească (Luca, 19, 40), ci trebuie «să căutăm pacea cu toată lumea» (Evr., 12, 14). În acest sens și lumea trebuie să fie lăsată în pace, popoarele să fie libere, fiecare să-și dezvolte tradițiile, obiceiurile și datinile sale specifice fără o robie economică, militară sau ideologică. Să se treacă la dezarmare totală nu la declarații de limitare, sau echilibru de forțe, fiindcă «litera omoară, duhul dă viață...» (II Cor., 5, 5, 7; Rom. 1, 29). Conducătorii răspund de supușii lor în fața lui Dumnezeu și a istoriei (Evr., 17, 17). Or, cel care caută să distrugă viața este satana, fiindcă el dintru început a fost ucigaș de oameni (Ioan, 8, 44) și dacă nu a putut să robească pentru totdeauna sufletul omului (Iov, 2, 6), atunci caută să învrăjbească pe oameni. Toți cei care caută gîlceavă și zizanie sînt posedați de demoni, se amenință ca să se distrugă unii pe alții (Gal., 5, 15) și odată cu ei cad și ființe nevinovate.

Înarmările de orice fel stopează dezvoltarea popoarelor și amenință existența omenirii.

Mai mult ca oricînd, omenirea a intrat într-o prefacere eshatologică, dar nu o eshatologie a dăinuirii, ci una a groazei, distrugerii și neantului. Puțini, dar sînt, cei ce doresc calea morții în loc de lucrarea și desăvîrșirea vieții (Isaia, 21, 8); alții nu mai ascultă glasul mulțimii în necazuri (Ps., 22, 24; 32, 13), iar adevărul nu mai există în gura lor (Ieremia, 7, 28).

Aspectul cel mai periculos la adresa păcii, a vieții pe pămînt, al spiralei înarmărilor, care pe zi ce trece devine tot mai vertiginosă, îl constituie intensificarea fără precedent a înarmărilor nucleare. Din datele unui studiu al O.N.U. rezultă că întreaga planetă, populația ei, animale și plante, toate cuceririle civilizației pot fi distruse de multe ori, numai cu armele existente în prezent.

Omenirea — după același document — este confruntată cu cel mai grav pericol. Nivelul înalt și cursa accelerată a înarmărilor nu fac decît să sporească primejdia de război. Declanșarea unui conflict nuclear va pune în pericol însăși existența ome-

nirii. Aceasta este concluzia firească a datelor și cifrelor publicate care arată că în prezent, pe glob, există aproximativ 75.000 de încărcături nucleare, a căror putere distructivă este de câteva milioane de ori mai mare decât cea a bombei atomice care a ras de pe suprafața pământului orașul japonez Hiroșima, în august 1945.

Sînt realități dramatice care arată cîtă dreptate cuprind cuvintele Președintelui României, Domnul Nicolae Ceaușescu, care a arătat că forța de distrugere a bombelor nucleare de zeci și sute de kilotone și megatone poate semăna moartea, abisul, întunericul.

În această privință, două elemente sînt subliniate în mod deosebit în documentul amintit și de către Adunarea generală a O.N.U. (38), 1983:

Tuturor ne este cunoscut că, totdeauna cursa înarmărilor a avut un efect distrugător și de stagnare a civilizației, de învrăjpire și nesiguranță a oamenilor și popoarelor.

Conștiința creștină nu poate fi de acord cu nici o justificare a războiului, fiindcă «războiul este o crimă organizată și multiplicată», arătau prietenii păcii, Sfinții Părinți și slujitorii ai binelui și dreptății: Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz.

Pentru orice om de bună credință, pentru creștin sau necreștin, pentru cei ce împărtășesc sau nu o concepție filozofică sau o convingere religioasă, pacea este lucrarea dreptății. De aceea trebuie spus din tot sufletul și din tot cugetul nostru un NU hotărît amenințării cu războiul și un DA păcii și apărării vieții.

Diac. Asist. Ioan Caraza s-a adresat apoi celor prezenți la manifestare cu următorul cuvînt:

«Cînd s-a început uciderea pe pămînt, Cain a fost blestemat pentru fapta sa, dar nu de către Dumnezeu, care nu a exprimat blestem față de om nici la păcatul strămoșesc. Dumnezeu a anunțat lui Cain blestemul pămîntului: «Ești blestemat de pămîntul care și-a deschis gura sa, ca să primească sîngele fratelui tău din mîna ta». Insuși pămîntul blesteamă, deci, vîrsarea de sînge. Dumnezeu a pus condiție poporului ales în țara făgăduinței dreptate și pacea, zicînd prin Moise: «Ca să vă răbda pămîntul pe care stați». Pămîntul care a fost făcut pentru viața oamenilor nu poate răbda nedreptatea vîrsării de sînge. Nu întîmplător războaiele, ca cele mai mari vîrsări de sînge, au fost însoțite de semne de revoltă a pămîntului, care din cauza vrăjmășiei dintre oameni, trebuia să-și deschidă gura și să înghită sîngele în care era viața lor, dăruită de Dumnezeu. De aceea, prin dreptate și pace, Dumnezeu cerea într-un fel poporului ales împăcarea cu pămîntul, o pace a pămîntului. Și astăzi, mai mult decît oricînd, este necesară o împăcare a pămîntului prin oprirea războaielor.

Cain era agricultor și lucrarea pămîntului este arătată în Sfînta Scriptură ca o lucrare de pace, dar prin revolta pămîntului pentru vîrsarea de sînge, el și-a pierdut această îndeletnicire pașnică și a trebuit să devină fugăr pe pămînt: «cînd vei lucra pămîntul acesta nu-și va mai da roadele sale ție, zbcuimat și fugăr vei fi tu pe pămînt».

Vîrsările de sînge pot fi oprite, așa cum și păcatul, care ne pîndește adesea cînd nu stăruim pe căile luminii, poate fi stăpînit. Insuși Dumnezeu releva lui Cain această realitate: «cînd faci bine, oare nu-ți este fața senină? Dar de nu faci bine, păcatul bate la ușă și caută să te tirască, dar tu biruiește-l».

Lucrarea binelui care aduce seninul feței omului și stăruința pe calea luminii, poate opri războaiele care sînt păcatele cele mai mari ale omenirii. Oprirea războaielor aduce și pacea pămîntului, care ne ține, așa cum o descrie David în psalmi: «El va vesti pacea peste poporul său și peste slugile sale cele credincioase, dar să nu se mai întoarcă la nebunia lor... Domnul va da bunătate și pămîntul nostru își va da roada sa».

Pacea poate fi, deci, făcută prin distrugerea armelor, pentru care pămîntul și-ar deschide oricînd gura să le înghită, fără nici o revoltă și fără blestem. Astăzi, armele sînt într-adevăr o primejdie atît de mare, că numai îngerii din ceruri ar putea umbla cu ele fără să vatăme pe nimeni.

Pacea este, așadar, nu numai o lipsă a războaielor, ci și o adevărată binecuvîntare, o împăcare cu pămîntul care ne ține, și pe care Dumnezeu l-a zidit pentru a păstra viața, iar nu pentru a înghiți sîngele vîrsat în războaie. Binecuvîntarea dată pămîntului ca o poruncă a păstrării vieții, Dumnezeu nu și-o ia înapoi, căci este desăvîrșit ca cel ce face să răsară soarele Său și peste cei buni și peste nedrepti. Dar prin cei buni și prin cei drepti care biruiesc păcatul, care sînt oamenii

păcii, și care vor fi numiți: «Fiii Tatălui celui Ceresc și celui desăvârșit», Dumnezeu ne arată lămurit că războaiele pot fi oprite și că nimicirea armelor aduce binecuvântarea vieții și pacea pământului, așa cum în Hristos viața a ieșit biruitoare asupra morții.

În numele doctoranzilor Institutului teologic din București a luat cuvântul Ioan Sauca (din anul III, cursuri de doctorat), care a spus:

«Într-un moment de grea încercare, cînd omenirea se găsește la cea mai mare răsruce din existența ei, luptîndu-se între viață și moarte, noi doctoranzii ca și studenții teologi simțim datorita sfințită de a ne alătura profesorilor noștri, preoților, credincioșilor și tuturor oamenilor voitori de bine, ca împreună să ne arătăm dorința arzătoare de apărare a păcii, a bunei înțelegeri între națiuni și popoare și mai ales a celui mai mare dar al lui Dumnezeu acordat creaturii Sale: viața. Dacă apărarea vieții ca drept fundamental al omului este o datorie a fiecărui cetățean al planetei noastre, pentru noi teologii ea are un caracter mult mai profund. A rămîne nepăsător într-un moment cînd viața este amenințată cu dispariția totală, înseamnă a desconsidera pe Dumnezeu care a suflat peste om «sufflare de viață» (Facerea, 2, 7), înseamnă a desconsidera Jertfa Mintuitorului care s-a săvîrșit pentru ca lumea «mai multă viață să aibă» (Ioan, 10, 10). Din punct de vedere al învățaturii creștine, mai mult decît atît, asistăm în prezent la o serie de contradicții și nonsensuri. Așteptăm cu bucurie, ca creștini, apropierea sărbătorilor legate de Nașterea Domnului. În același timp, așteptăm cu groază, dacă tratativele de la Geneva nu vor ajunge la rezultate favorabile, ca peste 500 de rachete cu rază medie de acțiune, fiecare dintre ele avînd o putere de distrugere de 30 ori mai mare decît cea de la Hiroșima, să fie amplasate în cinci țări europene, tot în preajma sărbătorii Nașterii Domnului. Într-un moment sfințit, cînd cerul și pămîntul răsună de glasurile de bucurie ale îngerilor, care vestind apropierea Nașterii Domnului cîntă: «Mărire întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire» (Luca, 2, 14), dușmanul vieții se instalează cu ușurință și tronează biruitor, intrucît, în aceste condiții, va avea oricînd puterea de a decide asupra existenței planetei noastre.

Răul, după învățătura noastră, nu este însă o realitate iremediabilă. De aceea credem și avem convingerea că o solidaritate autentică între toți cetățenii planetei noastre care să opteze pentru instalarea unui climat de pace și de bună înțelegere, pentru apărarea vieții, va pune stavilă atacurilor și tendințelor de dominare ale răului.

În acest proces de realizare a unei autentice solidarități între națiuni și popoare în favoarea păcii, și cultele religioase trebuie să aibă un rol deosebit, după cum afirma, în mai multe rînduri, și președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu.

Dacă nu se va ajunge la nici un rezultat prin tratative, și Biserica va trebui să-și convingă pe fiii săi de a trece singuri la acțiuni concrete. Se înțelege de la sine că mulți dintre muncitorii din fabricile de armamente sînt fii și credincioși ai unui cult sau altul. Trebuie convinși, ca slujitorii ai Domnului păcii, să facă ceea ce au mai făcut și cu alte ocazii: să renunțe la a mai produce și a transporta arme distrugătoare. Un nonsens îl constituie iarăși faptul că armele distrugătoare nu sînt creația poporului simplu, ci a oamenilor de știință, care punînd în valoare talanții cu care i-a înzestrat Dumnezeu, indirect luptă nu numai împotriva lui Dumnezeu ca Dătător al vieții și a fraților lor, ci și a lor înșiși. De aceea este de o necesitate imperioasă trezirea conștiinței acestora, ca să poată sesiza responsabilitatea ce-și asumă, cerință exprimată și la cea de-a 44-a sesiune Pugwash ținută în capitala țării noastre.

În conformitate cu poziția susținută de țara noastră prin președintele ei, Domnul Nicolae Ceaușescu, trebuie să facem totul de a deschide ochii și a convinge omenirea că actuala situație mondială are cauze mult mai adînci, și dacă răul nu se smulge de la rădăcină, va izbucni și cu alte ocazii. «De unde vin războaiele și de unde atacurile dintre voi? Nu, oare, de aici: din poftele voastre care se luptă în mădularele voastre?», spunea Sfîntul Apostol Iacov (4, 1). Atît timp cît rămîne ca o caracteristică a marilor puteri, pofta ca tendință de dominare, de influențare și de subjugare, atît timp cît în lume nu se va instala o nouă ordine economică, atît timp cît popoarelor nu li se va asigura independența și libertatea de a-și hotărî singure calea dezvoltării sociale și naționale și, în mod liber, să-și făurească orînduirea pe care o doresc, fără nici un amestec din afară, nu se va putea vorbi despre niște baze solide ale unei păci trainice pe planeta noastră.

Noi, ca români și creștini, așa am învățat și am trăit întotdeauna. Grija de căpetenie a fost apărarea gliei străbune și la necesitate, uneltele pașnice folosite în câștigarea pământului celei de toate zilele au fost transformate în unelte de apărare. De aceea, este un lucru atât de firesc că noi astăzi ne ridicăm cuvîntul și cerem pace, că aparținem unui neam și unui popor, care prin președintele lui a ajuns cunoscut pe toate meridianele pământului.

Am insistat asupra acestora pentru a scoate în evidență și importanța ce o prezintă necesitatea de statornicire a românilor în credința sănătoasă și felul de viață și lucrare al moșilor și strămoșilor noștri. Asistăm azi la evenimentele noi și deosebite, de nedorit. Unii dintre credincioși, neavînd bază trainică, necunoscînd și neadăpîndu-se din rădăcina de veacuri a strămoșilor noștri, se lasă ușor furați, îmbrățișînd unele credințe și practici străine neamului nostru, străine păcii și venite din partea dușmanilor. Și este indeoște cunoscut, că mulți adepți ai unor secte religioase sînt susținători ai războiului și ai teroarei, căutînd a argumenta, răsălmăcînd unele texte biblice, că acum este aproape venirea Domnului și ca atare lumea trebuie să ardă în foc.

Avînd în vedere toate aceste aspecte, sîntem conștienți de datoria ce ne revine și nouă, ca viitori slujitori ai altarelor străbune și ai poporului nostru, de a folosi toate mijloacele pentru dobîndirea păcii. Faptul că noi ne ridicăm glasul împotriva războiului și în apărarea păcii împreună cu credincioșii noștri, cu tot poporul nostru și cu toți oamenii de bine, nu este un nonsens, fără valoare, cum vor să însinueze unii rătăciți de la credința creștină autentică, ci dimpotrivă, este ca o rugăciune stăruitoare către Dumnezeu de a nu lăsa forțele răului să se dezlănțuie și, în același timp, un mod de a ne face auziți de către cei ce doresc a distruge viața planetei și de a-i determina să renunțe la planurile lor.

Vrem pace, dorim liniște, apărăm viața!

P.C. Sa, Părintele Prof. Dr. Constantin Cornișescu, la rîndul său a spus:

«Trăim, într-adevăr, într-o epocă de mari frămîntări, într-o epocă în care pacea și viața omenirii sînt grav amenințate. Așa cum s-a spus, cursa înarmărilor a atins culmi fără precedent, puterea armelor nucleare se evaluează la zeci de mii de megatone și pot nimici de mai multe ori viața de pe pămînt, transformînd Terra noastră într-un deșert radioactiv.

Este firesc ca în această situație problema cea mai stringentă, problema numărului unu a zilelor noastre să fie problema păcii, și implicit, a dezarmării, pentru că în zilele noastre nu se mai concepe pace fără dezarmare. Pacea nu se poate clădi pe munți de arme și nu se poate dăinui în atmosfera de neîncredere și amenințare; pacea adevărată se poate întrona numai odată cu nimicirea armelor care alimentează neîncrederea, odată cu întronarea încrederii și respectului reciproc între popoare.

În numele idealurilor scumpe ale omenirii, în numele dreptului fiecărui om la viață și fericitare, ne ridicăm glasul, alături de milioanele de oameni din țara noastră și de pretutindeni, împotriva înarmărilor și războiului, pentru pace și dezarmare.

Ne exprimăm atașamentul față de inițiativele de pace ale Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu. Susținem întru totul poziția exprimată de Domnia sa în legătură cu tratativele de la Geneva dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii.

Ne exprimăm aceste gînduri cu convingerea că realismul și spiritul de înaltă responsabilitate vor birui, că pacea și viața vor triumfa».

Luînd apoi cuvîntul, studentul Marcu Cojoc (din anul I) s-a exprimat astfel:

«Pacea — expresia supremului bine, bunul cel mai de preț al omenirii din toate timpurile, parte integrantă și temelie a vieții omului dintotdeauna — este starea de armonie și înțelegere între indivizi și între colectivitățile umane, este lucrarea iubirii față de Dumnezeu și față de oameni. Noțiunea de pace ca armistițiu reprezintă o pace vremelnică, nesigură și fragilă. La cealaltă extremă se află războiul — expresia și întruparea celor mai mari rele fizice și morale; așadar două noțiuni care reprezintă două realități fundamentale deosebite una de alta. Aceste două realități le-a trăit omenirea dintotdeauna și le trăiește și astăzi; ele nu reprezintă altceva decît necontenita confruntare dintre bine și rău, dintre adevăr și neadevăr.

Este știut faptul că, din întreaga ei istorie cunoscută, omenirea a beneficiat de pace în total doar timp de 300 ani. Pentru pacea aceasta deplină, fără hotar, mult așteptată, promisă de Dumnezeu din vechime, prin prorocul Isaia, S-a întrupat

Mintuitorul nostru Iisus Hristos, Domnul păcii (II Cor. 13, 11). Acest eveniment a adus pacea cu Dumnezeu, cu semenii noștri, cu noi înșine, a dat un nou sens vieții umane, a îmbrăcat-o cu haine sărbătorești de iubire, pace și bună înțelegere. Apostolilor, ucenicilor și celor ce le-au urmat, le-a dat să cucerească lumea cu cele mai simple dar și cele mai nobile arme: cu iubirea, cu cuvântul, cu adevărul, cu pacea: «Pacea Mea las vouă, pacea Mea dau vouă!».

Așadar, împărăția Domnului nostru, împărăția cea adevărată este o împărăție a păcii și sprijinitorii și lucrătorii ei, fiii ai lui Dumnezeu se vor chema, după promisiunea făcută prin Fericeira a 7-a. Cu toate acestea, războiul, exponentul răului în lume, nu a încetat nici acum de a face fisuri în structura noii societăți umane, iar arsenalul de distrugere a sporit și este mai sofisticat, s-a diversificat și extins, încit astăzi cifrele care se difuzează prin mass media sînt terifiante, de-a dreptul demențiale.

Cum este oare posibil ca omul să fie omorît de 14.000 de ori? Avem, oare, atîtea vieți, atîtea suflete? Este într-adevăr groaznic să constatăm că omenirea s-a înscris într-o cursă fără întoarcere, vrînd să întoarcă Terra la o nouă epocă de piatră. Nu, nu este posibil, nu trebuie să acceptăm aneantizarea vieții. Nu, războiului! Nu, bombelor! Acestea sînt cuvintele rațiunii sănătoase pe care le afirmă astăzi întreaga omenire care a înțeles cu adevărat că sabia lui Damocles atîrnă amenințătoare deasupra lor, gata în orice moment să cadă. Acest «Nu» îl rostește și l-a rostit dintotdeauna poporul român, care prin excelență a fost pacifist, necunoscînd războiul de agresiune. Iar pentru ca altarul păcii să fie trainic, și-a jertfit de-a lungul zbugumatei sale istorii pe cei mai scumpi fiii ai neamului, statornicînd o tradiție de victorii care este continuată cu deosebită vrednicie și astăzi de președintele țării noastre, Dl. Nicolae Ceaușescu. Este bine cunoscută activitatea în-sufletitoare și plină de zel în lupta pentru dezarmare și apărare a păcii, a Președintelui Nicolae Ceaușescu. Ca ultimă pilduitoare expresie a grijii pe care o poartă pentru pacea lumii, sînt și mesajele de pace adresate președinților S.U.A. și U.R.S.S., din care se vede clar poziția României față de pericolul grav și demențial al cursei înarmărilor și mai ales a celor nucleare, față de nevoia de pace pentru dezvoltarea multilaterală a omenirii, pentru o viață mai bună.

Biserica noastră Ortodoxă străbună promovează de totdeauna idealurile de pace ale învățăturii evanghelice a Mintuitorului Hristos și dimpreună cu întreaga creștinătate, ea luptă pentru consolidarea păcii prin învățătura și rugăciunile ei: «Pentru pacea de sus..., pentru pacea a toată lumea...».

Și noi studenții teologi din anul I, împreună cu colegii noștri din ceilalți ani de studii, ne alăturăm aspirațiilor tineretului patriei noastre și din întreaga lume pentru o lume dreaptă, neumbrită de norii bombelor nucleare, în care să domnească pacea și ne rugăm Bunului Dumnezeu să ne facă părtași, pe noi și pe semenii noștri, de pacea Sa cea neînteruptă».

Ultimul vorbitor dintre studenți, Ioan N. Ștefănescu (din anul II), în intervenția sa a spus următoarele :

«De pe buzele tuturor oamenilor iubitori de pace se aude astăzi frecvent rostit conceptul de «drept la pace». În literatura de specialitate se argumentează clar că popoarele au dreptul la pace, că acest drept are o însemnătate covârșitoare și că respectarea lui este obligatorie pentru toți.

Victor Hugo arăta că «oricum ar fi ziua de azi, ziua de mine este pacea», iar Topîrceanu releva că «nimic nu este mai de preț ca dreptul oamenilor la liniște, la pace», deoarece «războiul oprește vremea în loc, întorcînd înapoi desfășurarea etapelor civilizației omenești».

Cîte nu ar putea realiza omenirea — arată N. Bălcescu — dacă dreptul popoarelor la pace se înfăptuiește!

De aceea, făcînd o analiză aprofundată asupra complexității relațiilor internaționale contemporane, Domnul Președinte Nicolae Ceaușescu subliniază: «trebuie acționat cu toată hotărîrea pentru realizarea năzuințelor întregii omeniri de a trăi în pace, de a-și făuri o viață mai dreaptă și mai bună».

În concepția Președintelui țării noastre, popoarele, forțele progresiste și antiimperialiste de pretutindeni dispun de puterea necesară pentru a opri încordarea în viața internațională, cursa înarmărilor, și de a asigura triumful rațiunii și al păcii.

Desigur, nimeni dintre noi nu a auzit, de pildă, în anii din urmă, ca vreun guvern, reprezentînd un stat mare sau mai mic de pe această planetă, să fi declarat spre știința lumii că detestă pacea și dorește războiul. În prezent, însă, un foarte acut

viciu, cursa înarmărilor, a luat proporții nebunești, încît, după specialiști, numai în Europa, fiecărui locuitor îi este de pe acum rezervată posibilitatea de a muri de 14.000 ori în cazul unui război nuclear, din care nimeni nu poate ieși victorios.

Tot mai multe arme ucigășe iau drumul rampelor de lansare și al depozitelor, totate fiind puse la dispoziția morții, și cerul Europei îndeosebi, dar și al lumii întregi, se întunecă astfel din ce în ce mai mult, bintuit fiind de norii cei mai primejdioși pe care i-a cunoscut vreodată istoria.

Din filele istoriei noastre știm că, pentru dobîndirea păcii, mulți oameni au făcut dovada sacrificiului suprem, valori importante ale spiritului și vieții materiale au fost puse în joc.

De aceea și noi să-i urmăm, și în numele tuturor oamenilor, în numele dreptului la viață, la existență, cerem să se pună capăt înarmărilor, să se treacă la dezarmare și mai întîi la dezarmare nucleară. «Cînd pacea este amenințată — spunea Nicolae Titulescu — nu se răspunde cu războiul, ci cu organizarea păcii». Să nu cruzăm nici un efort, organizînd și desfășurînd orice acțiune în favoarea păcii.

Și noi, teologii, alături de ceilalți tineri și de întregul nostru popor, sintem mîndri că domnul Nicolae Ceaușescu, președintele României, neobosit luptător pentru pace, a adresat lumii întregi chemarea înflăcărată pentru dezarmare nucleară, pentru neamplasarea rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune și trecerea la retragerea și distrugerea celor existente.

Este timpul să se oprească creșterea cheltuielilor militare, să se treacă la reducerea armamentelor și armatelor!

Este timpul ca popoarele să înțeleagă că s-a ajuns la un asemenea stadiu al înarmărilor încît sînt într-un pericol iminent omenirea, civilizația întregii planete și însăși existența oricărei forme de viață.

Pentru înlăturarea acestui pericol și pentru ca în Europa și în lume să triumfe pacea și colaborarea între popoare, pentru a se asigura progresul continuu al civilizației umane pe planeta noastră, Biserica Ortodoxă Română, credincioasă dumnezeiescului ei întemeietor și învățător, care a venit să aducă «pe pămînt pace» și «între oameni bunăvoire», își aduce contribuția, propovăduind întregii lumi creștine, ca în numele Evangheliei Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, «să se pună stavilă goanei nebunești spre noi măceluri».

Biserica Ortodoxă Română își exprimă încrederea în «triumful conștiinței umane, al înțelepciunii și dragostei pe care Dumnezeu le-a zidit în om», împotriva pornirilor tuturor acelor care «se ridică cu trufie împotriva creației divine» și «vieții pașnice a tuturor popoarelor».

Biserica Ortodoxă Română, însuflețită de năzuința împlinirii mesajului divin al păcii pe pămînt, s-a alăturat permanent tuturor acțiunilor și a sprijinit orice inițiativă menită să apere viața și pacea popoarelor lumii de suferințele și pustiirea unor noi războaie, în care s-ar folosi «groaznicele arme de distrugere ale veacului nostru».

Armonia și solidaritatea universală implică dreptul la viață al fiecăruia, al indivizilor și al colectivităților umane. Temeiurile păcii stau tocmai în această coexistență armonioasă din mica familie și se oprește la marea familie — umanitatea.

Nimeni nu are dreptul să profaneze armonia universală prin amenințarea cu distrugerea!

Pacea este dreptul și legea ce aparține tuturor oamenilor!

Să contribuim, dar, și noi la realizarea păcii, prin glasul nostru unit cu al întregii Biserici și al poporului nostru, contribuînd astfel, la realizarea păcii în lumea întregă.

Și pentru că, acest soare care se cheamă PACE, «din Dumnezeu strălucește», să facem astfel ca lumina lui să strălucească pururea peste oameni.

P. C. Sa, Părintele Prof. Dr. Dumitru Radu a încheiat șirul vorbitorilor, rostind următorul cuvînt:

«Biserica Ortodoxă Română — potrivit învățăturilor ei de credință despre lume și viață, ca daruri ale lui Dumnezeu — înțelege să sprijine energic și fără rezerve inițiativele românești pentru dezarmare, pace, securitate, făcute la ONU, la Conferința pentru Pace, securitate, dezarmare și cooperare în Europa ce a avut loc la Madrid, în Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din oct. 1981 și recent, în Apelul pentru dezarmare și pace al Frontului Democrației și Unității Socialiste, din septembrie 1983, care dau expresie noilor inițiative ale Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru pace, securitate și dezarmare în Europa și în lumea întregă, pentru că:

a. Națiunile și popoarele sînt realități umane voite de Dumnezeu (Fapte XIV, 16), avînd menirea de a se dezvolta liber și independent, după specificul lor etnic, în armonie cu celelalte popoare și națiuni, prezentînd fiecare zestrea și împlinirile proprii în fața lui Dumnezeu (Apoc. XXI, 24);

b. Toate popoarele și națiunile sînt responsabile unele față de altele în ceea ce privește dezvoltarea și progresul lor, în virtutea principiului complementarității și interdependenței lor. Nimeni nu-și este suficient sieși și nici popoarele nu-și sînt suficiente lor.

c. Bisericele sînt datoare lumii și popoarelor prin edificarea încrederii între oameni și popoare, prin promovarea încrederii între ele și credincioșii care le aparțin;

d. Barierele dintre oameni și popoare sînt astăzi depășite și trebuie să fie depășite prin accesul tuturor la informație și la sursele de energie;

e. Pacea și cooperarea sînt componente ale mîntuirii înseși, căci în Hristos s-a realizat pacea omului cu Dumnezeu, pacea și armonia între oameni în Dumnezeu și larga cooperare dinamică a oamenilor în slujba vieții, a păcii și a mîntuirii proprii;

f. Pacea este lucrarea dreptății și implică dreptatea, dar nu «dreptatea celor puțini», ci dreptatea celor mulți, care au, cu toții, dreptul de a trăi și de a se bucura de valorile pe care viața le implică și le susține;

g. Fiecare om este o existență unică, nerepetată și nerepetabilă, dar articulată în viața comunității umane: națiune sau popor. De asemenea, fiecare națiune sau popor își are zestrea și împlinirile ei în larga comunitate umană. De aceea, pacea și securitatea nu mai sînt astăzi o preocupare a guvernelor, ci a popoarelor înseși și a tuturor oamenilor.

Poporul român este ferm convins că stă în puterea popoarelor ca, prin acțiuni unite, tot mai energice, să oprească evoluția periculoasă a evenimentelor, să impună adoptarea de măsuri concrete care, să ducă la eliminarea pericolului războiului, la înfăptuirea dezarmării, la salvagardarea păcii. Concluzind strîs, popoarele pot făuri cea mai puternică armă — arma unității, arma păcii și colaborării.

Cooperarea larg umană între popoare, națiuni, șefi de state, organizații internaționale, mari personalități științifice și politice poate duce la însănătoșirea păcii și securității în lumea întreagă pe temeiurile dreptății și egalității în demnitatea națională a tuturor popoarelor lumii.

Iată aici motivele pentru care îmi exprim adeziunea totală la inițiativele și acțiunile energice ale Președintelui țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu, pentru dezarmare și pace, în lume, cărora le dă expresie recentul Apel al FDUS. Pacea, prin dezarmare generală și, în primul rînd, nucleară, este problema fundamentală a zilelor noastre, pentru salvagardarea vieții umane și a Planetei noastre».

Prea Sfințitul Episcop-rector Vasile Tîrgovișteanul, luînd din nou cuvîntul, pentru a concluziona, s-a referit iarăși la neobosita străduință și permanenta preocupare pe care trebuie să o avem în căutarea de noi forme de acțiune împotriva înarmărilor, împotriva amplasării de noi rachete pe continentul european, pentru restabilirea încrederii între state, pentru dezarmare generală, și în primul rînd dezarmare nucleară, acțiuni pacifiste de pe pozițiile noastre, străduindu-ne să fim făcători de pace oriunde ne desfășurăm activitatea. «Să nu uitați nici o clipă ororile războiului — a spus în continuare Prea Sfinția Sa —, mai ales că mulți dintre Dvs. aveți încă în familiile Dvs. urmările războiului. Numai climatul de pace poate să asigure condiții de studiu pentru formarea Dvs. De aceea, să vă uniți glasurile pentru a spune un Nu energic războiului și un Da hotărît pentru PACE».

Apoi, Prea Sfințitul Vasile a dat citire unui proiect de telegramă care a propus să fie trimisă Domnului Președinte Nicolae Ceaușescu, și pe care Adunarea a aprobat-o în unanimitate, cu urale și aplauze îndelungate.

În încheierea acestei manifestări pentru dezarmare și pace, corul studenților, sub conducerea părintelui Diacon Conf. Dr. Nicu Moldoveanu, a interpretat un program de cîntece pentru pace, și anume:

1. *Sub al păcii stîndard*, de I. D. Chirescu.
2. *Cîntec de pace*, de C. Drăgușin.
3. *Marșul tineretului pentru pace*, de Serafim Tulikov.
4. *Pace*, de N. Moldoveanu (pe versuri de Octav Sargețiu).
5. *Înalță-te, frumoașă țară*, de I. D. Chirescu.

TELEGRAMĂ

Domniei Sale

Domnului NICOLAE CEAUȘESCU

Președintele Republicii Socialiste România

Președintele Frontului Democrației și Unității Socialiste

Mult stimată Doamnă Președinte,

Cadrele didactice, studenții și toți oamenii muncii din Institutul teologic universitar din București, întruniți astăzi, vineri 11 noiembrie 1983, în adunare festivă consacrată dezbaterii apelului pentru dezarmare și pace al FDUS, ne exprimăm deplina noastră adeziune la strălucitele inițiative și acțiuni întreprinse de Domnia Voastră pentru oprirea cursei înarmărilor și apărarea dreptului la viață al omenirii.

În unitate de simțire și voință cu întregul popor român, dăm expresie sentimentelor noastre de grațitudine și recunoștință pentru grija statornică pe care o acordați soluționării problemelor majore ale vieții internaționale, în interesul tuturor popoarelor pentru salvagardarea și înlăptuirea păcii și dezarmării și, în primul rând, a dezarmării nucleare, în Europa și în întreaga lume.

Pe deplin încrezători în forța de înrăuire pe care Domnia Voastră, strălucit luptător pentru binele poporului nostru și al întregii umanități, o aveți în dialogul permanent pe care îl purtați cu personalități ale vieții internaționale, cerem să fie apărată pacea și să se depună eforturi pentru ca tratativele de la Geneva dintre URSS și SUA să se manifeste mai multă responsabilitate, oprindu-se amplasarea în Europa a noilor rachete cu rază medie de acțiune și să se treacă la retragerea și distrugerea celor existente, acum, când nu este prea târziu.

Asemenea tuturor fiilor patriei noastre, cadrele didactice și viitorii slujitori ai altarelor străbune, vă asigură, Doamnă Președinte Nicolae Ceaușescu, că nu vor precupeți nici un efort pentru a sprijini — cu mijloacele noastre specifice — pacea în lume, precum și pentru slujirea cu abnegație și devotament a scumpei noastre Patrii, Republica Socialistă România.

BUCUREȘTI**VASILE ȚIRGOVIȘTEANUL,**

Episcop-vicar patriarhal

Rectorul Institutului teologic universitar
din București

**FESTIVITATEA ANIVERSĂRII A 80 DE ANI
DE LA NAȘTEREA P. C. Pr. Prof. Dr. DUMITRU STĂNILOAE
LA INSTITUTUL TEOLOGIC UNIVERSITAR
DIN BUCUREȘTI**

Întruniți în cadru festiv, simbătă 19 noiembrie 1983, profesorii consultanți și cei în funcție, împreună cu doctoranzii și studenții Institutului teologic universitar din București au aniversat împlinirea a 80 ani de la nașterea unuia dintre cei mai reprezentativi teologi ai Bisericii noastre și multă vreme titular al Catedrei de Teologie

Dogmatică și Simbolică de la Institutul teologic universitar din București, a P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae. Întrunirea a fost prezidată de P. S. Sa Episcop Vasile Tîrgovișteanul, vicar patriarhal, rectorul Institutului teologic din București. La această întrunire au mai participat P. C. Arhim. Nifon Mihăiță, consilier patriarhal, D-na Lidia Stăniloae, fiica sărbătoritului, preoți din capitală, cunoscuți ș.a.

În cuvîntul de deschidere, P. S. Rector Vasile Tîrgovișteanul a arătat că «astăzi avem fericitul prilej de a sărbători aniversarea împlinirii a 80 ani de la nașterea P.C. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae. Ne-am întrunit în acest cadru festiv — a arătat în continuare Prea Sfinția Sa — avînd mereu în minte și la suflet cuvîntul Sfinței Scripturi care spune că atunci cînd «un mădular este cinstit, toate mădulele se bucură împreună» (I Cor. 12, 26). Cinstind pe teologul ortodox român, cinstim în această zi întreaga noastră teologie românească».

În încheierea cuvîntului de deschidere, Prea Sfinția Sa a adresat arhieresti urări de bine și sănătate tuturor celor prezenți și în primul rînd celui sărbătorit, spre propășirea teologiei noastre ortodoxe.

P. S. Episcop Rector Vasile Tîrgovișteanul a dat apoi cuvîntul P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic universitar din București, care printr-o foarte frumoasă cuvîntare a prezentat «*Personalitatea și gîndirea teologică a Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae în contextul Ortodoxiei românești*». După cîteva considerații asupra sensului acestei aniversări, amplificată de personalitatea teologică a celui sărbătorit, vorbitorul a prezentat mai întîi viața și activitatea P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae.

Sărbătoritul s-a născut la 16 noiembrie 1903, în satul Vlădeni, județul Brașov, din părinți țărani. După terminarea școlii primare în satul natal, tînărul Dumitru Stăniloae urmează cursurile liceului de mare renume «Andrei Șaguna» din Brașov (între 1916—1922), după care își continuă studiile la Facultatea de teologie din Cernăuți unde, în anul 1927, obține titlul de licențiat în teologie pe baza tezei despre *Botezul copiilor*. Urmează apoi un an de studii la Facultatea de teologie din Atena (1927—1928), unde își pregătește teza de doctorat în domeniul Istoriei bisericești, cu tema: «*Viața și activitatea Patriarhului Dositei al Ierusalimului și legăturile lui cu Țările Românești*», lucrare pe care o va susține la Cernăuți, unde va fi și publicată în anul 1929. După scurte perioade de specializare la München, Berlin, Paris și Belgrad, tînărul doctor în teologie este numit profesor la Academia teologică andreiană din Sibiu, unde între 1929—1936 a predat diferite discipline din secțiunile istorică, sistematică și practică, după care s-a dedicat exclusiv Teologiei dogmatice. Între anii 1930—1945 a fost redactor al «Telegrafului Român», iar între 1936—1946 a exercitat și funcția de rector al Academiei teologice din Sibiu. La începutul anului 1947 s-a transferat, prin chemare, la Facultatea de Teologie din București, unde a funcționat în 1947—1948 ca profesor de Ascetică și Apologetică, iar din ianuarie 1949 ca profesor la Catedra de Teologie dogmatică și simbolică pînă s-a pensionat în octombrie 1973. Din 1973 pînă în prezent activează ca profesor consultant în Institutul teologic universitar din București.

În partea a doua a expunerii sale, P. C. Pr. Profesor Dr. Dumitru Radu a analizat opera sărbătoritului, prezentînd pe scurt cîteva din cele mai reprezentative lucrări ale profesorului octogenar și anume: 1) *Viața și învățătura Sfîntului Grigorie Palama* (Sibiu, 1938); 2) *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (Sibiu, 1943); 3) Traducerile din «*Filocalia*» precum și «*Dogmatica Bisericii Ortodoxe Răsăritene*» a lui Hristou Andruțos (Sibiu, 1930); 4) un număr de prelegeri din Manualul de Teologie dogmatică și simbolică pentru Institutele teologice (2 volume București, 1958); 5) *Teologia dogmatică ortodoxă*, volumele 1—3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1978; 6) *Teologia morală ortodoxă*, vol. III: *Spiritualitatea Ortodoxă*, București, 1981, 320 p.; aceste lucrări marcînd tot atîtea etape în opera marelui sărbătorit, care a abordat toate capitolele Teologiei dogmatice și simbolice. Despre lucrarea de sinteză a Părintelui Prof. Stăniloae, vorbitorul a arătat că aceasta «învederează pe deplin metoda folosită și scopul ce și l-a propus și l-a realizat autorul, dînd la iveală această sumă teologică românească, față de care interesul teologilor în general și al celor de specialitate în special, precum și al celor iubitori de gîndire teologică aprofundată și de substanță, s-a manifestat din plin chiar de la apariția și este din ce în ce mai viu».

În cea de a treia parte a prezentării sale, P. C. Pr. Prof. Dumitru Radu a expus și analizat patru idei-motrice din gîndirea teologică a sărbătoritului și anume: 1) Iisus Hristos, adică Fiul lui Dumnezeu întrupat pentru mîntuirea noastră; 2) Omul, chipul și asemănarea lui Dumnezeu; 3) Transparența lui Hristos în Biserică, în creație și

transparența Bisericii pentru Hristos; 4) Responsabilitatea și coresponsabilitatea creștină. În prezentarea sa foarte sistematică, vorbitorul a reușit să prindă coordonatele fundamentale ale gândirii Părintelui Prof. Dumitru Stăniloae.

În continuare, P. S. Episcop Rector Vasile Tîrговиșteanul a dat cuvîntul P. C. Pr. Prof. Dr. Ion Bria, care a vorbit despre *Semnificația operei P. C. Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae în contextul teologiei panortodoxe și ecumeniste*. În cuvîntul său, vorbitorul a arătat că, depășind granițele țării, teologia părintelui Prof. Stăniloae ocupă în ansamblul teologiei ortodoxe un loc de mari proporții. Ca o recunoaștere a dimensiunilor operei sărbătoritului în contextul teologiei panortodoxe se menționează faptul că trei Facultăți de teologie ortodoxă: din Tesalonic, din Paris și din Belgrad, i-au acordat titlul de *doctor honoris causa*, iar Facultatea de teologie evanghelică de la Universitatea din Tübingen i-a acordat premiul «Lukas Leopold». Arătînd apoi că prin viziunea sa creatoare, sărbătoritul așează teologia românească pe locul ei propriu, percepend inima spiritualității ortodoxe române, vorbitorul a relevat valoarea ecumenică a teologiei părintelui profesor Dumitru Stăniloae în următoarele puncte:

1. Opera sărbătoritului răspunde nevoii de teologie, care se simte în spiritualitatea și viața creștină ortodoxă; aceasta impunea o nouă conexiune între teologie și sinergie, căci fără teologie viziunea iconomică este incompletă.

2. Prin opera sa, Părintele Stăniloae prezintă o teologie eclezială, a Bisericii, care răspunde mai direct nevoilor Bisericii ortodoxe și readuce în teologia Bisericii creștine, în general, mari teme patristice: Revelația înseamnă teologie și epifanie; cunoașterea are un caracter personal și spiritual; teologia apofatică este o teologie ascetică; sărbătoritul a redescoperit pentru creștinismul de azi spiritualitatea filocalică.

3. Autorul sărbătorit a dat o mare atenție scrisului teologic accesibil poporului credincios și a subliniat nevoia unui dialog pastoral înlăuntrul Bisericii.

4. A evidențiat hristocentrismul creștin și al lumii.

5. Sărbătoritul este martor și profet în același timp, subliniind că teologia are un rol sacerdotal și prin toate acestea a adus mari servicii teologiei ortodoxe și ecumenismului în general.

În completare la cele prezentate de către P. C. Pr. Prof. Ion Bria, să menționăm faptul că, în ultima vreme, unele dintre lucrările părintelui Prof. Dumitru Stăniloae au apărut în traduceri peste hotare, și anume:

1) *Rugăciune — libertate — slăvire* (în limba neogreacă), în Editura Leimon — Atena, cu o prefață de Arhim. Gheorghie, starețul minăstirii Grigoriu din Sf. Munte Athos, 109 p.;

2) *Dieu est amour* (Dumnezeu este iubire), traducere, prefață și comentarii de Daniel Nesser, în Editura «Labor et Fides», colecția «Perspective Ortodoxe» nr. 1, condusă de Christos Yannaras, Geneva, 1980, 120 p.

După o scurtă prefață în care traducătorul arată mai ales căile care l-au adus în România, unde a studiat ca bursier al Patriarhiei Române, D-l Daniel Nesser prezintă câteva elemente bio-bibliografice ale autorului tradus (pp. 13—19), după care urmează traducerea studiului «Dumnezeu este iubire», apărut în revista «Ortodoxia», 1971, nr. 3, pp. 366—402 (pp. 23—90). În a treia parte a lucrării, traducătorul publică câteva fragmente din opera Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, majoritatea din lucrarea «Teologia dogmatică ortodoxă», după următorul plan: I. Dumnezeu în teologia părintelui Stăniloae (pp. 93—94); II. Timpul și spațiul (pp. 94—104); III. Lumea ca dar al lui Dumnezeu (pp. 104—115) și IV. Omul în Biserică și perspective etice (pp. 115—120).

3. *Theology and the Church* (Teologia și Biserica) traducere de Robert Barringer, cuvînt înainte de John Meyendorff, St. Vladimir's Seminary Press, New York; 1980, 240 p.

În această carte sînt cuprinse studiile:

1. Relații treimice și viața Bisericii, din «Ortodoxia», XVI (1964), nr. 4 (pp. 11—44)

2. Duhul Sfînt și sobornicitatea Bisericii, din «Ortodoxia» XIX (1967), (pp. 45—71)

3. Sfînta Treime structura supremei iubiri, din «Studii teologice», XXII (1970) (pp. 73—108)

4. Revelația prin acte, cuvinte și imagini, din «Ortodoxia» XX (1968) (pp. 109—154)

5. Revelația ca dar și făgăduință, din «Ortodoxia», XXI (1969) (pp. 155—180)

6. Învățătura ortodoxă despre mintuire și implicațiile ei pentru slujirea creștină în lume, din «Ortodoxia», XXIV (1972), (pp. 181—212)

7. Probleme și perspective ale teologiei ortodoxe, apărut în almanahul Altarului al Parohiei ortodoxe române din Londra nr. 2 (1971—1972), pp. 213—226.

4) *Prière de Jésus et expérience du Saint Esprit* (Rugăciunea lui Iisus și trăirea Sfântului Duh), prefață de Olivier Clément, în Editura Declès et Brouwer, Paris, 1981, 131 p.

Pe lângă competența și frumoasa prefață a Prof. Olivier Clément, cartea cuprinde două părți: 1. Calea isihastă și 2. Sfântul Duh în Teologia și viața Bisericii ortodoxe, fără alte indicații.

Pe cînd P. C. Pr. Prof. Dumitru Stăniloae împlinea vîrsta de 75 ani, P. C. Pr. Prof. Ion Bria a publicat *Omagiu* în revista *Ortodoxia* (3) și acest succint medalion a constituit izvorul principal pentru prezentatorii străini ai Părintelui Stăniloae. De altfel, pînă la acel moment apăruseră deja unele prezentări «pentru străini» (4) ale operei și gândirii acestui mare teolog român.

5. *Pentru un ecumenism ortodox*, trad. de Elefterie Mainas din Paris, 1976.

6. M. A. Costa de Beauregard, *Dumitru Stăniloae, Ose comprendre que je t'aime*, Orf, 1983.

Lucrările pe care le-am menționat reprezintă o etapă nouă și sub aspectul abordării operei părintelui Prof. Dumitru Stăniloae de către străini, ortodocși sau nu, care încearcă succinte caracterizări asupra operei acestui teolog român, în fond atît de puțin cunoscută și tot atît de puțin investigată.

Opera teologică a părintelui Prof. Dumitru Stăniloae nu poate fi înțeleasă decît din perspectiva spiritualității liturgice a vieții religioase ortodoxe. Părintele Stăniloae nu scrie în numele său personal, ci dă expresie «evlaviei tradiționale a poporului român de pretutindeni» (Arhim. Gheorghie, p. 8). Gîndirea teologică a părintelui Stăniloae este «înrădăcinată în tradiția Părinților bisericești greci și deschisă față de preocupările legitime ale gândirii creștine contemporane» (J. Meyendorff, p. 7), dar această «sursă patristică, oricît de importantă ar fi, este ea însăși supusă, de către autorul nostru, la o referință constantă față de Hristos cel revelat, față de Cuvîntul devenit trup, acest dar al lui Dumnezeu făcut oamenilor pentru a le permite să abandoneze dorința lor aducătoare de moarte «de a fi ca Dumnezeu» și de a le da posibilitatea să regăsească în umanitate modelul vieții lor; Hristos Cuvîntul cel vesnic al lui Dumnezeu, întrupat, mort și înviat. La autorul nostru există un echilibru adînc între revelație, prin care ne este dat întreg adevărul și înrădăcinarea în viața Bisericii, în experiența sa vie și în învățătura Sa» (D. Nesser, p. 11).

Teologia părintelui Stăniloae este cosmică, potrivit afirmației arhimandritului, Gheorghie (p. 8) și dinamică în prezentarea învățaturii ortodoxe «despre Treime, ca bază a eclesilogiei și antropologiei» (J. Meyendorff, p. 7). Prin studiul său despre «Viața și învățătura Sfîntului Grigorie Palama, publicat la Sibiu în 1938, Părintele Stăniloae apare ca inițiator «al reînnoirii studiilor palamite în cadrul Ortodoxiei din secolul nostru» (O. Clement p. 9), iar cînd apare capodopera *Iisus Hristos sau restaurarea omului*, la Sibiu în 1943, autorul nostru arată în atmosfera grea a războiului că «Hristos este adevărul omului» (Ibidem, p. 10).

În întreaga sa operă, Părintele Stăniloae pornește mereu de la scrierile Părinților bisericești, în special de la Sf. Maxim Mărturisitorul (†662) și Sf. Grigorie Palama (†1359), totuși el nu repetă pe Părinți, ci regăsește inspirația lor în contextul culturii contemporane (Ibidem, p. 11).

Astfel, Părintele Stăniloae este împotriva ideii preconcepute că gîndirea teologică răsăriteană nu ar fi decît o repetare a tezelor patristice, căci el deschide orizonturi noi, uneori îndrăznețe, în care omul contemporan poate să găsească căi bune de urmat. În acest sens sînt de amintit explicațiile sale cu privire la timp în raport cu veșnicia și cu spațiul și în relație cu supraspațialitatea lui Dumnezeu, sau concepția sa despre lume ca dar al lui Dumnezeu (D. Nesser, p. 11).

Părintele Stăniloae este teologul care a dat noi dimensiuni speranței în lumea creștină de astăzi, el este o prezență vie din care iradiază căldura spirituală caracteristică marilor trăitori. În compania lui se simt mîngiați atît căutătorii de înțelepciune, cit și cei însetați după sfaturi duhovnicești.

Am spus mai sus cîteva din caracteristicile pe care cîteva dintre teologii străini le-au formulat cu privire la persoana și operă a părintelui Prof. Dr. Dumitru Stăni-

loae. Aceste caracterizări sumare reușesc abia să schițeze coordonatele unei opere teologice ce-și deschide perspectivele spre secolul XXI, după expresia lui O. Clement.

Opera Părintelui Stăniloae înainte de a fi aprofundată și valorificată în multiple ei implicații, trebuie mai întâi să fie asimilată, ceea ce va fi posibil numai prin publicarea sa inclusiv în unele limbi străine. Lucrările menționate mai sus nu exprimă decît parțial gîndirea teologică a profesorului nostru, dar au meritul de a pregăti calea unor traduceri mai ample și în special publicarea, cel puțin într-o limbă de circulație mondială, a monumentalei lucrări: «Teologia dogmatică ortodoxă».

Părintele Prof. Stăniloae a conceput întreaga sa operă ca o sinteză a spiritualității românești, din care s-a hrănit mereu și de care n-a vrut niciodată să se despartă, astfel că afirmarea operei sale pe plan pancreștin înseamnă un important moment de preluare a întregii teologii românești, înscamnă un emoționant omagiu adus culturii străbune ortodoxe.

După cuvîntarea părintelui Prof. Dr. Ioan Bria, s-a dat citire unei telegrame din partea Institutului teologic din Sibiu, prin care se marchează acest moment aniversar cu următoarele cuvinte: «La împlinirea venerabilei vîrste de 80 de ani, încununată cu bogate realizări de o inegalată rodnicie pe tărîm teologic, bisericesc și ecumenic, profesorii acestui Institut teologic — Instituție în care cu ani în urmă v-ați început și desfășurat activitatea ca profesor și o lungă perioadă ca rector — împreună cu studenții și ceilalți ostenitori ai săi, își îndreaptă gîndul de aleasă considerație, respect și dragoste spre Cucernicia Voastră, dorindu-vă sănătate și încă mulți ani de viață spre bucuria noastră și cinstea Bisericii străbune».

Au luat apoi cuvîntul: Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, D-l Prof. Dr. Iorgu Ivan; Pr. Prof. Dr. Al. Ciurea; P. Prof. Dr. Constantin Gălieriu; Diacon Conf. Dr. Petre David și D-l Prof. Dr. Emilian Popescu, care au omagiat personalitatea sărbătoritului evidențiind diferite aspecte ale vastei sale activități și ale valoroasei sale opere.

În încheiere a vorbit sărbătoritul, care a spus printre altele: «Sînt copleșit de lucrurile atît de mari și atît de frumos spuse, care s-au grăit aici la adresa mea. Mulțumesc tuturor care au luat cuvîntul: P. S. Sale, Prea Sfințitului Rector; P. S. Sale, Părintelui Prorector și P. C. Sale Părintelui Profesor Bria pentru cele ce au spus despre mine. Mulțumesc, de asemenea, Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, din a cărei încredințare s-a organizat această serbare. Sînt mișcat și eu de cele spuse și aproape că nu mă recunosc, astfel că mă aflu la un greu impas cînd trebuie să răspund. Să răspund la cele spuse, ar însemna să le cred adevărate; să nu răspund aș fi nepoliticos. Sînt mai mult tentat să fac ceea ce a făcut Sf. Calinic ca episcop la Argeș, cînd, lăudat fiind că a vindecat o fată de duhul cel rău, s-a rugat plîngînd lui Dumnezeu: cu ce am greșit, Doamne, de sînt astfel pedepsit».

Îmi vine să zic că «deșertăciunea deșertăciunilor, toate sînt deșertăciune», dar trebuie să spun că viața aceasta cu Dumnezeu nu este umbră și vis, cum este pentru un necredincios, ci răspundem cu cuvintele Scripturii: «robi netrebniți sîntem, n-am făcut decît ceea ce eram datorii». Dar oare am făcut tot ceea ce trebuia? Rămîne ca Dumnezeu să judece ceea ce am făcut.

În viața mea — arată în continuare sărbătoritul — n-au fost numai realizări, au fost și multe greșeli, multe păcate, multe leneviri, cînd am refuzat să dau celor ce mi-au cerut ajutorul. Pentru toate acestea trebuie să rămîn cu un sentiment de păcătoșenie.

Acum trebuie să spun un cuvînt de mulțumire către Dumnezeu, că mi-a dat zile, putere, rivnă să mă ostenesc. Lui îi mulțumesc pentru toate acestea. Din darul Lui este ceea ce am făcut bun și din lenevirea sau slăbiciunea mea, ceea ce n-am făcut.

În al doilea rînd mulțumesc părinților mei, Ieremia și Reveica, de o smerenie și o cinste cum n-am cunoscut niciodată. Mai ales mama, care-mi spunea totdeauna: «tu, trebuie să te faci preot». Avea pururea zîmbetul pe buze și n-am auzit-o, spunînd un cuvînt rău la adresa cuiva. Tata era un înțelept al satului: vorbea rar, vorbea în sentințe; sărea în ajutorul văduvelor bătrîne din sat.

Mulțumesc atîtor oameni care m-au ajutat: Mîtropolitului Nicolae Bălan, care m-a trimis la studii; unui unchi, Iordan Curcubătă, care m-a susținut la studii; soției mele Maria, care a robotit lingă mine cu înțelegere, cu răbdare, înarmîndu-mă, cînd eram descurajat; fiicei mele, care a iubit cultura și allora.

Au fost și suferințe în viața mea. Dar Dumnezeu m-a ajutat ca acestea să nu ridice niște munți în calea activității mele, ziduri, prin care să nu pot trece. Poate că au fost bune și aceste suferințe: m-au ajutat să mă cunosc mai bine. Mi-am dat seama mai târziu că fiecare trebuie să facă din ființa sa un templu de slujire a lui Dumnezeu. Nu se poate face nimic fără jertfă! Drumul crucii e drumul înălțării, altfel nu te poți înălța».

În final vorbitorul s-a adresat ascultătorilor mai tineri cu cuvintele: «să fiți actuali, dar să rămâneți și tradiționali; să uniți localul cu universalul; să vă explicați localul prin universal și universalul prin local; să fiți dinamici, dar să păstrați statornicia, căci numai așa poți fi tu însuși; să uniți cunoașterea cu sentimentul de taină și din aceste opt dimensiuni, patru perechi de paradoxuri, să se îmbine octogonul (ziua a opta), care în pictura noastră bisericească înseamnă eternitatea. Să fiți apropiați de poporul nostru, să predicați pe Hristos; să păstrați credința noastră strămoșească; să faceți să strălucească prestigiul neamului nostru; să fie inimile voastre mereu pline de iubirea de oameni, căci iubirea este temelia păcii, de care lumea are atâtea nevoie astăzi».

În încheierea acestui moment aniversar, Prea Sfințitul Episcop Rector Vasile Tîrgovișteanul a adresat sărbătoritului din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Iustin, călduroase felicitări și urări de sănătate, la care întreaga asistență a răspuns cu însuflețitoarea cântare tradițională «Mulți ani trăiască!».

Pr. Dr. VIOREL IONIȚĂ

A 42-a CONFERINȚĂ TEOLOGICĂ INTERCONFESIONALĂ (Sibiu, 24—25 noiembrie 1983)

În zilele de 24—25 noiembrie 1983 s-au desfășurat, în aula Institutului teologic universitar din Sibiu, lucrările celei de a 42-a Conferințe teologice interconfesionale.

Conform programului stabilit, în prima zi s-a dat citire celor trei referate înscrise pe agenda de lucru a Conferinței: 1. *Martin Luther și reforma Bisericii — din perspectivă ecumenică*, redactat și citit de Prof. Dr. Hermann Pitters de la Institutul teologic protestant din Sibiu; 2) *Luther, despre Biserica Ortodoxă. Biserica Ortodoxă, despre Luther*, referat redactat și citit de Pr. prof. Dr. Ion Ică, de la Institutul teologic ortodox din Sibiu; 3) *Evaluarea lucrărilor celei de a VI-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor de la Vancouver*, de Prof. Dr. E. Popescu, de la Institutul teologic universitar din București.

După citirea referatelor, un număr apreciabil de participanți au luat cuvîntul pe baza tematicii abordate.

Prezentarea concluziilor întocmite de Comisia rectorilor și prorectorilor — citite de rectorul Institutului gazdă, care a rostit și cuvîntul de deschidere a lucrărilor — a încheiat prima zi de lucru a Conferinței.

A doua zi — 25 noiembrie 1983 — a urmat un simpozion dedicat Aniversării a 65 de ani de la făurirea Statului național unitar român.

La lucrări au participat profesorii celor patru Institute teologice: ortodoxe, romano-catolic și protestant, din țară, precum și: episcopi, arhieriei vicari, conducători ai cultelor creștine din țară, doctoranzi, etc. A fost de asemenea prezent I.P.S. Dr. Antonie, Arhiepiscop al Sibiului și Mitropolit al Ardealului. Din partea Departamentului Cultelor a fost de față d-l director Eugen Munteanu, însoțit de distinșii săi colaboratori.

În cuvîntul de deschidere a lucrărilor, rectorul Institutului gazdă a exprimat bucuria împărtășită de Institutul teologic universitar din Sibiu de a găzdui cea de a 42-a Conferință teologică interconfesională. P. C. Sa a spus că asemenea conferințe teologice care au loc la noi sînt unice în lumea creștină. Prin ele s-a realizat, în cadrul ecumenismului local, o remarcabilă conlucrare teologică, care ne-a oferit posibilitatea să luăm atitudini comune și unitare în marile probleme cu care este confruntată astăzi lumea creștină, și omenirea în general. În cadrul acestor preocupări comune, în spirit ecumenist, se înscrie și aniversarea a 500 de ani de la nașterea lui Martin

Luther. Apoi, rectorul Institutului gazdă a adus la cunoștința participanților programul de lucru al zilei.

A urmat constituirea prezidiului din care au făcut parte rectorii și prorectorii celor patru Institute teologice din țară. P. C. Prof. Dr. D. Radu, prorectorul Institutului teologic universitar din București, desemnat de prezidiu să conducă lucrările Conferinței, a dat apoi cuvântul celor trei referenți.

Primul referent, Prof. Dr. H. Pitters, a afirmat, printre altele, că marele reformator Martin Luther a fost comemorat festiv în aceste zile nu numai în Bisericile luthereane, ci și de către Bisericile romano-catolice și Bisericile Ortodoxe. După părerea sa, «faptul că în șirul Conferințelor noastre teologice interconfesionale, cea de a 500-a aniversare a lui Luther a ajuns temă de referat și coreferat, după cel de-al 450-lea jubileu al Confesiunii augustane în anul 1980, constituie și el în acest cadru un semn al unei autentice apropieri ecumenice». Într-adevăr, această realitate ecumenică din viața Bisericilor noastre — evidențiată și prin tematica acestei Conferințe — adevărește un fapt unic din istoria Mișcării ecumenice, acela al unei autentice apropieri ecumenice la nivel de dialog teologic local, cu o veche tradiție în țara noastră.

În partea primă a referatului său, Prof. H. Pitters a evocat în cuvinte pline de căldură și sinceritate viața și activitatea lui Martin Luther. Potrivit afirmației sale, factorul declanșator al reformei lui Martin Luther a fost «raportarea conștiință la izvoare — «peri pighes ad fontes». Înapoi la izvoare! ... La izvoarele Sfintei Scripturi!». Evident, aceasta a fost intenția și dorința inițială a lui Luther, dar — după cum se știe — nu a materializat-o, lăsându-se antrenat în disputa cu papalitatea în privința indulgențelor, înrobuit de mânia clipei și condus de un raționalism excesiv, care l-a dus tocmai la înstrăinarea de izvoarele pe care le căuta.

În partea a doua a referatului, Prof. H. Pitters ne-a prezentat «teologia reformatorică» a lui Luther, care are la bază afirmarea potrivit căreia «omul nu ajunge să fie drept în fața lui Dumnezeu prin propriile merite, ci doar prin har, care îl mântuiește și pe care se-l împropiază în credință». În contextul prezentării acestei teologii, referentul ne încredințează că pentru Martin Luther, Biblia a fost «fundamentul oricărei propovăduiri și în același timp al oricărei structuri bisericești. În felul acesta — preciza Prof. H. Pitters — nu se înlătură și nu se revalorizează tradiția sănătoasă a Bisericii care corespunde Bibliei și mărturiei apostolice. Biblia este singurul criteriu legitim pentru aprecierea Tradiției bisericești. Ea este — a conchis Domnia Sa — mărturia propriu-zisă a Revelației». Desigur, asemenea afirmații sînt proprii teologiei luthereane și protestante în general. Trebuie însă de adăugat, din punct de vedere ortodox, că Biblia este o parte din Sfînta Tradiție, pe care a păstrat-o și a predat-o în totalitatea ei Biserica, conștiința ei eclezială.

În partea ultimă a referatului său, Prof. H. Pitters a relevat semnificația ecumenică a teologiei lui Luther. În acest context, Domnia Sa ne-a asigurat că «lui Luther îi era străină ipoteza de a înființa o nouă Biserică. O astfel de «fondare a unei Biserici» ca faptă umană, este cu totul inimaginabilă în sensul teologiei sale». În acest caz — adăugăm noi — este de luat în considerație că spiritul ecumenic al zilelor noastre impune urmașilor în credința lui Luther necesitatea urgentă și evidentă de a se reîntoarce *ad fontes*, așa după cum și-a exprimat intenția și reformatorul, dar care, din nefericire, a rămas irealizabilă.

Referatul profesorului H. Pitters, care s-a împus printr-o informație și documentație bogată și printr-un stil academic de expunere, va rămîne o lucrare de referință pentru teologii români ortodocși. Spiritul ecumenic care îl animă pe Prof. H. Pitters este însoțit de o gândire teologică profundă.

Pr. Prof. Dr. Ion Ică, cel de al doilea referent, ne-a prezentat pe Martin Luther și Reforma Bisericii din perspectiva ortodoxă. Expunerea referatului a vădit preocuparea Pr. Prof. I. Ică de a găsi noi posibilități de apropiere și cunoaștere între Biserica Lutherană și Biserica Ortodoxă, în spiritul ecumenismului local din țara noastră. În acest sens, referentul a afirmat că «Luther și Reforma religioasă nu pot și nu trebuie privite în sine, separat, ci numai împreună și în întreg contextul istoric al epocii, ca și al condițiilor și cauzelor obiective care au produs-o».

Așa după cum a precizat și cel de al doilea referent, Luther n-a cunoscut in-deaproape Ortodoxia, «creștinismul autentic, evanghelic și apostolic, păstrat și trăit în ea fără nici o alterare, ci a rămas mai departe un teolog apusean, gîndind în categoriile teologice apusene».

Pr. Prof. I. Ică a evidențiat și faptul că Reforma a dat un nou impuls «cercețării aprofundate a Bibliei și izvoarelor vechi, devenind prin aceasta un precursor al spiritului modern în teologie».

După părerea referentului, Luther și Reforma «nu se pot separa de Biserica din care el a crescut și a cărei teologie și practică l-a împins la revoltă. Aceasta i-a oferit de fapt prilejul îndreptătit al criticii sale față de ea și de la care n-a primit un răspuns convingător». De aceea, «noi credem — a spus Pr. Prof. I. Ică — că refacearea unității creștine, ca și reforma Bisericii în sens de reînnoire permanentă a ei, fiind o sarcină ecumenică, nu se mai pot soluționa în cadrul limitat al dialogului catolic-luteran, deși ruptura s-a produs între acestea, ci numai în trioulul catolic-luteran-ortodox».

După cum se știe, cunoașterea insuficientă a tradiției apostolice vechi, a rînduieilor dogmatice, canonice și cultice a Bisericii primare, l-a determinat pe Luther să creeze noi imagini despre realitatea bisericească din epoca apostolică, ajungând să pună în discuție «tradiția apostolică ca izvor al Revelației dumnezeiești, infailibilitatea Bisericii, ierarhia bisericească-sacramentală, unele Sfinte Taine, ș.a.». În contextul acestei realități, dialogul sau trioulul va trebui să examineze critic și obiectiv atît teologia lui Luther, cît și părerile teologilor luterani contemporani pentru a ne putea pe deplin edifica dacă aceștia s-au întors *ad fontes*, adică la tradiția ortodoxă, singurul criteriu valabil pentru refacerea unității creștine. Teologii de astăzi vor avea însă sarcina să redescopere în spirit ecumenic noile valențe și dimensiuni ale tradiției ortodoxe.

Prof. Dr. Emilian Popescu ne-a prezentat o evaluare a lucrărilor celei de a VI-a Adunări generale a Bisericilor la Vancouver, care au avut loc între 24 iulie—10 august 1983. Expunerea Prof. Dr. E. Popescu s-a caracterizat prin informația sinceră a unui martor ocular despre lucrările celei de a VI-a Adunări generale a Consiliului Ecumenic al Bisericilor. După părerea sa, dezbaterile lucrărilor «au adus o contribuție importantă la stringerea relațiilor dintre Bisericile membre, la crearea unor raporturi mai realiste și deschise între ele, la un ecumenism mai profund. S-a încercat astfel — a conchis referentul — stabilirea și menținerea de relații de încredere, de sinceritate și înlăturare a sentimentelor de superioritate morală în aceste raporturi».

Cel de al treilea referent s-a oprit și asupra considerațiilor făcute de Secretarul general Philip Potter în raportul său, în care, pornind de la textul biblic din I Petru, 2, 4—9, s-a referit în esențial la preoția universală. Prof. Dr. Em. Popescu a afirmat că raportul lui Potter a trezit «nu numai nedumeriri, ci și nemulțumiri în rîndul participanților la Vancouver, mai ales printre ortodocși, întrucît s-a creat impresia că Philip Potter pledează pentru preoția universală, deci și pentru hirotonia femeilor, și că au fost puse ca un fel de blam la adresa preoției sacramentale».

Referentul a relevat și unele curiozități petrecute în cadrul lucrărilor, ca de pildă, prezența printre delegați a unor femei-episcop, pledarea în favoarea folosirii nucii de cocos în săvîrșirea Sfintei Euharistii, în loc de piine și vin, considerate elemente create de mediul iudeo-elenic, «o înclinare destul de accentuată spre spectacol, spre teatralizare, care s-a manifestat atît în cadrul cultului, cît și în dezbaterile din ședințele plenary sau din marile grupe», folosirea dialogului în prezentarea concluziilor lucrărilor din grupele mici, etc. Păstrînd aceeași sinceritate în expunerea realității de la Vancouver, Prof. Dr. Em. Popescu a menționat printre lucrurile care l-au surprins și «prezența în cadrul Mișcării ecumenice a unor Biserici a căror doctrină a fost fabricată printr-un eclecticism de texte destul de departe de adevărata Scriptură, ca de pildă așa-zisa «Biserică a lui Hristos, Lumină a Duhului Sfînt» din Zair, al cărei fondator... se autoîntitulează patriarh, șef spiritual și reprezentant local; el este căsătorit, are copii, și cu unul dintre fiii săi, preot, — destinat probabil ca succesor al său —, a venit la Vancouver».

Referentul a amintit și faptul că «în programul ședințelor plenary n-a fost inclusă să vorbească nici o personalitate teologică de seamă» și de aceea «au lipsit niște orientări de mare suflu».

Prin referatul său, Prof. Dr. Em. Popescu a făcut o evaluare critică și judicioasă a lucrărilor celei de a VI-a Adunări generale a C.E.B. de la Vancouver. Această evaluare critică și sinceră, în spirit-ecumenic, a evidențiat valoarea expunerii.

După citirea celor trei referate au luat cuvîntul mai mulți participanți, care au evidențiat diferite aspecte ale tematicii prezentate.

P. S. Episcop Epilanie Norocel al Buzăului s-a referit, în cuvîntul rostit, la expunerea prezentată de d-l Prof. Em. Popescu, fiind unul dintre participanții la Vancouver. P. S. Sa a arătat că la Vancouver s-a propus printre altele ca toate formele de întrunire ecumenice să-și fundamenteze acțiunea și lucrările pe teme teologice. Teologii Bisericii din America Latină au cerut cu insistență ca problema păcii să fie abordată împreună cu cea a dreptății sociale.

D-l L. Kovács, episcop al Bisericii Unitariene, a precizat că fără Reforma lui Luther n-ar fi avut loc nașterea Bisericii Unitariene. El a evidențiat totodată aportul lui Luther la formarea unei exegeze biblice după criteriile științifice. După părerea sa, Luther a considerat că toți creștinii sînt preoți în sensul că toți sînt stăpîni conștiinței lor privind convingerea religioasă. Referindu-se la Adunarea de la Vancouver, D-l episcop Kovács a regretat faptul că Biserica sa nu este membru în Consiliul Ecumenic.

Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu de la Institutul teologic din București a spus, printre altele, că trupul lui Hristos, Biserica, participă la dumnezeire prin har și adevăr. Aici există o convergență între *slinŃenia* după concepția lui Luther și *theosis* în doctrina ortodoxă. Potrivit afirmației sale, concepția individualistă a lui Luther a produs individualismul protestant. Dacă Luther ar fi văzut în Hristos aspectul Sfintei Treimi, nu ar fi vorbit doar de hristomonism. Biserica trebuie să se afle în stare de reformare permanentă, dar să rămînă aceeași în doctrina primită de la Apostoli și de la Sfinții Părinți ai Bisericii. Aceste reflecții teologice ale Pr. Prof. Dr. C. Galeriu exprimă doctrina Bisericii noastre despre tradiție și înnoire; pentru noi ortodocșii, Sfînta Tradiție, rămîne o trăire și o relație de totdeauna cu Hristos prin Duhul Sfînt.

Kereszt Jolt (*Biserica reformată*) a afirmat că pînă la Luther nimeni nu a dat atîta importanță Sfintei Scripturi. Se cuvine însă, adăugăm noi, să ne amintim de toți Părinții Bisericii din primul mileniu creștin, — așa cum însuși marele reformator îndemna: «ad fontes», înapoi la izvoare —, și vom vedea că toți, fără excepție, au dat cea mai mare importanță Sfintei Scripturi, iar mulți dintre ei ne-au lăsat comentarii la multe texte din Sfînta Scriptură, comentarii care au stat la baza dezvoltării teologice de pînă astăzi.

P. S. Episcop Dr. Vasile Coman al Oradiei a declarat că, în dialogul cu luteranii sînt unele puncte cîștigate, ca de exemplu recunoașterea Simbolului de credință niceo-constantinopolitan, a tradiției Bisericii primare, etc., dar mai rămîn multe puncte divergente.

P. S. Episcop vicar Pimen Suceveanul (*Iași*) a spus că evocarea chipului lui Martin Luther ne oferă prilejul să medităm și la problemele contemporane cu care se confruntă omenirea.

Prof. Chr. Klein (*Biserica Evanghelică*) a declarat că Luther ne-a învățat cum să citim Biblia, dar interpretarea Bibliei a făcut pași mari în ultima vreme. E firesc ca în cadrul dialogului să se treacă la redactarea comună a unei interpretări a Bibliei. După părerea sa, viitorul dialog trebuie să pornească de la interpretarea textelor biblice. Este o sugestie fericită — credem noi — de care teologii ambelor Biserici — ortodoxă și luterană — vor trebui să țină seama în dialogul ce-l poartă.

Pr. Dumitru Soare, directorul Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, a spus că Adunarea de la Vancouver a folosit experiența adunărilor precedente, pe care a îmbogățit-o și a înnoit-o, punînd accentul pe partea practică: pacea, dreptatea socială etc. Prin aceasta a arătat că este preocupată de problemele stringente ale omenirii de astăzi. P. C. Sa a evocat relațiile care s-au stabilit între delegația Bisericii Ortodoxe Române și românii stabiliți pe acele meleaguri, care și-au exprimat dorința de a primi un preot de la Biserica mamă.

P. S. Episcop vicar Timotei Lugojanul (*Timișoara*) a reliefat însemnătatea lui Luther în actul dezvoltării limbii și culturii germane, prin traducerea Bibliei latine în limba germană.

Pr. Prof. Ștefan Alexe a precizat că în trecut nu se putea evoca personalitatea unui reformator ca Luther. Sărbătorirea marelui reformator în cadrul acestei conferințe vădește cu prisosință libertatea religioasă și spiritul ecumenist ce animă cultele religioase din țara noastră.

Prof. Aurel Jivi ne-a informat despre lucrările apărute în istoriografia românească despre Luther, oprindu-se cu insistență asupra lucrării canonistului D. Boroianu.

Pr. Asist. V. Ioniță a spus că Adunarea de la Vancouver a lansat un nou concept și anume acela despre «viziunea euharistică».

Pr. Lector Dorin Oancea a vorbit despre concepția lui Luther despre îndreptare, despre faptele bune, oglindită în omiliile ținute de reformator cu diferite ocazii.

Prof. P. Filipi (Biserica Evanghelică) ne-a informat despre existența unei traduceri în limba română a unor predici ale lui Luther. Domnia sa a evidențiat, totodată, și aportul delegației Bisericii protestante din țara noastră, la Adunarea de la Vancouver.

Diac. Asist. Ioan Caraza a precizat că nu trebuie să afirmăm că Reforma a descoperit Biblia. Luther a coborât pe Dumnezeu pe pământ, dar n-a cunoscut Biserica Ortodoxă. În Ortodoxie înnoirea n-a însemnat și n-a cerut o reformă. Afirmările teologului ortodox român au vădit cu prisosință gratuitatea declarațiilor unor teologi protestanți care nu curose suficient Ortodoxia.

Pr. Prof. Dumitru Radu, prorectorul Institutului teologic universitar din București, a precizat că pentru noi ortodocșii, Luther înseamnă a doua cauză a distrugerii unității creștine. Până în prezent — a spus vorbitorul — elementele de convergență ale gândirii lui Luther au fost evidențiate doar de teologii ortodocși. După părerea sa, ar fi bine ca teologii luterani să facă și ei un efort de a ne prezenta aceste convergențe. P. C. Sa a ținut să precizeze că Adunarea de la Vancouver nu a lansat vreun concept teologic, așa după cum a afirmat un antevorbitor.

Intervenția *I.P.S. Antonie, mitropolitul Ardealului*, a fost ca de obicei așteptată cu mult interes. Teolog subtil și profund stăpîn al unei elocințe clasice, I.P.S. Antonie ne-a împărtășit din bogata sa experiență ecumenică. Ca și altădată, sinteza pe care a formulat-o pe marginea referatelor și intervențiilor făcute, a constituit materialul de referință la redactarea concluziilor.

La începutul cuvîntului pe care l-a rostit, I.P.S. Antonie a vorbit despre modul în care s-a reflectat reforma lui Luther în scrisul teologic ortodox românesc. Apoi ne-a informat despre festivitățile jubiliare care au avut loc în R.F. Germania și R.D. Germania, cu prilejul aniversării a 500 de ani de la nașterea lui Martin Luther, la care I.P.S. Sa a luat parte ca delegat al Bisericii noastre.

Printre altele, I.P.S. Antonie a mai spus că aniversarea a 500 de ani de la nașterea lui Martin Luther este un eveniment ecumenic, pentru că Bisericile Evanghelice (luterane) sînt un partener al dialogului nostru. De altfel, Martin Luther a dorit o «re-naștere» în sensul Sfintei Scripturi. A dorit o «re-formă», adică de a ajunge din nou la forma dintii. Totuși el nu a ajuns la forma dintii, la forma originară, ci la schimbări; a ajuns la «sola fide», la «sola Scriptura», la lepădarea preoției sacramentale, la diminuarea importanței Tainelor, etc. Reinterpretarea sloanelor lui Luther — a spus I.P.S. Sa — este necesară, dar nu vădește decît aceeași teologie protestantă. Nu știu dacă Luther a fost conștient că nu a descoperit Biserica — a precizat I.P.S. Antonie — pentru că a stat permanent sub semnul Reformei. De aceea, chemarea lui Luther «ad fontes» este valabilă și astăzi. Pasiunea lui Luther pentru adevăr, pentru reabilitarea laicilor, a Sfintei Scripturi în limba națională, etc., sînt aspecte pozitive ale reformei sale. Dar se fac și declarații unilaterale. De aceea a intrat și el în polemică, accentuînd doar o latură. Ținînd seama de această realitate, se impun noi nuanțări ale teologiei luterane. Noi ortodocșii cunoaștem mai bine Reforma decît ne cunoaște Reforma pe noi. În concluzie, vorbitorul a afirmat că Luther n-a cunoscut suficient și prea bine Ortodoxia. Avem deci datoria să cercetăm tradițiile vechi și noi pentru a putea găsi ceea ce ne poate uni. Drumul este deschis, Luther n-a terminat. În Biserica au mai fost reformatori (Sfîntul Antonie cel Mare, Sfîntul Vasile cel Mare, Sfîntul Grigorie Palama, Vatican II, etc.). De aceea, noi nu ne temem de Reformă, pentru că Sfînta Scriptură vorbește mereu de renaștere, de om nou, de înnoirea minții, a vieții. Să reformulăm deci — a subliniat I.P.S. Sa — gîndirea reformatoare.

Referindu-se la Adunarea de la Vancouver, I.P.S. Antonie a evidențiat caracteristicile acestora: S-a acordat suficientă atenție unității Bisericii, dar a preocupat-o îndeosebi problema păcii și dreptății sociale. De aceea Vancouver-ul nu a redactat sau pus în circulație vreun nou slogan sau concept teologic.

În încheiere, I.P.S. Antonie a declarat că problema controversată a hirotonirii femeilor, abordată de lumea protestantă și la Vancouver, poate naște o schismă între Bisericile membre ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

A urmat apoi citirea concluziilor redactate de comisia rectorilor. În aceste concluzii s-a evidențiat faptul că Luther a cerut întoarcerea la izvoare, la duhul Evangheliei lui Hristos; a favorizat cunoașterea cuvîntului lui Dumnezeu în limba națională; a contribuit la însemnătatea studiilor biblice și la cultura omenirii. Reforma a avut importante consecințe în afirmarea Bisericii în cadrul societății. S-a evidențiat totodată actualitatea și însemnătatea ecumenică a operei lui Luther, a relațiilor dintre românii ortodocși și evangheliști și s-au evaluat pozitiv rezultatele de la Vancouver. Participanții și-au însușit ideea că viața trebuie trăită în pace și unitate.

S-a dat apoi citire textului telegramelor adresate Prea Fericitului Patriarh Iustin, D-lui Președinte Ion Roșianu al Departamentului Cultelor și șefilor de culte care nu au fost prezenți la lucrările celei de-a 42-a Conferințe teologice interconfesionale de la Sibiu.

Vineri, 25 noiembrie a.c., a urmat «simpozionul dedicat aniversării a 65 de ani de la făurirea Statului Național Unitar Român». În cuvîntul de deschidere, rectorul Institutului-gazdă, a dat citire unor mărturii din preșa vremii, din Transilvania și din străinătate, privind actul mării uniri de la 1 Decembrie 1918. A urmat apoi prezentarea unor referate în legătură cu actul unirii de la 1918, urmate de discuții.

Pr. Prof. Nicolae Șerbănescu, de la Institutul teologic universitar din București, a evocat lupta românilor pentru unitatea națională, permanență a istoriei noastre. Printre altele, P.C. Sa a spus că poporul român a intrat în istorie creștin, fiind legat continuu de vatra în care s-a format și și-a creat o cultură spirituală și materială. De aceea, poporul român a stăruit statornic în lupta pentru unitatea națională. Amintind de luptele purtate de poporul nostru pentru unitate națională, pentru reînvierea Daciei Felix, vorbitorul a evocat figurile domnitorilor și cărturarilor români care au luptat pentru unirea celor trei provincii istorice românești. Referentul și-a încheiat interesantul său cuvînt cu îndemnul de a ne aduce aminte cu pietate și omagiu de cei ce au făcut Statul Național Unitar Român.

Luînd cuvîntul apoi, *Pr. Prof. Mircea Păcurariu, de la Institutul teologic universitar din Sibiu*, — istoric, autor al unor lucrări de referință asupra Bisericii noastre —, a vorbit despre lupta pentru unitatea politică a românilor desfășurată în Transilvania pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Vorbitorul a precizat că în rîndul cărturarilor români, începînd cu episcopul Inochentie Klein, conștiința de neam a trecut în aceea de conștiință națională. Lupta dusă pe tărîm cultural de către bărbații de seamă ai neamului nostru a contribuit la materializarea dezideratului de veacuri al popoului român.

Pr. Asist. V. Ioniță a vorbit despre lupta pentru unirea Transilvaniei cu România în perioada 1900—1918. Vorbitorul a prezentat cadrul politic și social al epocii respective.

Pr. Prof. Ștefan Alexe a vorbit despre Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia. P.C. Sa a relevat că centrele bisericești din Transilvania, împreună cu Consiliul Național Român Central, care a coordonat toate acțiunile pentru unirea Transilvaniei cu Țara, au conjugat eforturile lor pentru înfăptuirea unirii. Clopotele Bisericii Ortodoxe au chemat mulțimile la învierea neamului românesc, — a conchis Prea Cucernicia Sa.

Pr. Prof. Trebits (romano-catholic) a declarat că în țara noastră se poate vorbi despre o deplină egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, indiferent de naționalitate. Vorbitorul a ținut să precizeze că articolul 75, alineatul 4, din Constituția «Gaudium et Spes», cere cetățenilor să cultive patriotismul. De aceea, și creștinii catolici din România au datoria — a conchis vorbitorul — de a cultiva patriotismul.

Prof. Aurel Jivi a informat despre activitatea desfășurată peste hotare în vederea făuririi Statului național unitar român.

Pr. Prof. D. Spinescu (Institutul romano-catolic, Iași) a vorbit cu mult patos și erudiție despre condițiile internaționale în care s-a realizat unirea Transilvaniei cu România. Vorbitorul a evidențiat afirmațiile unor istorici străini, care au precizat — cu prilejul unirii — că românii au fost aici la venirea ungarilor pe meleagurile stră-bune.

Referindu-se la rolul populației săsești jucat cu ocazia unirii Transilvaniei cu România, *Prof. Chr. Klein* a evidențiat aportul pastorilor sași la actul unirii.

D-I Ișak a reliefat realizările obținute de țara noastră după actul unirii.

Arhid. Prof. Ioan Floca a prezentat consecințele făuririi Statului Național Unitar Român. P. C. Sa a spus că realizarea unității spirituale a poporului român în anul 1948, stabilirea unui climat ecumenic între cultele din țara noastră, rezolvarea fericită a problemei naționalităților conlocuitoare, etc., sînt consecințe evidente ale făuririi Statului național unitar român. Referentul a dat citire unui document aflat în biblioteca Institutului teologic universitar din Sibiu, în care se precizează că Adunarea de la Alba Iulia a cerut să se unească «cu țara și cu Biserica română». Ca o consecință imediată, actul unirii naționale a adus după sine și unitatea canonică a Bisericii române din cele trei provincii istorice.

Diac. conf. P. I. David a spicuit mărturii din presa bisericească despre marea unire, care au relevat contribuția teologilor ortodocși români la actul unirii.

D-I Lector Roman (Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca) a vorbit despre aportul culturii la pregătirea actului unirii. Domnia sa a afirmat că gîndirea social-politică a marilor personalități culturale din țara noastră a constituit fermentul unității naționale.

Sintetizînd părerile antevorbitorilor, *I.P.S. Mitropolit Antonie* a spus că unirea de la 1918 — ca de altfel toate unirile — nu ne-a fost dată de alții, nu a fost realizată prin negocieri sau tratate, ci a fost opera noastră, prin decizii proprii, așa cum a afirmat în repetate rînduri Președintele țării noastre, Domnul Nicolae Ceaușescu. În această zi — a conchis vorbitorul — să zicem toți «Trăiască Unirea!».

Participanții au ovaționat și aplaudat îndelung. Actul aniversar al unirii a trezit în sufletele participanților — după cum era și firesc — un înălțător moment patriotic și național.

Rectorul Institutului-gază a declarat apoi închise lucrările celei de-a 42-a Conferințe teologice interconfesionale.

În concluzie, putem să afirmăm că lucrările celei de a 42-a Conferințe teologice interconfesionale de la Sibiu au dovedit încă o dată spiritul ecumenic ce animă pe teologii cultelor religioase din țara noastră. Sărbătorirea jubileului lui Martin Luther într-un climat ecumenic nou, fără spirit de polemică și controversă, și aniversarea a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român, au conferit lucrărilor Conferinței și un cadru festiv. Tematica referatelor acestei Conferințe, intervențiile participanților și atmosfera frățească de lucru au creat un cadru propice pentru deplina reușită a acestor lucrări.

Pr. Asist. Dr. NICOLAE V. DURĂ



NOTE BIBLIOGRAFICE

TOMA DE KEMPIS, *Urmarea lui Hristos*, traducere din limba latină de P. Prof. Dumitru C. Vișan, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1982, 226 p.

Prezentăm în cele ce urmează, ultima apariție editorială a prestigioasei Edituri a Mitropoliei Banatului, strălucită coordonată a desăvirșirii spirituale, a restaurării omului, a îndumnezeirii ființei umane: «Urmarea lui Hristos» de Toma de Kempis, traducere din limba latină de pr. prof. Dumitru C. Vișan.

La sfârșitul secolului al XIV-lea, scolastica ajunge în declin. În această epocă, în Apus asistăm la o reacție puternică față de construcția speculativă, acționându-se pentru o «adîncire a vieții duhovnicești». Această reacție este inițiată de o mare mișcare cunoscută sub numele de «Evlavia modernă».

Scriitorii cei mai de seamă pe care i-a dat mișcarea Evlaviei moderne sînt Gerard, Heinrich Mande, dar figura cea mai reprezentativă și proeminentă a noii școli practice de Evlavie modernă este *Toma de Kempis*. Din acest mediu care întreprinde o reformă epocală, apare cartea care în toată creștinătatea avea să fie una din cele mai răspîndite după Sfînta Scriptură și care a avut o influență hotărîtoare asupra vieții religioase a creștinilor de pretutindeni, «De imitatione Christi», cunoscută în românește sub titlul «Urmarea lui Hristos».

Ea este un splendid mesaj al trăirii vieții duhovnicești, frescă vie a desăvirșirii spirituale, prezentîndu-ne patetic și impresionant contururi de lumină duhovnicească. Carte de zidire sufletească prin excelență, produs al dragostei creștine, «Urmarea lui Hristos» apare ca o cristalizare a spiritului ce s-a inaugurat de mișcarea «Evlaviei timpului», fiind cu drept cuvînt o capodoperă prin excelență a evlaviei creștine, a genului religios, despre care se afirmă că este «cea mai frumoasă carte ieșită din mîna omului, fiindcă Evanghelia este scrisă sub inspirația Sfîntului Duh».

Dacă am asemăna Sfînta Scriptură cu o catedrală magnifică, apoi această carte «Urmarea lui Hristos», ar fi tînda ei, avînd darul de a transfigura și converti sufletele după peregrinări în îndoieli și incertitudini.

Intocmai ca și genialul autor al cărților ce poartă numele Sf. Dionisie Areopagitul, din care își trage substanța întreaga simțire creștină, tot așa și această prețioasă lucrare rămîne învăluită în mister, necunoscîndu-se lămurit cine a elaborat-o. Unii cred că este de origine italiană, atribuînd-o benedictinului italian Giovanni Gersen, stareț al mînăstirii San Stefano, din secolul al XIII-lea, alții susțin că autorul ei este Ioan Gerson, cancelarul Universității din Paris. Incertitudinea a fost provocată chiar de autor, care din exagerată modestie, n-a semnat-o. Majoritatea cercetătorilor o atribuie lui Toma de Kempis.

Concepută în linii simple și mărețe, adresîndu-se nu ratiunii, ci sufletului, în fiecare pagină și în fiecare capitol vibrează puternic, una și aceeași idee: «trăirea în Hristos», determinînd sufletele să-L cunoască, să-L iubească și să-L urmeze pe Hristos Domnul.

În instructivul *Cuvînt înainte*, Întîistătătorul Bisericii bănățene, I. P. S. Mitropolit Dr. Nicolae Corneanu, face cîteva succinte preliminarii, considerații critice, pe marginea lucrării ce o semnalăm.

Reliefează că literatură de toate specialitățile și-a însușit prin tîlmăciri, creațiile universale ale popoarelor, iar în domeniul religios din cele mai îndepărtate vremi s-au tradus în grai românesc, scrierile de bază ale gîndirii și evlaviei creștine. Una din operele de seamă răspîndite printre credincioșii ortodocși români este *Urmarea lui Hristos*, atribuită lui Toma de Kempis.

Se menționează că autorul Toma de Kempis vede lumina zilei în 1379 sau 1380 la Kempen, în apropierea Düsseldorfului — Rhenania. După ce urmează școlile vremii la Deventer — Olanda, intră într-o comunitate de copîști, apoi trece în obștea agustiniană, Sf. Agnes — Olanda, unde fratele său era stareț. Se hirotonește, îndelnicîndu-se cu copierea de cărți și cu elaborarea de lucrări originale. După ce devine stareț al mînăstirii, trece la cele eterne în anul 1471.

Între numeroasele sale scrieri excelează lucrarea ce o semnalăm. Cunoscută inițial în părțile ce o compun: Îndemnuri folositoare pentru viața sufletească, Sfa-

turi pentru desăvîrșirea vieții sufletești. Viața lăuntrică, Despre Sfînta Împărtășanie, Urmarea lui Hristos, sîrși prin a se răspîndi ca lucrare unitară.

Exceptînd părțile ei valoroase, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului sesizează și cîteva elemente străine mentalității credinciosului de astăzi. Astfel, Toma de Kempis insistă: a) asupra înstrăinării de lume, considerată «rea», disprețuirii trupului, rugăciunii contemplative, renunțării la tot ce este împrejur — lucru recomandat de altfel și în scrierile Sfinților Părinți, bunăoară în Cuvintele despre nevoiță ale Sfîntului Isaac Sirul (a se vedea Filocalia, vol. X, p. 25—59). Or, credinciosul de astăzi manifestă preferință spre trăirea Evangheliei în comuniune cu ceilalți creștini, spre forme liturgice publice, spre cinstirea întregii creații, inclusiv a trupului — «templu al Sfîntului Duh», după expresia paulinică.

b) Dacă Urmarea lui Hristos apelează la «fuga de lume», la trăirea monastică contemplativă, educația creștină a vremurilor noastre tinde să dăltuiască din credincioși persoane conștiente de posibilitățile lor, capabile să înfrunte orice adversități ale vieții și chiar ale morții.

c) Ceea ce se separă pe creștinul actual de Urmarea lui Hristos, nu sînt virtuțile preconizate: simplitatea, smerenia, acceptarea Crucii, viața în Hristos, ci viziunea sa globală asupra Bisericii, care face din toate acestea o realitate misionară, pastorală.

d) Dimensiunea psihologică a credinciosului contemporan îl arată întors spre comuniunea cu semenii săi.

Toate aceste remarci nu eclipsează valoarea în sine a lucrării Urmarea lui Hristos, care pune accentul pe valori ale creștinismului valabile în toate timpurile.

În continuare, I. P. S. Mitropolit Nicolae menționează că prima luare de contact a înaintașilor noștri cu opera lui Toma de Kempis, se face prin celebrul cărturar Udriste Năsturel (1605—1658), care publică în 1647 la minăstirea Dealu, cea dintîi traducere din latinește, în slavonă.

În românește, cea dintîi traducere a Urmării lui Hristos o face dascălul brașovean Ioan Duma în 1774, după o versiune grecească, apoi în 1794 episcopul Iosif al Argeșului, ambele rămîind însă neimprimate. Tipărite au fost traducerile următoare: Samuil Clain la Blaj, în 1812; Gavriil Munteanu la Buzău, în 1845; Gavriil Pop, la Blaj, în 1893; mitropolitul Iosif Gheorghian în 1901 la București, care reia traducerea lui G. Munteanu, adăugînd reflexiuni după F. de Lamennais; aceeași versiune a lui G. Munteanu, la minăstirea Neamț în 1923, apoi ediția a II-a în 1927, Galaction Cordon în 1925 la București, D. C. Vișan în 1927 la București, sub titlul «Ūrmînd pe Domnul», Editura «Presa Bună», în 1937, la Iași sub titlul «Imitațiunea lui Hristos», Toma Chiricuță în 1938, la București și Al. Lascarov-Moldovan, în 1940 la București, cuprinzînd și meditațiile lui Lamennais.

Actuala traducere este a pr. D. C. Vișan, după trad. revizuită, imprimată în 1927, pe temeul textului original latin.

Lucrarea ce o semnalăm cuprinde patru părți distincte:

Cartea întâi intitulată *Îndemnuri folositoare pentru viața sufletească*, cuprinde 25 de capitole, dezbătînd tematicile: Urmați pe Hristos și înlăturați toate desertăciunile lumii, Smerita părere de sine însuși, Învățătura adevărului, Gîndește-te la cele ce vei face, Citirea Sf. Scripturi, Simțămintele tulburătoare, Fugi de mindrie și de nădejdea deșartă, Cum dobîndim liniștea și rîvna desăvîrșirii, Folosul necazurilor, Tăria în ispite, Faptele dragostei creștine, Răbdați greșelile altora, Viața de minăstire, Pilda Sf. Părinți, Dragostea de singurătate și tăcere, Judecata și pedepsele păcătoșilor, Să ne sîrguim la îndreptarea întregii noastre vieți.

Dintre prețioase îndemnuri duhovnicești reținem la cap. II Smerita părere de sine însuși, p. 4: «Cea mai înaltă și cea mai folositoare învățătură este adevărata cunoaștere de sine și smerenia. Să te socotești pe tine ca un nimic, iar despre alții să crezi totdeauna numai bine și desăvîrșit, aceasta este o mare înțelepciune și desăvîrșire».

La cap. XIII: Tăria în ispite, autorul menționează: Cit trăim pe lume, nu putem fi scutiți de necazuri și de ispite. Totuși ispitele adeseori sînt foarte folositoare, deși sînt grele și chinuitoare, fiindcă printr-însele, omul se smereste, se curăță și se întărește. Toți sfinții au trecut prin multe necazuri și ispite și s-au desăvîrșit. Și cei care n-au putut să le înfrîngă, au fost osîndiți și au pierit. Nu se află nici o stare atît de sfîntă, nici un loc atît de tainic, unde să nu fie ispite sau necazuri.

Cartea a doua ne furnizează *Sfaturi pentru desăvîrșirea vieții sufletești*. Cuprinde capitolele: Viața lăuntrică, Supune-te smerit lui Dumnezeu, Inimă curată și gînd

nevinovat, Dragostea de Iisus mai presus de toate, Iisus — prietenul cel credincios, Fii multumitor pentru harul lui Dumnezeu, Drumul împăratesc al Sfintei Cruci.

În Cartea a treia ni se zugrăvește *Viața Iăunirică*, tratând 59 de capitole, din care menționăm: Hristos vorbește sufletului credincios. Să umblăm întru adevăr și smerenie înaintea lui Dumnezeu, Minunatele roade ale iubirii dumnezeiești, Deprinde-te cu răbdarea și cu lupta împotriva patimilor, Adevărata mîngiere trebuie căutată numai la Dumnezeu, Adu-ți aminte de nenumăratele binefaceri ale lui Dumnezeu, La vreme de tulburare cheamă pe Dumnezeu și binecuvîntează-L, Disprețuirea onorurilor vremelnice. Să ne lepădăm de noi înșine și să urmărim pe Hristos pe drumul crucii. Toată nădejdea și încrederea noastră în Dumnezeu să le pui.

Finalul lucrării, *Cartea a patra* ne vorbește despre *Sfînta Împărtășanie*, tratînd în 18 capitole diverse probleme din care amintim: Chemare evlavioasă la Sfînta Împărtășanie, Cu cită cuviință să primim pe Hristos, Marea bunătate și iubirea lui Dumnezeu față de om se arată în Sfînta Împărtășanie, E de folos să te împărtășești adesea, Multe bunătăți se revarsă peste cei ce se împărtășesc cu vrednicie, Măreția Sfintei Împărtășanii și vrednicia preoțească, Cum să ne pregătim pentru Sfînta Împărtășanie, Trupul lui Hristos și Sf. Scriptură sînt de cea mai mare trebuință pentru sufletul unui credincios, Cel ce voințe să se împărtășească trebuie să se pregătească cu mare grijă. Un suflet evlavios trebuie să dorească din toată inima împreunarea cu Hristos prin Sfînta Împărtășanie, Harul evlaviei se capătă prin smerenie și lepădare de sine, Iubirea fierbinte și darul mare de a primi pe Hristos, Omul să nu caute să pătrundă cu mintea taina Sf. Împărtășanii, ci să urmeze smerit pe Hristos, supunînd simțurile sale, sfintei credințe.

Biserica, instituția divină întemeiată de Hristos Domnul pe pămînt pentru mîntuirea sufletelor noastre, pentru restaurarea omului, constituind factorul dinamic al Cerului, care convertește pămîntul să devină împărăție a lui Dumnezeu, făcînd din veacul acesta un fragment din veșnicie — să poposim cît mai des lingă Domnul, la altarul mîntuirii veșnice, spre a respira aici ozonul seninătății duhovnicești și a ne adăpa din izvorul veșnic cristalin al doctrinei creștine.

Să citim mereu Cartea Sfîntă — depozitarea cuvîntului dumnezeiesc absolut, revelat și etern, precum și cărțile de zidire sufletescă, între care loc de frunte ocupă *Urmarea lui Hristos*.

Citind-o, vom reuși să dăluim din ființa noastră pe adevăratul creștin, în plenitudinea existenței sale, pe omul iubirii, adevărului și al dreptății.

Urmarea lui Hristos oferă preoțimii un prețios material omiletic ce se poate valorifica cu succes, răscolind sufletele pînă în cele mai tainice profunzimi, iar credincioșii găsesă în slova acestei cărți — componentă a desăvîșirii duhovnicești, a urcușului continuu spre Dumnezeu — inestimabile învățături, elemente de seamă, puncte cardinale pentru zidirea templului spiritual în ființa sa, menirea credinciosului adevărat fiind trăirea lui în căldura și lumina iubirii divine.

Pr. Dr. VICTOR VLĂDUCEANU

CICERO, Despre supremul bine și supremul rău. Traducere, studiu introductiv, notițe introductive și note de Gheorghe Ceaușescu. Editura științifică și enciclopedică. București, 1983, 479 p.

În cadrul colecției «Clasicii filosofiei universale» apare și volumul de față, care cuprinde una din operele cele mai importante ale culturii clasice. Sînt reunite și traduse cele trei opere ale lui Cicero: *De finibus bonorum et malorum* (p. 41—232), *De re publica* (p. 239—362), *De legibus* (p. 367—455).

Tratatul *Despre supremul bine și supremul rău* a fost redactat de Cicero în prima jumătate a anului 45 și conceput ca expunere a tezelor celor mai însemnate școli filosofice de pînă atunci pe această temă. Expunerea este în formă de dialog. Adepții și adversarii unor doctrine își dispută punctele de vedere. Cicero, ca arbitru, își atribuie rolul principal. În prima carte a tratatului, care cuprinde cinci cărți, L. Manlius Torquatus apără învățătura lui Epicur, pe care Cicero o respinge în cartea a doua, în fața unui al treilea personaj, L. Valerius Triarius, personaj puțin cunoscut. Discuția are loc prin anul 50. În cartea a treia, în cadrul unei discuții plasate în anul 52, Cato cel Tânăr expune doctrina stoică, în timp ce Cicero, în cartea a patra, îi contestă acesteia independența față de învățătura lui Antiochus din Askalon. În cartea a cincea, M. Pupius Piso, consul (61), orator cu vază și cunosător al literaturii

grecești, expune doctrina peripateticienilor și a academicilor în fața lui Cicero, a fratelui acestuia Quintus, a lui L. Cicero, vărul lor dinspre tată, și a lui T. Pomponius Atticus. Discuția este plasată prin anul 79 la Atena.

Autorul a folosit ca text de bază al traducerii ediția lui H. Holstein, M. Tulli Ciceronis, *De finibus bonorum et malorum*, Leipzig, B. G. Teubner, 1873, consultând și traducerea lui Ch. Appuhn, Cicéron, *Du bien suprême et des maux les plus graves*, Paris (f.a.)

Tratatul *Despre stat* a fost publicat în anul 51, în șase cărți. Până în anul 1822 el a fost cunoscut numai indirect, din mențiunile lui Cicero și ale unor autori care l-au citat. Angelo Mai este cel care a descoperit în Biblioteca Vaticanului vestitul palimpsest care conținea fragmente întinse ale tratatului. Acest manuscris, întregit cu citatele și parafrazele unor autori antici, a permis reconstituirea, în linii generale, a originalului.

Dialogul imaginat de Cicero în tratat a avut loc în anul 129, cu ocazia sărbătorilor latine, în grădinile lui Scipio Africanul cel Tânăr de la periferia Romei.

Textul de bază al traducerii, folosit de autor este ediția lui K. Ziegler, Cicero, *De re publica*, Lipsiae in aedibus B. G. Teubneri, 1960, reprodus în Cicero, *Staatstheoretische Schriften*, Akademie Verlag, Berlin, 1974, alături de traducere.

În continuarea tratatului *Despre stat*, urmînd exemplul lui Platon, al cărui *Stat* era întregit de *Legi*, Cicero a scris un tratat *Despre legi*. Prima redactare a avut loc între anii 52 și 48 și lucrarea a fost reluată în anul 46. Ca și tratatul *Despre stat* și tratatul *Despre legi* a fost scris în formă de dialog. Discuția academică are loc la Arpinum în fața a doi interlocutori: Titus Pomponius Atticus (110—32), om de afaceri și de litere roman prieten intim al lui Cicero, care a studiat și a trăit mult la Atena, de unde și cognomenul de Atticus, și Quintus Tullius Cicero (102—43), fratele autorului, căsătorit cu sora lui Atticus. Cicero n-a reușit să sfinșească redactarea acestui tratat, care pare să fi avut inițial șase cărți, din care ne-au parvenit numai trei, și acestea mutilate parțial. Textul folosit la traducere a fost M. Tullii Ciceronis, *De legibus libri tres*. Erklärt von Dr. Adolf du Mesnil, Leipzig, B. G. Teubner, 1879.

Marcus Tullius Cicero (106—43) și-a scris tratatele sale de filosofie în împrejurări în care filosofia continua să fie privită cu suspiciune la Roma. Cicero a fost atras de filosofie încă din prima sa tinerețe. Această înclinație i-a fost favorizată de faptul că în ultimele decenii ale Republicii, romanii bogați încredințau educația fiilor lor unor filosofi și retori greci și ei trebuiau să facă călătoriile de studii în lumea grecească.

Cicero a studiat filosofia cu temei, audiind la Roma pe epicureul Phaedrus, șef al școlii după moartea lui Zenon din Sidon, pe academicul Philon din Larissa (88) și pe stoicul Diodotus (85). La vârsta de 27 de ani s-a dus la Atena unde a audiat filosofi aparținînd mai multor școli, între care pe numitul Phaedrus, pe academicul Antiochus din Askalon și pe Poseidonius din Rhodos (78/77). A studiat scrierile lui Platon și parțial pe cele ale lui Xenofon, Aristotel și Teofrast. Angajat în luptele politice, Cicero n-a mai găsit însă răgazul necesar să se ocupe sistematic de filosofie. După ce a ieșit din viața politică avea să găsească în filosofie posibilitatea de a continua cu alte mijloace activitatea politică, cum avea să afirme: «Întrebîndu-mă și gîndindu-mă îndelung în ce chip pot fi util cît mai multor concetățeni ai mei, fără a-mi intrerupe totuși activitatea politică, am socotit că nimic nu este mai important decît faptul de a-i îndruma spre cele mai frumoase arte. Consider că mi-am atins scopul în mai multe scrieri...» (*Div.*, 2, 1—2). După opinia lui Cicero, filosofia trebuia să fie un suport, indispensabil de altfel, al activității politice și nu are valoare decît în utilitatea ei practică. «Îndemnul meu, spune Cicero, se adresează tuturor celor capabili de a-i răpi Greciei, pe zi ce trece mai slabă, chiar gloria filosofiei și s-o transfere la Roma, așa cum străbunii noștri, prin zelul și hărnicia lor, au implantat aici toate celelalte genuri literare sau măcar pe cele demne de a fi cultivate... Iar dacă concetățenii noștri vor adopta filosofia, nu vom mai avea nevoie de bibliotecile grecești». (*Tusc.*, 2, 2, 5—6). Om înzestrat cu înalte calități intelectuale, scriitor talentat și fecund, mare orator, om politic prezent la cele mai însemnate evenimente ale epocii, Cicero este ideologul de frunte al lumii romane. Pentru aceasta, opera sa filosofică prezintă un mare interes istoric. Contribuția sa este hotărîtoare la împămîntenirea filosofiei la Roma și la formarea vocabularului filosofic latin, temelia a terminologiei filosofice europene. Se cunoaște că pînă la Cicero nu exista o terminologie filosofică romană. Instrumentul latin pentru exprimarea gîndirii specu-

lative este creația lui Cicero, de unde importanța de a studia și cunoaște opera filosofică a sa, cunoscută și studiată și de Sfinții Părinți.

Cicero a început prin a fi un gânditor politic. Din punctul acesta de vedere el a fost tributار stoicismului. Ca și stoicii, el considera că statul îi oferă individului posibilitatea de a se încadra în natura universală și de a respecta astfel adagiul fundamental al acestora: «urmează natura». Statul era un produs al naturii întrucât rezulta din instinctul social al individului, care ține de esența umană, ceea ce infirma concepția potrivit căreia statul s-a născut din incapacitatea omului de a face unica modalitate care se oferea omului pentru a se conforma naturii. După cum există o natură universală, organic armonioasă, condusă de un spirit universal, numit de stoici zeul, noțiune preluată și de Cicero, sau rațiune universală, omul are menirea să realizeze armonia terestră, posibilă doar în cadrul statului. Statul, după expunerea lui Cicero, apare drept suprema realizare umană, iar viața publică drept suprema activitate umană, dat fiind că funcția omului politic este asemănătoare rolului zeului în univers. Ideea de patrie are la Cicero o dimensiune filosofică și divină. Patria trebuie servită dezinteresat întrucât, în aceste condiții, ea reprezintă un scop în sine și totodată țelul suprem al oricărei existențe.

Potrivit teoriilor antice ale lui Platon și Aristotel există trei forme de guvernământ, rezultate din împrejurări naturale. *Regalitatea*, justificată prin necesitatea ca statul să fie guvernat de o singură minte, după cum universul este condus de rațiunea divină. *Statul nobiliar*, născut din incapacitatea unei singure minți omeneste de a domina toate problemele politice, și *Statul popular*, rezultat al tendinței poporului de a participa la viața politică. Fiecare din cele trei forme de guvernământ prezintă și avantaje și dezavantaje. Regalitatea asigură o guvernare unitară, constituția aristocratică evită riscul unor decizii greșite pe care le-ar putea lua regele, în timp ce constituția democratică, oferind tuturor cetățenilor posibilitatea de a lua parte la decizii, este cea mai apropiată de dreptate. Dată fiind tendința lor însă de a degenera, regele tinde să se transforme în tiran, clasa nobiliară în castă oligarhică, iar poporul în mulțime anarhică. Deci nici una din aceste trei constituții nu oferă certitudinea unui stat durabil sau etern, așa cum se cuvine a fi orice stat conform cu natura eternă. Statele guvernate după una din aceste constituții erau sortite să parcurgă neîncetat această evoluție ciclică. Instabilitatea nu putea fi evitată decât prin adoptarea unei forme de guvernământ rezultate din combinarea armonioasă și echilibrată a acestor trei tipuri de guvernământ.

Intemeiat sub auspicii divine de către Romulus, statul roman s-ar fi format prin colaborarea multiseclară a numeroși oameni politici și militari, ceea ce îl deosebea de celelalte state ale istoriei, fondate de către o singură persoană. Instituțiile politice ale Romei s-au format din această experiență politică fără precedent. După epoca regală, în care au beneficiat de o suită de regi înțelepți, romanii au renunțat la monarhie și au instaurat un sistem intemeiat pe distribuirea echitabilă a puterii. Atributele regale au fost încredințate magistraților, îndeosebi consulilor, ceea ce îngăduia existența unei autorități executive supreme fără riscul degenerării în tiranie, fiindcă puterea magistraților era fundamentată prin limita anuală, sistemul colegial și responsabilitate în fața adunării poporului. Nobilimea își exercita puterea prin Senaț, adunare cu funcție legislativă, ai cărei membri erau, în opoziție cu magistrații, viageri. La rîndul său mulțimea se exprima în adunarea poporului, din care făcea parte de drept orice cetățean roman. Astfel întreaga colectivitate de cetățeni romani participa la viața politică a statului, motiv care îi justifică pretenția de a fi un stat în înțelesul calitativ al termenului: statul, *res publica*, era lucrul poporului.

Fundamentul statului după Cicero este justiția. Statul nu există și nu poate exista în afara ei. Justiția, care constituie fundamentul statului, se materializează prin legi. Intocmai ca instinctul social, justiția este înăscută în om și ea nu este rezultatul constrîngerii exercitate de guvernanti sau a temei de condamnări penale, așa cum pretindeau epicureii. Legea există în natură, nu a fost concepută de om, care o descoperă numai, ca pe un element de legătură între el și natură. De aici se deduce că statul nu este o simplă comunitate de oameni, ci una intemeiată pe un sistem juridic. Cine respectă justiția și legea se integrează în comunitatea statală, adică în natura universală.

Cicero considera teoria sa asupra statului superioară teoriei lui Platon.

De-a lungul timpurilor, Cicero s-a bucurat de un prestigiu fără egal. Se vor inspira din el și scriitorii creștini, cum sînt: Minucius Felix în *Octavius*, Lactantius în *De opificio Dei*, Fericitul Augustin și Ambrosius în *De officiis ministrorum*. În

Evul Mediu operele lui Cicero sînt citite și studiate în școlile mînăstirești și filosofia antică latină este cunoscută mai ales prin intermediul scrierilor sale. Renașterea îl va revandica, încît «este în bună măsură ciceroniană». Petrarca îi dedică o scrisoare și în *De remediis utriusque fortunae* îl citează amplu. Luther îl considera superior lui Aristotel, spunînd: «cine vrea să învețe filosofie adevărată, acela să-l citească pe Cicero».

Îl citează și-l apreciază Voltaire, Montesquieu și filosofii: Kant, Schiller și Herbart. Influența scrierilor lui Cicero se resimte fără întrerupere pînă în vremurile moderne. Puțini scriitorii antici s-au bucurat de un asemenea privilegiu și prestigiu.

Traducerea în limba română a lucrărilor sale filosofice constituie un eveniment cultural, care merită subliniat cu prisosință.

Pr. I. IONESCU

STELIAN STOICA, *Ethosul daco-geților*, București, 1982, 130 p.

Volumul cuprinde patru prelegeri ale autorului, conferențiar universitar: *Preliminarii*, *Ethosul zamolxian*, *Deceneu*, și *Disoluția ethosului zamolxian*, în care se urmărește să se expună ethosul daco-geților, despre care nu s-a scris pînă acum «nici o lucrare de anvergură». Autorul privește ethosul daco-geț în devenirea sa istorică, fapt care i-a dat posibilitatea să distingă momente și etape specifice evoluției vieții morale a strămoșilor noștri și nutrește convingerea că prin angajarea unei asemenea teme n-a făcut decît să prospecteze un teren ale cărui resurse abia de acum încolo urmează să fie evaluate.

În *Preliminarii* se menționează știrile istorico-literare păstrate de la scriitorii antici despre geto-daci, despre felul lor de viață, ocupațiile și credința lor. Posidoniu, prin intermediul textelor conservate în opera lui Strabon, vorbește despre misiile poameniți de Homer în Iliada XIII, 5 care locuiau «pe un mal și pe celălalt al Istrului». Tot el ne informează că o parte a misilor și-au părăsit țara și s-au statornicit «printre lidiene, irigiene și troiene» (Strabon, *Geografia*, VII, 1, 1). Cum afirma Vasile Pârvan, prin misi, «așa cum sînt descriși de Poseidonios, avem a înțelege pur și simplu geți», și formele de vase și de securi din Troia VII, aduse sigur din Dacia, sînt din anii 1000 și cei următori («*Dacii la Troia*», extras din Orpheus, anul II, Nr. 1, ianuarie-februarie 1926, p. 9—10).

Prin intermediul lui Homer și a elementelor furnizate de Posidoniu, ca și de alți autori antici, informațiile despre geto-daci se extind pînă în vremea războiului troian. Misiu, cum aflăm la Homer, au făcut parte din rîndul apărătorilor Troiei; ei formau un grup armat condus de Hromis. De la Posidoniu aflăm că misiu sînt «cuceritori» își adoră zeii (theosebi), duc «un trai liniștit» și nu se hrănesc decît cu «miere, lapte și brînză» (Strabon, *op. cit.*, VII, 3, 3). Vor fi fost misiu adoratori ai lui Zamolxis? Nu știm. Oricum, menționează autorul, avem de-a face cu o populație care amintește de ceea ce Herodot mai tîrziu spune despre geți că erau «cei mai viteji și cei mai drepiți dintre tracii».

Socrate, prin dialogul lui Platon, ne va comunica date dintre cele mai importante asupra modalităților instrucției și educației morale efectuate în lumina învățăturilor lui Zamolxis. Este vorba de întîlnirea lui Socrate cu un discipol al lui Zamolxis, petrecută între anii 432—429 î.e.n. la Potideea, colonie a Corintului din Tracia, asediată de atenieni în vremea războiului peloponezic, la care a luat și Socrate parte. Socrate, cum va mărturisi lui Critias s-a străduit ca să se inițieze în descîntecul lui Zamolxis.

Descîntecele zamolxiene se situează în afara strategiilor și a tehnicilor șamanice, or vrăjitoresci; ele «nu sînt altceva decît rostiri frumoase. Din asemenea rostiri se iscă în suflete înțelepciunea; iar odată cu aceasta iese la iveală și stăruie în noi, fi e lesne să deschidă calea sănătății și către corp și către trupul tot» (Platon, *Charmides*, 156 B).

În ce vor fi constatat acele «rostiri frumoase» care «iscă în suflet înțelepciunea», pentru noi, spune autorul, a rămas un mister. Se degajă însă ideea că, potrivit concepției zamolxiene, în om există o spiritualitate primară care dacă «nu e descîntată» vegetează amorf în sine. Este vorba de un ogor fertil pe care rostirile frumoase au darul să-l elaboreze inoculîndu-i seria unor virtuți prin care înțelepciunea (sophrosyne) va avea putința să se exprime și să se manifeste în acord cu propriile sale temeuri. Oricum, transpare din această concepție un profund optimism, că omul este perfec-

tabil; el se poate ridica prin instrucție și educație morală către cele mai înalte piscuri ale înțelepciunii, care condiționează dobândirea fericirii.

Pentru zeii Greciei antice morala nu avea sens, ei fiind ființe capricioase, egoiste și lipsite de scrupule. La geto-daci Zamolxis întruhipa virtuțile eroismului, dreptății și înțelepciunii; de aceea evlavia geto-dacilor era de o factură aparte.

În mitologia germană, zeii ca și oamenii sînt muritori. Discipolii lui Zamolxis, prin ritul inițierii, pot deveni nemuritori, dacă în viață s-au conformat principiilor sale morale de dreptate, vitejie și înțelepciune. Zamolxis este singur în drept să accepte sau să refuze intrarea pe tărîmul său a celor care au trășosat. Se conturează astfel concluzia, menționează autorul, că eternitatea în viziunea zamolxiană e prin excelență paradisiacă.

De la Mnaseas avem informația că «la geți este cinstit Cronos și că el poartă numele Zamolxis» (*Izvoare...*, vol. I, p. 156). Aproximarea dintre Cronos și Zamolxis s-a produs pe temeiul unei convergențe dată de o idee cu valoare universală și dominantă pentru învățăturile lui Zamolxis. Este vorba de «timpul fericit», de «vîrsta de aur a omenirii» prin care zeul primordial al daco-geților a ținut să configureze și să prefigureze concepția sa asupra valorilor postexistenței paradisiace.

Mitul timpului domniei lui Cronos și învățăturile lui Zamolxis merg pe temeiul fluxului și refluxului aceleiași idei dominante — universală nostalgie după vîrsta de aur a omenirii (p. 30).

În *Ethosul zamolxian*, autorul arată că procesul devenirii zamolxismului și a moralei pe care acesta a instituit-o este greu de reconstituit. Herodot presupune că Zamolxis a trăit cu mulți ani înainte de Pitagora. Ne urcăm de la Hallstattul mijlociu către Hallstattul timpuriu, perioadă care la noi în țară corespunde complexului cultural Basarabi, care a fost pus în lumină inițial de către Dumitru Berciu. Purttătorii complexului Basarabi erau traci și ei aparțineau ramurii nord-tracice. În perioada secolelor IX, VIII, VII î.e.n. va fi avut loc și cristalizarea sistemului etico-religios zamolxian.

Despre Zamolxis, Iordanes afirmă că «cei mai mulți scriitori de anale ne spun că a fost un filosof cu o erudiție de admirat»; el va fi comparat cu Anacharsis, Tales și Pitagora, situat alături de marii legiuitori (Zoroastru și Moise) care au făcut epocă în istoria popoarelor și asemuit cu Cronos, cel care a inaugurat «vîrsta de aur a omenirii».

Pînă la Zamolxis, cel care guverna deopotrivă asupra zeilor și oamenilor a fost destinul. De la Zamolxis încolo asistăm la reelaborarea integrală a mentalității strămoșilor noștri: omul nu se mai întrevăde robul implacabilului destin; el are posibilitatea să aleagă și mai cu seamă să opteze pentru o postexistență fericită. Și întrucît acest lucru stă în putința sa, el se va simți responsabil în raport cu un destin pe care e liber să-l adopte și să și-l edifice.

Cum spune Posidoniu, referindu-se la întreaga istorie a geto-dacilor, «în neamul lor rîvna pentru cele divine a fost un lucru de căpetenie».

Ne găsim, cum spune autorul, pe tărîmul unui univers unde dreptatea, onestitatea, cumpătarea, eroismul etc., se conturează în lumina unor valori capabile să inocularizeze sensuri primordiale vieții. Este instanța în care ethosul zamolxian fascinează întrucît instituie sublimul ca măsură a demnității umane (p. 63).

În capitolul *Deceneu*, enigmatică și fascinantă personalitate, pe care anticii l-au pus alături de Orfeu, iar Mommsen l-a comparat cu Moise și Aron, și a captivat statornic atenția cărturarilor, provocînd discuții și controverse, autorul aduce interesante considerații. În general, pînă în prezent s-a trecut ușor peste o seamă de evenimente care au dus tradiționala religie și morală zamolxiană într-o stare de criză și pe care Deceneu, ținînd cont de transformările produse, încearcă s-o depășească printr-o hotărîtoare acțiune reformatoare.

Cum s-a arătat, ethosul zamolxian a germinat în perioada dezintegrării rînduiri gentilice și a orientării către formațiunea social-economică tribală. De atunci și pînă în secolul I î.e.n., societatea daco-geță a înregistrat mari progrese în sfera vieții materiale și spirituale. Pe tradiționalul fond Hallstattian daco-geț, printr-o elaborare autohtonă, cit și sub influența grecilor și îndemnebi a celților se va instaura maturizîndu-se cultura Latène. Epoca domniei lui Burebista corespunde unei etape superioare de civilizație, cînd se cristalizează un alt mod de viață, care va duce la cristalizarea statului dac centralizat. La timpuri noi era nevoie de o etică nouă. Rolul de a îndruma și învăța acum marele popor geto-dac organizat statal, îi revine lui

Deceneu. Reformele sale de etică socială se impuneau acum de noul mod de viață statală. Deceneu va fi promotorul unei reforme religioase care probabil și-a pus ca scop «adecvarea» zamolxismului realității sociale din vremea sa. El plasează integral concepția sa pe orbita unei etici care se vedește capabilă să transforme fizica, logica, medicina, astronomia etc., pe scurt, toate ramurile cunoașterii din acel timp în instrumentele de lucru pentru ridicarea culturală a poporului geto-dac. Cum ne informează Dion Crisostomos, «transmițându-le fizica, i-a făcut să trăiască potrivit cu legile inesei ale naturii».

După cucerirea Daciei de către romani, ethosul zamolxian va fi supus unei rapide și intense eroziuni.

Distrugerea sanctualelor geto-dace, și-n special cel de la Sarmizegetusa Regia, de către romani va duce la desființarea confreriilor religioase. Treptat, datorită pierderilor umane suferite, a strămutărilor forțate, cât și a noii ipostaze sociale pe care romanii o vor conferi populației geto-dace, cultul lui Zamolxis se va destrăma. La aceasta au contribuit într-o măsură însemnată și coloniștii în Dacia, acea «mulțime nesfârșită de oameni» venită, cum spune Eutropiu «din toate colțurile lumii romane pentru popularea orașelor și cultivarea ogoarelor» (*Izvoare*, vol. II, p. 37), care au adus cu ei zeii patriei lor de origine, contribuind astfel la diversitatea neegalată a cultelor și credințelor Daciei. Mulțimea coloniștilor, la care se adaugă armata și administrația romană, au schimbat radical peisajul religios al Daciei. Totuși, geto-dacii nu au renunțat la propria lor cultură și civilizație de dragul celei romane. În contextul impactului dintre două culturi, persistă raporturi de biunivocitate și nu de univocitate. Cultura latină și cea geto-dacă s-au contopit într-o fertilă și originală ipostază, care va dăinui și după părăsirea Daciei de către romani. Acest specific carpato-balcanic, rustic și pastoral va juca rolul preponderent în formarea ethosului românesc. Dar, adăugăm, nu putem vorbi despre nașterea acestui ethos românesc, fără rolul important pe care avea să-l îndeplinească creștinarea populației daco-romane înfrățită în aceeași limbă și în aceeași credință nouă a iubirii creștine.

Pr. I. IONESCU



	Pag.
Vlăduceanu, Pr. Dr. Victor, <i>Pacea, preocupare permanentă a poporului român</i>	658
Voicescu, Drd. Mihail, <i>Nașterea Domnului în creația imnografică a Sfintului Roman Melodul</i>	18
Idem, <i>Locul și importanța monahismului în viața Bisericii, la Sfintul Teodor Studitul</i>	7—8

DIN CRONICA INSTITUTELOR TEOLOGICE

Caraza, Diac. Asist. Ioan, <i>Conferința Monseniorului Wilhelm Nyssen la Institututele teologice din București și Sibiu</i>	463
Dură, Pr. Asist. Dr. Nicolae V., <i>A 42-a Conferință teologică interconfesională</i>	754
Gănceanu, Ștefan, <i>A 39-a Conferință teologică interconfesională</i>	94
Idem, <i>Noi doctori în teologie: Lector Aurel Jivi</i>	108
Pr. Asist. Dr. Vasile Mihoc	470
Ioniță, Alexandru M., <i>A 40-a Conferință teologică interconfesională</i>	108
Ioniță, Pr. Asist. Dr. Viorel, <i>Festivitatea aniversării a 70 ani de viață a Părintelui Prof. Dr. Alexandru I. Ciurea, la Institutul teologic din București</i>	135
Idem, <i>Festivitatea aniversării a 80 de ani de la nașterea Părintelui Prof. Dr. Dumitru Stăniloae</i>	740
Jivi, Asist. Dr. Aurel, <i>Iisus Hristos — viața lumii, referat principal la a 40-a Conferință teologică interconfesională</i>	114
Klein, Hans, <i>Lumea, locul de viață al omului, coreferat la a 40-a Conferință teologică interconfesională</i>	121
Manole, Diac. Marcel, <i>Consfătuirea cadrelor didactice din Școlile teologice ale Bisericii Ortodoxe Române</i>	7—8
Mihoc, Pr. Asist. Dr. Vasile, <i>Adunarea pentru Pace de la Institutul teologic din Sibiu</i>	729
Necula, Pr. Asist. Dr. Nicolae D., <i>Sărbătorirea tradițională a Colindelor de Crăciun, la Institutul teologic din București</i>	141
Idem, <i>Sărbătorirea zilei hramului la Institutul teologic universitar din București</i>	299
Idem, P. C. Pr. Prof. Dr. Ene Braniște, <i>la aniversarea a 70 ani de la naștere</i>	7—8
Idem, <i>Adunarea pentru pace și dezarmare, de la Institutul teologic din București</i>	738
Popescu, Pr. Prof. Dr. Dumitru, <i>Esența sintezei dogmatice a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae</i>	7—8

NOTE BIBLIOGRAFICE

Chițescu, Prof. Dr. Nicolae, <i>«Ekklesia kai theologia» (Biserică și teologie)</i> , anuar bisericesc și teologic al Arhiepiscopiei pentru Marea Britanie, vol. II, 1981, London	145
Cornițescu, Diac. Asist. Dr. Emilian, Magnus Ottosson, <i>Temples and Cult Places in Palestine</i>	310
Cunescu, Pr. Gheorghe, Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, <i>Descătușarea — 1821</i>	306
Ionescu, Pr. Prof. Ion, Stelian Stoica, <i>Etosul daco-geților</i>	766
Idem, Cicero, <i>Despre supremul bine și supremul rău</i>	763
Rămureanu, Pr. Prof. Dr. Ioan, André Clément, <i>La sagesse de Thomas d'Aquin</i>	7—8
Stan, Pr. Asist. Dr. Alexandru I., Bernard Sesboüé, <i>La preuve par les Ecritures chez Saint Irénée</i>	304
Idem, Roger Gryson, <i>L'autorité des docteurs dans l'Eglise ancienne et médiévale</i>	305
Idem, J. Etienne, <i>L'homme et le sacré. Pour une clarification conceptuelle</i>	471
Vlăduceanu, Pr. Dr. Victor, <i>Thoma de Kempis, Urmarea lui Hristos</i>	761

TIPOGRAFIA INSTITUTULUI BIBLIC ȘI DE MISIUNE AL B.O.R.

BUCUREȘTI

43.860